

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

1681-1682 TARİHLERİNDE KONYA'DA
SOSYAL VE EKONOMİK HAYAT
(26 Numaralı Konya Şer'ine Siciline Göre)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Bayram ÜREKLİ

HAZIRLAYAN
Ömer BÜBERCİ

Konya 2017

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin

Adı Soyadı	Ömer BÜBERCİ
Numarası	144202031004
Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih / Yeniçağ Tarihi
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tezin Adı	1681-1682 Tarihlerinde Konya'da Sosyal ve Ekonomik Hayat (26 Numaralı Konya Şer'iyeye Siciline Göre)

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin İmzası

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin

Adı Soyadı	Ömer BÜBERCİ
Numarası	144202031004
Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih / Yeniçağ Tarihi
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Bayram ÜREKLİ
Tezin Adı	1681-1682 Tarihlerinde Konya'da Sosyal ve Ekonomik Hayat (26 Numaralı Konya Şer'ine Siciline Göre)

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan 1681-1682 Tarihlerinde Konya'da Sosyal ve Ekonomik Hayat (26 Numaralı Konya Şer'ine Siciline Göre) başlıklı bu çalışma 10 / 03 / 2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yük sek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı	Adı Soyadı	İmza
1 Prof. Dr.	Bayram ÜREKLİ	
2 Prof. Dr.	İzzet SAK	
3 Prof. Dr.	Cemal GÜVEN	
4 Doç. Dr.	Cemal ÇETİN	
5 Yrd. Doç. Dr.	Ahmet DÖNMEZ	

ÖNSÖZ

Osmanlı toplumunun yüzyıllar öncesinden hukûkî, iktisâdî ve sosyal hayatını; örf, âdet ve geleneklerini; kısacası toplum hayatını en iyi şekilde yansıtan tarihî kaynaklardan biri de, şüphesiz ki, şer'îye sicilleridir. Sicillerin önemine binaen bizde bu çalışmamızda 26 Nolu Konya Şer'îye Sicili'ni esas alarak dönemin Konya toplumunu incelemeye çalıştık. Osmanlı hâkimiyetine XV. yüzyılın ikinci yarısında kesin olarak giren Konya, Osmanlı taşra teşkilatı içerisinde Karaman Eyâleti'nin merkezi olarak idarî görevini üstlenmiştir. Günümüzde olduğu gibi geçmişinde de önemini koruyan bu Anadolu şehrinin, tarihi dokusunun araştırılması ve aydınlatılması da önemlidir. Konya şehri ve tarihi hakkında günümüze kadar pek çok araştırma yapılmış ve çeşitli eserler kaleme alınmıştır. Şehrin tarihi dokusunun zenginliği, araştırmaların da artmasına ve zenginleşmesine zemin oluşturmuştur. Bu çalışmamızla birlikte biz de, Konya'nın tarihine bir katkı, bizden önceki çalışmalara ise bir destek sağlamayı amaçladık.

Araştırmamızın temel kaynağı olan 26 Numaralı Konya Şer'îye Sicili, tarih bakımından 1092-1093 / 1681-1682 yılı belgelerini içermektedir. Sicil tarafımızdan transkripte edilmiştir. Bu çalışmada ise sicilde bulunan belgelerdeki konular; sosyal, siyasî, ekonomik ve hukukî hayatla bağlantıları açısından ele alınmıştır. Bu şekilde bölüm bölüm ele alınan konulara, birtakım yorumlar katılmış ve bazı ek bilgilerle konular desteklenmiştir. Bölümlerden önce giriş kısmında, çalışmanın merkezindeki Konya şehri hakkında birtakım tespitlerde bulunulmuş, çalışmanın son kısmına ise, sicilde bulunan belgelerden örnekler ve bunların transkriptleri ile birlikte Konya'ya ait fotoğraflar, bir gravür ve bir harita da eklenmiştir.

Şehir tarihinin araştırılması ve bu tarihçiliğin son dönemlerde yaygınlaşması üzerine araştırmamızın bu alana katkı sağlaması önem arz etmektedir. Bu önemiyle şer'îye sicili kullanılarak döneme ait belgelerle desteklenen araştırmanın, Konya'nın sosyal ve ekonomik yapısının öğrenilmesi ve irdelenmesi konusunda fayda sağlayacağı görüşünderiz.

Bu çalışmada; belgeler, elden geldiği ölçüde doğru okunmaya, doğru yorumlanmaya, hatalar ve yanlışlıklar asgarîye indirilmeye çalışılmıştır. Bu çabaya rağmen yine de eksikliklerin, hataların ve yanlış yorumlamaların olabileceğinin farkındayız.

Çalışmamda yardımlarını gördüğüm değerli tez hocam, Prof. Dr. Bayram ÜREKLİ'ye ve yardımlarını bizden esirgemeyen kıymetli, Prof. Dr. İzzet SAK hocama teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Ömer BÜBERCİ
Konya - 2017

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı	Ömer BÜBERCİ
Numarası	144202031004
Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih / Yeniçağ Tarihi
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Bayram ÜREKLİ
Tezin Adı	1681-1682 Tarihlerinde Konya'da Sosyal ve Ekonomik Hayat (26 Numaralı Konya Şer'iyeye Siciline Göre)

ÖZET

Osmanlı Devleti'nde merkezde ve taşrada, her tabakadan insanlar arasındaki hukukî ilişkilere dair kayıtları içeren şer'iyeye sicileri, Osmanlı'da aile, toplum, ekonomi ve hukuk gibi birçok alanın tarihi için önemli kaynaklardır. Bu sebeple, "1681-1682 Tarihlerinde Konya'da Sosyal ve Ekonomik Hayat" başlıklı bu tezin ana kaynağını, 26 numaralı Konya Şer'iyeye Sicili oluşturmaktadır.

Bu tezde, kâdı defterindeki konular Konya'daki sosyal, siyasî, ekonomik ve hukukî hayatla bağlantıları açısından ele alınmıştır. Çalışmanın konu başlıklarından olan Sosyal yaşamla ilgili konular; Konya'da sosyal yapı ve sosyal hiyerarşi, nüfus, aile, sosyal huzursuzluk ve sosyal suçlar, eşkıyalık ve hırsızlık olarak belirlenmiştir. Ekonomik hayatla ilgili olan konularda; Konya'daki mülk satışları, kira ve vergi gibi meseleler yer almaktadır. İdarî yapı ile ilgili konularda; Osmanlı taşra idaresi ve Konya şehri, taşradaki yöneticiler ve merkez-taşra ilişkisi hususlarında çeşitli tespitlerde bulunulmuştur. Hukukî işleyişe ait konuları ise; Konya'da mahkeme ve kâdı, miras, boşanma, nafaka takdîrleri, vasî ve vekîl tayinleri, mahkeme tarafından yapılan keşifler, köle ve cârîye azâdı, hastalıkların tedavisi için rıza senetleri, suçluların cezalandırılmaları gibi konular oluşturmaktadır. Bu çalışmadaki amacımız, 26 nolu Konya şer'iyeye sicilini esas alarak Konya şehir tarihçiliğine katkıda bulunmaktır. Bir başka deyişle amacımızı, defterde bulunan kayıtlardan hareketle yukarıdaki sayılan konuları ele alıp, defterin ait olduğu tarihler arasındaki dönemin Konya tarihine ışık tutmak diye tanımlayabiliriz.

Anahtar Kelimeler: Konya, Konya şehir tarihi, sosyal ve ekonomik hayat, şer'iyeye sicili, kâdı, mahkeme, sancak, kazâ, mahalle, merkez-taşra ilişkileri.

SELÇUK
ÜNİVERSİTESİ

T. C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı	Ömer BÜBERCİ
Numarası	144202031004
Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih / Yeniçağ Tarihi
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Bayram ÜREKLİ

Tezin İngilizce Adı 1681-1682 history of social and economic life in Konya (According to Konya sharia registers numbered 26)

SUMMARY

Center and country in Ottoman State, records containing records of legal relations hips between people, It is an important source in the Ottoman empire. Therefore, the main source of this thesis titled “1681-1682 history of social and economic life in Konya”, Konya sharia registers numbered 26 creating.

Discussed issues in this tethesis, It has been examined in terms of its connection with social, political, economic and legal life in Konya. Social life issues: Social structure and hierarchy in Konya, population, family, social unrest and social crimes, banditry and steal. Issues related to economic life: Property sales, issues such as rent and tax in Konya. Administrative structure issues: Ottoman provincial administration and Konya city, Managers in the country and center-country is contact. Legal issues: Judge and court in Konya, heritage, divorce, alimony appreciation, appointment of guardian and proxy, discoveries of the court, slave and concubine freedom, permission certificate for disease treatment, punishment of criminals it consists of such subjects. Our purpose, contributing to the history of Konya city. 1681-1682 between dates, to shed light on Konya’s history.

Key Words: Konya, The Konya’s city history, social and economic life, sharia registers, judge, court, starboard, county, parish, center-country is contact.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	II
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU.....	III
ÖNSÖZ	I
ÖZET	II
SUMMARY.....	III
KISALTMALAR.....	VI
GİRİŞ.....	1
I. ÇALIŞMANIN KONUSU, AMACI VE YÖNTEMİ	1
II. ŞER'İYE SİCİLLERİ, MUHTEVÂSİ VE TARİHİ ÖNEMİ	2
A. Kâdı Tarafından Düzenlenen Belgeler.....	4
B. Merkezden Gelen Belgeler.....	7
III. 26 NUMARALI KONYA ŞER'İYE SİCİLİ.....	11
IV. OSMANLI'DA EYÂLET MERKEZİ OLARAK KONYA.....	13
A. İdarî Yapı	13
B. Fizikî Yapı.....	15

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL HAYATA AİT KONULAR.....	18
A. Konya'da Sosyal Yapı ve Hiyerarşi.....	18
B. Nüfus	20
C. Aile ve Oluşumu	23
D. Sosyal Huzursuzluk ve Sosyal Suçlar.....	30
E. Eşkıyalık ve Hırsızlık	38

İKİNCİ BÖLÜM

İDARİ İŞLEYİŞE AİT KONULAR.....	44
---------------------------------	----

A. Osmanlı Taşra İdaresi ve Konya.....	44
B. Merkez-Taşra İlişkisi	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMİK HAYATA AİT KONULAR.....	52
A. Mülk Satışları.....	52
B. Hibe	66
C. Borç İlişkileri	68
D. Kira Sözleşmeleri.....	71
E. Vergi.....	73

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HUKUKİ İŞLEYİŞE AİT KONULAR	76
A. Kâdı ve Mahkeme	76
B. Miras	80
C. Muhâla‘a	83
D. Nafaka Takdîri	86
E. Vasî ve Vekîl Tayini.....	88
F. Mahkeme Tarafından Yapılan Keşifler	91
G. Köle ve Cariye Azâdı.....	94
H. Hastalıkların Tedavisi İçin Rıza Senetleri	97
I. Suçluların Cezalandırılmaları	99
SONUÇ.....	102
KAYNAKÇA.....	104
EKLER.....	109

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
AÜ	: Ankara Üniversitesi
AÜOTAM	: AÜ Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
H.	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
İ.A.	: İslam Ansiklopedisi
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
KŞS	: Konya Şer'ıye Sicili
KTO	: Konya Ticaret Odası
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MÜ	: Marmara Üniversitesi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SÜ	: Selçuk Üniversitesi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Vb	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
vs.	: ve sair
Yay.	: Yayınlayan

GİRİŞ

I. ÇALIŞMANIN KONUSU, AMACI VE YÖNTEMİ

26 numaralı Konya Şer'iyeye Sicili'ne göre 1681-1682 tarihlerinde Konya'da Sosyal ve Ekonomik Hayat başlıklı çalışmamızın konusu, Konya şehrinin zikredilen tarihler arasındaki sosyal, siyasî, ekonomik ve hukukî yapısının incelenmesi olarak belirlenmiştir. İncelememizin konu başlıklarından olan Sosyal yaşamla ilgili konular; Konya'da sosyal yapı ve sosyal hiyerarşi, nüfus, aile, sosyal huzursuzluk ve sosyal suçlar, eşkıyalık ve hırsızlık olarak belirlenmiştir. Ekonomik hayatla ilgili olan konularda; Mülk satışları, kira ve vergi gibi meseleler yer almaktadır. İdarî yapı ile ilgili konularda; Osmanlı taşra idaresi ve Konya şehri, taşradaki yöneticiler ve merkez-taşra ilişkisi hususlarında çeşitli tespitlerde bulunulmuştur. Hukukî işleyişe ait konuları ise; Mahkeme ve kâdı, miras, boşanma, nafaka takdîrleri, vasî ve vekîl tayinleri, mahkeme tarafından yapılan keşifler, köle ve câriye azâdı, hastalıkların tedavisi için rıza senetleri, suçluların cezalandırılmaları gibi konular oluşturmaktadır.

Bu çalışmadaki amacımız, 26 Nolu Konya Şer'iyeye Sicilini esas alarak Konya şehir tarihçiliğine katkıda bulunmaktır. Bir başka deyişle amacımızı, defterde bulunan kayıtlardan hareketle çeşitli konuları ele alıp, defterin ait olduğu tarihler arasındaki dönemin Konya tarihine ışık tutmak diye tanımlayabiliriz. Konya toplumunu belirlenen tarihler kapsamında incelemeyi hedefleyen bu araştırmada, incelenecek konuların bütün ayrıntılarının veya problemlerinin ele alındığı gibi bir iddiamız da bulunmamaktadır.

Çalışmanın tarihsel sınırları, 26 numaralı Konya Şer'iyeye Sicili'nin ait olduğu tarihler olan, 7 Receb 1092 (23 Temmuz 1681) ile 8 Cemâziye'l-evvel 1093 (15 Mayıs 1682) tarihleri arasındaki süredir. Bu süre, yaklaşık on aylık bir zaman dilimidir. 26 numaralı defterde bulunan belgeler temel alınarak ve tarih metoduna uygun sorgulamalar yapılarak oluşan bu araştırmada, dönemin Konya şehri hakkında çeşitli çıkarımlarda bulunulmuş ve bu alanda yapılan çalışmalara bir nebze de olsa yeni bir bakış açısı getirilmeye çalışılmıştır.

Kullanılan yöntem ise genellikle, Konya Şer'iyeye Sicili'nde bulunan belgelere dayanılarak tarih metoduna uygun şekilde çıkarımlarda bulunma ve yorumlama yöntemidir. Bir başka ifadeyle bu çalışmadaki izlenen yol, defterde bulunan belgeleri, konu başlıkları altında tasnif edip çeşitli yorumlarda bulunup ardından konularla bağlantılı diğer araştırmalara ve daha önce Konya ile ilgili yapılmış çalışmalara da müracaat ederek değerlendirmelerde bulunmaktır.

II. ŞER'İYE SİCİLLERİ, MUHTEVÂSİ VE TARİHİ ÖNEMİ

Sözlükte “okumak, kaydetmek ve karar vermek” gibi anlamlara gelen “sıcil” kelimesi, terim olarak ise, insanlarla ilgili bütün hukuki olayları, kâdıların verdikleri karar sûretlerini, hüccetleri ve yargıyı ilgilendiren çeşitli yazılı kayıtları içeren defterler olarak bilinmektedir.¹

Daha geniş bir tanımla şer'îye sicilleri, şer'î mahkemelerde kronolojik bir sıraya göre tutulan ve kâdılar tarafından verilmiş hükümlerin, kararların ve hüccetlerin; herhangi bir hadisenin, bir ikrârın, bir hibenin, bir şehâdetin, resmiyete bağlanılmak istenen bir hususun; ayrıca devlet merkezinden gönderilen fermânların, berâtların, emirlerin, tebliğlerin ve devlet adamlarının göndermiş olduğu mektup, tezkere ve diğer resmî nitelikli belgelerin, doğruluğu kâdı tarafından tetkik edildikten sonra, sûretlerinin kaydedildiği defterlerdir. Bu defterlere mahkeme defterleri, kâdı defterleri veya sicillât-ı şer'îye de denilmektedir. Osmanlı Devleti'nde merkezde ve taşrada, her tabakadan insanlar arasındaki hukukî ilişkilere dair kayıtları içeren bu defterler, Osmanlı'da aile, toplum, ekonomi ve hukuk gibi birçok alanın tarihi için önemli kaynaklardandır.² Kâdıların Osmanlı sistemindeki etkin rolleri sebebiyle şer'îye sicilleri, sosyal ve yerel tarih çalışmalarında ana kaynak niteliği taşımaktadır denilebilir.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, şer'îye sicillerinde çok değişik konuda ve türde belge mevcuttur. Bu belgeler arasında kâdılar tarafından verilmiş olan hüccetler ve i'lâmlar, ma'ruzlar ve müraseleler; vakfiye, nafaka, kefâlet, vekâlet, vesâyet, tereke ve taksîm kayıtları; nikâh kayıtları ile talâk davaları; itk-nâme, narh kaydı ve esnâf tefîşi ile ilgili kayıtlar yanında devlet merkezinden gönderilmiş olan fermânlar, berâtlar, buyuruldular, tezkereler, temessükler, mektuplar ve hatta şeyhülislâm tarafından verilmiş fetvâlar da yer almaktadır.³

Şer'îye sicillerinde, bu belge çeşitliliğinin yanı sıra, muhtevâ itibâriyle de çok değişik konularda belgeler mevcuttur. Bu belgeler genellikle, mülk satışları, alacak anlaşmazlıkları, miras davaları, vâsî ve vekîl tayinleri, evlenme-boşanma, nafaka bağlanması, darb, katl, küfür, hırsızlık, köle ve câriye azâdı gibi konuları işlemektedir.

Şer'îye sicilleri, bilhassa mahallî tarih ve şehir tarihi çalışanları açısından vazgeçilmez kaynaklardır. Bu defterler sayesinde halkın gündelik hayatını; örf, âdet, gelenek ve göreneklerini; yiyecek, içecek ve giyecek fiyatları yanında emlâk ve hayvan fiyatlarını;

¹ Mehmed Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.3, İstanbul 1983, s.212.

² Yunus Uğur, “Şer'îye Sicilleri”, *DİA*, C.39, Ankara 2010, s.8.

³ Uğur, “Şer'îye Sicilleri”, s.9.

halkın, devlet merkezi ile ve devletin taşradaki görevlileri ile olan münâsebetlerini; halkın devlete karşı olan yükümlülüklerini ve ödedikleri vergileri, kısacası, halkın hayat tarzı ve yaşayışı hakkında geniş bilgiler bulmak mümkündür.

Kâdı defterleri genelde, dar ve uzun defterler olup (15×45 cm. gibi) sayfa sayıları 10-20'den 200-300'e kadar çıkabilmektedir. Defterler ortalama 200 sayfa civarındadır ve ortalama 400-500 kaydı içermektedir. 15 ve 16. yüzyıl şer'îye sicillerinin bir kısmı Arapça kaleme alınmıştır. 16. yüzyıldan itibaren Arap coğrafyası dışındaki defterler çoğunlukla Osmanlı Türkçesi ile yazılmış olsa da her iki dildeki kayıtlarda benzer olaylar için kullanılan hukukî terminoloji aynıdır. İstanbul'dan gelen belgeler ise her yerde Osmanlı Türkçesi'yle kaydedilmiştir. Sicil kayıtları daha çok rik'a, ta'lik veya divânî hatla yazılmakta, kronolojik sıralamaya ise her zaman dikkat edilmemektedir.⁴

Bu kadar değişik konuda ve değişik türde belgeyi ihtivâ etmesinden dolayı şer'îye sicilleri, genel tarih açısından olduğu kadar, hukuk tarihi, iktisât tarihi ve askerî tarih açısından da büyük bir öneme sahiptir ki, son dönemlerde şehir tarihçiliği araştırmalarında temel kaynak olarak kullanılmıştır.⁵

Osmanlı dönemine ait şer'îye sicilleri içerisinde birçok kayıt türü vardır. Bunların bir kısmı bizzat mahkemede işlemler sonucu oluşanlar, bir kısmı da İstanbul'dan gelen belge sûretleridir. İ'lâm, hüccet, tereke kayıtları birinci türden belgelere; fermân, emir, buyruldu, tezkere, berât ise ikinci tür belgelere örnek verilebilir.⁶ İlk tür belgeler genellikle sicil defterinin ön kısmına, merkezden gelen belge sûretleri ise defterin arka kısmına kaydedilmiştir.

Şer'îye sicillerinin mahkemece tutulup muhafaza edilmesi hukukî bir ihtiyaçtan doğmuştur. Kâdı i'lâm ve hüccetlerin bir nüshasını hak sahiplerine vereceğinden evrak üzerinde sahtekârlık yapılması ihtimali ortaya çıkabilmektedir. Bu sebeptendir ki, i'lâm ve hüccetlerin ve bunlarla ilgili resmî yazıların defterlere kaydedilmesiyle bu sıkıntıları ortadan kaldırmak amaçlanmıştır.⁷

⁴ Uğur, "Şer'îye Sicilleri", s.9.

⁵ Bu konudaki çalışmalardan bazıları; Hülya Taş, *XVII. Yüzyılda Ankara*, Ankara 2006; Muhittin Tuş, *Sosyal ve Ekonomik Açından Konya*, Konya 2007; Nurcan Abacı, *Bursa Şehrinde Osmanlı Hukukunun Uygulanması (17. Yüzyıl)*, Ankara 2001; Hülya Canbakal, *17.Yüzyılda Ayntâb, Osmanlı Kentinde Toplum ve Siyaset*, Gaziantep 2009.

⁶ Uğur, "Şer'îye Sicilleri", s.9.

⁷ Ahmet Akgündüz, *Şer'îye Sicilleri*, C.I, İstanbul 1988, s.19.

Şer'îye sicillerindeki kayıtlar sadece kâdılar tarafından kaleme alınan belgeler değildir. Zira merkezde ve hem de özellikle taşrada herhangi bir beylerbeyine yahut eyalete ve yahut sancak ve kazâ merkezine idare tarafından gönderilen ve hüküm denilen yazılı emirlerin bir sûretinin de içinde yer aldığı bilinmektedir. Bunların çoğunluğu hep kâdılarına hitaben yazılmıştır.⁸ Kâdılar da bu belgelerin sûretlerini defterlerine geçirmişlerdir.

Bu bilgilerden sonra, şer'îye sicillerindeki belge çeşitlerinden kâdı tarafından düzenlenen belgeler olan hüccetin ve i'lâmın; Merkezden gelen belgeler olan fermânın ve berâtın özelliklerini ve içeriklerini tanımlamakta yarar görmekteyiz. Buradaki çalışmamızda sadece bu belgeleri ele almamız, sicillerin sadece bu belgelerden oluştuğu gibi bir anlam çağrıştırmamalıdır. Yukarıda da bahsedildiği gibi, sicil bir depo gibidir ve çok daha fazla belge çeşidini içinde barındırmaktadır.

A. Kâdı Tarafından Düzenlenen Belgeler

Şer'îye sicillerindeki kayıtların %80'ini bu belgeler oluşturmaktadır. Bu sebeple konuyla ilgili belge çeşitlerini daha yakından tanımak ve fonksiyonlarını bilmek önemlidir. Bu başlık altında ele alınan ve incelenen belgelerden hüccet ve i'lâmın tanımlarına ve özelliklerine aşağıda kısaca kısaca değinilmiştir.

“*Delil, burhan, senet*” anlamına gelen hüccet, “*bir davanın sıhhatine delalet eden şey*” demektir. Osmanlı hukuk terminolojisinde hüccet kelimesi iki anlamda kullanılmıştır. Birincisi; şahitlik, ikrar, yemin ve yeminden nûkûl gibi bir davayı ispata yarayan hukuki delillerdir. İkincisi; kâdı huzurunda taraflardan birinin ikrarını, diğerinin bu ikrarı tasdikini içeren ve bir hükmü ihtiva etmeyen hususlara dair düzenlenmiş belgelere verilen addır. Bu, şer'îye sicillerindeki mânâsıdır.

İslam tarihinde şer'î mahkemelerde görülen davalar neticesinde bir belge (hüccet) tanziminin ilk defa Emeviler döneminde başladığı bilinmektedir. Daha önce Hz. Peygamber ve Hulefa-yi Raşidin dönemlerinde kâdılar dinledikleri davaların sonunda yazılı bir belge kaleme alma ihtiyacı hissetmemişlerdir.⁹ Ya da başka bir ifadeyle günümüze kadar ulaşan böyle bir belge türüne rastlanmamıştır.

Genellikle her hüccette davacı, davalı ve bu iki taraf arasında dava konusu olan mesele olmak üzere üç temel unsur bulunur. Kâdı huzurunda görülen dava neticesinde duruma göre hüccetin aslı taraflara verilir, sûreti de sicile kaydedilirdi. Orijinal hüccetlerde kâdının ismi ve

⁸ Ahmet Akgündüz, “Şer'îye Mahkemeleri ve Şer'îye Sicilleri”, *Türkler*, C.X, Ankara 2002, s.57.

⁹ Mustafa Oğuz-Ahmet Akgündüz, “Hüccet”, *DİA*, C.18, Ankara 1998, s.450.

mührü (tasdik ibaresi) bulunduğu halde sicillere kaydedilmiş hüccetlerde ise, bunlar ileriki satırlarda bahsedeceğimiz gibi genellikle bulunmamaktadır.

Hüccetlerin konusu, kâdılar tarafından ele alınmış her türlü delil ve tescil nitelikli belgelerdir. Başlıca hüccet konuları; Köle ve câriye azadı (i'tak, tedbir, mukatebe), evlenme (akd-i nikâh), karşılıklı rıza ile boşanma (muhâla'a), boşama (talâk), nikâhın feshi, nafaka takdîri, terbiye velâyeti (hidâne), miras, rehin, rehini kaldırma (fekki-i rehin), borçla ilgili ihtilafli konular, alım satım mukaveleleri, icâre, vesâyet, vekâlet, emanet, sulh, hacr-i iflas, gasp, darb ve cinayet gibi adlandırmalarla ifade edilebilmektedir.¹⁰

Şer'i mahkemelerde verilen hüccet, bir hukukî meselede, karşı taraf aleyhine verilmiş bir karar gibidir. Örneğin bir evin satın alındığını gösteren hüccet, o evin alıcısı aleyhine açılacak davalarda kullanılacak kesin bir delil anlamına gelmektedir. Hüccetlerin çalışmamızın ileriki aşamalarında yer vereceğimiz i'lâmlardan farkı, hâkimin hüccetlerde herhangi bir kararının bulunmaması ve sadece şer'i mahkemenin günümüzdeki noterler gibi, hukukî durumu olduğu gibi ele almalarıdır.¹¹ Lakin bazı hüccetlerin hüküm sayılabilecek şekilde düzenlendiğini de defterlerdeki sicillerde görebiliyoruz.

Bir konuda veya bir hukukî meselede iki hüccet metni bulunmaktadır. Biri taraflara verilen hüccet metnidir. İkincisi de deftere kaydedilen sûretidir. Hüccet metnlerinin her belgede genellikle olduğu gibi belli bölümleri yani kalıpları vardır. Bu bölümleri¹² şöyle tanımlayabiliriz:

1. Girizgâh Bölümü; Taraflara verilen hüccetlerin üst tarafında hücceti veren kâdının imzasının ve mührünün olduğu bölümdür. Ancak bu, genellikle sicil defterlerindeki hüccetlerin başında görülmemektedir. Kâdının imza ve mühürleri sadece defterlerin baş veya son sayfalarında ya da kâdının göreve başlama tarihinin yazılı olduğu kısımlarda bulunabilmektedir.

2. Metine Başlangıç Bölümü; Bu bölümde tarafların adları ve adresleri açık ve net bir şekilde tanımlanır.

3. Hüccet Konusu Bölümü; Hüccetin asıl bölümünü teşkil eden ve hangi konuyu ihtiva ettiğini ortaya koyan bölümdür. Tarafların beyan ve ikrârları, hukukî muamelenin şekli ve şartları, varsa şahit beyanları bu bölümün içindedir.

¹⁰ Oğuz-Akgündüz, s.446.

¹¹ Akgündüz, *Şer'îye Sicilleri I*, s.21.

¹² Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, İstanbul 1998, s.350-358.

4. Tarih Bölümü; Hüccetlerin sonunda genellikle Arapça yazı ile tarihin, gün, ay, yıl şeklinde belirtildiği bölümdür.

5. Şuhûdü'l-hâl (Durumun Şahitleri) Bölümü; Bu bölümün tanımı ise, duruma veya olaya şahit olanlar diye ifade edilebilir. Bu kişiler cereyan eden adli muamelenin şahitleri olarak görülür. Onların hazır bulunuşu, muhakemenin aleniyet içinde ve dürüst bir şekilde yapıldığını ispat etmesi bakımından son derece önemlidir.

İ'lâm; sözlükte “*bildirmek, öğretmek, işaret koymak*” mânalarına gelmekle birlikte terim olarak, şer'i bir hükmü ve altında kararı veren hâkimin imza ve mührünü taşıyan yazılı belge demektir. Daha çok “*i'lâmât-ı şer'iyeye*” olarak kullanılır. İ'lâm belgelerini diğer şer'iyeye sicilleri kayıtlarından ayıran en önemli özellik, hâkimin verdiği kararı ihtiva etmesidir. Bu bakımdan da hüccet, mâruz vb. belgelerden farklıdır. Ancak örfî anlamda ve uygulamada, hüküm ihtiva etsin etmesin altında kâdının imza ve mührünü taşıyan her belgeye i'lâm denildiği ve bu sebeple arşivlerde birçok mâruzun i'lâm diye kaydedildiği görülür. Şer'iyeye mahkemelerinde kâdı yargılamayı tamamladıktan sonra verdiği kararı önce taraflara şifahî olarak bildirir, daha sonra kararın gerekçelerini de ihtiva eden bir i'lâm tanzim ederek davacı ve davalıya birer sûretini verir; bir sûretini de sicile kaydeder.¹³

Şer'iyeye mahkemelerinde tanzim edilen bir i'lâmın şu temel özellikleri¹⁴ ihtiva etmesi gerekir:

1. Hâkimin imza ve mührü i'lâmlarda alt tarafta yer alır. Şer'iyeye sicillerinde i'lâmın imza ve mühür kısmı deftere kaydedilmemekte, her kâdının göreve başladığı günü deftere kaydettiği imza ve mührüyle yetinilmektedir.

2. Taraflar ve davanın görüldüğü yer formüle edilmiş ifadelerle tanıtılır. Önce davacının adresi, adı, babasının adı ve başka bir memleketten ise memleketi belirtilir; davanın görüldüğü yere niçin geldiği ve halen nerede oturduğu kaydedilir. Davalının ise sadece adı, ünvanı ve babasının adı yazılır.

3. Davacının iddiası yani dava konusu yazılır.

4. Davalının cevabı yani karşı davası, def'i ve itirazları veya iddiayı kabulü belirli ifade kalıplarıyla yazılır.

5. İ'lâmda kararın gerekçesi demek olan ispat vasıtaları mutlaka yer alır ve ispat vasıtalarına göre kullanılan kalıplar da farklı olur.

¹³ Ahmet Akgündüz, “İ'lâm”, *DİA*, C.22, Ankara 2000, s.72.

¹⁴ Kütükoğlu, s.345-348.

6. İ'lâmın son kısmını verilecek hükmün kalıp ifadeleri teşkil eder. İ'lâmdaki ispat vasıtasının ikrar ve şahitlik olmasına göre “*ilzam*” veya “*tenbih*” ifadesi yahut her ikisinde de “*hükmolundu, kazâ olundu*” vb. ifadeler kullanılır. Bu tabirlerle i'lâmlar diğer şer'îye sicili kayıtlarından kolaylıkla ayırt edilebilir.

7. Tarih genelde, Arapça olarak yazı ile veya bugünkü tarih atma şekillerine benzer bir tarzda kaydedilir.

8. İ'lâmlarda “*şühûdü'l-hâl*” başlığı altında şahitler listesinin verilmesi şart değildir. İspat vasıtası şahitlik ise, i'lâmın içinde veya sonunda şahitlerin ismi yazılabilir. İlk dönemlerde hüccetlerde olduğu gibi i'lâmlarda da şahitler yazılırken son zamanlarda ve özellikle ikrar yahut yemine dayanan i'lâmlarda şahitler zikredilmemektedir. Konusu şikâyete bağlı olan i'lâmlarda şikâyet edenlerin isimlerinin zikredildiği de bilinmektedir.¹⁵

B. Merkezden Gelen Belgeler

Padişahın kendisine İslâm hukuku tarafından tanınan içi boş yasama yetkisine dayanarak veya yürütme erkinin başı olarak kaleme aldığı hükümler bu başlık altında yer almaktadır. Padişah ya itilâflı olan bir şer'î meselede mevcûd görüşlerden birini tercih ettiğini kâdiya bildirir; ya şer'î hükümlerin icrâsını te'yid için yazılı emir gönderir ya da düzenleme yetkisi bulunan sahalarda bazı düzenleyici kaideleri Divân-ı Hümâyûnün telhisi üzerine tanzim eder ve bu durumu kâdılara bildirir.¹⁶ Yine padişahın sâdır olan, ancak umumî değil hususî şahısları ilgilendiren vazife tevcihi, tımar tefvizi, ticaret berâtı vb. konulara ilişkin olarak kaleme alınan belgeler de sicillerde bulunmaktadır. İşte bu belgelerden fermân ve berâtın tanımlarını ve özelliklerini aşağıda kısaca açıklamakta fayda görmekteyiz.

Fermân; Divân-ı Hümâyûn veya Paşakapısı'ndaki divânlarda alınan kararlara uygun olarak yazılan ve üzerinde tuğra bulunan padişah emirlerinin genel adıdır. Bu kelime, padişaha ait olduğunu ifade eden “*âlî-şân, hümâyûn, padişahî, şerîf*” veya itibarının yüksek olduğunu gösteren “*celîlü'l-kadr*”; mutluluk ve müjde belirten “*saadet-unvân, beşaret-unvân*”; şeref verdiğini ifade eden “*şeref-iktirân*”, mutlaka uyulması gerektiğini gösteren “*vâcibü'l-iz'ân, vâcibü'l-ımtisâl*”; dünyanın itaat ettiği bir buyruk olduğunu bildiren “*cihân-mutâ*”; güçlü bir itibarı bulunduğunu ifade eden “*kadr-tuvân*”; tatbikine karşı çıkılmayacağını gösteren “*kaza-cereyan*” gibi sıfatlarla birlikte kullanılmıştır. Fermânla eş anlamlı olan emir ve hüküm kelimelerinin “*emr-i âlî, emr-i şerîf, emr-i padişahî, emr-i münîf-*

¹⁵ Akgündüz, “İ'lâm”, s.73.

¹⁶ Akgündüz, *Şer'îye Sicilleri I*, s.39.

i vâcibü'l-ittiba, hükm-i şerîf ve hükm-i cihân-mutâ” şeklinde terkipler halinde kullanıldığı da görülmektedir.¹⁷

Sefer açılması, asker sevki, vergi vb. devlet işlerine dair olan fermânlar, doğrudan doğruya Divân-ı Hümâyûnun kararı ve padişahın emriyle hazırlanıp ilgili şahıslara gönderilirdi. Fermânların büyük bir kısmı ise beylerbeyi, sancak beyi, kâdı gibi görevlilerin mektup veya arzı yahut halktan birinin arzuhalı üzerine konunun divânda görüşülüp bir karara bağlanması sonunda hazırlanırdı. Bazen doğrudan doğruya padişahın emriyle, sancaktaki bir şehzadenin isteği ve gönderdiği müsvedde üzerine veya devlet kademelerindeki bir görevlinin verdiği örnek esas alınarak da fermân yazılabilirdi.¹⁸

Fermânlarda bulunan rükünler ise şunlardır:

1. Davet; Osmanlı diplomatik dilinde *“tahmid”* ve *“temcid”* adı verilen bu rükün, yalnız fermân değil, diğer bütün belgelerinde başında yer alır. Ancak, bu rükün fermânda son derece basit olup sadece *“hüve”* veya *“hû”* şeklinde Allah’ın adının zikredilmesi şeklindedir.

2. Tuğra; Fermânlarda padişah emri olduğunu tasdik eden mühür ve imzadır.

3. Elkab; Fermân metinleri fermânın muhatabı olan şahsın elkabı ile başlar. Osmanlı diplomatiğinde, Osmanlı devlet erkânına olsun, yabancı hükümdar veya devlet adamlarına olsun yazılacak yazılarda kullanılacak elkab ayrı ayrı tespit edilmiştir.

4. Dua; Elkabdan sonra mutlaka dua rüknü yer alır. Bu da elkabda olduğu gibi fermânın yazıldığı şahsın mevkiine göre olurdu. Her vazifeli için kullanılacak dua da birbirinden farklıdır.

5. Nakil / İblâğ; Duadan sonraki rükün, fermânın yazılma sebebinin izahıdır ki buna nakil veya iblağ denir. Ancak, nakilden önce, dua ile nakil kısmını bağlayıcı mahiyette olan *“tevkî’-i refî’-i hümayûn vâsıl olıcak ma’lûm ola ki”* ibaresi yer alır.

6. Emir; Fermânın yazılmasına sebep olan olay özetlendikten sonra bu konuda verilen emre geçilir. Bu rükün genelde iki kısımdan ibarettir. Birinci kısım, çok kere *“imdi vech-i meşrûh üzere amel olunmak babında”* ibaresiyle başlayıp, *“fermân-ı âlîşânım sadır olmuştur”* ibaresi ile son bulur. Padişahın, nakil kısmında anlatılan şey hakkındaki tutumu burada belirtilir.

7. Te’kid / Tehdid; Bazı fermânlarda emir rüknünü takiben sadece *“şöyle bilesiz ‘alâmet-i şerîfe i’timâd kılasız”* formülü yer alır ki daha başka bir te’kid veya tehdid bulunmayan belgelerde bu ibare te’kid rüknü olarak kabul edilmektedir.

¹⁷ Kütükoğlu, s.99.

¹⁸ Kütükoğlu, s.116.

8. Tarih; Fermânlarda te'kid / tehdid rûknünden sonra tarih bulunur. Tarihlerin başında genelde “*tahrîren fi*” bazen de “*hurrîre fi*” ibaresi yer alır. Tarih, daima yazıyla, gün, ay, yıl sırasına göre ve Arapça olarak atılır. Ancak, ayın tarihinin yazılışı bakımından fermânın cinsine ve yazıldığı büroya göre biraz farklılık vardır. Maliyeden yazılan fermânlarda ayın tam tarihi verildiği halde Divândan yazılanlarda çok kere sadece, ayın *evâil* (1-10), *evâsıt* (11-20) ve *evâhir* (21-30) adları verilen onar günlük bölümlerinden hangisinde olduğuna işaret edilmekle yetinilmiştir.

9. Mahall-i Tahrir; Fermânların son rûknü, mahall-i tahrir denilen fermânın nerede yazıldığını gösteren kısımdır. Bu rûkn, sol alt köşede yer alır. Fermân, İstanbul ve Edirne gibi Padişahın devamlı ikamet yerlerinden birinde yazılmışsa şehir isminin başına “*be-makam*”, “*be-medine*”, “*be-yurdu*”; sonuna ise, “*el-mahrûse*”, “*el-mahmiye*” kelimeleri ilave edilerek yazılmıştır.¹⁹

“*Berât*”; Osmanlı diplomatiğinde Padişah tarafından bir memuriyete tayin, bir gelirden tahsis, bir şeyin kullanılma hakkı, bir imtiyaz veya muafiyetin verildiğini gösteren ve veren padişahın tuğrasını taşıyan belgenin adıdır. Bu manası dolayısıyla de “*berâtlı*” kelimesi, müsaadeli veya imtiyazlı; “*eli berâtlı*” tabiri ise salahiyet sahibi olma manası taşımaktadır.²⁰

Berâtlar da padişaha ait belgeler olması dolayısıyla fermânlarla hemen hemen aynı rûknleri taşımakla beraber, fermânlarda olmayan bazı ayırt edici özellikler de taşırlar. Bu özellikleri ile birlikte berâtlarda bulunan rûknler ise şunlardır:

1. Davet; Fermânlarda olduğu gibi ilk rûkn berâtlarda da davettir.

2. Tuğra; Berâtlarda padişah emri olduğunu tasdik eden mühür ve imzadır.

3. Nişan Formülü; Berâtı padişaha ait diğer belgelerden ayıran rûkn bu formüldür. Bu ayırıcı nitelikteki rûkn çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır ve en çok kullanılan formüller ise; “*Nişân-ı şerîf-i ‘âlîşân hükmü oldur ki.*”, “*Nişân-ı şerîf-i ‘âlîşân-ı sâmi-mekân-ı sultânî ve tuğrâ-yı garrâ-yı cihân-sitân-ı hâkânî hükmü oldur ki.*” gibi formüllerdir.

4. Unvan; Bu formül “*çün*” kelimesiyle başlar ve berât verilen şahsın bağlı bulunduğu grubu yüceltecek bir ifade kullanılır. Lakin bütün berâtlar böyle unvan formülü ile başlamazlar. Direkt nakil kısmına geçilir.

5. Elkab; Berâtlarda elkabın yeri fermânlardakinden farklıdır. Fermânlarda, tuğradan sonra hemen elkab geldiği halde berâtlarda elkab nakil kısmının içinde geçer. Unvan

¹⁹ Kütükoğlu, s.113.

²⁰ Kütükoğlu, s.124.

bulunmayan berâtlarda nişan formülünden hemen sonra görülen elkab ise genelde, berâtin verildiği şahsın elkabı olmayıp berâtin verilmesini arz edenin elkabıdır.

6. Nakil / İblâğ; Berâta konu olan şeyin tarif ve tavsifinin bulunduğu bölümdür. Herhangi bir tayin veya tevcihin şekli ve şartları bu bölümün içinde yer alır.

7 Emir / Hüküm; Berâta verilen vazife, imtiyaz veya muafiyetin ne şekilde yerine getirileceği bu kısımda belirtilir. Bunun içindir ki bu kısma berâtin şartı denir.

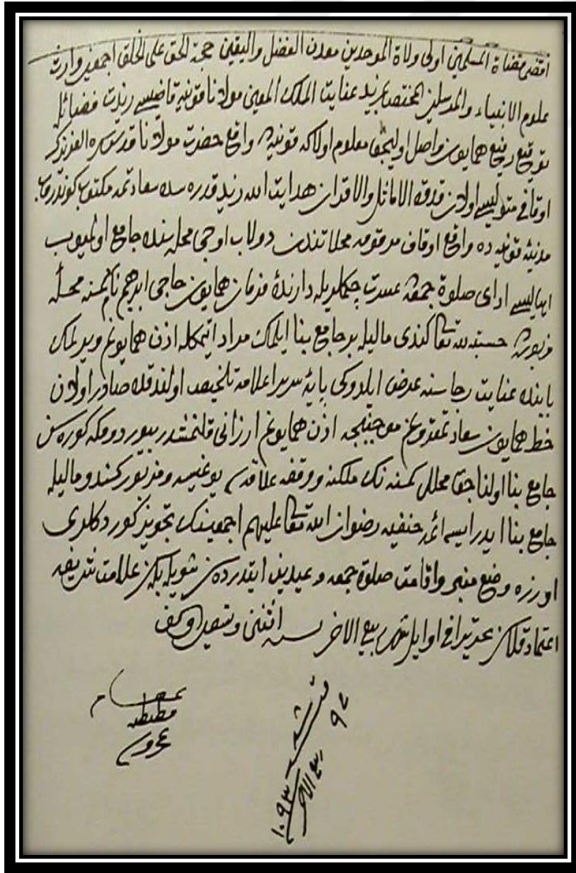
8. Te'kid / Tehdid; Bu kısımda berâta ilgililerce riayet edilmesi, berât hilafına dahl ve taarruz edilmemesi belirtilir. Bu; “şöyle bileler ‘alâmet-i şerife i ‘timâd kılalar” şeklindedir.

9. Tarih; Genelde fermânlarda da olduğu gibi tarih aynı şekillerde yazılır.

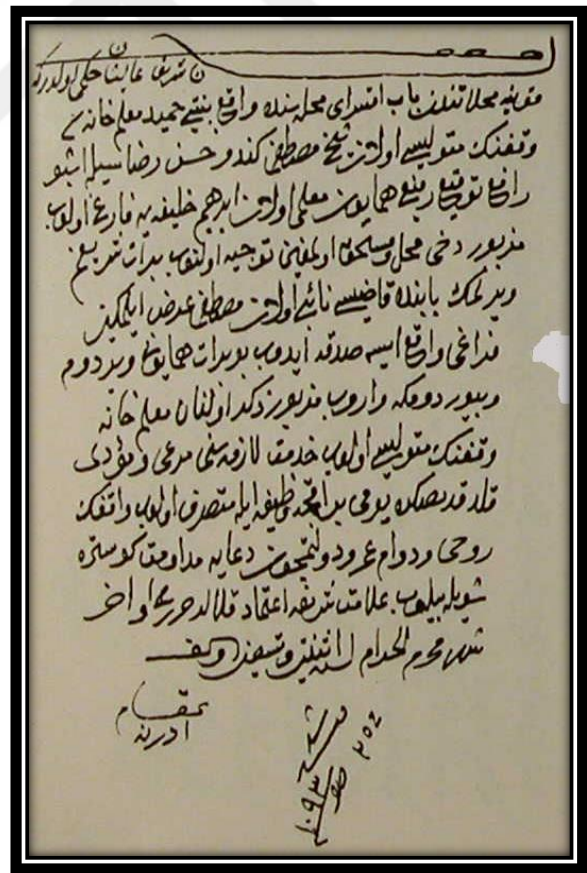
10. Mahall-i Tahrir; Şekil ve içerik bakımından fermânlarda bulunduğu gibi berâtlarda da yer alır.²¹

Yukarıda açıklanan fermân ve berâtların, kâdı defterine yansıyan sûretleri ise aşağıdaki belge örneklerinde daha açık olarak görülmektedir.

Belge 1: Sicildeki Fermân Sûreti²²

Belge 2: Sicildeki Berât Sûreti²³

²¹ Kütükoğlu, s.131.

²² KŞS 26 / 252-1, Konya'nın Dolabucu Mahallesi'ne Câmî Yapımı İçin İzin Verilmesi Hakkında Fermân.

²³ KŞS 26 / 264-3, Konya'da Beythamîd Mu'allimhânesi Vakfına Mütevellî Ta'yin Berâtı.

III. 26 NUMARALI KONYA ŞER'İYE SİCİLİ

Bu çalışmanın dayandığı ana kaynak olan 26 Numaralı Konya Şer'ıye Sicili, tarafımızdan sayfası sayfasına transkripte edilmiştir. Bu çalışmadan hemen sonra bu sicilin transkripti yine tarafımızdan yayınlanacaktır. Bu sicil, 1092-1093 / 1681-1682 yıllarına ait olup 15 x 41 cm ebadında ve 283 sayfadır. Selçuk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde bulunan fotokopisinden çalışılan bu defterdeki kayıtlar, 1. sayfadan başlayıp, 283. sayfaya kadar devam etmektedir. 790 adet belgeyi içerisinde bulduran bu sicilde, orijinal sayfa numaraları olmayıp, sayfalar daha sonradan bugünkü kullandığımız rakamlarla numaralandırılmıştır. Defter tutulurken kronolojik bir sıranın takip edilmediği görölmektedir. Yani hüccetler ve mahkemeye intikal etmiş olan resmi nitelikli belgeler, veriliş ve geliş sırasına göre değil, tarihlerine dikkat edilmeden, gelişi güzel bir şekilde kaydedilmiştir.

Defter gayet iyi muhafaza edilmiş ve yazılarında herhangi bir bozulma olmadığı gibi mürekkebinde de bir dağılma yoktur. Sicilin yazıları bazı belgeler hariç, düzgün ve okunaklı olup yazı tarzının genellikle aynı şekilde devam etmesinden dolayı tek bir kâtip tarafından kaleme alındığı anlaşılmaktadır.

Defterin her sayfasında ortalama 3 adet belge yer almakla birlikte az da olsa bazı belgelerin üzeri karalanmış, bazı belgeler ise eksik bırakılmıştır. Yazılar genellikle okunabilmesine rağmen, bazen aynı sayfada çok iyi yazılmış bir belgenin yanında, bozuk ve okunması zor belgeler de mevcuttur. Belgelerin bu hali, kâtiplik görevi yapmayan biri tarafından da yazıldığını düşündürmektedir. Bazı belgelerin satır aralarında düzeltmeler ve unutulunan yerlere ilâveler yapılmıştır. Bu şekilde yapılan ilâveler genellikle, belgelerin kenarına bir okla çıkarılarak veya satır aralarına küçük yazılarla ve okunaksız biçimde yazılmıştır.

Defterdeki kayıtlar 1. sayfadan itibaren başlayıp son sayfaya kadar devam etmekte ve aralarında boş bir sayfa bulunmamaktadır. İlk sayfada 3 tane belge mevcüt olup 2. belgedeki tarih defterin başlangıç tarihi kabul edilebilir. 17. yüzyılın son çeyreğine ait olan defterdeki bu tarih, 7 Receb 1092 (23 Temmuz 1681)'dir. Defterin bitiş tarihi ise 8 Cemâziye'l-evvel 1093 (15 Mayıs 1682)'tür. Bu süre, yaklaşık on aylık bir zaman dilimidir.

Defterdeki hüccet ve i'lâm kayıtları 1. sayfadan itibaren başlamakta ve 241. sayfada sona ermektedir. Yukarıda da temas ettiğimiz gibi kayıtlar kronolojik bir sıra takip etmemiştir. 3. sayfaya kâtip tarafından bir kayıt ve kâdının mührü konmuştur.²⁴ Bu kayıttan,

²⁴ KŞS 26 / 3-2.

bu tarihlerde yani ilk üç sayfaya kadar Konya kâdılığı görevini, “*Hasan Hüseyin Efendi*” adında bir kâdının yürüttüğü ve buraya kadar olan davalara onun baktığı anlaşılmaktadır.

4. sayfada ise, Konya kâdısı “*Hazret-i Ahmed Efendi*”nin göreve başlama kaydı bulunmaktadır.²⁵ Bu kayıttan, buradan itibaren görülen davaların Hazret-i Ahmed Efendi tarafından görüldüğü anlaşılmaktadır. Yine bu kayıttan sonra belgeler, kesintisiz olarak incelediğimiz son sayfaya kadar devam etmiştir.

Defterin 241. sayfasından itibaren resmî nitelik taşıyan fermân, berât, mektup gibi belgelerin kaydedildiği görülmektedir. Bu belgeler de incelediğimiz son sayfa olan 283. sayfaya kadar aralıksız devam etmiştir.

Sicilin son kısmında bulunan resmî nitelikli belgeler defterin sondan ikinci, yani 282. sayfadan itibaren geriye doğru kaydedilmeye başlanmıştır ki, bu kısma kaydedilen ilk belgenin kayıt tarihi, 20 Receb 1092 (5 Ağustos 1681)’dir. Geriye doğru giden bu resmî belgelerden son kaydedilen belgenin tarihi ise defterin de bitiş tarihi olan, 8 Cemâziye’l-evvel 1093 (15 Mayıs 1682)’tür. Yaklaşık 9 aylık bir zaman dilimine ait olan bu bölümdeki belgeler kaydedilirken, defterin diğer bölümünde olduğu gibi kronolojik bir sıra takip edilmemiştir.

Şer’iye sicilleri ve konumuzla bağlantılı olan sicil çeşitlerinden söz ettikten sonra defterimizin ait olduğu Konya bölgesinden, Konya şehriden ve şehrin idarî ve fizikî konumundan yola çıkarak değerlendirmeler yapmayı uygun görmekteyiz.

²⁵ KŞS 26 / 4-1.

IV. OSMANLI'DA EYÂLET MERKEZİ OLARAK KONYA

A. İdarî Yapı

Osmanlı'da taşra teşkilâtı, İstanbul dışındaki toprakların yönetimi şeklinde açıklanmaktadır. Taşra teşkilatında en büyük yönetim birimi eyâlettir. Eyâletler sancaklara, sancaklar kazâlara, kazâlar da köylere ayrılmıştır. Sancaklar, devletin sınırları genişledikçe yeni bir düzenlemeyle yani birkaç sancağın bir araya getirilmesiyle eyâletleri oluşturmuşlardır. Bu eyâletler, başlangıçta Rumeli adıyla bir tane iken, daha sonra Anadolu ve Rumeli olmak üzere ikiye çıkmıştır.²⁶ Sınırları sürekli genişleyen devletin 17. yüzyılın ilk yarısında eyâlet sayısı otuz ikiyi bulmuştur.²⁷

Anadolu Selçuklu Devleti'nin dağılmasından sonra Karamanoğulları ve İlhanlılar arasında el değiştiren Konya, daha sonra Karamanoğullarının güçlenmesiyle bu beyliğin hâkimiyetine girdi.²⁸ Bu hâkimiyet, bir cihan devleti olma yolunda adımlar atan Osmanlı Devleti'nin Anadolu'ya yönelmesiyle sonlandı ve Fatih Sultan Mehmed döneminde Konya Osmanlı topraklarına katıldı.²⁹

Görüldüğü gibi 15. yüzyılın ikinci yarısında kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine giren Konya bölgesi, taşra teşkilâtının içinde Karaman Eyâleti'ne bağlanmıştır. Her ne kadar Osmanlı Devleti'nde klasik dönem diye tabir ettiğimiz zaman diliminde eyâletlere bağlı sancak ve kazâ sayıları tam olarak tespit edilemese de, Konya'nın bu eyâletin merkezi olduğu bilinmektedir. Bu çerçevede Karaman eyâletinin 8 ile 10 arasında değişen sancak sayıları tespit edilmiştir. Bu sancakların isimleri ise genelde, Konya, Kayseri, Akşehir, Kırşehir, Aksaray, Beyşehir, Niğde, İç-il şeklinde zikredilmiştir.³⁰

17. yüzyılda Konya'ya bağlı kazâların isimleri ise, sancaklar hakkında yukarıda da bahsettiğimiz gibi tam olarak tespit edilememiş ve sürekli değişkenlik göstermiştir. Konya hakkında yapılan bir araştırmada, 17. yüzyıla ait Konya Sancağı'nın kazâları şu isimlerle sayılmıştır; Nefs-i Konya, Aladağ, Bayburd, Belviran, Ereğli, Eski İl, Gaferyad, İn-suyu, Karış-özü, Larende, Pirluganda, Said İli, Turgud.³¹

²⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.II, Ankara 2011, s.579.

²⁷ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, İstanbul 2014, s.109.

²⁸ Besim Darkot, "Konya", *İslâm Ansiklopedisi*, C.VI, İstanbul 1977, s.850.

²⁹ İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, Konya 1997, s.104.

³⁰ Metin Kunt, *Sancaktan Eyalete*, İstanbul 1978, s.138; Özer Ergenç, *Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı: XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, Ankara 1995, s.84; Evliya Çelebi, *Seyehatname*, C.III, İstanbul H.1314, s.18. Ayrıca bkz. KŞS 26 / 258-1; KŞS 26 / 258-2.

³¹ Yusuf Oğuzoğlu, *17. Yüzyıl Konya Şehir Müesseseleri ve Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Araştırma*, (AÜ. Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 1980, s.61.

Karaman Eyâleti'nin paşa sancağı olan Konya Sancağı'nın merkezi, yani Konya Kazâsı'nın Konya şehri ile buna bağlı nahiyelerden oluştuğu bilinmektedir. 16. yüzyılın sonlarındaki nahiye isimleri ise; Sahra, Sudirhemi, Hatunsaray, Said İli ve Zengicek olarak tespit edilmiştir.³² Bu nahiyeler, Nefs-i Konya'nın etrafını bir daire gibi sarmıştır. Bu dairenin ilk halkasının güney ve güneydoğu bölgesinde, düz ovada, Sahra nahiyesi bulunmaktadır. Bu halkanın geri kalan kısmını ise, Sudirhemi nahiyesi tamamlamaktadır. Konya'nın güney ve güneybatı bölgesinde ve dairenin ikinci halkasında bulunan bölgede ise, Hatunsaray nahiyesi bulunmaktadır.

Ele aldığımız 26 Numaralı Şer'îye Sicilinde ve Konya hakkında yapılan çalışmalarda, Karaman Eyaleti'nin sancakları ve Konya Sancağı'nda bulunan kazâ ve nahiye isimlerini şu tabloda sıralamayı uygun bulduk:

Tablo 1: Sancak, Kazâ ve Nahiye İsimleri

Eyaletteki Sancaklar	Konya Kazâları		Konya Nahiyeleri
Konya	Konya	Bozkır	Sudirhemi
Kayseri	Akşehir	İlgın	Hatunsaray
Akşehir	Turgud	Larende	Sahra
Kırşehir	Eski-il	Belvîrân	Sa'id İli
Aksaray	Beğşehir	İnsuyu	Zengicek
Beyşehir	Kuşaklı	Bayburd	
Niğde	Boz-ulus	Pirlevganda	
İç-il	Gaferyad	Alâiye	

Tabloda da görüldüğü gibi Karaman Eyâleti'nin sancakları ve Konya Sancağı'nın kazâları ve nahiyelerinin isimleri elimizdeki kaynaklarla sınırlıdır. Daha çok XVII. yüzyıldaki idari taksimat burada ele alınmakla birlikte, elimizdeki kâdı defterinde adı geçen idarî yerler de birebir tabloya aktarılmıştır. Tabiki burada zikredilmeyen idarî yerlerin isimleri de bulunabilir. Bu ise daha çok kazâ isimlerinde³³ ortaya çıkmaktadır ki burada bize sınırlandırma zorunluluğu yüklemektedir.

Konya'nın Osmanlı taşra teşkilatındaki idarî organizasyonunu bu şekilde tanımladıktan sonra aşağıda Konya bölgesinin fizikî yapısına da temas etmekte fayda görmekteyiz.

³² Ergenç, *Ankara ve Konya*, s.85.

³³ Konyalı, *Konya*, s.115.

B. Fizikî Yapı

Konya, yerküre üzerinde 38 derece kuzey enlemi ve 32 derece doğu boylamında yer almaktadır. Bölgenin kuzeyinden ve güneyinden doğu-batı istikametlerinde uzanan sıra dağlar, denizle olan her türlü bağlantısını kesmektedir. Bu nedenle bölge, tam bir kapalı havza özelliğini taşır. Ayrıca Konya ve çevresi Türkiye'nin en az engebeli bölgesidir. Yer yer iki-üç yüz metreye kadar yükselen tepeler ile kaplı olan bu arazi üzerinde yine de göz alabildiğince uzanan manzara geniş bir düzlükle kaplıdır.³⁴ Bölgede küçük göllere ve bataklıklara rastlanır ki, bunların kış ve ilkbahar yağışlarıyla su seviyeleri artar, yazları da çoğunlukla bu seviyeleri azalır. Suların tuz oranı nispeten yüksektir. Bu özelliğindedir ki, diğer bölgelerde genellikle yerleşme için su başları tercih edilirken³⁵ buralarda yerleşmeler sudan uzakta, yüksek tepelerde gerçekleşmiştir.

Konya şehri, dünyanın kuzey yarım küresindeki orta kuşakta, deniz seviyesinden 1020 metre yükseklikte yer almaktadır. Batısında ve güneyinde yer alan 2400 metre yüksekliğindeki dağların eteğinde uzanan şehir, etrafını saran bozkır topraklarının içine yerleştirilmiş bir vaha görünümünde yaylaya benzer.³⁶

Konya'nın iklimi, bozkır iklimi olup, kışın soğuk ve yağışlı, yazın ise sıcak ve kuraktır. Yıllık sıcaklık ortalaması, 0 °C ile 23 °C arasındadır. Yağışları yetersiz olup, genellikle kış ve ilkbahar aylarında görülmektedir. Yıllık ortalama, 43.5 kg/m² ile 5.3 kg/m² arasında yağış almaktadır.³⁷ İklimin bu şartları bölgede tarım ziraati için uygun ortamı oluşturmuştur. Tahıl ziraatının ilkbaharda yağacak yağmurlara bağlı olması nedeniyle bu yağmurların yağmaması veya az yağması durumunda, kuraklık tehlikesi bölge için tarih boyunca bir tehdit olarak görülmüştür. Diğer yandan ilkbaharda yağın yağmurların şiddetli bir şekilde devam etmesi de şehirde zaman zaman taşkınlara yol açmıştır. Dağlardan inen sular, genellikle şehrin çevresini saran bağ ve bahçelerin sulanmasında kullanılmakta; bu suyun artan kısmı da, şehrin doğusuna bırakılmaktadır. Bu suların buralarda birikmesinden dolayı Aslım ve Hotamış bataklıkları oluşmuştur. Yazın kuruyan bu bataklıkların yerinde ve çevresindeki geniş meralarda, ilkbaharda yağın yağmurlarla birlikte, aniden büyüyen küçük bozkır bitkileri, küçükbaş hayvanlar için iyi bir besin kaynağı olmuştur. Bu çerçevede hayvancılık, gerek şehirde ve gerekse bölgede yaygın bir faaliyet alanı olmuştur.³⁸

³⁴ Faik Sabri Duran, *Büyük Atlas*, İstanbul 1974, s.28-29.

³⁵ Baykan Sezer, *Asya Tarihinde Su Boyu Ovaları ve Bozkır Uygarlıkları*, İstanbul 1979, s.27.

³⁶ Muhittin Tuş, *Sosyal ve Ekonomik Açından Konya*, Konya 2007, s.22.

³⁷ Verilen ortalama değerler Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nden alınmıştır. Bkz. www.mgm.gov.tr.

³⁸ Tuş, *Konya*, s.23.

Konya şehri, bir Konya araştırmacısı tarafından, “çölde hissedilen bir serap gibi”³⁹ şeklinde tanımlanmıştır. Şehrin etrafını yemyeşil bağ ve bahçeler çevrelemektedir. Konya şehri ile benzer bu tür yerleşimlerde şehir, üç bölümden oluşmaktadır. Bunlar, ticaret merkezi, yerleşme bölgesi ve en dışta bulunan bahçe bölgesidir. Bahçe bölgesi daimî iskân bölgesi olmadığından buralarda “bağ evleri” bulunmakta; ilkbahar ve yaz mevsimlerinde buralarda nüfus bulunmaktadır. Fakat buralarda Vadi-i Meram Mahallesi gibi doğrudan yerleşik nüfusun bulunduğu yerler de vardır.⁴⁰

Şehrin merkezine yaklaşıldıkça, yerleşmelerin ve mahallelerin sıklaştığı görülmektedir. Şehrin merkezinde yer alan Alaeddin Tepesi’nde bir iç-kale bulunmaktadır. Burası şehrin ilk surları olup, Anadolu Selçukluları tarafından daha büyük sur inşa edilince iç kale durumuna dönüşmüştür.⁴¹ Şehrin ticarî merkezi, günümüzde dahi aynı canlılığını koruyan, Alaeddin Tepesi ile Şerafeddin Camii ve At Pazarı Kapısı (Kapı Camii) üçgeni arasında kalan bölgedir. Şehrin bütün canlılığı bu bölgede gerçekleştiğinden büyük sosyal ve kültürel müesseseler de buralarda ve Alaeddin Tepesi’nin çevresinde bulunmaktadır.⁴²

Selçukluların başkenti olduğu dönemde Konya’da kırk-elli civarında mahallenin bulunduğu tespit edilmiştir.⁴³ Konya’da 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar mahalle sayılarında birtakım değişiklikler görülse de tespit edilen mahallelerden çoğu halen günümüze kadar gelebilmiştir. 16. yüzyılın başında doksana yakın mahalle tespit edilmişken, bu yüzyılın sonlarında yüz yirmiye⁴⁴, 17. yüzyılın ikinci yarısında yüz ona, 18. yüzyılın ortalarında da yüz kırka yakın mahallenin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu mahallelerin bazılarının isimlerinin değiştiği, bazılarının diğerleriyle birleştiği veya fiilen kaybolduğu gibi sonuçları çıkarmak mümkün olsa da şehrin, Selçuklular döneminde kapladığı alanı, daha sonraki dönemlerde seyrek dokusu nedeniyle meydana gelen büyümeyi, 19. yüzyılın ortalarına kadar muhafaza ettiğini söylemek mümkündür.⁴⁵

³⁹ Celile Berk, *Konya Evleri*, İstanbul 1951, s.14.

⁴⁰ Tuş, *Konya*, s.23-24.

⁴¹ Tuncer Baykara, *Türkiye Selçukluları Devrinde Konya*, Ankara 1985, s.38.

⁴² Ergenç, *Ankara ve Konya*, s.30-35.

⁴³ Baykara, *Konya*, s.50.

⁴⁴ Ergenç, *Ankara ve Konya*, s.44.

⁴⁵ Tuş, *Konya*, s.25. Konya’daki mahalle sayıları ve isimleri hakkında bkz. Konyalı, *Konya*, s.248-262; Yusuf Küçükdağ, *Lâle Devrinde Konya*, (SÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 1989, s.82-88; M.Ali Uz - Bekir Şahin, “Şer’iye Sicillerinde 16. ve 17. Yüzyıllar Arasında Konya Mahalle Adları”, *Konya Kitabı VII, KTO İpek Yolu Dergisi*, Özel Sayı, Aralık 2004, s.37-39; Hüseyin Muşmal, “XVII. Yüzyıl Ortalarında Konya Mahalleleri”, *Konya Kitabı IV, KTO İpek Yolu Dergisi*, Özel Sayı, Aralık 2001, s.72.

Tablo 2: XVII. Yüzyıl Konya Mahalleleri

Abdulaziz	Denkeş	Kalecik	Sâhib'atâ
Abdulvahid	Devle	Kale-i Cerb	Sahib Yakası
Abid	Dolabucu	Kalenderhâne	Sakahâne
Affân Sultan	Durak Fakih	Karaaslan	Sarı Hasan
Ahmed Dede	Eflâton	Karaciğân	Sarı Yakub
Ahmed Fakih	Esenli	Karakayış	Seb'ahân
Akbaş	Fahrünnisâ	Karakurt	Sedirler
Akıncı	Fakih Dede	Karaüyük	Seydiveli
Aklân	Ferhûniye	Kasab Sinan	Sinan Perâkendesî
Aksinle	Furkan Dede	Kaymak Ahmed	Sungur
Akşemseddîn	Galebe	Kemal Garib	Şekerfürüş
Alaca Mescid	Gazi Alemşah	Kerim Dede	Şemseddîn Tebrizî
Ali Gav	Gebran	Kuzgunkavağı	Şerefşirin
Ali Şerbeti	Göktaş	Kürkçü	Şeyh Alimân
Arablar	Hacı Cemâl	Medrese	Şeyh Ahmed
Aynedâr	Hacı Emir	Mihmandâr	Şeyh Osman Rûmî
Bab-ı Aksaray	Hoca Cihan	Mimar Külük	Şeyh Sadreddîn
Bağ-ı Evliyâ	Hoca Fakih	Muhtar	Şeyh Vefâ
Beyhekim	Hoca Faruk	Muîn	Şükrân
Biremânî	Hoca Habib	Mücellid	Tarhana
Bordabaşı	Hoca Hasan	Nehr-i Kâfûr	Topraklık
Cedîd Kurb Borda	Hoşhân	Nişantaşı	Turşucu
Civar	İbn-i Kazgan	Öyle Bekledi	Türbe-i Celâliye
Cullahistan	İbn-i Salih	Pınârî	Türk Ali
Çavuş	İbn-i Şahin	Pirebi	Ulu Irmak
Çıralı Mescid	İbn-i Tûfî	Pir Esed	Ulvi Sultan
Çiftenerdübân	İçkale	Pîrî Paşa	Vâdi-i Merâm
Çinioğlu	İhtiyâreddîn	Pir Sultan	Yediler
Çirkâb	İmâret	Poladlar	Yenice
Debbâğhâne	Kadiasker	Pürçeklü	Zevle
Dehüdâ			Zincirlikuyu

Tablodaki adı geçen mahalle isimleri, 26 Numaralı Konya Şer'îye Sicili'ndeki belgelerden çıkarılmıştır. Mahalle isimleri tespit edilirken, daha önce Konya ile ilgili yapılmış çalışmalara da (45 nolu dipnot) müracaat edilmiştir. Yapılan karşılaştırmalar neticesinde bu tablo oluşturulmuş, birkaç eksik ve birkaç fazla ile Konya'daki mahalle isimleri bu şekilde ortaya çıkmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL HAYATA AİT KONULAR

A. Konya’da Sosyal Yapı ve Hiyerarşi

İnsan, tarih araştırmalarının odak noktasındadır. Tarihten öğrendiğimiz gibi insan hemcinsleriyle birlikte, toplu olarak yaşama ihtiyacı duymuş ve yaşamıştır. Toplu olarak bir arada yaşamanın getirdiği bazı avantajların yanı sıra, oluşturduğu problemler de vardır. İşte insanın hayat mücadelesi bu ikisi arasında cereyan etmektedir. Bu noktada insan, sahip olduğu imkânları kullanmada ve meselelerini çözmede kendisine uygun bir sistem tesis etmiştir. Bu sistemin bir parçasına da sosyal yapı adı verilmektedir.⁴⁶

Osmanlı Devleti’nde toplum, askerî (yöneten) ve reaya (yönetilen) şeklinde ikiye ayrılmıştır. Askerî grup, hükümdar adına yönetim yetkilerini kullanan, maaşlı ve vergiden muaf olarak tanımlanır. Reaya ise, şehirli, köylü ve göçebelerden oluşan, yönetilen ve vergi mükelleflerine verilen isimdir. Tüm bu tanımlamaların dışında, toplumun bulunduğu mekâna veya yaptığı işe göre, esnaf, tüccar, çiftçi, debbağ, haffaf, bezzaz vs. gibi tanımlamalarda yapılmıştır. Osmanlı taşra teşkilatı içerisinde yer alan Konya’da da Osmanlı toplumunun bu genel yapısı görülmektedir.

Konya şehrinin toplumsal yapısının incelenmesinde ilk olarak, yukarıdaki tasnife göre askerî guruba girenler yani yönetim görevi bulunanlar yer alır. Bu görevi taşıyanların başında vali (beylerbeyi) yer almakla birlikte valinin vekili olan mütesellim, vilâyet konağı personeli, yeniçeri ve sipahi gibi askerî gurubun temsilcileri bulunmaktadır. Bunlara ilaveten kâdı ve mahkeme personeli; müftü ve ehl-i ilim mensupları; nakibü’l-eshrâf kaymakamı ve seyyidler; ehl-i tarîk, yaşlı veya dul olması sebebiyle ya da her türlü vergiden muaf olanlar da bulunmaktadır.⁴⁷ Reaya grubunda bulunanlar ise, vergi yükümlülüğü taşıyan bütün halkı temsil etmektedir. Bu grup, şehirde oturanlar, kırsalda oturanlar ve konar-göçer halde yaşayanlar olarak bilinmekte ve devlet sınırları içinde ve özelde Konya şehrinde çoğunluğu oluşturmaktadır.

Konya’da yukarıda zikredilen sosyal yapı arasındaki hiyerarşik düzeni teorikte tespit etmek mümkün olmuştur ki bu bilgiyi, yine sicillere kaydedilen buz dağıtım listelerinden öğrenmekteyiz. Konya’da tarihi, Selçuklu dönemine kadar uzanan buzhaneler yer almaktadır. Yapanın, yaptırının ve yapıldığı tarihi gösteren herhangi bir kitabesinin bulunmadığı bu

⁴⁶ Ömer Bozkurt, *Ayrımsal Sosyoloji ve Toplumsal Yapı*, Ankara 1972, s.31.

⁴⁷ Tuş, *Konya*, s.125.

buzhanelerin yerlerinin, Sahib Ata vakıflarına ait olduğu söylenmektedir.⁴⁸ Konya şehrinin bir özelliği olan yaz günlerinde buz kullanımı, kayıtlarda tespit edilmekle birlikte kullanım için dağıtılan bu buzların, sosyal hiyerarşiye göre, yani bir düzene göre yapıldığı yorumu çıkarılmaktadır. Konya’da incelediğimiz tarihler aralığında olmasa da 1833 tarihinin haziran ayında, dağıtım yapılan buz listesini şu şekilde vermek sosyal hiyerarşi konusunda bizlere ipucu verecektir.

Tablo 3: Konya’da 1833 Tarihli Buz Dağıtım Listesi⁴⁹

Buz Verilen Yerler	Miktarı (Kıyye)
Vali Sarayı’na	80
Kethüdalari’na	15
Hazinesi’ne	15
Mahkeme-i Şerife’ye	50
Çelebi Efendi’ye	40
Hazret-i Mevlânâ Dergâhı’na	40
Konya Mütesellimi’ne	40
Müftü Efendi’ye	30
Nakib Efendi’ye	15
Âyan Bey’e	30
Şehir Emmini’ne	5
Mahkeme Kâtipleri’ne	20
Muhzirbaşı’na	5
Defterdâr Efendi’ye	30

Tabloda görüldüğü üzere listedeki kişilere dağıtılan buz miktarları, şehirde bir hiyerarşinin varlığını hissettirmektedir. Bu hiyerarşide en başta vali yer almakta; validen sonra ise sırasıyla mahkeme, yani kazânın idarecisi kâdı, Çelebi Efendi ve Mevlânâ dergâhı, mütesellim, müftü, âyan, defterdâr, nakibü’l-eshrâf kaymakamı, şehir emini, mahkeme kâtipleri ve muhzirbaşı bulunmaktadır.

⁴⁸ Konyalı, *Konya*, s.267.

⁴⁹ KŞS 72 / 162; Tuş, *Konya*, s.127.

B. Nüfus

Toplum yapısında önemli bir unsur olarak yer alan nüfus, mevcut insan sayısını bildirmekle beraber, toplumun sosyal, ekonomik, kültürel ve askerî yapılarını inceleme ve yorumlama konusunda da bilgiler sağlamaktadır. Nüfus tarihten günümüze canlı ve dinamik bir yapıdadır. Günümüz modern sayımların aksine Osmanlı imparatorluk sınırlarında demografik verilerin tespitlerinde kullanılan kaynaklar, sınırlı veriler içermektedir ve kesin bilgiler çıkarmak zor ve güçtür. Bu sebeple ki, genel nüfus sayımlarının yapılmadığı imparatorlukta nüfusun tam olarak tespiti olanaksızdır.

Osmanlı Devleti fethettiği bölgede ilk olarak tahrir yapma işine girişmiş ve bu işi, XVII. yüzyıla kadar düzenli ve sistemli olarak sürdürmüştür. Genel olarak Osmanlı ülkesinin sosyo-ekonomik, kültürel ve askerî yapısını ortaya çıkarabilmek, timar sisteminin daha verimli işlenmesini temin etmek gibi vb. hususlardan dolayı tahrirlerin düzenli yapılması gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bir bölgenin tahririnin yapılmasının, bölgenin yeni fethedilmesi, tahta yeni bir padişahın geçmesi, nüfus artışı, zamanla ilgili bölgede meydana gelebilecek mali-iktisadi değişiklikleri görebilmek, buna bağlı olarak vergi gelirlerinin artması veya eksilmesi, tarım arazilerindeki değişikliklerin tespit edilip kaydedilmesi gibi çeşitli nedenleri bulunmaktadır.⁵⁰

Bu genel perspektiften yola çıkarak özelde Konya şehrinin nüfusu tarihten günümüze genelde canlı ve dinamik bir yapıdadır. Nüfusunun bu özelliği Konya'nın, tarihteki siyasi ve sosyal öneminden kaynaklanmakla birlikte coğrafi konumunun etkisiyle de şekillenmektedir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti olmasından sonra Konya'nın nüfusu, XIII. yüzyılın ortalarında 60 bin olarak tahmin edilmiştir.⁵¹ Selçukluların yıkılma süreci ile birlikte Konya nüfusunda da azalma eğilimleri görülmüş şehir, savaşların ve yıkımların ortasında kalmaya mahkûm olmuştur. Böylece Konya şehri, XX. yüzyıla kadar 60 bin rakamını görememiştir.⁵²

Konya'da XVI. yüzyılın başlarında yapılan bir tahrirde göre, 935 hane Müslüman 22 hane zımmî olmak üzere toplam 957 hane tespit edilmiştir.⁵³ 1584 yılına ait bir başka tahrirde ise 3.289 hane tespit edilmiş ve yapılan hesaplamayla şehrin nüfusunun 18.430 olduğu tahmini yapılmıştır.⁵⁴ Yukarıda da değinildiği üzere, XVII. yüzyıldan sonra düzenli tahrir kayıtları tutulmamış ve nüfus tespitinde de tahrir defterlerinin önemi azalmıştır. Hane

⁵⁰ Mehmet Öz, "Tahrir", *DİA*, C.39, Ankara 2010, s.426.

⁵¹ Baykara, *Konya*, s.138.

⁵² Tuş, *Konya*, s.134.

⁵³ Konyalı, *Konya*, s.262.

⁵⁴ Ergenç, *Ankara ve Konya*, s.52.

hesaplaması, avâriz hanesi hesaplamasına yerini bırakmış ve şer'îye sicillerinin önemi artmıştır. Avarız haneler, hane hasabına göre oluşturulmuş ve 1 avarız hânesi 3 ile 10 arasında değişen gerçek hanelere karşılık gelmiştir.⁵⁵

Bu kaynak değişimine binaen Konya şehrinde, XVII. yüzyılın ikinci yarısında, 263.5 avâriz hanesi tespit edilmiş ve yapılan hesaplamayla bir avarız hanesi 10 gerçek hane olarak düşünüldüğünde ve her bir hane 5 sayısı ile çarpıldığında Konya şehrinin nüfusunun 19.360 civarında olduğu tahmin edilmiştir.⁵⁶ Tabiki burada avârizdan muaf olan kesimler de hesaba dâhil edilmiştir. Yine XVII. yüzyılın ikinci yarısına ait ve bu çalışmanın temelini oluşturan sicil defterinde, Konya Kazâsı'nın avârizhânesinin 383 ve 1 rub' olduğu kayda geçirilmiştir.⁵⁷ Burada da bir hesaplama yapılacak olursa 10 gerçek hane üzerinden 3.832 gerçek hane, 5 aile katsayısı üzerinden de 19.160 kişi hesaplanmıştır. Bu hesaba avârizdan muaf olan mahalle, ilmiye sınıfına mensub olan kâdı, müderris, imâm, müezzin, vaiz gibi şahıslar, Beylerbeyi kapı halkı ve askeri birlikler⁵⁸ dâhil edildiğinde 22 bin civarında bir nüfusun Konya kazâsında bulunma ihtimali güçlü bir ihtimal olarak ortaya çıkmaktadır.

Konya nüfusunun göz ardı edilmeyecek bir kısmını oluşturan gayr-i müslim nüfusu hakkında da bilgi vermek burada yerinde olacaktır. Osmanlı Devleti sınırlarında yaşayan gayr-i müslim nüfus, "*millet sistemi*" adı verilen din ve mezhep esasına dayanan bir tasnife tabi tutulmuştur. Bu tasnif içinde yer alan Ortodokslar, Fener Rum Patrikhanesinin sorumluluğunda; Yahudiler, İstanbul Hahambaşısı'nın sorumluluğunda; Ermeniler ise, Grogoryen Kilisesi Ermeni Patriğinin sorumluluğunda tutulmuşlardır.⁵⁹

"*Millet sistemi*" içinde yer alan bu dini gurupları, Osmanlı sınırlarının her bölgesinde görebilmekteyiz. Konya şehri de bu unsurları içinde barındıran bir yapıya sahiptir. Eski bir Bizans şehri olmasının yanında, Anadolu Selçuklularına da başkentlik yapması, Konya nüfusunun homojen bir yapıda kalmasını engellemiştir. Selçuklular döneminde şehirde, Frenk Ermeni, Rum ve Yahudilerin varlığı⁶⁰ bilinmekle birlikte Osmanlılar döneminde Çingenelerin varlığı da tespit edilmiştir.⁶¹

⁵⁵ Ahmet Tabakoğlu, *Türk İktisat Tarihi*, İstanbul 1998, s.180.

⁵⁶ Oğuzoğlu, *Konya*, s.37-41.

⁵⁷ 383 sayısı Konya Kazâsı'na ait olup nâhiyelerini de kapsamaktadır. Bkz. KŞS 26 / 258-2.

⁵⁸ Oğuzoğlu, a.g.e., s.40-41.

⁵⁹ İlber Ortaylı, "Osmanlılar'da Millet Sistemi", *DİA*, C.30, Ankara 2005, s.66.

⁶⁰ Baykara, *Konya*, s.134.

⁶¹ Tuş, *Konya*, s.135.

Yukarıda da bahsedildiği gibi XVI. yüzyılın başlarında Kânuni dönemine ait yapılan bir tahrir göre, Konya’da 22 hanelik bir gayr-i müslim nüfus tespit edilmiştir. XVII. yüzyılın ikinci yarısında Konya’da 235 vergi yükümlüsü gayr-i müslimin bulunduğu tespit edilerek bunların 168’i iç kaledeki zimmî mahallesinde, diğerleri de 23 mahallede Müslümanlarla birlikte ikamet etmişlerdir. Ayrıca bu yüzyılın ikinci yarısında gayr-i müslimlerin şehirdeki nüfusu 2.968 olarak belirtilmiştir.⁶² Bu rakamın şehirdeki nüfusa oranı ise yaklaşık %15 civarındadır.

Konya’da ikamet eden gayr-i müslimlerin hangi mahallelerde buldukları kesin olarak bilinmemekle birlikte, Ermenilerin “*Çiftenerdübân*”; Rumların “*Gazi Alemşah*” gibi mahallelerde yoğunlaştıklarını çeşitli belgelerden çıkarabilmekteyiz. Bu mahallelerin dışında zimmîlerle Müslümanların birlikte yaşadığı mahallelere de sicillerde rastlanmaktadır. İçkale, İbn Tûtî, İmâret, Şeyh ‘Osmân Rûmî, Arablar, Şükrân, Kale-i cerb, Aklan, Yediler, Seb‘ahân, Çirkâb, Eflâtûn gibi mahallelerden bazıları, karşımıza çıkan belgelerde bu birlikteliği az da olsa yansıtmaktadır.

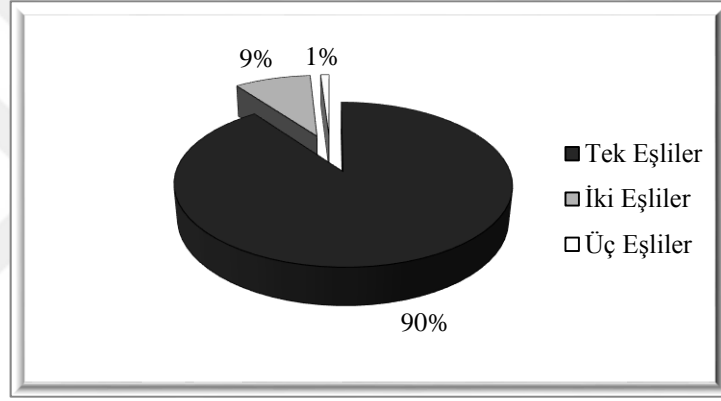
⁶² Oğuzoğlu, *Konya*, s.51.

C. Aile ve Oluşumu

Toplumunu oluşturan temel müessese olarak tanımlanan aile, aynı zamanda toplumsal düzenin de önemli bir parçasıdır. Toplumsal düzen, insanoğlunun devamına, insanlığın bekâsı da evlenme yani aile kurumuna bağlıdır. Soyun ve kültürün devam edebilmesi aile kurmaya bağlıdır ve toplumlara göre yapısında değişiklikler barındırmaktadır.

Osmanlı toplumunda ailenin niceliği konusu birçok araştırmaya konu olmakla birlikte kesin ifadelere yer verilmemektedir. Bu konudaki çalışmalarda tereke kayıtları öne çıkmaktadır. Genelde Osmanlı, özelde de Konya için yapılan bir araştırmada, 121 numaralı Konya Şer'iyeye Sicili'nde bulunan tereke kayıtları ele alınarak⁶³ Konya'da bulunan evli Müslüman erkeklerin eş durumu aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Grafik 1: Eş Durumu

Tereke kayıtlarından yararlanılarak oluşturulan bu grafikte görüldüğü gibi çok eşlilik Osmanlı özelinde Konya toplumunda görülmektedir. Fakat çok eşliliğin toplum içinde yaygın olduğunu burada söylemek yerine, çok nadir olarak görüldüğünü söylemek daha uygun olacaktır. Çok kadınla evlilik %10 civarındadır. Belirli şartlar çerçevesinde İslam dini, aynı anda dört kadınla evliliğe müsaade göstermiş fakat Osmanlı toplumu, mevcut kanaatlerin aksine bunu yaygın hale getirmemiştir.

Osmanlı toplumunun temeli olan ailede çocuk sayısı da merak edilen bir diğer konudur. Yine yukarıda olduğu gibi, Konya'nın 121 numaralı kâdı defterindeki tereke kayıtları ailelerin çocuk sayıları hakkında bizlere bilgiler sunmaktadır. Bu kayıtlar üzerinde yapılan çalışmada Konya'da, aile başına ortalama 1,91 çocuk düştüğü tespit edilmiştir.⁶⁴ Bu tespite göre, iki çocuklu ailelerin fazlalığı, Konya şehri genelinde çekirdek aile yapısının görüldüğü gibi bir yorumu akla getirmektedir.

⁶³ Muhittin Tuş - Bayram Ürekli, "Osmanlı'da Ailenin Niceliği, Eş Durumu ve Çocuk Sayıları: Konya Örneği", *Kafalı Armağanı*, Ankara 2002, s.269-279.

⁶⁴ Tuş - Ürekli, s.275.

Osmanlı Devleti'nde aile hukuku, İslâm şer'î hükümleri esas alınarak kurulmuş ve önemli bir yapı olarak görülmüştür. İslâm-Osmanlı aile hukukunda ailenin oluşumu ve sona ermesi belirli hükümlere bağlanmıştır. Genel olarak Osmanlı'da ve özelde Konya'da, ailenin oluşumu ve aşamaları nasıl gerçekleşmekte sorularına aşağıda kısa başlıklar halinde cevaplar aranmıştır.

1. Namzedlik (Nişanlanma)

Nişanlanma, eski hukukumuzda “*hitbe*” başlığı altında incelenir ve erkeğin belirli bir kadınla evlenme arzusunda olduğunu ilgili kadına ve ailesine bildirmesi olarak tanımlanır.⁶⁵ Kadının nikâhına talip olan erkeğe “*hâtip*”, evlenmek istediği kadına da “*mahtûbe*” denilmektedir.⁶⁶ Evlenilmek istenen kadının ve ailesinin bu talebe olumlu cevap vermesi ile nişanlanma gerçekleşir ve evlilik için ilk aşama oluşur. Bu aşamanın kâdı huzurunda gerçekleşmesine gerek yoktur fakat tarafların nişan süresi içinde yaşadıkları anlaşmazlıklar zaman zaman mahkemeye taşınmıştır.

Nişanlılık süresi ile ilgili sabit bir süreden bahsedilmemektedir. Birkaç gün kadar kısa sürebileceği gibi, yıllarca da sürebilir. Bu sürenin sonu nikâhla sonuçlanabileceği gibi nişanın bozulmasıyla da sonuçlanabilir. Bu konuda tespit ettiğimiz bir örnekte, Kalenderhâne Mahallesi sâkinlerinden Ebûbekir oğlu Koca mahkemeye başvurarak, Ramazân kızı Fatma ile daha önce nişanlandığını, şimdi ise evlilik murâdında olduğunu, fakat Fatma'nın bunu istemediğini belirterek Fatma'yı dava etmiştir. Mahkeme Fatma'ya durumu sorduğunda Fatma, 10 senedir Koca'nın kendisine nikâh akdi yapmadığını bu yüzden de başka birinin nikâhına girmeyi murâd ettiğini bildirmiştir. Böylece namzedlik sonlanmış ve Fatma'ya da mahkeme tarafından bu konuda izin verilmiştir.⁶⁷

Örnek belgede de görüldüğü gibi Osmanlı toplumunda, reşid olan bir kızın kim ile evleneceği konusunda tercih yapma hakkının veya bu konudaki özgürlüğünün olması bu işin karşılıklı rıza ile gerçekleşebileceğini ortaya koymaktadır. Belgelerde, nişanlısı ile evlenmek istemeyen pek çok kızın tercihini başka erkekten yana kullandığını gösteren buna benzer kayıtlar bulunmaktadır.⁶⁸

Defterde bulunan belgelerde, yukarıda da temas edildiği gibi nişanlanmanın oluşumuna yönelik konulardan ziyade, nişanın bozulması konuları ele alınmıştır. Nişanın bozulmasına dair örnekler, kız ve erkek için de geçerlidir. Nitekim Kuzgunkavak Mahallesi sâkinlerinden

⁶⁵ Halil Cin - Ahmet Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, C.II, Konya 1989, s.63.

⁶⁶ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukukî İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, C.2, İstanbul 1950, s.12-13.

⁶⁷ KŞS 26 / 141-1.

⁶⁸ Bu konu hakkında bkz. KŞS 26 / 143-1; KŞS 26 / 150-3.

Ahmed Beşe mahkemeye gelerek, Emine adlı kişi ile daha önce nişanlandığını fakat bu ana kadar aralarında nikâhın gerçekleşmediğini söylemiş ve nişanlılıktan vazgeçtiğini bildirmiştir. Ahmed Beşe nişan esnasında verdiği eşyalardan da feragat edip bu durumu tescil ettirmiştir.⁶⁹ Burada mahkemeye başvuran Ahmed Beşe'nin nişanı bozma gerekçesi, diğer belgelerde olduğu gibi açıkça zikredilmemiştir. Tarafların bu aşamada, erkek ya da kadın olsun birbirlerini istememeleri kâdı tarafından yeterli bir gerekçe olarak değerlendirilmiştir.

Tüm bu örneklerden anlaşıldığı üzere nişanlanma veya belgelerde geçen adıyla namzedlik, taraflara evlenme zorunluluğu yüklememektedir. Nişanı bozulan kimse, mahkemeye müracaat ederek karşı tarafı evlenmeye zorlayamayacağı gibi herhangi bir tazminat da talep edemez. Nişanın bozulması durumunda; nişanlılık esnasında verilen hediye ve mehre karşılık verilenlerden, mehre karşılık verilenler aynen; kullanılan veya telef olanlar, bedel olarak iade edilir. Hediyelerde ise hibe hükümleri uygulanır; mevcutsa iadesi şarttır, kullanılmış veya şekil değiştirmişse iadesi gerekli değildir.⁷⁰ Bunlara ilaveten nişan esnasında verilen hediyeler feragat edilerek bağışlanabilmektedir. Bu tanımlara örnek sicillerde oldukça fazla belgeye rastlandığı gibi incelemeye aldığımız 26 numaralı Konya şer'iyeye sicilinde de rastlamak mümkündür.⁷¹

2. Nikâh (Evlenme)

İslâm hukukuna göre nikâh, tarafların ve şahitlerin katılımıyla gerçekleştirilen medenî ve rızâî bir akittir.⁷² Ailenin oluşmasını sağlayan evliliğin gerçekleşebilmesi için nikâh akdi denilen bu sözleşmenin yapılması şarttır. Nikâhın geçerliliği konusunda ise, bu akdin herhangi bir görevlinin huzurunda gerçekleştirilmesi zorunluluğu bulunmamaktadır.⁷³ Ancak nikâh akdinin öneminden dolayı eski tarihlerden beri kâdının gerekli hallerde nikâh sözleşmesine dahil olduğu bilinmektedir. Kâdının bir devlet görevlisi olduğu göz önüne alındığında nikâha bu müdahalesinin, devletin de nikâh üzerinde denetleyici bir rolünün olduğunu göstermektedir.

Osmanlı'da devletin nikâha müdahil olmasının bir başka yönü de nikâhtan elde edilen gelirdir. Devlet nikâhtan iki türlü gelir elde etmektedir. İlki, kâdılarının mahkemede akdettikleri nikâhlar için almış oldukları harçtır. İkincisi ise, kânunnâmelerde nikâhla ilgili adı geçen vergilerdir. Bu vergiler, “*resm-i arûs, resm-i gerdek, gerdek hakkı, arûsiye*” gibi değişik

⁶⁹ KŞS 26 / 185-2.

⁷⁰ Halil Cin, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Konya 1988, s.49-50.

⁷¹ Bu konudaki örnekler için bkz. KŞS 26 / 56-1; KŞS 26 / 148-2; KŞS 26 / 185-2; KŞS 26 / 190-2.

⁷² Cin, *Evlenme*, s.40.

⁷³ Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, C.I, İstanbul 2001, s.294.

ifadelerle geçmekte ve vergilendirmenin nasıl olacağı ve kimden ne kadar vergi alınacağı şeklinde kayda geçirilmiştir.⁷⁴

Osmanlı Devleti'nde bir kısım nikâhlar mahkemede kâdı huzurunda gerçekleştirildiği gibi, kâdı kontrolünde bir din adamı tarafından da gerçekleştirilebilmekteydi. Bu adam genellikle mahalle imamı olmakta fakat imam, evlenecek çiftlerin kâdı veya naibinden kendisine izinnâme getirmeleri sonucunda nikâhlarını kıyabilmekteydi. Çünkü devlet, bir yaptırım olarak, kâdı huzurunda veya kâdı izniyle akdedilmeyen nikâhların varlığıyla ilgili ihtilafların mahkeme tarafından gündeme alınmamasını emretmiştir.⁷⁵ Taraflar böylelikle nikâhlarını mahkemede kâdı huzurunda veya kâdıdan izinnâme alarak akdettirme yolunu tercih etmişlerdir.

Konya'da incelenen defterde kâdı huzurunda gerçekleşip sicile kaydedilen bir nikâh örneği şu şekildedir; Sarıya'küb Mahallesi sâkinelerinden Maryem adlı kız mahkemeye gelerek önce Müslüman olmuş ve Ayşe ismini almıştır. Sonrasında Ayşe ismiyle yine mahkemeye gelen bu kız, Süleyman oğlu Mehmed Beşe ile aralarında iki çatma döşek, iki çatma yastık, iki çatma yorgan, bir Haleb atlası kaftan, bir dârâyı (kumaş çeşidi) zıbın, bir mükemmel hamam esvâbı, bir arakıyye (yünden yapılmış bir çeşit külah) ve yarım gümüş kuşak olarak mehr-i mu'accel ve seksen guruş olarak mehr-i mü'eccel belirleyip nikâh akdi yaptıklarını bildirmiştir.⁷⁶ Mahkemece şahitler huzurunda tescillenen bu nikâhın belgelendirilmesi, ileride çıkabilecek herhangi bir probleme karşı taraflara mahkeme tarafından muhatap alınma şansını vermesi konusunda önemlidir. Taraflar arasında herhangi bir anlaşmazlık durumunda özellikle de kız tarafına mehrin kaydedilmesiyle bir güvence sağlayan bu şekildeki bir nikâh akdi, geçerliliğini koruması açısından manidardır.

Osmanlı'da zimmîlerin nikâh işlemleri, hahamlar, patrikler veya onların tayin ettiği vekiller aracılığıyla yürütülmekteydi. Aile hukukuna ilişkin meselelerden doğan davaları ise patrikhanelerde kurulan heyetlerce görülür ve gereği Osmanlı Devleti'nin icrâ memurlarınca yerine getirilirdi. Fakat zimmîler aile hukuku ile ilgili bazı konuları kendi cemaatleri arasında hallederlerken, bazılarında ise şer'î mahkemelere gelerek çözümlenmekte bir sakınca görmemişlerdir. Bu konu hakkında sicillerde oldukça çok belgeye rastlamak mümkündür.⁷⁷

Bu çalışmamızda incelediğimiz defterde, bu hususa dair kayıtlara rastlanmıştır. Bu kayıtlardan birinde; İçkale Mahallesi sâkinlerinden olan Bostân Keşiş oğlu Hetar zimmî

⁷⁴ Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kânunnameleri ve Hukukî Tahlilleri*, C.II, İstanbul 1990, s.59-60.

⁷⁵ M. Akif Aydın, *İslâm-Osmanlı Aile Hukuku*, İstanbul 1985, s.93-94.

⁷⁶ KŞS 26 / 107-3.

⁷⁷ İzzet Sak, "Şer'î Sicilleri Işığında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Aile Hayatı: Konya Örneği (1700-1725)", *Tarihin Peşinde*, S.7, 2012, s.122.

mahkemeye gelerek, İsmî adlı küçük bir kızla evlenmek istediğini, kızın ve babası olan Ehû oğlu İlyâz'ın da buna izin verdiğini lakin Yahşî oğlu Aslan zimmînin bundan önce İsmî'ye nâmzed olduğunu duyduğunu söylemiş ve her birinden sorulmasını talep etmiştir. Aslan nâmzed olduğunu fakat aralarında nikâh olmadığını bildirmiş, ardından İlyâz ve İsmî, Hetar'â nikâh için izin verdiklerini, “*âyîn-i bâtilaları üzere papaslarının nikâh akdi*”⁷⁸ yapmasını istediklerini mahkeme huzurunda tescil ettirmişlerdir.⁷⁹

3. Mehr

Mehr ya da mihr; kocanın evlenme esnasında veya devamında karısına verdiği, verme taahhüdünde bulunduğu, belli miktardaki para veya mal anlamına gelir. Tarihin en eski dönemlerinden itibaren birçok toplumun hukuk sisteminde yer almış bir kavramdır.⁸⁰

İslâm ile birlikte bu kavram, kadının lehine daha fazla ağırlık verilerek varlığını devam ettirmiştir. İslâm hukukuna göre mehr, dinen kullanımı ve satışı yasaklanmamış olmak kaydıyla, kocanın kadına verebileceği para, taşınır ya da taşınmaz bir mal, herhangi bir hayvan veya bir menfaat olabilir. Verilen mehrin tasarruf hakkı ise, tamamen nikâh akdî yapılan kadına aittir. Eğer kadın isterse mehrinin bir kısmını veya tamamını kocasına verebilir, lakin bunu yapması için kocası dâhil hiç kimse tarafından zorlama yapılamaz.⁸¹ Hanefî mezhebine göre mehrin tamamının veya bir kısmının hemen veya daha sonra verilmesi caizdir. Daha sonra verilecekse kısa veya daha uzun vadeye veya ölüm ve boşanmaya kadar ertelenebilir. Eğer hemen verilmesi veya ertelenmesi konusunda bir kaide ya da hüküm yoksa mehrin hemen verilmesi makbûldür.

Mehrin miktarının belirlenmesinde günün şartları ve ailelerin ekonomik açıdan yeterliliklerinin yanında, kadınların yaş, güzellik, servet, akıl, dindarlık, bekârlık-dulluk, ahlâk, bilgi, çocuklu veya çocuksuz olmak gibi özellikleri de belirleyici olmaktadır.⁸² Mehrin miktarı konusunda bir sınırlama olmamakla birlikte, Hanefî mezhebi mehrin en alt sınırını on dirhem olarak kabul etmiştir.⁸³

Mehr, ödeme şekline göre iki kısma ayrılmaktadır. Bu kısımlar; Mehr-i mu'accel ve Mehr-i mü'eccel olarak adlandırılmaktadır.

⁷⁸ “*Kendi mabetlerinde, dinî hükümlerine göre, dinî liderlerinin gözetiminde nikâh akdinin yapılması.*”

⁷⁹ KŞS 26 / 150-2.

⁸⁰ Cin, *Evlenme*, s.210.

⁸¹ Karaman, *İslâm Hukuku*, C.I, s.338.

⁸² Karaman, *İslâm Hukuku*, C.I, s.340.

⁸³ Cin, *Evlenme*, s.216.

Mehr-i mu'accel; Nikâh akdî esnasında peşin olarak ödenen mehre verilen isimdir. Peşin olarak ödenecek mehr miktarı, toplumların örf ve geleneklerine göre değişmektedir.⁸⁴

İlk olarak ödenen bu mehr konusuyla ilgili, çalışmamızda belgelere rastlamak mümkün olmuştur. Bu belgelerden birinde; Vâdi-i Merâm Mahallesi'nde oturan Hâcî oğlu Mehmed mahkemede, zevcesi olarak istediği Âlime'ye mehr-i mu'accel olarak Yaka Irmağı'na sınırı olan bir kıt'a mülk tarlasını verip teslim ettiğini söylemiş ve kaydettirmiştir.⁸⁵ Mahkemede ele alınan bu mehr-i mu'accel miktarından anlaşılacağı üzere Âlime adlı kadının erkek tarafından değerli görüldüğü yorumu yapılabilir. Yukarıda da değinildiği gibi kadının özellikleri de bunda etkili olabilmekle beraber, erkek tarafınının maddi düzeyi de mehr miktarını belirlemiş olabilir.

Yukarıda nikâh başlığı altında ele aldığımız bir belgede de mehr-i mu'accel belirtilmiştir. Müslüman olup Ayşe ismini alan kızın mehr-i mu'acceli iki çatma döşek, iki çatma yastık, iki çatma yorgan, bir Haleb atlası kaftan, bir dârâyı (kumaş çeşidi) zıbın, bir mükemmel hamam esvâbı, bir arakıyye (yünden yapılmış bir çeşit külah) ve yarım gümüş kuşak olarak kaydedilmiştir.⁸⁶ Burada da mehr-i mu'accel eşya ve giyisi olarak belirlenmiştir.

Mehr-i mü'eccel; Nikâh akdî esnasında, bir kısmının veya tamamının belirli bir vadeye bağlanmış olduğu mehre de mehr-i mü'eccel adı verilir. Kadın mehr hakkının vadeye bağlanmasına kendi iradesiyle razı olduğu için belirlenen vadenin gelmesinden önce mehrini talep edemez. Bu mehr için bir vade şekli belirlenmemiş ise, mehr, talâk veya eşlerden birinin ölümü anına kadar devam eder.⁸⁷

Defterde mehr-i mü'eccel ile ilgili fazlaca belge bulmak mümkündür. Bu mehr türüyle ilgili belgeler daha çok boşanma davalarında kadının bu hakkını talep etmesi ya da bu hakkından vazgeçmesi (muhâla'a) şeklindedir. Bu şekilde defterde mehr-i mü'eccel miktarınının belirtildiği bir belgede; Konya'nın İmâret Mahallesi'nde oturan Çıracık kızı Ümmühân ile zevcî Mahmûd Efendi oğlu Abdulkâdir Efendi arasında geçen mehr ve nafaka meselesi kaydedilmiştir. Vekîlleri ile mahkemeye başvuran şahıslar arasında boşanma gerçekleşmiş ve Ümmühân kıyafetlerini, eşyalarını, nafakasını ve dört bin akçe mehr-i mü'eccelini almak için davada bulunmuştur. Daha sonra aralarında on iki guruş üzerine sulh akdi yapılmış ve Abdulkâdir Efendi'nin elinden on iki guruş alınmıştır. Bunun üzerine

⁸⁴ Cin, *Evlenme*, s.218.

⁸⁵ KŞS 26 / 200-3.

⁸⁶ KŞS 26 / 107-3.

⁸⁷ Cin, *Evlenme*, s.218.

Ümmühân davadan ferâgat ederek Abdulkâdir Efendi'nin zimmetini mahkeme huzurunda temize çıkarmıştır.⁸⁸

Mehr-i mü'eccel konusunda incelemeye aldığımız bir başka belgede; Konya'nın Sâhibyakası Mahallesi'nde oturan Müstecâb kızı İsmihân, vekîli olan Ali Efendi aracılığıyla mehr-i mü'eccelini almak için, zevcî Mustafa oğlu Ahmed'i dava etmiştir. Davaya konu olan mehr miktarı ise, on altı bin akçe olarak belirtilmiştir. Bunun üzerine Ahmed cevabında, İsmihân'ın on altı bin akçeden on iki bin akçesini kendisine hibe ettiğini ve elinde dört bin akçesi olduğunu açıklamıştır. İsmihân'ın vekîli bunu inkâr etmiş, ardından verilen mahkeme kararı ise, Ahmed'in dört bin akçesini ödemesini tembih ederek, adı geçen hibenin isbât edilmesi şeklinde olmuştur.⁸⁹

Bu konu hakkında karşımıza çıkan belgeler, yukarıdaki örnek belge formatlarından farklı değildir. İncelenen belgelerde genellikle mehr-i mü'eccel taraflar arasında konu olmuş mahkemeye de bir anlaşmazlık veya dava olarak gelmiştir. Kadına sosyal hayatta sağlanan mehr-i mü'eccel güvencesi, erkek tarafından boşanma durumlarında pek dikkat edilmemiş, ödeme konusunda da karşımıza çıkan belgelere göre özen gösterilmemiştir. Boşanma durumunda mehr-i mü'ecceli ödenmeyen kadın, bu durumda mahkemenin yolunu tutmuş ve bu hakkını yasal olarak alma mecburiyetinde kalmıştır. Ya da boşanma isteğinde olan kadın, erkeğe daha fazla katlanmamak için "*muhâla'a*" yolunu tercih ederek mehr hakkından vazgeçme davranışını gösterebilmiştir. Hatta defterde, Mimâr Külük Mahallesi sâkinelerinden Kamerşâh Hatun'un boşandığı halde yirmi dört akçe mehr-i mü'eccelini vermeyen eşi hakkında fermân talep ettiği ve fermânın bu husus için kaleme alındığı görülmüştür.⁹⁰

Ele alınan belgelerde, mehr-i mü'eccel miktarları da değişiklik göstermiştir. Karşımıza dört yüz akçe, dört bin akçe, altı bin akçe, sekiz bin akçe, on altı bin akçe ve kırk bin akçeye kadar mehr miktarları çıkmıştır. Bu sebeple herhangi bir sâbit miktardan ya da aralıktan söz etmek mehr miktarı konusunda mümkün olmamıştır.

Bu mehr türü ile ilgili bize bilgi veren belgeler, defterde daha çok "*muhâla'a*" konusu işleyen belgelerdir. Ayrı bir başlık altında ele alacağımız muhâla'a belgelerinde, mehr-i mü'eccel konusuna tekrar değinileceğinden buradaki bilgilerin yeterli olduğu kanaatindeyiz.

⁸⁸ KŞS 26 / 27-2.

⁸⁹ KŞS 26 / 35-3.

⁹⁰ KŞS 26 / 281-1.

D. Sosyal Huzursuzluk ve Sosyal Suçlar

Sosyal hayatın sorunlarından olan ve kişilerarası anlaşmazlıkların sebeplerini oluşturan sosyal huzursuzluk ve sosyal suçlar, günümüzde yaygın olduğu gibi incelemeye aldığımız 1681-1682 yıllarında da karşımıza çokça çıkmaktadır. Bu suçlar genellikle, darb, küfür ve fi‘l-i şenî‘ gibi konulardan oluşmaktadır. Bunlara ilaveten kapıya katran sürülmesi meselesi ve sarhoşlukla yapılan taşkınlıklar da sosyal huzursuzluk başlığı altında ele aldığımız diğer konulardandır. Mahkemeye intikal eden bu meselelerde çoğu zaman suçlular hakkında davalar görülmüş kimi zaman da suçlu kişileri soruşturma yoluna gidilmiştir.

Bir kimseyi dövmek, vurmak, yaralamak anlamına gelen “*darb*” kelimesi, zarar vermek diye de açıklanabilmektedir. 26 numaralı defterde darb ile ilgili çokça belgeye rastlanmıştır ki incelememizde otuza yakın belgede darb konusu işlenmiştir. Bu konuda incelemeye aldığımız ilk belgede; Türkmen tâ’ifesinden Benekli Cemaati’nden Süleyman ile Timurtaş oğlu Durmuş Ali ve Karlı oğlu Nebî arasında on bir sene önce darb davası görülmüş ve Durmuş Ali ve Nebî bu darbi inkâr etmişlerdir. Bu darb, Durmuş Ali ve Nebî’nin Süleyman’ın sol gözünü ok ile darb edip kör etmeleri şeklinde gerçekleşmiştir. 23 Receb 1092 (8 Ağustos 1681) tarihine gelince ise, taraflar arasında vekîlleri aracılığıyla sulh sağlanmıştır. Bu sulhta Durmuş Ali ve Nebî Süleyman’a bir çuka (yünden yapılmış bir kumaş türü) kaplı kürk ve bir dülbend sârik ve bir gümüş kılıç vermiş, Süleyman’da vekîli aracılığıyla bunları kabul etmiştir. Ardından mahkeme huzurunda Süleyman davadan ferâgat edip, Durmuş Ali ve Nebî’nin zimmetlerini temize çıkarmıştır.⁹¹ Görüldüğü gibi kişi bir uzvuna karşılık maddi olarak tazminatını almış ve konu kâdi huzurunda kapanmıştır.

Diğer bir belgede ise; Konya’nın Pîresed Mahallesi’nde oturan Mûsâ’nın oğlu Şeyh İvaz’ın cariyesi olan, Abdullah kızı Arab Eğlence mahkemeye başvurarak, Hüseyin Halîfe oğlu Mehmed’e darb davasında bulunmuştur. Arab Eğlence, Mehmed’in Şeyh İvaz ile bağ komşusu olduğunu ve bir gün önce gurup vaktinde kendisini yumruğuyla darb ettiğini bildirmiştir. Mahkeme bu iddiayı Mehmed’e sorduğunda, Mehmed inkâr etmiş ve mahkeme huzurunda Arab Eğlence’yi darb etmediğine yemîn etmiştir. Bunun üzerine Arab Eğlence, bu davadan men edilmiştir.⁹² Mahkemenin bu yemine itimad etmesi ve cariyeyi haksız düşürmesi düşündürücüdür. Bu olay, mahkemenin sadece bir yeminle mi hareket ettiği, yoksa diğer soruşturma mekanizmalarını mı kullandığı sorularını akla getirmektedir. Bir diğer açıdan

⁹¹ KŞS 26 / 2-3.

⁹² KŞS 26 / 4-3.

bakarsak da davayı açan câriyenin bu darb iddiasına şahit göstermemesi, onun aleyhine bir karar çıkmasını tetiklemiştir de diyebiliriz.

Darb konulu bir başka belgede; Türkmen tâ'ifesinden Beğdik Cemaati'nden olan Dur Hasan ve kızı Durdu'nun, "Yiğen Beğzâde" diye bilinen Mehmed Ağa ve Kara Veli Ağa isimli şahıslar tarafından darb edildiği ve bu darbdan sonra görülen davada sulh olduğu konusu işlenmiştir. Bu darbdan Dur Hasan mızrak ile katledilmiş ve kızı Durdu'nun bir dişi kırılmıştır. Vekîller aracılığıyla sulh sağlanmış ve bu sulhta, Dur Hasan'ın dem (kan) ve diyetine ve kızı Durdu'nun kırılan dişine karşılık, Mehmed Ağa ve Kara Veli Ağa'dan iki kırmızı maya deve, bir kırmızı beserek deve, on altı guruş kıymetinde iki donluk, yüz elli guruş kıymetinde yeşil çuka (kumaş türü), iki guruş kıymetinde bir sarık ve yüz elli guruş alınmıştır. Sulhun bedeli ödendikten sonra Dur Hasan'ın ve Durdu'nun vekîlleri, davalarından ferâgat ederek karşı tarafların zimmetlerini mahkeme huzurunda temize çıkardıklarını bildirmişlerdir.⁹³ Bu belgede de tazminat yaptırımını işlemekte lakin bu defa cana karşılık malla konu mahkeme huzurunda kapanmıştır.

Defterde bulunan diğer bir darb konulu belgede; Bayburt Kazâsı'na bağlı Kebe Kilise Köyü'nde oturan Halil oğlu Osman ile Ömer oğlu Seyyid Ebûbekir arasında geçen darb davası işlenmiştir. Mahkemeye başvuran Osman, bir gün önce ekinine Seyyid Ebûbekir'in bir atı ile merkebinin girmesini engellemek isterken Seyyid Ebûbekir tarafından değnek ve yumrukla darb edildiğini bildirmiştir. Seyyid Ebûbekir ise bunu inkâr etmiş fakat mahkeme ondan Osman'ı darb etmediğine yemînini istediğinde bundan kaçınmıştır.⁹⁴ Suçlunun bu şekilde yeminden kaçınması üzerine ne tür bir muamele gördüğü konusunda belgede herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Ama mahkeme huzurunda yemin edememek suçluluğunun bir ispatı olarak değerlendirildiği ve mahkemenin buna göre hareket ettiği varsayılabilir.

Bu tür davalarda suçlunun mağdur kişi tarafından belirlenmesi oldukça önemlidir. Suçlunun belirlenmemesi veya bulunamaması mağdur kişiyi etkilediği kadar mahalle halkını da etkilemektedir. İşte bu sebebledir ki mahkemeye intikal eden bu tür olaylarda mağdur olan tarafın, kendisine yapılan kötü muameleyi bildirdiği gibi bunu yapanı da bildirmesi gerekli görülmüştür. Bu tanıma uygun olarak karşımıza çıkan belgelerden birinde darb davasında mahalle ahalisinin suçu olmadığını tescîli yapılmıştır. Konya'nın Hacı Cemâl Mahallesi'nde oturan Hâcî Ahmed'in kızı Marziye mahkeme huzurunda, Pîr Gazi oğlu Mehmed Beşe ve Mahmud oğlu Ahmed Beşe isimli şahısların sekiz gün önce akşam ile yatsı arasında evini

⁹³ KŞS 26 / 21-1.

⁹⁴ KŞS 26 / 27-1.

basıp oğlu Hasan'ı ve kendisini kılıç ile darb ettiklerini açıklamıştır. Bu husus için davasının da sadece Mehmed Beşe'ye ve Ahmed Beşe'ye olduğunu, mahalle ahâlisinin veya herhangi bir ferdin alâkasının ve suçunun olmadığını belirtmiştir.⁹⁵ Böylece mahalle ahâlisinin üstündeki bu yükü kaldırma yolu, bu tür davalarda titizlik gösterilen bir durum olmuş ve mahalle baskısı denilen bir olgunun varlığı göz ardı edilmemiştir.

Darb konusunda ele aldığımız son belgede ise; Konya'nın Şeyh Şemseddîn Tebrîzî Mahallesi'nde oturan Abdulhalîm Efendi oğlu Hâcî Abdullah Efendi ile Himmet oğlu Koca arasında görülen darb davası işlenmiştir. Hâcî Abdullah Efendi'nin kölesi Abdullah oğlu Kenan, iki gün önce Meram Değirmeni'nde buğday öğütürken Koca tarafından sol böğründen bıçakla darb edilmiş ve yarası keşf olunmuştur. Bu darb Koca'ya sorulduğunda inkâr etmiştir. Adil Müslümanlardan Göktaş Mahallesi'nde oturan Seyyid Hasan oğlu Seyyid Hasan Halîfe ve Sâhib Yakası Mahallesi'nde oturan Muharrem oğlu Mahmûd ve Receb oğlu İsmail adlı kişiler mahkemeye gelip, Meram Değirmeni'nde buğday öğütürken Koca'nın Kenan'ı sol böğründen bıçakla darb ettiğine şahitlik etmişlerdir. Şahitlikleri mahkeme tarafından kabul olup gereği yapılmıştır.⁹⁶ Böylece mahkemede konusu kapanan darb davasında şahitlerle desteklenen suç sabitlenmiş ve suçluya gereken muamelenin yapıldığı kaydedilmiştir. Böyle açık bir davanın mahkeme tarafından adalet üzere görüldüğü, şahitlerle desteklenip keşf yapılarak karar verildiği belgeler, bize adalet mekanizmasının nasıl çalıştığı konusunda olumlu bilgiler çıkarmamıza katkı sağlamıştır.

Defterde rastlanılan bir başka sosyal problem ise, “küfür meselesi”dir. Küfür konulu dört adet belgeye ulaşılmış olmakla birlikte genellikle darbin yanında gerçekleşen bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Küfür konulu defterde ele aldığımız ilk belgenin içeriğinde ise şu bilgiler mevcuttur; Konya'nın Şeyh Sadreddîn Mahallesi'nde oturan Seyyid Yusuf oğlu Seyyid Mustafa Çelebi mahkemeye başvurarak, Abdurrahman Ağa'nın kendisine “*dinsiz ve kâfir*” diye küfür ettiğini dava etmiştir. Bu küfür Abdurrahman Ağa'ya sorulduğunda inkâr etmiştir. Bunun üzerine adil Müslümanlardan aynı mahallede oturan Seyyid Mehmed oğlu Seyyid Mahmûd Çelebi ve Şekerfürûş Mahallesi'nde oturan Mustafa Efendi oğlu Hâcî İbrahim isimli kişiler Abdurrahman Ağa bizim huzurumuzda Seyyid Mustafa Çelebi'ye “*dinsiz ve kâfir*” diye küfür etmiştir, biz bu hususa şahitleriz diyerek durumu açıklamışlardır.⁹⁷ Mahkemece kayda geçirilen bu hususta küfür, dinî inanca karşı yapılmış bir suç olarak ele alınmıştır. Küfürün şiddeti mahkemece nasıl değerlendirilmekte

⁹⁵ KŞS 26 / 31-3.

⁹⁶ KŞS 26 / 32-2.

⁹⁷ KŞS 26 / 40-1.

bilinmemektedir fakat bu küfürün toplum içinde yapılması, karşı tarafta manevi olarak bir zedelenme ve toplum tarafından ayıplanma gibi olumsuz hallerin derecesini de artırdığı yorumu burada çıkarılabilir.

Yukarıda da bahsedildiği gibi darbin yanında küfür meselesinin de işlendiği belgelere sıkça rastlanmıştır. Bu belgelerden biri şu şekilde kayda geçirilmiştir; Konya'da Hocahabîb Mahallesi sâkinlerinden Abdullah oğlu Ali'nin mahkemeye gelip, Abdullah oğlu İsmail'in Debbağhâne'de "*zinâ lafzıyla*" karısına küfür ettiğini, kendisini de yumrukla darb edip sakalını yolduğunu şikâyet etmiştir. Mahkemede bu durumu davalı İsmail'in inkâr etmesi üzerine davacı Ali, şahitleriyle bir kez daha konuyu mahkemede açıklayarak mağdur olduğunu tescil ettirmiştir.⁹⁸ Şahitlerin bu davada da kilit rol oynaması davanın seyri açısından bir hayli önem arz etmektedir. Her ne kadar davalı kişilerin suçlarını inkâr etmeleri durumlarında, şahitler karşısında mahkemeyi etkileme güçlerinin bir hayli zayıf olduğu görülmektedir.

Küfür konulu incelediğimiz bir başka belgede ise; Konya'da Sille Köyü sâkinlerinden Mustafa oğlu İbrahim'in mahkemeye başvurarak, Ömer oğlu Musa'nın kendisine "*hırsızın ve asılacaksınız, bir kimsenin malını satıp Beytullah'a gittin*" diye küfür ettiğini dava etmesi işlenmiştir.⁹⁹

İncelenen belgelerde de görüldüğü gibi küfür, bizzat kişilere, eşlerine ve sahip olunan inanca yönelik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar arasında günümüzde, "*argo*" diye tabir edilen çok daha ağır küfürler bu çalışmamızda karşımıza çıkmamakla birlikte, küfürlerin de içeriği belgelerde net olarak verilmemiştir. Belki de daha ağır küfürler sarf edilmekteydi fakat mahkeme huzurunda yumuşatılarak bildiri yapılmaktaydı. Tüm bu yorumlardan anlaşıldığı üzere, kişiler tarafından kaldırılamayacak halde olan küfürler, mahkemeye taşınmış ve hak aranmıştır. Toplum içinde gerçekleşen bir küfür olayı da kişiler tarafından kaldırılamayacak daha ağır bir hal alabileceği hususunu da burada göz ardı etmemek gerekir.

Bu başlık altında ele alınan bir diğer konu ise, "*fi'l-i şenî*" adı verilen bir meseledir. Irza vuku bulan tasallut hakkında kullanılan bir tabir olan fi'l-i şenî, her zaman ırza geçme olarak da kullanılmamıştır.¹⁰⁰ "*Kötü fil*" bu kavram için daha geniş bir tanım olacaktır.

Çalışmamızda fi'l-i şenî konusuyla ilgili belgelere de sıkça rastlanmıştır. Burada ele aldığımız ilk belgede; Konya'nın Şeyh Sadreddîn Mahallesi'nde oturan İbrahim oğlu Mustafa mahkemeye başvurarak, Satılmış oğlu Mevlüd hakkında dava açmıştır. Davacı Mustafa,

⁹⁸ KŞS 26 / 86-1.

⁹⁹ KŞS 26 / 197-2.

¹⁰⁰ Pakalın, *Terimler Sözlüğü*, C.1, s.629.

Mevlūd'ün bir gün önce ikindi sonunda kendisine fi'l-i şenî' kasdıyla saldırıp boğazını sıkıldığını ve elbisesinin omzunu yırtıldığını iddia etmiştir. Davalı Mevlūd ise, bu iddiayı inkâr ederek Mustafa'ya fi'l-i şenî' kasdıyla saldırıp ardından onun boğazını sıkmadığına ve elbisesinin omzunu yırtmadığına mahkeme huzurunda yemîn etmiştir. Bu hususa Mustafa'nın şahit de gösterememesiyle davadan men edilmesi de kaçınılmaz olmuştur.¹⁰¹ Belirtildiği gibi şahit gösterememek belki de haklı durumdaki birini haksız düşürmüş de olabilir. Tabi ki bunun bir uydurma veya iftira olabileceği gerçeği de düşünölmelidir ki, mahkemenin karar verme güçlüğü de bu durumda ortaya çıkmaktadır. Ama şahit bulmanın zorunluluğu karar için oldukça önemli haldedir ki güvenilirlik her zaman var mıdır yok mudur, tartışılır.

Bu konu hakkında incelediğimiz bir diğere belgede; İlgin Kazâsı'na bağılı Büyük Çiğil köyü sâkinlerinden Seydî Ahmed oğlu Bedel mahkemeye gelerek, üç ay önce köy yakınlarında Oyukbileği mevziinde tarlasını ekerken Yakup oğlu Hasan, Abdi oğlu Koca, Hasan oğlu Ali ve Hüseyin oğlu Halil adlı şahısların gece ile kendisini alıp zorla fi'l-i şenî' ettiklerini bildirmiştir. Bu kişiler mahkeme huzurunda da suçlarını itiraf etmişlerdir.¹⁰² Bu nadir bir durumdur. İncelediğimiz belgelerde suçlular günümüzde olduğu gibi genelde suçlarını inkâr etme yolunu tercih etmişlerdir. Anlaşılan suçluların burada itiraftan başka bir yolları kalmamıştır.

İlginçtir ki fi'l-i şenî' konusunda karşımıza çıkan belgelerde taraflar genelde erkeklerden oluşmaktadır. “*Irza geçme*” mi yoksa “*kötü fil*” mi davaya konu bilinmemekle birlikte, bu kavramın çağrıştırdığı anlam daha çok “*ırza geçme*” olarak yorumlanmaktadır. İncelediğimiz yukarıdaki son belgede de bu durum açık olarak görölmektedir. Tüm bu sebeplerdir ki fi'l-i şenî' kavramı, yukarıda incelenen belgelerle birlikte bir tartışma konusudur.

Fi'l-i şenî' konusunda erkeklerin dışında bir kadının mağdur olduğuna ait çalışmamızda bulunan bir belgede ise; Konya Kazâsı'na bağılı Sudirhemi Nâhiyesi'nde Salâhaddîn köyünde ikâmet eden Ali kızı Kezban mahkemede, İvaz oğlu Mehmed'in on beş gün önce evine girip kendisine fi'l-i şenî' kasdıyla saldırdığını, kendisinin de feryat eylediğinde firar ettiğini bildirmiş ve Mehmed'i dava etmiştir. Bunun üzerine Kezban soruşturulmuş ve kendi halinde olduğu nâ-mahrem ile ilişkisinin olmadığı kayda geçirilmiştir.¹⁰³ Buradan da anlaşılacağı üzere böyle bir duruma düşen kadınının mahalle ahâlisinden soruşturulması gereği düşünölmüş ve şüphe ile duruma yaklaşıldığı görölmüştür. Toplum-kontrol sistemi

¹⁰¹ KŞS 26 / 36-1.

¹⁰² KŞS 26 / 79-2.

¹⁰³ KŞS 26 / 216-2.

mahkemenin bu ve benzeri olaylarda başvurduğu bir yol olmuştur. Burada tartışılan bir diğer konu ise, böyle bir muameleye maruz kalan bir kadının feryadını veya sesini topluma nasıl duyurabileceğidir. Duyurursa veya yeterli şahitleri bulursa mahkemede lehine sonuç çıkabilme imkânı güçlenir fakat duyuramadığı veya şahit bulamadığı takdirde ne olur sorusu düşündürücüdür. Bu durum günümüzde de hukukçuları düşündüren ve tartıştıran bir durumdur.

Sosyal huzursuzluğun bir diğer yansıması olan “*kapıya katran sürme*” meselesi de dikkat çeken hususlardan biridir. Osmanlı toplumunda, mahalle arasında hoş karşılanmayan davranışlar gösteren, dinî ve ahlakî konulara dikkat göstermeyen veya mahallenin huzurunu bozduğuna inanılan kimselerin kapıları zaman zaman katranlanmıştı. Zina hadiselerinin ispatlanmasının çok zor olması, bu suça kayıtsız kalmak istemeyen kişileri, “*mahrem*” ile “*kamusal alan*” arasında sınır olan sokak kapısı üzerinden, katran vasıtasıyla yetkililere duyurmaya sevk etmiştir. Toplumsal hafızada zinaya karşı tepki olarak kodlanan kapıya katran sürme geleneği, zaman içinde art niyetli kişiler tarafından “*iftira atmak*” ve “*kara çalmak*” için de kullanılır hale gelmiştir.¹⁰⁴ Bu tür olayların mahkemeye taşındığı ve kapısına katran sürülen ferdin veya varsa ailenin soruşturulduğu sık sık sicillerde rastlanılan bir konu olmuştur.

Konya şehrinde kapıya katran sürme hadiseleri ise, incelemeye aldığımız tarihlerde mahkemeye şöyle intikal etmiştir; Konya’da subaşı olan Mustafa Beğ, Türbe-i Celâliye Mahallesi sâkinlerinden İbrahim oğlu İvaz’ı bir gün önce gece ile sokak kapısına katran sürüldüğü iddiasıyla mahkemeye getirmiştir. Mustafa Beğ mahkemeden, İvaz’ın kendisinin, karısının ve evladının durumlarının mahallesinden soruşturulmasını talep etmiştir. Mahkeme bunun üzerine, mahalle ahalisinden, İmâm Mehmed Halife, İmâm ‘Alî Halife, Hacı Abdulkadir ve Hacı Mustafa adlı kişilerden İvaz’ın, karısının ve evladının durumlarını sormuş ve bunların kânuna aykırı davranışlarda bulunmadıklarını ve kendi hallerinde kişiler olduklarını öğrenmiştir.¹⁰⁵ Bu tür belgelerde görüldüğü gibi mahkeme, kapısına katran sürülen kişileri soruşturmuş, suçsuz olduklarını tespit ettiğinde ise, bu hallerini tescil edip onları bu durumda rahatlatmıştır diyebiliriz.

Konya örneğinde Anadolu’da kapıya katran sürme vakalarını inceleyen Çetin dikkate değer tespitlerde bulunmuştur. Kâdı defterine yansıyan belgeler ışığında Konya’da meydana

¹⁰⁴ Cemal Çetin, “Anadolu’da Kapıya Katran Sürme Vak’aları (1645-1750)”, *Turkish Studies*, S. 9/1, Ankara 2014, s.133.

¹⁰⁵ KŞS 26 / 99-4.

gelen kapıya katran sürme hadiselerinin %80 oranında “*fail-i meçhul*” olduğunu işaret etmektedir.¹⁰⁶ Bizim elimizdeki belgelerin ise tamamında bu durum görülmektedir.

Mahalle halkı, ortak sorumlulukları sebebiyle, istemli ya da refleksi olarak bu kapıları gözlemekte, bir suç unsuru tespit ettiğinde de, bunun cezalandırılmasını sağlayacak şekilde, tepki vermekteydi. Bu istemli ya da refleksi gözetlemeler, suçun tespiti olduğu kadar, çoğu zaman da yukarıdaki örnekte olduğu gibi suç isnat edilen kişilerin temize çıkartılmasına yaramaktaydı. Nitekim kapıya katran sürme hadiselerinin neredeyse tamamına yakınında, kapısına katran sürülenlerin, mahalleli vasıtasıyla temize çıkarıldığı düşünülürse; kapıları gözetleme davranışının, mahallenin kamusal kimliğini korumaktan ziyade, kendisine suç isnat edilenlerin aklanmasına yaradığı söylenebilir.¹⁰⁷

Bu şekilde kaydedilen belgelerde genelde Konya subaşı kapısına katran sürülen kişileri mahkeme huzuruna getirerek bu kişilerin soruşturulmalarını talep etmiştir. Karşımıza çıkan belgelerde bu muamaleye maruz kalan kişiler mahallelerinden soruşturulduğunda, “*hilâf-ı şer‘ evzâ‘ları*” olmadığı, “*nâ-mahrem ile muameleleri*” bulunmadığı, “*ehl-i arz*” ve “*müstakim*” kimseler olduğu gibi ifadelerle yer verilmiştir.¹⁰⁸ Kişilerin mahkemede temize çıkması masum kişileri hedef alabilecek “*ehl-i fesad*”ın mahallelerde kol gezdiği ve faaliyet gösterdiği anlamına da gelmekteydi. Herhangi bir kapıya haksız yere katran sürülmesi vakalarında, “*ashâb-ı agrâzdan bazı kimseler*”¹⁰⁹ veya “*erbâb-ı garazdan bazı kimseler*”¹¹⁰ şeklindeki ifadelerle, olayın bir “*garez*”den kaynaklandığı kayda geçirilmektedir. Bu gibi ifadelerle incelediğimiz belgelerde sıkça rastlanılması, Konya’daki kapıya katran sürme davranışlarının büyük ölçüde art niyetli kişilerin marifeti olduğu ortaya çıkmaktadır.

Katranın niçin evin ya da binanın, başka bir yerine değil de, kapısına sürüldüğüne dair bir soruya, birbirinden farklı ancak birbirini tamamlar nitelikte cevaplar vermek mümkündür. Öncelikli olarak sokak kapısı, sokak tarafından, evin en rahat görünen bir parçasıdır. Verilmek istenen mesajın da mümkün olduğunca fazla kişiye duyurulması hedeflendiğine göre, katranın buraya sürülmesi gayet doğal olarak yorumlanabilir. Bir başka yorum olarak ise, olayın failinin hiçbir risk almadan kapıya katranı sürüp ve kolaylıkla da olay mahallinden uzaklaşacağı için kapının kullanılmasının¹¹¹ daha kolay bir yol olduğu söylenebilir.

¹⁰⁶ Çetin, “Katran”, s.143.

¹⁰⁷ Çetin, “Katran”, s.138.

¹⁰⁸ KŞS 26 / 102-3; KŞS 26 / 103-1; KŞS 26 / 223-2.

¹⁰⁹ KŞS 26 / 99-4.

¹¹⁰ KŞS 26 / 102-3.

¹¹¹ Çetin, “Katran”, s.137.

Toplumsal meseleler başlığı altında toplum içinde yaşanan “*sarhoşluk ile etrafa zarar verme*” hadisesine de burada değinmeyi uygun görmekteyiz. Konya’da bu mesele mahkemeye şöyle taşınmıştır; Konya’da nakîbü’l-eşrâf kaymakamı Seyyid Sinân Çelebi tarafından sâdât-ı kirâmın işlerine çavuş tayin edilen Seyyid Osman Çelebi, mahkeme huzuruna Seyyid Şaban Çelebi’yi getirmiş ve onun şarap içip çarşı ve pazarda sarhoşça gezdiğini, birçok kişiye de eziyet ettiğini iddia ederek soruşturulmasını talep etmiştir. Bunun üzerine Şaban Çelebi durumu itiraf ettiğinden sonra kontrol edilmiş ve hala şarap koktuğu belirlenip kaydedilmiştir.¹¹² Burada peygamber soyundan gelen birisinin bu hale düşmesi düşündürücüdür. Sarhoş olan bir kimsenin kendine verdiği zarar dışında topluma da zarar vermesi, günümüzde olduğu gibi hem toplum hem de devlet nezdinde uygun görülmemiş, izin verilmemiş ve bu gibi davranışların önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere toplum-kontrol sistemi, suç ve suçluları engellemek amacıyla Osmanlı topraklarında yaygın olan bir sistemdi. Kefaletle mahalledeki kişilerin birbirlerinden sorumlu tutulduğu bu sistemde mahalleli, sınırları dahilindeki kişileri ve davranışları bilmekle mükellefi denilebilir. İslamî geleneğin kişisel suçların araştırılmasını ve ifşasını hoş görmeyen tutumuna karşı, suçun yaygınlaşmaması ve suçluların cezasız kalmaması adına, ahalinin, mahallelerinde meydana gelen suçları ve faillerini resmî makamlara bildirme yükümlülüğü ortaya çıkmıştır. Eğer bu yükümlülük yerine getirilmezse, bireysel olarak ya da mahalle halinde suçlu duruma düşmeleri bu durumda kaçınılmaz bir hal alabilmiştir.¹¹³

Ceza hukukunu da ilgilendiren darb, küfür, cinayet, fi’l-i şenî‘ ve zina konuları hakkında yukarıdaki belgelerde de görüldüğü gibi cezalar, kimi zaman davacının, haksız ise, şahitler dinlendikten sonra men edilmesi, kimi zaman da davalı hakkında, suçlu ise, gereğince hüküm verilmesi şeklinde olmuştur. Genelde bu davalar, sadece olduğu gibi kayda geçirilmiş ve herhangi bir kararla sonuçlandığı gibi bir açıklamayı ise bize sunmamıştır. Asıl belgelerin sûreti olan defterdeki bu belgelerde (hüccetlerde) sonucun yazılmaması doğal olarak kabul edilebilir. Taraflara verilen asıl belgelerde (i’lâmlarda) bu kararların daha açık olarak yazıldığı bilinmektedir. Bu sebeptendir ki bu konuya açıklık getirilmesi babında suçluların cezalandırılmaları ile ilgili hususlar, İslâm hukukuyla paralel bir şekilde “*Hukuk*” ana başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

¹¹² KŞS 26 / 99-2.

¹¹³ Akgündüz, *Osmanlı Kânunnameleri III*, s.348.

Burada öncelikle, “*Suçlar*” başlığı altında ele alınması gereken fakat toplumu ilgilendirdiği kadar devleti de ilgilendiren “*eşkîyalık ve hırsızlık*” konularını ise, daha ayrıntılı olarak ayrı bir başlık altında incelemeyi uygun görmekteyiz.

E. Eşkîyalık ve Hırsızlık

Eşkîya, sözlükte “*bedbaht, talihsiz; günahkâr, asi*” gibi manalara gelen şaki kelimesinin çoğuludur. Ancak eşkîya kelimesi, Türkçede farklı bir anlam kazanmış olup “*yol kesen*”¹¹⁴ manasına gelen *katu’-t-tarik* (*kuttâ’u’-t-tarîk*) veya “*haydut, harami*” anlamına gelen muharib kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Osmanlı Devleti’nde “*yol kesen*” manasına gelen *kuttâ’u’-t-tarîk* kelimesi yaygın olmakla birlikte yine Osmanlı kaynaklarında ayrıca “*celalî, haramî, haramzade, türedi, haydut*” kelimeleri de eşkîyanın karşılığı olarak kullanılmıştır.¹¹⁵

Kamu düzeninin, emniyet ve asayişin sağlanması, kişilerin mal ve canlarının, seyahat özgürlüklerinin korunması İslam’ın temel amaçları arasında yer aldığından eşkîyalık suçu, dinen büyük günahlar, hukuken de büyük suçlar arasında sayılmıştır.

Eşkîyalığı ortaya çıkaran nedenlerin ilki ve belki de en önemlisi, kırsal ekonomisinin yapısıdır diyen Eric Hobsbawm, bu ekonomiyi, işgücü azlığı, eli iş tutan insana uğraş alanı vermeyecek kadar yoksul olan kırsal çevre, kırsal kendisini besleyemediği nüfus fazlalığı olarak tanımlamıştır. Yazar bir diğer neden olarak ise, insanın kırsal toplumla bütünleşmemiş olması ve bu yüzden de toplum ve kânun dışına itilmesi olduğunu vurgulamıştır.¹¹⁶

17. yüzyılda Orta Anadolu, eşkîya yüzünden ticaret kervanları, hac kabileleri ve seyyahlar için tehlikeli bir bölge olmuştu. Seyyahlar, Osmanlı ülkesinde bu yüzyılda büyük çetelerin bulunduğunu ve bunların tüccar kervanlarını vurduğunu belirterek güvensiz ortamı gözler önüne sermişlerdir. Devlet ise bölgede yol güvenliğini sağlamak için derbendler kurarken konargöçerleri belli yerlerde iskân ederek onları kontrol altında tutmaya çalışmıştır.¹¹⁷

Osmanlı Devleti’nde 16. yüzyıl sonlarında, 17. yüzyıl başlarındaki büyük bunalımı hazırlayan önemli gelişmeler olarak; büyük nüfus artışı, Avrupa’da savaş teknolojisinin ve gümüş bolluğunun etkisi altında Osmanlı klasik askerî ve malî düzenin sarsılması, Safevîler

¹¹⁴ Bilmen, *Kamus*, C.3, s.288.

¹¹⁵ Ali Bardakoğlu, “Eşkîya”, *DİA*, C.11, Ankara 1995, s.463.

¹¹⁶ Eric Hobsbawm, *Sosyal İsyancılar*, çev. Necati Doğru, İstanbul 1995, s.25.

¹¹⁷ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı*, İstanbul 1987, s.30-31.

ve Habsburglarla uzun savaş dönemi ve onun doğurduğu malî bunalım düşünülmelidir.¹¹⁸ İşte bu sayılan nedenlerle birlikte olumsuz iklim koşulları ve kuraklık “*Celalîler*”¹¹⁹ olarak anılan bir dizi değişik komutanın öncülük ettiği asi orduları ortaya çıkardı. İsyanların merkezi üssü ise, imparatorluğun merkezindeki Karaman Eyaletiydi. Kuşaklar geçmesine rağmen, Karamanlı bağımsızlık ve direniş geleneği derinlerde varlığını hala sürdürmekteydi.¹²⁰ 1610 yılında Celalî elebaşlarının etkisiz hale getirilmesi Osmanlı’da eşkıyalık faaliyetlerinin sona erdiği gibi bir anlamı taşımamaktaydı. İsyandan sonra doğa ve insan eseri felaketler Osmanlı sıkıntılarını bir yüzyıl daha uzattı ve imparatorluğun toparlanma sürecini rayından çıkardı. Devletin ihtiyatsız politikaları ve zamansız askerî serüvenler, 17. yüzyıl sorunlarında aktif rol oynadı. “*Celalî artıkları*” diyebileceğimiz eşkıyalar, kırsalda halka musallat olmaya devam etmekteydi ve devlet bunun önüne geçememekteydi. Anadolu’da yaşanan bu isyan iklimi Karaman eyaletinde incelediğimiz tarihlerde kâdî defterine nasıl yansıdığını aşağıda daha net görme imkanı bulacağız.

İncelemeye aldığımız defterin tarihleri olan 1681-1682 yılları Osmanlı Devleti sınırlarında Karaman Eyaleti topraklarındaki eşkıyalık faaliyetleri konusunda bize sınırlı da olsa bilgiler vermektedir. 26 numaralı bu defterde eşkıyalık konusunu içeren çeşitli belgeler tespit edilmiştir. Bu belgelerden ilk olarak ele aldığımız belgede, Ereğli ile Ulukışla arasında gidip gelen ulaklara eşkıyalık yapanların yakalanıp soruşturulmaları kaydedilmiştir. Ereğli ile Ulukışla arasında gidip gelen ulakların “*kuttâ’u’t-tarîk (yol kesen)*” eşkıyası tarafından önleri kesilip mallarının ve erzaklarının yağmalanması üzerine, bu eşkıyalardan Hâcî Yusuf ve Türkmen İbrahim, yakalanmış ve mahkeme huzuruna çıkarılmıştır. İlk önce Hâcî Yusuf’a bu durum sorulmuş, o da cevabında; Türkmen İbrahim ve kayıp olan Kürd Ali, Türkmen Ahmed, Türkmen Küçük Mehmed, Kel Hasan, Boşnak Hüseyin ve iki gurup hizmetkârlarının kendisini ayarttıklarını, Kürd Ali’nin bu guruba reis olup, ulakların önüne geçip, on sekiz altın, yirmi beş guruş ve eşyadan bir balık dişi saplı hançer, bir samur kürk, bir gümüş kılıç, bir saat aldıklarını, ardından bazı eşyayı Kürd Ali’nin aldığını, iki sarık, iki şal, bir gümüş kılıç ve bir Mardin perdesini Türkmen Ahmed’in aldığını, bir sarık ve bir şalı Kel Hasan’ın aldığını, bir alaca (pamuklu kumaş), bir sarık ve beş guruşu Boşnak Hüseyin’in aldığını, bir gümüş kılıç, bir beden kürkü, bir sarık ve bir şalı Küçük Mehmed’in aldığını belirtmiştir. Ardından Kürd Ali ve Türkmen Ahmed Kayseriye’ye gittiler ve Boşnak Hüseyin hizmetkârı

¹¹⁸ Halil İnalçık, *Devlet-i ‘Aliyye I*, İstanbul 2012, s.191.

¹¹⁹ Celalî isyanları hakkında daha fazla bilgi için bakz. Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celalî İsyânları*, İstanbul 1995.

¹²⁰ Sam White, *Osmanlı’da İsyân İklimi, Erken Modern Dönemde Celalî İsyânları*, çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul 2013, s.151-176.

ile Akşehir'e gitti ve Küçük Mehmed bir nefer yoldaşı ile Karaman'a ve Kel Hasan Ilgın'a bağlı Işıklar Köyü'ndeki evine gitti demiştir. Kendisine ise, bir yeşil çuka yağmurluk, bir sarık, beş guruş, bir beyaz keşmîrî şal ve bir kadife kaftan verdiklerini açıklamıştır. Hacı Yusuf böylece sorgulandıktan sonra ardından Türkmen İbrahim'e sorulmuş o da cevabında; ulakların önüne ben geçmedim fakat adı geçen kişiler geçti ve eşyalarını aldılar, bana da hisse olarak, bir hünkârî sarık, bir gümüş hançer, bir beyaz boğası (kumaş) sâde, bir dârçînî boğası ve iki sırmalı taraklık verdiler diye açıklamıştır.¹²¹ Böylece cevapları mahkeme tarafından kayda geçirilmiştir. Yakalanan eşkıyalar verdikleri cevaplarda suçu hep başkalarına atıp kendilerini masum çıkarma yoluna gitmişlerdir. Mahkemede sergiledikleri bu tutum, klasik suçluluk psikolojisi olarak değerlendirilebilir. Ayrıca yukarıda sayılan eşkıya isimleri bölgede bulunan eşkıyaların kim olduğuna dair şüpheleri ortadan kaldırmaktadır denilebilir.

Defterde bulunan eşkıyalık konusu ile ilgili bir başka belgede ise; Karaman Beylerbeyi'nin mütesellimi Hasan Ağa'nın eşkıyalık hususu için görevlendirdiği Yusuf Beğ, eşkıyalık iddiasıyla yakaladığı Abdullah oğlu Yusuf'u Konya'da Şeyh Ahmed Efendi Kervansarayı'nda tutmuş ve mahkemeye getirmiştir. Mahkemede bu iddia Yusuf'a sorulduğunda, Yusuf; Ben Hüseyin Ağa isimli kişinin kölesiyim. Hüseyin Ağa ile Maraş'tan çıkıp Kütahya'ya giderken bir bölükbaşı ile yoldaş olup Turgud Kazası'na vardığımızda bölükbaşı, bir kervan önüne indi ve kervanın mal ve eşyasını yağma etmek isterken kervanda bulunan kişiler, kuttâ'u't-tarîk eşkıyasından birini kurşunla öldürdüler. Ardından Hüseyin Ağa ve ben kaçtık diye cevap vermiştir. Şimdi ise Hüseyin Ağa İstanbul'da bulunmakta, ben de Konya etrafındaki köylere gelip kahve ve tütün satışı yaparken yakalandım diye sözlerine eklemiş ve mahkeme huzurunda bu sözler kayda geçirilmiştir.¹²²

Eşkıyalık, çeşitli iç ve dış nedenlerle devletin merkezi otoritesinin zayıflaması ve bununla birlikte devlet teşkilatındaki bozulmalar ardından kânunların uygulanabilirliğinin zorlaşması sonucunda, her türlü haksızlık ve suistimalin yaygınlaşması, bunlara karşı toplumlarda bir hak arayışının yani ayaklanmanın doğmasıyla oluşur. Bütün bu sayılanların kaynağında da sosyo-ekonomik nedenler yatmaktadır.¹²³

Eşkıyanın verdiği zararlara binaen Osmanlı padişahları tarafından da sık sık emir ve fermânlara rastlanılmaktadır. Osmanlı devlet yönetimi eşkıya konusunda taşradaki görevlileri uyarılmış bu konuda halkın zarar görmesini engellemek ve zarar gören halkın hakkının geri

¹²¹ KŞS 26 / 18-3.

¹²² KŞS 26 / 49-2.

¹²³ Ali Rıza Soyucak, *Konya ve Çevresinde Eşkıyalık Hareketleri (1640-1675)*, (SÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1997, s.19.

alınmasını istemiştir. İncelediğimiz tarihler olan 1681-1682 tarihlerinde Osmanlı tahtında, IV. Mehmed bulunmaktadır. Sadrazam ise, Köprülü sülalesinden Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'dır. Bu konuya örnek olarak tespit ettiğimiz IV. Mehmed'in bir fermânı sûretinde; Boz-ulus Türkmeni 'İzzeddîn Cemaati'nin Kethüdâsı ve cemaat içinde bulunan eşkıyaların yakalanıp mahkemelerinin görülmesi ve yağma ettikleri mal ve erzakların sahiplerine geri alınması konusu işlenmiştir. Bu fermân Karaman Beylerbeyi, Konya kâdısı ve Boz-ulus kâdısına hitaben kaleme alınmış eşkıyaların isimleri ise tek tek sayılmıştır. Bahsi geçen 'İzzeddîn Cemaatinin Kethüdâsı olan Hüsâm Ağa'nın sık sık eşkıyalık faaliyetlerinde bulunduğu ve yanında bulunan kardeşi Ömer ve Ömer oğlu Beğzâde ve Kel Mehmed ve kardeşleri Ali ve Osman adlı eşkıyalarla halka zarar verdiği belirtilmiştir. Bu kişilerin zararları oldukça fazla olduğundan katledilmeleri gerektiği de fermânda yazılan bir diğer husustur.¹²⁴

Elimizdeki belgelerde çok sayıda eşkıya ismi geçmektedir. Bu kişilerin isimlerini tek tek saymak bir hayli güç olacağından Konya ve çevresinde faaliyet gösteren eşkıyaları ayrıntılı olarak inceleyen Soyucak'ın çalışması burada referans gösterilebilir. Bölgedeki namlı eşkıyaların isimlerini Karayazıcı Abdulhalim'den başlayarak anlatan bu çalışmada Deli Hasan, Tavi Ahmed, Tavi Mehmed ve Saraczâde Ahmed Beğ gibi diğer eşkıyaların isimleri de yer almıştır.¹²⁵ Bunlara ilaveten bizim çalışmamızda en çok geçen eşkıya isimleri ise, Kürd Ali, Türkmen Ahmed, Türkmen Küçük Mehmed, Kel Hasan, Boşnak Hüseyin, Kel Mehmed gibi isimlerdir. Ayrıca bunların isimlerinin önlerindeki lakaplar da dikkatimizi çeken hususlardan biridir. Eşkıyanın lakabının da bir şöhret kazanma aracı olarak kullanılabildiği yorumu burada çıkarılabilir.

Bu başlık altında ele alınan bir diğer konu ise, "hırsızlık"tır. Eşkıyalık suçu gibi dinen büyük günahlar, hukuken de büyük suçlar arasında sayılan hırsızlık, kişilerin mal ve canlarının bir tehdidi olarak sosyal hayatta karşımıza çıkmaktadır. Sonunun günümüzdekinden farklı olarak değerlendirildiği ve bedensel cezanın öne çıktığı hırsızlık suçu, bilinenin aksine Osmanlı topraklarında sıkça görülen olaylardan biriydi. Ayrıca Osmanlı'da hırsızlık mânasına gelen "uğrulama" ve "serika" kelimeleri de kullanılmaktaydı.¹²⁶

İslam hukukunda hırsızlık suçunu işleyen kimseye uygulanacak bedenî ceza Kur'ân'da; "Hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah'tan bir ibret olmak

¹²⁴ KŞS 26 / 279-2.

¹²⁵ Soyucak, *Eşkıyalık Hareketleri*, s.49-50.

¹²⁶ Ali Bardakoğlu, "Hırsızlık", *DİA*, C.17, Ankara 1998, s.394.

üzere ellerini kesin. Allah izzet ve hikmet sahibidir” (Mâide / 38) meâlindeki ayette açıkça belirlenmiştir. Hz. Peygamber’in ve sahabenin uygulaması da bu yönde olduğu için klasik dönem İslam hukukçularının büyük çoğunluğu, hırsızlık suçunu işleyen kimselerin sağ elinin bilekten kesilmesi gerektiği konusunda görüş birliği içindedir.¹²⁷ Osmanlı hukuk sisteminde bu cezanın düzenli bir şekilde uygulandığını veya hiç uygulanmadığını söylemek haliyle yanlış bir tespit olacaktır.

İncelediğimiz belgeler arasında konu ile bağlantılı ilk belgede; Konya’nın Sedirler Mahallesi’nde oturan Abdî’nin oğlu Hâcı Seyyid Sefer’in boz erkek, üç yaşındaki merkebi üç ay önce mahallesi yakınlarında meradan kaybolmuş ve daha sonra Hâcı Seyyid Sefer, merkebinin Mehmed Efendi’nin oğlu Mehmed’in elinde bulunduğunu iddia ederek mahkemeye başvurmuştur. Bu iddiaya cevap veren Mehmed ise, bu suçlamayı inkâr ederek, bu merkebi iki ay önce Ömer oğlu Hüdâlî Beşe’den satın aldığını ve kendi mülkü olduğunu açıklamıştır. Mahkemenin Hâcı Seyyid Sefer’den bu iddiasına şahit istemesiyle, mahallede bulunan Piyâle oğlu Kenan ve âlim talebelerden Mehmed oğlu Molla Abdullah isimli kişiler duruma şahitlik etmişlerdir. Sefer’in bu hususa yemîn de etmesiyle gereği gibi hüküm verilmiş ve deftere kaydedilmiştir.¹²⁸

Hırsızlık konusu ile alakalı diğer bir belgede, çalınan devenin bulunması davası görülmüştür. Ekrâd tâ’ifesinin Hacılar Cemaati’nden Ahmed oğlu Aydın mahkemeye başvurarak, kendisinin ve cemaatinin evlerinin bir sene önce basıldığını, develerinin, mal ve erzaklarının yağma edilip, çalındığını ardından beş yaşında bir devesini Nehr-i Kâfûr Mahallesi’nde oturan Abdulkerîm’in oğlu Hâcı Receb’in elinde bulunduğunu ve elinden alınmasını istemiştir. Bunun üzerine Hâcı Receb’e bu iddia sorulduğunda, bu suçlamayı inkâr etmiş ve yağma olduğundan haberinin olmadığını belirterek deveyi, bir yıl önce Bostan adlı zımmîden satın aldığını ve devenin kendi mülkü olduğunu açıklamıştır. Mahkemenin Aydın’dan bu iddiasına şahit istemesiyle adil Müslümanlardan, Aydın oğlu Ahmed ve Veli oğlu Murad isimli kişiler, konusu geçen devenin Aydın’ın mülkü olduğuna ve bir sene önce yağma edildiğine şahitlik etmişlerdir. Aydın’ın devesini satmadığına veya hibe etmediğine yemîn de etmesiyle gereği gibi hüküm verilmiş ve deftere kaydedilmiştir.¹²⁹

Görüldüğü gibi bu davalarda hırsızlık alenen yazılmasa da, malların kaybolması veya yağma edilmesi şeklinde ifadeler kullanılmıştır. Bu ifadeler metin içinde değerlendirildiğinde ve malların çeşitli kişilerin ellerinde bulunması hırsızlık ihtimalini güçlendirmiştir. Bu tür

¹²⁷ Bilmen, *Kamus*, C.3, s.282; Bardakoğlu, “Hırsızlık”, s.390.

¹²⁸ KŞS 26 / 7-2.

¹²⁹ KŞS 26 / 19-2.

olaylarda mal sahipleri mallarını kolaylıkla tespit ederek kişilerin ellerinde bulmuştur. Kaybolan malı sahiplenen kişiler ise, haberlerinin olmadıklarını ve başka kişilerden bu malları aldıklarını belirtmişlerdir. Bunun doğruluğu tespit edilse bile, hak sahipleri şahitler göstererek malın kendisine ait olduğunu mahkemede tescil ettirebilmiştir. Genellikle hayvanların bu tür belgelere konu olduğu görülmekle birlikte çeşitli eşyaların da belgelerde zikredildiği nadir de olsa görülmektedir.¹³⁰ Bu bağlamda hayvanın önemi ortaya çıkmaktadır ki beslenmeden ulaşım kadar hayatın her alanında insana destek sağladığı bilenen bir gerçektir.

Sosyal hayattaki bu huzursuzluk ortamını oluşturan suçlu kişilerin mahkeme tarafından verilen cezaları nasıl olmuştur, bu kişilerin akıbeti nedir konusu şer'îye sicillerinde açıkça yazılmasa da veya birtakım belirsizlikler taşısa da belirtilmesi gereken hususlardandır. Burada işlenen suçlara yönelik cezaların içeriği konusunda detaylı bilgileri vermeyip ceza konusunu ilerleyen sayfalarda "*Hukuk*" ana başlığı altında incelenecektir.

¹³⁰ KŞS 26 / 96-3.

İKİNCİ BÖLÜM

İDARÎ İŞLEYİŞE AİT KONULAR

A. Osmanlı Taşra İdaresi ve Konya

Osmanlı taşra idaresi içinde yer alan Karaman eyaleti, Osmanlı Devleti'nin temel idarî birimi diye de nitelendirilen sancaklardan müteşekkildi. Devlet merkezi, sancaklara yönetici tayin ederdi. Ancak eyaletin merkezi olan sancağa atanan sancağın beyi, hem tayin olduğu o sancağın hem de tüm eyaletin yöneticisi konumundaydı.¹³¹

Bu tanımlamaya göre, ilk zamanlar, sancağa tayin edilen yöneticiye “*sancakbeyi*”, eyalete tayin edilen yöneticiye ise “*beylerbeyi*” adı verilmekteydi. Yine beylerbeyinin görev alanına “*beylerbeyilik*” denilirken, zamanla “*vilâyet*” ve 16. yüzyıldan sonra da “*eyâlet*”, eyâletin yöneticisine de “*vali*” adı verilmiştir. Vali, hem eyaletin sancaklarının ve sancakbeylerinin üstünde, hem de eyaletin “*paşa sancağının*” yöneticisi konumundadır.¹³² Valilerin görev süreleri ise, 16. yüzyılda daha çok 3 yıla kadar uzamaktaysa da 17. yüzyıla doğru 1 yıla kadar düşmüştür.¹³³ Bu konumdaki kişiler, kimi zaman “*mîr-i mirân*” (beylerbeyi) rütbesinde kimi zaman da vezir rütbesinde olmuşlardır.

26 numaralı defterdeki çalışmamızda Karaman eyaletinin beylerbeyini yani valisini tespit etmek mümkün olmuştur. İncelenen kayıtlarda genellikle, “*bi'l-fi'il mîr-mîrân Karaman olan rafî'ü'l-kadr ve azimü's-şân izzetlü ve saâdetlü Ahmed Paşa Hazretleri*” diye tabir edilen beylerbeyi, mahkemeye intikal eden hususlara gerektiğinde mübâşir tayin ederek müdahil olmuştur.¹³⁴ Belgelerde karşımıza çıkan bu mübâşirler genellikle, ilerleyen sayfalarda incelenen “*Mahkeme Keşifleri*” başlığı altındaki kayıtlarda aktif rol oynamaktadırlar.

Osmanlı taşrasının idarî yapısında yer alan diğer bir görevlinin ismi, “*mütesellim*”dir. Mütesellim, eyalet ve sancaklarda görevli siyasî yöneticinin, başlangıçta geçici, zamanla daimî duruma gelmiş olan vekilidir. Osmanlı'da 16. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanan mütesellimlik, valilerin veya sancakbeylerinin uzun sürelerle savaş veya diğer askerî maksatlarla görev yerlerinden ayrılmaları veya iki farklı yerin aynı anda yöneticisi olmaları nedeniyle önemli bir konuma yükselmiştir.¹³⁵

¹³¹ Kunt, s.15.

¹³² J. Deny, “Sancak”, *İslâm Ansiklopedisi*, C.X, İstanbul 1980, s.189.

¹³³ Kunt, s.79.

¹³⁴ KŞS 26 / 2-3; KŞS 26 / 6-2; KŞS 26 / 11-1; KŞS 26 / 14-2; KŞS 26 / 71-2; KŞS 26 / 96-3.

¹³⁵ Talat Mümtaz Yaman, “Osmanlı İmparatorluğu Teşkilatında Mütesellimlik Müessesesine Dair”, *Türk Hukuk Tarihi Dergisi*, C.I, Ankara 1944, s.75.

Bu çalışmada Karaman eyaleti beylerbeyinin isminin geçtiği belgelere rastladığımız gibi, onun mütesellimi olan kişinin ismini de tespit etmek mümkün olmuştur. Kayıtlarda, “*bi’l-fiil eyâlet-i Karaman mütesellimi olan kıdvetü’l-emâcid ve’l-ekârim Hasan Ağa*”¹³⁶ veya “*bi’l-fiil mîr-i mîrân Karaman olan rafî’ü’l-kadr ve azimü’s-şân izzetlü ve saâdetlü Ahmed Paşa Hazretlerinin mütesellimi olan kıdvetü’l-emâsil ve’l-akrân Hasan Ağa*”¹³⁷ diye adı geçen kişinin bu görevde olduğu tespit edilmiştir.

Taşrada bulunan idarî görevliler arasında, Osmanlı toprak rejimi ile doğrudan ilgili görevli “*Alaybeyi*” de bulunmaktadır. Eyaletlerde veya sancaklarda bulunan zeamet sahiplerinin ve tımarlı sipahilerin başı Alaybeyi’dir. Sefer zamanlarında, hem kendi zeametindeki askerleri, hem de sancaktaki sipahileri toplayıp orduya dahil etmesi, temel görevleri arasındadır.¹³⁸ Öte yandan zeamet ve tımar sahiplerinden adlî olaylara karışanların mahkemeye çağırılması veya cezalandırılması gibi hususlarda da görevleri bulunmaktadır.

İncelenen belgelerde Konya’da bulunan alaybeyinin ismi, yukarıda da temas edildiği gibi bir zeamet davasında zikredilmiştir. Şahit olarak kaydedilen alaybeyi, “*Fahrü’l-akrân Mustafa Ağa Alaybeği be livâ-yı Konya*”¹³⁹ olarak tanımlanmıştır.

Osmanlı taşrasında bulunan bir diğer görevli ise, eyaletlerde bulunan yeniçeri kuvvetinin başındaki “*Yeniçeri Serdarı*”dır. Bu yeniçeri serdarlarının iki temel görevi bulunmaktadır. İlki üzerlerine tayin oldukları yeniçeri gurubuna yönelik görevler, ikincisi ise, şehir asayişine yönelik görevlerdir. İlk görevlerinde serdarlar, sefer zamanlarında emrindeki yeniçerilerin, merkezdeki yeniçeri birliklerine katılmasını sağlama, normal zamanlarda da yeniçerilerin her türlü işleriyle ilgilenme gibi işlerle meşgul olmaktaydılar. Asayişe yönelik görevlerinde ise serdarlar, adlî olaylarda suçluların yakalanıp mahkemeye getirilmesi ve bölgedeki halkı, serseri ve eşkıyadan koruma ve kollama gibi görevleri bulunmaktaydı.¹⁴⁰

Çalışmamızda bulunan kayıtlarda Konya’da bulunan yeniçeri serdarının ismini de tespit etmiş bulunmaktayız. Bir darb suçlusunun, yakalanıp mahkemeye getirilmesini sağlayan ve bu kişinin yeniçerilikle alakasının olmadığını belirten yeniçeri serdarından belgede, “*Mahmiye-i Konya’da hâlâ Yeniçeri Serdârı olan fahrü’l-akrân Mehmed Çavuş*”¹⁴¹ diye bahsedilmiştir.

¹³⁶ KŞS 26 / 30-1.

¹³⁷ KŞS 26 / 36-1.

¹³⁸ Pakalın, *Terimler Sözlüğü*, C.1, s.45.

¹³⁹ KŞS 26 / 9-1.

¹⁴⁰ Tuş, *Konya*, s.68.

¹⁴¹ KŞS 26 / 30-1.

İncelenen belgelerdeki idarî görevlilerin isimlerini bu şekilde tespit ettikten sonra, çalışmamızın merkezindeki asıl görevli, hem idarî hem de adlî görevleri olan “*Konya kâdısı*”ndan söz etmekte fayda görmekteyiz. Kâdı ve mahkeme ile ilgili genel bilgiler, ilerleyen sayfalarda “*Hukuk*” ana başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Burada ise, dönemin Konya kâdısı hakkında birtakım tespitlerde bulunulmaya çalışılmıştır.

Konya şehrinde, Karaman Eyâleti’nin ve Konya Sancağı’nın görevlisi olan beylerbeyinin (vali) yanında, sınırlarıyla aynı zamanda sancağın içinde olan Konya kazâsının bir de kâdısı bulunmaktaydı. Kâdıların tayin oldukları yerlerin büyüklüklerine göre derecelendirilmesi üzerine Konya kâdılığı, 1575’te büyük derece olan “*mevleviyet*” derecesine yükseltilmiştir. Böyle büyük kâdılar, kâdıaskerin (Konya için Anadolu kâdıaskeri) uygun bulması ve sadrazamın arzıyla, padişahın tayin etmesi üzerine görevlerine başlamışlardır.¹⁴²

Konya’ya ait elimizdeki kâdı defterinde, 1681-1682 yıllarında, iki kâdı ismi zikredilmiştir. İlk önce eski kâdının görevinin sona erdiğine dair bir yazı karşımıza çıkmıştır ki bu kâdının ismi, “*Hasan Hüseyin Efendi*” olarak belirtilmiştir. Hemen ardından yeni Konya kâdısının göreve başlama kaydını tespit etmek mümkün olmuştur. Bu kayıta ise Konya kâdısı, “*El-vâkı ‘a fî zaman-ı ‘alemi’l- ‘ulemâi’l- ‘izâm efdalü’l-fuzalâi’l-fihâm Hazret-i Ahmed Efendizâde*”¹⁴³ diye tanımlanmıştır. 23 Receb 1092 (8 Ağustos 1681) tarihinde kaydedilen bu yazı ile birlikte bu tarihten başlayıp defterin de bitiş tarihi olan, 8 Cemâziye’l-evvel 1093 (15 Mayıs 1682) tarihine kadar görülen bütün davalarda hâkimin Hazret-i Ahmed Efendizâde olduğu açıkça görülmektedir.

¹⁴² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı*, Ankara 1988, s.87.

¹⁴³ KŞS 26 / 4-1.

B. Merkez-Taşra İlişkisi

17. yüzyıl, Osmanlı siyasi yapısında önceki dönemlere nazaran hareketli bir yüzyıldı. Padişah değişikliği en fazla bu yüzyılda yaşanmakla birlikte güçsüz ve dirayetsiz kişilerin en tepeden başlayarak yönetim kademelerine getirilmesi de bu yüzyılda öne çıkmaktaydı.¹⁴⁴ Yüzyılın ikinci yarısında merkezi otoritenin güçlendiği zamanlar da görüldü. IV. Murad ile IV. Mehmed gibi padişahların ve Köprülü sülalesinden gelen sadrazamların otoriteleri, imparatorluğun sarsıntılı süreçlerini kısmen de olsa duraklattı. Bu duraklama ne yazık ki IV. Mehmed dönemi sadrazamı Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın 1683 yılında Viyana'ya aldığı talihsiz sefer kararı ile sona erdi ve imparatorluğun çöküşüne zemin hazırladı. İşte elimizdeki defterimizin tarihleri olan 1681-1682 tarihleri, Viyana seferi arefesindeki imparatorluğun, Konya şehrindeki yönetim faaliyetleri ile ilişkisi konusunda bizlere birtakım ipuçları sağladı.

Karaman Eyâleti'nin merkez sancağı olan Konya Sancağı'nın yönetimi ve yöneticileri yukarıda “*Konya İdaresi*” başlığı altında ayrıntılıca incelenmiştir. Burada ise, devletin merkez yönetiminin taşradaki yöneticilerle ilişkileri değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu ilişkileri çalışmamızın genelinde olduğu gibi kâdı defterine yansıyan yüzüyle ele almış bulunmaktayız. İlk önce burada devletin merkezinden taşraya gönderilen emirler incelenip sonra da yine merkezden gönderilen tayin kayıtları üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır.

Defterde devlet merkezinden Konya şehrine ulaşan emirlere baktığımızda, taşradan merkeze ulaşan huzursuzlukların yansımaları görmekteyiz. Bu huzursuzlukların merkezinde ise, Niğde Sancağı görülmektedir diyebiliriz. Dönemin Konya mahkemesi kayıtlarına geçen belgelerde bu sancağın bazı yöneticilerinin halka yük ve eziyet ettikleri tespit edilmiştir. Bu husustaki belgelerden ilkinde; Niğde Kazâsı'na bağlı köylerin üzerine konup halktan bedava yeyip içen ve konak akçesi alan sancağın mutasarrıfının bölükbaşı olan İbrahim adlı kişinin da'vâsının görülmesi hakkında hem Karaman Beylerbeyi'ne hem de Niğde kâdısına gönderilen fermân kayda geçirilmiştir.¹⁴⁵ Bu hususta defterde çokça belgeye rastlamak mümkündür. Yukarıda da değindiğimiz üzere özellikle Niğde Kazâsı'nın mutasarrıfı hakkında gönderilen emirler oldukça fazladır. Bu kişinin kânuna aykırı hareketlerini ve konu olduğu fermânları şu şekilde saymak daha açık olacaktır; Kânun ve defter dışında Niğde Kazâsı'na bağlı köylerin ahâlisinden akçe almak¹⁴⁶, yine aynı kazâyâ bağlı köylerden dem ve diyet adıyla kânunsuz akçe almak¹⁴⁷, mutasarrıfın adamlarının kazâyâ bağlı köylere konup zahire

¹⁴⁴ İnalçık, *Klasik Çağ*, s.52.

¹⁴⁵ KŞS 26 / 241-2.

¹⁴⁶ KŞS 26 / 242-1.

¹⁴⁷ KŞS 26 / 242-2.

parası adıyla köylüden kânunsuzca para toplaması¹⁴⁸, mutasarrıfın ve kardeşinin Niğde Kasabası'na ait evvelden beri akan suyu kesip kullanmaları¹⁴⁹, mutasarrıfın kethüdâsının Niğde Kazâsı ahâlisinden müsvedde ve cerîme adıyla kânunsuzca akçe toplaması¹⁵⁰, mutasarrıfın ve kardeşinin Niğde Kasabası ahâlisine evvelden beri ait olan mer'aları kullanmaları¹⁵¹, mutasarrıfın Niğde Kal'ası mustahfizlarından yoklama adıyla kânuna aykırı akçe alması¹⁵², Kazâ'da bulunan bir bağı kânunsuzca zapt etmesi¹⁵³ mutasarrıfın ve çevresindekilerin marifetlerindedir. Bu kişinin konu olduğu fermânlar, genelde Karaman Beylerbeyi'ne, Konya kâdısına ve Niğde kâdısına hitaben kaleme alınmıştır. Genellikle de Konya mahkemesinde yargılamanın yapılması emredilmiştir. Ali adlı bu mutasarrıfın bu kadar kanusuzca iş yapması da burada düşündürücüdür. Ayrıca bahsi geçen mutasarrıfın görevden alındığına dair de bir belgeye rastlanılmaması dikkatimizi çeken bir diğer husustur. Tüm bunlar göz önüne alındığında mutasarrıfın, kânunsuz ve itaatsizliğinin yanı sıra güçlü ve nüfuzlu bir şahıs olduğu da ilk akla gelen yorumdur.

Bir mutasarrıfın kânunsuzlukları burada uzunca anlatıldıktan sonra merkezden gelen diğer emirlere de kısaca temas etmekte fayda görmekteyiz. 1681-1682 yıllarında Niğde'de mutasarrıftan sonra huzursuzluğun ortaya çıkması, avâız vergilerini toplamakla görevli kişinin kânuna aykırı olarak halktan ek akçe almasıyla¹⁵⁴ devam etmiş ve merkez tarafından duruma el konulmuştur. Yine buna benzer bir diğer belgede de Niğde Kazâsı'nda cizye toplamaya memur olan kişinin ve kethüdâsının kânun ve defter dışında zımmîlerden akçe toplaması da merkezi harekete geçirmiştir.¹⁵⁵ Ayrıca elimizdeki belgelerde, Niğde'de kânuna aykırı akçe alanların kervanına Karaman defterdarı ve kethüdâsının da eklendiği görülmektedir.¹⁵⁶

Nihayet belgelerde Niğde dışında merkezi harekete geçiren diğer yerleri de tespit etmek mümkün olmuştur. Pirlevganda Mukâta'ası reayasından bazılarının üzerlerine düşen rüsûm ve öşürleri ödememeleri ve muhalefet etmeleri merkezin Konya kâdısına fermân göndermesine neden olmuştur.¹⁵⁷ Bir başka belgede ise; Beylerbeyi, Mirlivâ, Subaşı ve adamlarının Sudirhemi Nâhiyesi'ne bağlı Eryet Köyü ahâlisi üzerine konup bedava zahîre ve akçe

¹⁴⁸ KŞS 26 / 243-1.

¹⁴⁹ KŞS 26 / 243-2.

¹⁵⁰ KŞS 26 / 244-1.

¹⁵¹ KŞS 26 / 244-2.

¹⁵² KŞS 26 / 245-2.

¹⁵³ KŞS 26 / 247-1.

¹⁵⁴ KŞS 26 / 241-3.

¹⁵⁵ KŞS 26 / 248-1.

¹⁵⁶ KŞS 26 / 245-1.

¹⁵⁷ KŞS 26 / 250-1.

almamaları hakkında fermân kayda geçirilmiştir.¹⁵⁸ Tüm bu sayılanların dışında Konya'nın Dolabucu Mahallesi'nde câmi yapılması için izin istenilmesi üzerine kâdiya gönderilen izin fermânının kaleme alındığı da görülmüştür.¹⁵⁹

Merkezden gelen bu emirlerin kâdı defterine kaydedilmesi ve genellikle de kâdiya hitaben yazılması, kâdının Osmanlı taşrasındaki yönetimde ne kadar söz sahibi olduğunu ortaya koymaktadır. Kânuna riayet etmeyen devlet görevlilerini de merkezden aldığı emirlerle mahkemede yargılayan Osmanlı kâdısı, devletin taşra ile ilişkilerinde kilit rol oynamaktadır diyebiliriz. Ancak kâdının bu geniş yetkileri onun, kânuna aykırı davranışlarında yargılanamayacağı anlamına gelmez. Elimizdeki bu hususa dair bir belgede; Bor Kâdısı'nın Müslüman olmamış bir kadını zorla yanında alıkoyup ona kötülük etmesi üzerine mahkemesinin görülüp doğru ise, men' ve def' olunması hakkında Konya kâdısına gönderilen bir fermâna rastlanılmıştır.¹⁶⁰ Görüldüğü gibi bir kâdının da gerekli görüldüğünde yargılanması için merkezden emirler taşraya ulaşabilmiştir ki bu devlet olmanın bir gereğidir.

Osmanlı Devleti'nin merkezi olan İstanbul, devletin bütün sınırlarını idare etmekle yükümlü bir şehirdi. Bu sebeptendir ki devletin sınırlarında görev alacak şahıslar merkezden onay almak zorundaydı. Merkezden onay alan görevlilerin tayin kayıtları bir de taşrada bulunan kâdılarının defterlerine kaydedilmekte, hatta gerekli görüldüğü hallerde kâdı tarafından da bizzat görev tevcihleri yapılmaktaydı. Şer'îye sicillerinde merkezden yapılan tayinler veya kâdı tarafından yapılan görevlendirmelere de bolca rastlamak mümkündür. Bu tayin belgelerinden ilk önce mütevellî tayini nasıl olmakta ve mütevellînin görevleri nelerdir sorularına aşağıda cevaplar aranmıştır.

“*Mütevellî*” kelimesi terim olarak, vakfiye şartları, şer'î hükümler ve yürürlükteki mevzuat çerçevesinde vakfın işlerini idare etmek üzere görevlendirilen kimseyi ifade eder.¹⁶¹ Bu görev ve yetkiye “*velâyet (vilâyet)*”, görevlendirmeye “*tevlîyet*” denilmektedir. Osmanlı uygulamasında mütevellînin yaptığı iş için çoğunlukla “*tevlîyet*” kullanılır. Mütevellî tayininde vakfedenin (vâkıf) iradesi esas alınır, iradesinin belirlenemediği durumlarda yetki hâkime (kâdı) geçer. Vâkıfın isteğiyle tayin edilene “*meşrût mütevellî*”, hâkim tarafından tayin edilene “*mansûb mütevellî*” denir. Osmanlılar'da genelde, boşalan mütevellîlik görevleri hâkimin yaptığı tevcihle doldurulurken kimi zaman padişahların berâtlarıyla “*sadaka*” şeklinde tevcihler yapılmaya başlanmıştır ve bu tür mütevellî tayinlerine “*sadaka*

¹⁵⁸ KŞS 26 / 250-2.

¹⁵⁹ KŞS 26 / 252-1.

¹⁶⁰ KŞS 26 / 253-1.

¹⁶¹ Pakalın, *Terimler Sözlüğü*, C.2, s.640.

tevliyetler” adı verilmiştir.¹⁶² Bu adla yapılan görev tevcihinin bir sûreti de her zaman olduğu gibi kâdının defterine kaydedilmiştir.¹⁶³

Mütevellîler vakfiyedeki şartlar çerçevesinde görev alırlar ve yine bu görevlerini vakfiyenin şartları doğrultusunda ifa ederler. İlk olarak yapmaları gereken, vakfin gelir kaynaklarını takip edip yıl sonunda veya kira mevsiminde gelirleri toplamaktır. Gelir kaynaklarının ev, dükkân, han, hamam gibi mimari yapılar olması durumunda mütevellîlerin vakfin devamını sağlamak için yapmaları gereken en önemli işleri bu akarların tamiri, bakımı ve vakfiyedeki temel şarta uygun daimî olarak hayrata gelir aktarmalarını sağlamaktır.¹⁶⁴

Esasında vakıf işlerinin denetleyicisi ve mütevellîlerin âmiri kâdılarıdır. Mütevellîlerin memuriyetlerini merkeze izafeten kâdılar tasdik etmekteydiler. Ayrıca kâdıların, vakıf şartlarını layıkıyla yerine getirmeyen mütevellîleri azledip yerine başkasını tayin etme veya mevcut mütevellînin vefatı durumunda yerine başkasını tayin etme görevleri de bulunmaktaydı.¹⁶⁵ Bu hususta 26 numaralı Konya kâdı defterinde, Konya’da kâdı tarafından mütevellîler nasıl görevlendirilmekte ayrıntılı bir şekilde görmekteyiz. İncelemeye aldığımız belgelerden ilkinde, Konya’nın Şeyhahmed Mahallesi’nde bulunan Cami-i şerîf vakıflarının mütevellîsi olan “*Karamanzâde*” diye bilinen Ali Çelebi vefat etmiş ve yerine hâkim tarafından Himmet oğlu Molla Osman isimli kişi uygun görülmüş ve tayin edilmiştir. Bu tevliyeti o da kabul ederek hizmetlerini layıkıyla yapmaya taahhüt etmiştir.¹⁶⁶

Karşımıza çıkan belgelerden bir diğerinde ise, yukarıdaki tayin belgesine paralel olarak, Konya’nın Şeyhahmed Mahallesi’nde oturan Receb Halife oğlu Şeyh Ahmed Efendi meclise gelip, mahallede bulunan “*Yetimzâde Çeşmesi*” diye bilinen çeşmenin suyunun boşa aktığını, kendi malından künkler döşeyip vakf edeceğini ve kendi tarafından bu işe mütevellî tayin ettiği Pîr Ali’nin oğlu Hâcî Mustafa’nın görevi terk ettiğini açıklamıştır. Ardından Himmet oğlu Molla Osman’ın bu işe tayin edilmesini talep etmiş, hâkim de Hâcî Mustafa’yı tevliyetinden çıkararak yerine, Molla Osman’ı uygun görmüş ve tayin etmiştir.¹⁶⁷

Mütevellî tayini konusunda dikkatimizi çeken bir belgede ise, İçkale Mahallesi’nin avâriz vakıflarının mütevellîsinin olmadığı ve buraya bir mütevellînin lazım olduğu mahalle ahâlisi tarafından mahkemeye bildirildiği kaydedilmiştir. Bunun üzerine kâdı, mahalle

¹⁶² Nazif Öztürk, “Mütevelli”, *DİA*, C.32, Ankara 2006, s.217.

¹⁶³ “*Sadaka tevliyetler*” için bkz. KŞS 26 / 251-1; KŞS 26 / 252-3; KŞS 26 / 253-2; KŞS 26 / 256-1.

¹⁶⁴ Mustafa Güler, “Osmanlı Devletinde Vakıflar ve Vakıf Müessesesi”, *Osmanlı Teşkilat Tarihi*, Ankara 2012, s.323.

¹⁶⁵ Pakalın, *Terimler Sözlüğü*, C.2, s.640.

¹⁶⁶ KŞS 26 / 10-3.

¹⁶⁷ KŞS 26 / 11-2.

ahâlisinden Beğdesiz oğlu Hayrabid isimli zimmîyi bu mütevellîlik görevine tayin etmiştir.¹⁶⁸ Bu kayıttan da anlaşılacağı üzere mütevellîlik görevinin bir zimmîye de verilebildiği ortaya çıkmıştır. Tabi ki burada mahalle ahâlisinin de bu zimmîye güveninin olması, kâdının onu tayininde göz ardı etmeyeceği bir husus olabileceğini düşünmekteyiz.

Yukarıdaki belgelerde de görüldüğü gibi boşalan mütevellîlik görevleri hâkimin yaptığı tevcihlerle doldurulmuştur. Hâkim, bu tevcihleriyle idarî görevini yerine getirmiş bulunmakla beraber, görev tayininin mahkeme huzurunda kayda geçirilmesiyle de hukukî yetkisini kullanmaktadır.

Merkezden taşraya yapılan bir diğer görevlendirme ise, “*imâm tayini*”dir. Osmanlı’da imâmların görevleri günümüzdeki görevlerinden biraz fazladır. Bir imâm, mahallenin hem imâmı hem de mahallelinin devletle bağına sağlayan muhtarı konumundadır. Bu yüzden bu görevlendirme, merkezden yapılmış ve çeşitli suistimallere izin verilmemeye çalışılmıştır. Ardından bu görev kayıtları (berâtlar) mahkeme defterine de işlenmiştir. Konya’da bulunan cami ve mescitlere tayin olunan imâmalar, yukarıda merkezden yapılan mütevellî tayinlerinde olduğu gibi; önceki imâmın vefâtı sonrasında¹⁶⁹, önceki imâmın görevden feragati durumunda¹⁷⁰, kurumda imâma ihtiyaç olduğunda¹⁷¹ görevlendirilmişlerdir. İmâmın dışında “*müezzinlik*” görevi de merkez tarafından önemsenmiştir. Bunu, kâdı defterinde dikkatimizi çeken bir berât sûretinde görmekteyiz. Bu belgede; Sultan Alâaddin Camii’nin müezzini olan Hasan isimli kişinin sürekli şarap içen bir kimse olduğu vakıf mütevellîsi tarafından merkeze bildirilmiştir. Bunun üzerine merkez tarafından bu kişi görevden el çektirilmiş ve yerine bir müezzin görevlendirilmiştir.¹⁷² Bu görevlendirmede de görüldüğü gibi işin başka bir boyutu ortaya çıkmaktadır yani görevle bağdaşmayan bir davranışın kabul görmediği ve cezalandırıldığı tespiti burada yapılabilir.

Görev tayini konusunda veya tayin edilen kişiler hakkında herhangi bir belirsizliğin ya da anlaşmazlığın gerçekleşmesi üzerine bu tayin kayıtları, bir referans, bir delil olarak mahkemeye sunulmaktadır. İncelediğimiz belgelerde bu tür kayıtlara da rastlamak mümkündür.¹⁷³ Bu sebeple hem taraflar arasında hem de mahkeme kararlarında tayin belgelerinin önemi oldukça artmıştır.

¹⁶⁸ KŞS 26 / 125-1.

¹⁶⁹ KŞS 26 / 252-2; KŞS 26 / 259-3.

¹⁷⁰ KŞS 26 / 256-3.

¹⁷¹ KŞS 26 / 273-1.

¹⁷² KŞS 26 / 279-1.

¹⁷³ KŞS 26 / 257-2; KŞS 26 / 257-3.

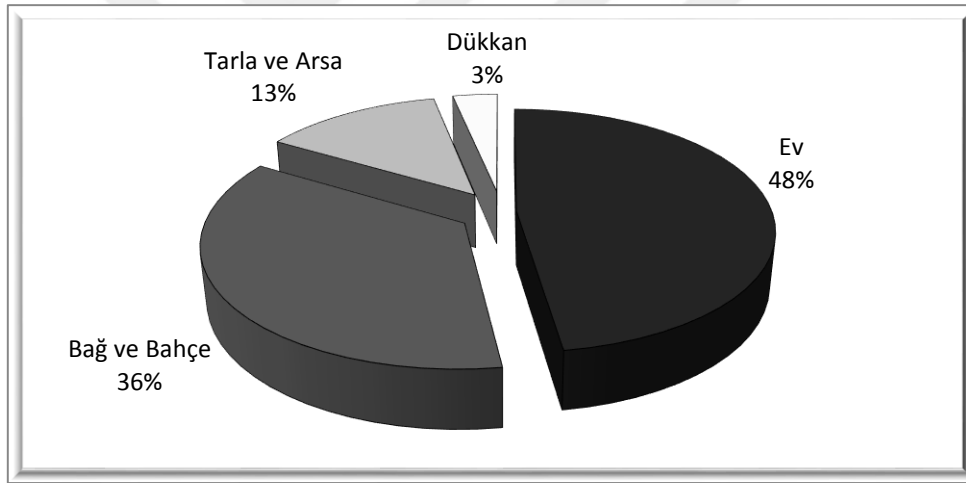
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMİK HAYATA AİT KONULAR

A. Mülk Satışları

Kâdılarının görev ve yetkileri arasında bir noter gibi alış ve satış işlemlerini tescil etme yetkisi de bulunmaktaydı. Bu nedenle onların tutmuş oldukları defterlerde, bol miktarda mülk satışları ile ilgili kayıtlara rastlanmaktadır. Bu kayıtlarda genellikle ev, bağ, bahçe, tarla, arsa ve dükkân gibi gayrimenkul satışları yer almaktadır. Bu çalışmamızda incelediğimiz defterde 151 adet mülk satışı kaydı tespit edilmiştir ve bu sayının defterdeki kayıtlara oranı %20 civarındadır. Kayıtlarda adı geçen bu mülklerin neler olduklarına dair aşağıdaki grafik bizlere yardımcı olmaktadır.

Grafik 2: Mülk Satışları

Şer'îye sicillerine kaydedilen bu tür satış belgelerinin temel düzeninde genellikle belli kalıp ifadeler mevcuttur.¹⁷⁴ Günümüzde de satış işlemleri, noter belgelerinde genelde aynı şablon üzerine kuruludur. Bu genel şablonun hem taraflara hem de resmî kurumlara kolaylık sağlaması bakımından tercih edilen bir yapı olduğu söylenebilir. Şimdi belgelerde karşımıza çıkan kalıp ifadelerin daha net anlaşılması ve diğer belgelerin incelenmesinde emsâl olması nedeniyle kâdı defterindeki bir belgeye aşağıda tamamen yer verilmiştir.

¹⁷⁴ Suraiya Faroqhi, "Onaltıncı ve Onyedinci Yüzyıl Kâdı Sicillerinde Kaydolunan Ev Satışlarıyla İlgili Belgelerin Şekil Açısından Değişimi", *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri*, İstanbul 1988, s.210.

Satıcının tanıtımı: “Mahmiye-i Konya’da Çinioğlu Mahallesi’nde oturan Ümmü bint-i Hasan nâm hatun” **Mahkemenin tanıtımı:** “meclis-i şer’-i hatîr-ı lâzîmü’t-tevkîrde” **Alıcının Tanıtımı:** “bâ’isü’l-kitâb ‘Ömer bin Sefer Beğ” mahzarında ikrâr-ı tâm ve takrîr-i kelâm idüp **Mülkün yeri ve sınırları:** “mahalle’i merkûmede vâki’ bir taraftan Şeref mülkü ve bir taraftan Mustafa Dede mülkü ve bir taraftan tarîk-i hâss ve bir taraftan tarîk-i ‘âmm ile mahdûd” **Mülkün kısımları veya özellikleri:** “bir tabhâne ve bir izbe ve bir odunluk ta’bir olunur beyt ve bir havluyu müstemil mülk menzilimi” merkûm ‘Ömer’e **Mülkün satış bedeli:** “yirmi esedî guruşa” **Mülkün satış şekli:** “bey’-i bât-ı sahîh-i şer’î ile bey’ idüp” **Satış bedelinin alıcıdan teslim alınması:** “ol dahî semen-i merkûm ile iştirâ ve kabûl eylemeğin meblağ-ı mezbûr yirmi guruşu mezkûr ‘Ömer yedinden bi’t-temâm ahz ve kabz eyleyüp teslîm-i mebi’ eyledim” **Mülk üzerindeki yetkinin alıcıya geçmesi:** “ba’de’l-yevm mülk-i müşterâsıdır keyfe mâ-yeşâ ve yehtâr zabt ve tasarruf eylesün” didikde **Kayıt şekli:** “gıbbe’t-tasdik mâ-vaka’a bi’t-taleb ketb olundu” **Mülk satışının tescil tarihi:** “fi’l-yevmi’t-tâsi’ ve’l-’ısrîn min Recebi’l-ferd li-sene isneteyn ve tis’in ve elf (29 Receb 1092 / 14 Ağustos 1681).”

Şahitler: “Ebûbekir bin Mir ‘Alî, ‘Osmân bin Mürsel, Mustafa bin İsmâ’îl, Resûl bin Mustafa, Nasûh bin Sefer.”¹⁷⁵

17. yüzyılın son çeyreğine ait olan defterimizde geçen satış belgelerinde para birimi olarak genelde, “esedî guruş” tabirine rastlamaktayız. Devletin resmî para birimi olarak kullandığı akçenin satış belgelerinde fazla kullanılmaması dikkat çekici bir husustur. Burada akçenin zaman zaman değerini koruyamaması ve değerinde yapılan değişiklikler, toplumda yabancı paraya yönelişi tetikleyebilmiş olabileceği öne sürülebilir. Öyle ki satış belgelerinde akçe ile yapılan işlemlerde, “râyîc-i fi’l-vakt”¹⁷⁶ (günün değeri) veya “zuyûf akçe”¹⁷⁷ (değeri azaltılmış akçe) gibi ifadeler yer verilmiştir. Görüldüğü üzere akçedeki bu karışık durumlar, alışverişte daha net ve tek para birimlerinin kullanılmasını zaman zaman beraberinde getirdiği sicillerde tespit edilen bir durum olmuştur.¹⁷⁸

Sicillerde satım işleminin türlü şekillerle yapıldığı da bilinmektedir. Şahsen yapılan işlemlerin yanında, vekil aracılığıyla veya vasi tarafından gerçekleşen işlemler de bulunmaktadır. Vasiler, satış yaparken mahkemede haklı sebepler ortaya koymuşlardır. Bu

¹⁷⁵ KŞS 26 / 13-1.

¹⁷⁶ KŞS 26 / 90-3; KŞS 26 / 147-3.

¹⁷⁷ KŞS 26 / 133-2.

¹⁷⁸ Ruhi Özcan, *17. Yüzyılda Konya’da Mülk Satışları ve Fiyatlar*, (SÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 1993, s.43.

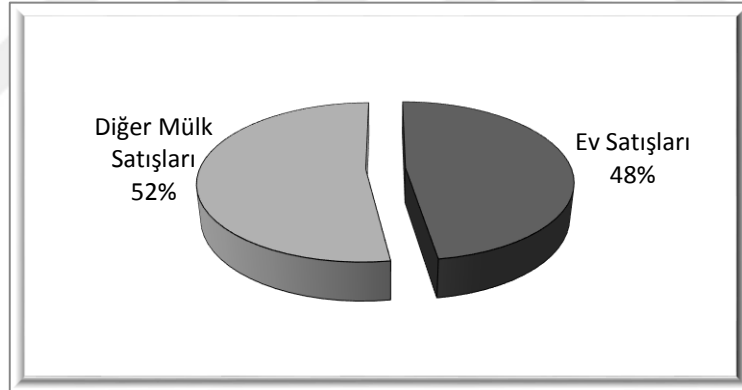
sebepler belgelerde, “zarûret-i deyn için”¹⁷⁹ veya “nafaka ve kisve için”¹⁸⁰ diye yani mecburî satış olarak belirtilmiştir.

Bu satışlara müzâyede yoluyla yapılan satışlar da eklenebilir ki, vasinin böyle bir durumda mahkemeye, “ba‘de‘l-müzâyede ve inkıtâ‘i‘r-rağbe”¹⁸¹ diye satışı bildirdiği tespit edilmiştir.

1. Ev Satışları ve Konya Evleri

Konya şehri, 17. yüzyıl göz önüne alındığında nüfus yoğunluğu ve ekonomik imkânlar açısından, Osmanlı şehirleri arasında gelişmiş diye nitelendirebileceğimiz bir şehirdir. Bu gelişmiş şehirde, mülk sahibi kişilerin satışlar konusundaki hareketlilikleri de kâdı defterlerine yansıyan hususlardandır. Konya’ya ait elimizdeki 26 numaralı kâdı defterinde de bu hareketlilik, belgelerde tespit edilmiştir. Sayı olarak 151 adet mülk satışı kaydının içinde 72 adet ev satışı kaydı bulunmaktadır ki, diğer mülk satışlarına oranla en fazla satışı yapılan mülkün ev olduğu ortaya çıkmaktadır.

Grafik 3: Ev Satışları

Konya’da ev satışları incelendiğinde, hangi mahallelerde hareketlilik en fazla olmuştur diye bir soruya verebileceğimiz kesin bir cevap bulunmamaktadır. Lakin bazı mahallelerin şehrin merkezinde olması, ticaret mekânlarına yakın olması, korunaklı olması veya avâriz vergisinden muaf olması bu konu hakkında birtakım ipuçlarını beraberinde getirmektedir. Bunlara ilaveten gayri müslimlerin beraber yaşama arzuları da bu tezimizi kanıtlar niteliktedir. Öyle ki Konya’da avâriz vergisinden muaf olan Mevlânâ Türbesi civarı¹⁸²,

¹⁷⁹ KŞS 26 / 59-1; KŞS 26 / 88-3.

¹⁸⁰ KŞS 26 / 160-1.

¹⁸¹ KŞS 26 / 237-1.

¹⁸² Özcan, *Konya’da Mülk Satışları ve Fiyatlar*, s.20.

korunaklı ve merkez olması yönünden İçkale Mahallesi ve gayri müslimlerin yoğun olduğu mahalleler, satıcı ve alıcılar açısından daha fazla tercih edilen bölgeler olmuştur denilebilir.

Tüm bu tespitlerden hareketle Konya’da gerçekleşen mülk satışlarında %48’lik bir oranla ağırlığın ev satışlarında olması, konuyla ilgili soruları da artırmıştır. Konya’da ev satışlarının kâdının defterine nasıl kaydedildiği, evin bulunduğu mahalle, satıcı, alıcı, evin müştemilatı, fiyatı ve satış tescil tarihinin ne olduğu gibi sorulara cevap olarak aşağıdaki tablo bize yardımcı olmaktadır.

Tablo 4: Ev Satışları

Belge No	Mülkün Türü	Mahallesi (Yeri)	Satıcı	Alıcı	Miktarı (Ölçüsü)	Fiyatı	Kayıt Tarihi
KŞS 26/13-1	Ev	Çinioğlu	Ümmü Hatun	Ömer	tabhâne, izbe, odunluk, havlu	20 guruş	14 Ağustos 1681
KŞS 26/18-2	Ev	Kalecik	Eyüb	Ahmed Beşe	tabhâne, 2 oda, 1 ahır, 1 kiler, 1 havlu	32 guruş	28 Ağustos 1681
KŞS 26/34-2	Ev	Türk Ali	İbrahim Çelebi	Nirsiz Zimmî	tabhâne, sofa, izbe, havlu	26,5 guruş	18 Eylül 1681
KŞS 26/34-3	Ev	Kuzgunkavağı	Bayram	Mehmed Çelebi	tabhâne, oda, kiler, örtme, izbe, havlu	60 guruş	24 Eylül 1681
KŞS 26/37-2	Ev	Cedîd Kurb Borda	Ayşe Hatun	Receb	ahır, 1 harabe oda, ağaçlar, havlu	6 guruş, bir miktar buğday	28 Eylül 1681
KŞS 26/37-3	Ev	Kale-i Cerb	Hetar ve Hacator Zimmiler	Andon Zimmî	tabhâne, sofa, kiler, havlu	40 guruş	29 Eylül 1681
KŞS 26/39-3	Ev	Kalenderhâne	Hacı Ahmed	Hacı Abdurrahman	tabhâne, oda, sofa, 1 kıt’a bağ, ahır, samanlık, 25 bezirhâne küptü, havlu	305 guruş	10 Ekim 1681
KŞS 26/46-3	Ev	Muhtar	Mehmed	Selîme Hatun	tabhâne, örtme, eşcâr, havlu	15 guruş	28 Ekim 1681
KŞS 26/48-3	Ev	Zincirlikuyu	Murtaza	Rabia Hatun	ahır, kiler, örtme, havlu	58 guruş	31 Ekim 1681
KŞS 26/57-3	Ev	İbn-i Kazgan	Hüseyin	Mehmed Çelebi	tabhâne, harabe sofa, havlu	12 guruş, 4 keyl buğday	6 Kasım 1681
KŞS 26/72-1	Ev	Mücellid	Ebübekir	Ahmed Beşe	tabhâne, 2 yazlık, 2 oda, 1 dehliz, 2 havlu	60 guruş	21 Kasım 1681
KŞS 26/72-3	Ev	Öyle Bekledi	Mehmed Efendi	Havva Hatun	harabe tabhâne, izbe, havlu	7 guruş	21 Kasım 1681
KŞS 26/76-3	Ev	Furkân Dede	Mahmud ve Ayşe	Hacı Ahmed	tabhâne, sofa, kiler, ahır, samanlık, 2 havlu	26 guruş, 4 guruşluk 1 yorgan	25 Kasım 1681

Belge No	Mülkün Türü	Mahallesi (Yeri)	Satıcı	Alıcı	Miktarı (Ölçüsü)	Fiyatı	Kayıt Tarihi
KŞS 26/83-2	Ev	Şeyh Alimân	Muslî Çelebi	Hacı İbrahim	tabhâne, oda, örtme, ahır, samanlık, 2 havlu, 2 tahta bağ, 3 dönüm arsa	100 guruş	1 Aralık 1681
KŞS 26/86-3	Ev	İhtiyareddin	Fatıma, Ayşe, Şerife	Hüseyin	oda, tabhâne, kiler, çardak, örtme, izbe, havlu	25 guruş	6 Aralık 1681
KŞS 26/104-3	Ev	Arablar	Osman	Abdurrahman	tabhâne, 2 sofa, 1 samanlık, 1 kıt'a bağ	12 guruş	2 Ocak 1682
KŞS 26/110-3	Ev	İçkale	Mahmud Beşe	Serkez Zimmî	tabhâne, oda, sofa, havlu	25 guruş	10 Ocak 1682
KŞS 26/114-4	Ev	Hoşhân	Mustafa	Halil	oda, tabhâne, havlu	28 guruş	12 Ocak 1682
KŞS 26/120-2	Ev	Sedirler	Sarı Veli	Oruç	tabhâne, oda, odunluk, samanlık, sofa, örtme, ahır, bağçe, havlu	50,5 guruş	20 Ocak 1682
KŞS 26/120-3	Ev	Nehr-i Kâfir	Ali	Ahmed Beşe	tabhâne, kiler, ahır, havlu	18 guruş	21 Ocak 1682
KŞS 26/121-2	Ev	Yediler	Ayân Zimmî	Ebubekir Çelebi	oda, yazlık, havlu	44 guruş	21 Ocak 1682
KŞS 26/135-2	Ev	Alaca Mescid	İsmihân Hatun	Bâli	tabhâne, oda, havlu	60 guruş	6 Şubat 1682
KŞS 26/136-2	Ev	Sedirler	Mustafa	Hasan	5 bâb oda, 1 havlu	45 guruş	10 Şubat 1682
KŞS 26/174-2	Ev	Devle	Marziye Hatun	Ömer Efendi	2 tabhâne, 1 örtme, 1 havlu	30 guruş, bir miktar buğday	15 Mart 1682
KŞS 26/225-2	Ev	Türbe-i Celâliye	Hidâyetullah Çelebi	Ahmed	oda, ahır, samanlık, havlu	20 guruş	26 Nisan 1682

Görüldüğü gibi bu tablo oluşturulurken defterdeki 72 adet ev satışı kaydından 25 tanesi kullanılmıştır. Bu da toplam ev satışlarının 1/3'lük bir kısmıdır. Belge sayısı ve kayıt tarihi sırası göz önüne alınarak kurulan bu tabloda ayrıca, kullanılan belgeler de diğer belgelerin arasından, açık ve anlaşılır olması yönünden, incelenerek seçilmiştir.

Tabloda geçen isimler incelendiğinde satışı yapılan mülkün sahibinin (satıcının) tek kişi olmasının yanında iki veya daha fazla kişinin de olduğu görülmüştür. Bu durumda genelde, mülkün kişilere miras olarak kaldığı ve bu kişilerin müşterek olarak mülkün satışını gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir. Bunun dışında alıcı konumundaki kişiler için ise durum farklıdır. Defterdeki belgelerde alıcıların hepsi tek kişi olarak belirtilmiş ve herhangi bir birlikteliğe rastlanmamıştır ki bu da müşterek ev sahipliğinin tercih edilmediğini gösterir.

Tabloda geçen başlıklarda evlerin fiyatları belirleyici öge olarak görülmektedir. Fakat bu fiyatları doğru yorumlamak zor olacaktır. Günümüzde olduğu gibi evin bulunduğu konumu, kısımları ve özellikleri haliyle farklı farklı olduğundan fiyatlarda da farklılıklar ortaya çıkmıştır. Tabloda da görüldüğü gibi müştemilatı fazla olan evler, 100 guruşu aştığı gibi 305 guruşu da bulabilmiştir. Genelde sade bir ev, yani bir oda, bir salon, bir mutfak ve bir avludan oluşan evler ise, 20 ile 60 guruş arasında bir fiyata satılabilmektedir. Burada başka hususlar da ortaya çıkmaktadır ki bunlar, akrabaya ve komşuya satılan evlerin fiyatlarının düşük olabileceğidir. 17. yüzyılda bu ilişkilerin haliyle günümüzden daha belirgin¹⁸³ olduğu gerçeği düşünülürse bu ihtimallerin daha güçlü olduğu söylenebilir. Bunların dışında kayıtlara geçen bazı evlerin ise fiyatları oldukça düşüktür. Bu evlerin belgelerde özellikleri zikredilirken, tamamının “*harabe*” olduğu ya da sadece bazı kısımlarının “*harabe*” olduğunun belirtildiği görülmüştür. Böylece evlerin fiyatlarında görülen anormal düşüşler, kusurlu müştemilatı sayıldıktan sonra makul görülebilir.

Ev fiyatlarının belirlenmesi ve bu fiyatların ödenmesinde paranın yanında birtakım mal veya erzağın (genelde buğday) hesaba katıldığı da görülmüştür. Eşyaların bedeli belirtilerek veya belirtilmeyerek aynı şekilde erzağın da, miktarı belirtilerek veya belirtilmeyerek¹⁸⁴ evin değeri olan paraya ilaveten verildiği tespit edilmiştir. Böylece toplumda ev sahibi olma arzusunun ne kadar fazla olduğu yorumu burada çıkarılabilir.

Alım satım işlemlerinde Müslümanların yanında gayri müslimlerin de aktif olduğunu belgelerde görmekteyiz. Konya’da gayri müslimlerin isimleri ev satışlarında genelde; *İçkale*, *Çiftenerdübân*, *Gazi Alemşah* ve *Kale-i Cerb* gibi mahallelerde zikredilmiştir. Bu gayet normaldir. “*Nüfus*” konusunda değinildiği üzere gayri müslimlerin Konya’da yoğun olduğu mahalleler, yukarıda sayılan mahallelerle örtüşmektedir. Bunların dışında diğer mahallelerde de Müslümanlarla birlikte yaşayan gayri müslimlerin ev satışlarında aktif görüldükleri de olmuştur. Fakat dindaşlarla birlikte yaşama arzusu olsa gerektir ki onların, yukarıda sayılan birkaç mahallede daha fazla bulunmak ve mülk sahibi olmak istedikleri görünen bir gerçektir.

İncelenen belgelerdeki ev satışlarında ve diğer mülk satışlarında yer tarifi ise, “*kıbleten*, *şarken*, *şimalen*, *garben*” gibi yön isimleri ile mülkün çevresinde bulunan kişilerin ve mülklerinin isimleri belirtilerek yapılmıştır. Hudutlarda ise, “*tarîk-i ‘âmm*” (geniş yol, cadde) veya “*tarîk-i hâss*” (çıkılmaz yol, sokak) tabirleri sıkça kullanılmıştır. Bu terimler mülkün

¹⁸³ Özcan, *Konya’da Mülk Satışları ve Fiyatlar*, s.13.

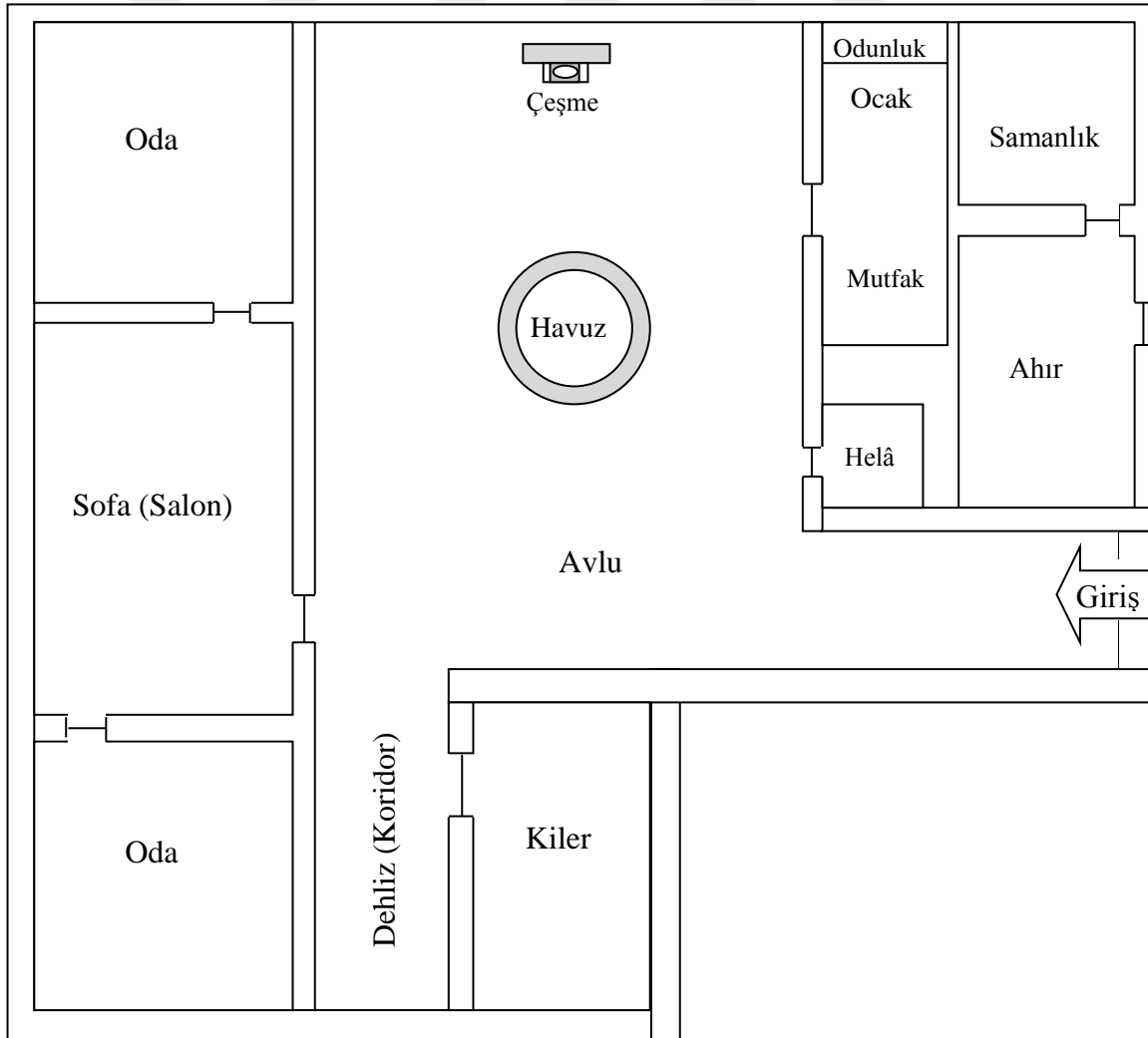
¹⁸⁴ “*keyli nâ-ma’lûm bir mikdar buğday*” gibi. Bkz. KŞS 26 / 37-2; KŞS 26 / 174-2.

konumunu daha açık ortaya koyması yönünden ve herhangi bir karışıklığa imkân tanımaması yönünden oldukça önem arz etmektedir.

Tablo 4’te görüldüğü gibi ev satışlarından dönemin Konya evlerinin kısımları hakkında tespitlerde bulunmak mümkündür. Belgelerde genellikle, “*menzil*” olarak tanımlanan bu evlerde şu kısımlar tespit edilmiştir; bir veya iki oda, sofa (ferah ve geniş oda; salon) tabhâne (mutfak veya içinde ocak olan oda), dehliz (koridor), kiler, havlu (avlu), izbe, odunluk, ahır, örtme, bağ, bahçe, eşcâr (ağaçlar), samanlık, yazlık. Ayrıca tüm bu sayılanların dışında konusu geçen ev iki katlı ise, “*fevkanî ve tahtanî*” şeklinde evin kısımlarının konumları belgelerde belirtilmiştir.¹⁸⁵

Yukarıda sayılan Konya evinin kısımları aşağıda hazırladığımız planda daha net olarak ortaya çıkmaktadır.

Şekil 1: Konya Ev Planı Örneği

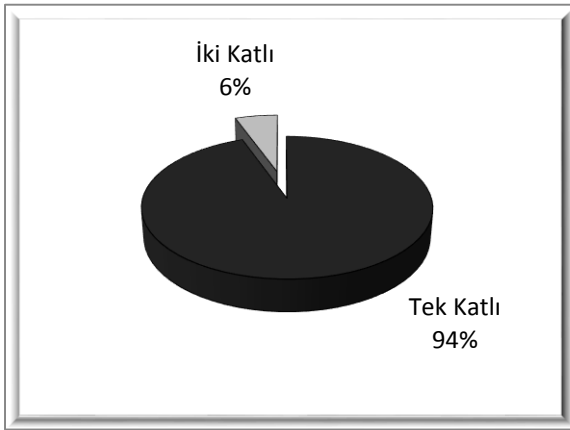
¹⁸⁵ “*fevkanî ve tahtanî oda*”; “Altılı ve üstlü oda” gibi. Bkz. KŞS 26 / 72-1; KŞS 26 / 114-2.

Görüldüğü üzere çizilen plan temsildir ve tek katlı bir ev planıdır. Müştemilâtı da iyi durumda olan bir Konya evi örnek alınarak oluşturulan bu şekil, günümüzde de bazı mahallelerde nadir de olsa görülen evleri andırmaktadır. Avrupaî tarzın günümüzde ağırlıklı olarak tercih edildiği evler yaygınlaşsa da bazı çevrelerce eski yaşamın ve eski düzenin özleildiği ve bu düzene geri dönüldüğü gerçeği de bilinmektedir.

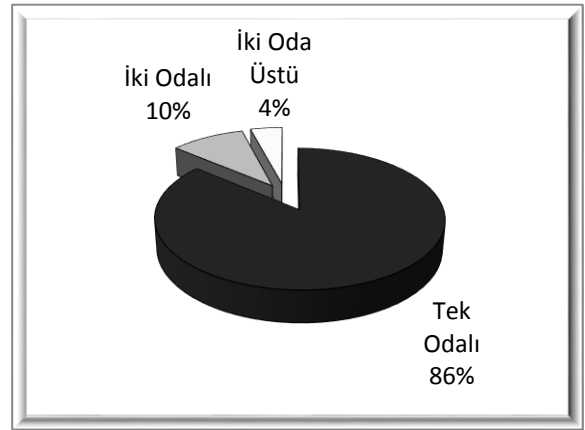
Ev satışlarında değinilmesi gereken bir diğer nokta da zeminleri herhangi bir vakfa ait olan evlerin satış şeklidir. Aynı husus dükkân satışlarında da geçerlidir. Bu türden ev satışlarında aslında arsa üzerindeki yapı satışına konu olmaktadır. Belgelerde, “*ebniye* (binalar) ve *sukûf* (çatılar)” un satılması olarak satışa açıklık getirilmesi ve ardından zeminindeki arsanın hangi vakfa ait olduğunun kayıt edildiği görülmüştür. Konusu geçen arsa ise, ileriki sayfalarda bahsettiğimiz “*Arazi Tefvîzleri*”nde ve “*Dükkân satışları*”nda olduğu gibi “*mütevellî marifeti*”¹⁸⁶ yani mütevellî izni ile evin alıcısına kiralanmıştır.

Tüm bunların dışında 1681-1682 tarihlerinde, Konya’da kayda geçen ev satışlarında evlerin genellikle, kaç katlı olduğu ve kaç odalı olduğu soruları merak edilen hususlardandır. Burada defterde bulunan 72 adet ev satışı kaydından hareketle evlerin, kat ve oda sayıları aşağıdaki grafiklere aktarılmıştır.

Grafik 4: Satışlardaki Evlerin Kat Aralığı

Grafik 5: Satışlardaki Evlerin Oda Aralığı

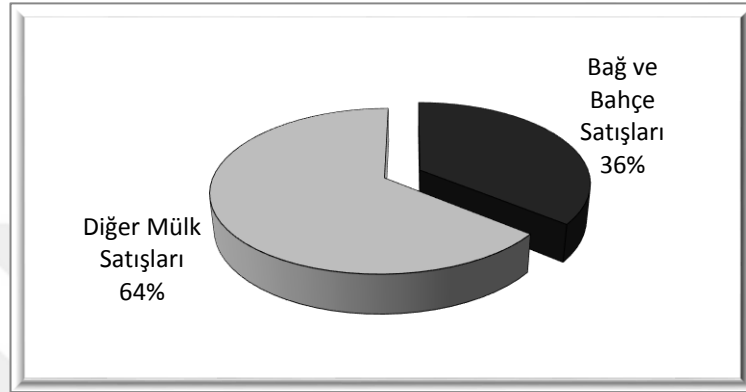
Yukarıdaki grafiklerde de görüldüğü gibi dönemin Konya evleri genelde sade bir yapıda inşa edilmiştir. Kat aralığında yaklaşık %95’lik bir orana sahip olan tek katlı evler, çoğunluğu oluşturmuş, oda aralığında ise, tek odalı evlerin oranı %86’yı bulmuştur. Bu oranlardan anlaşılacağı üzere, genellikle çekirdek aile yapısının Konya’da hâkim olduğunu söylemek yanlış bir ifade olmayacaktır. Tabiki burada, bu ev düzeninin ortaya çıkmasında, aile yapısı dışında toplumun, ekonomik ve kültürel özelliklerini de düşünmek gerekmektedir.

¹⁸⁶ KŞS 26 / 162-3.

2. Bağ ve Bahçe Satışları

Elimizde bulunan 26 numaralı kâdı sicilinde 151 adet mülk satışı kaydının içinde 54 adet bağ ve bahçe satışı kaydı bulunmaktadır. Ev satışlarından sonra en fazla satışı yapılan mülkün bunlar olduğu gerçeği göz önüne alındığında Konya'daki insanların bağ ve bahçeye önem verdikleri ortaya çıkmaktadır.

Grafik 6: Bağ ve Bahçe Satışları

Bağ ve bahçe satışları kâdı defterine kaydedilirken aynı ev satışlarında olduğu gibi genelde aynı format izlenmiştir. Yine elimizdeki belgelerden 1/3'ünü aşağıdaki tabloya yerleştirdiğimizde konuyu daha açık olarak görmemiz mümkün olmaktadır.

Tablo 5: Bağ Satışları

Belge No	Mülkün Türü	Mahallesi (Yeri)	Satıcı	Alıcı	Miktarı (Ölçüsü)	Fiyatı	Kayıt Tarihi
KŞS 26/1-1	Bağ	Kuzgunkavağı	Seyyid İvaz	Hacı Hasan	eşcâr, 6 puшта, erkek	85 guruş	4 Ağustos 1681
KŞS 26/4-4	Bağ	Buzhâne yakınları	Şeyh Ahmed	Derviş Mehmed	1 bâb beyt, boş arsa, 5 tahta	140 guruş	12 Ağustos 1681
KŞS 26/7-4	Bağ	Yaka Mevzi'si	Derviş Mustafa	Mustafa Çelebi	3 bâb beyt, eşcâr, 3 tahta	72 guruş	13 Ağustos 1681
KŞS 26/16-2	Bağ	Kovanağzı Mevzi'si	Hacı Hasan	Mustafa	boş arsa, eşcâr, 1 kıt'a	24 guruş	23 Ağustos 1681
KŞS 26/32-1	Bağ	Selifâr Mevzi'si	Siyavuş, Pelin	Eneştâş Zımmî	boş arsa, eşcâr, 6 puшта, 1 erkek	45 guruş	11 Eylül 1681
KŞS 26/36-2	Bağ	Hatun Yokuşu Mevzi'si	Ali	Mustafa, Mehmed	2 bâb beyt, 1 kıt'a çayır, eşcâr, bahçe, 2 tahta	70 guruş	25 Eylül 1681
KŞS 26/46-1	Bağ	Ulurmak	Hacı Nasûh	Molla İdris	tabhâne, örtme, eşcâr, 1 kıt'a	80 guruş, 10 guruşluk kılıç	24 Ekim 1681

Belge No	Mülkün Türü	Mahallesi (Yeri)	Satıcı	Alıcı	Miktarı (Ölçüsü)	Fiyatı	Kayıt Tarihi
KŞS 26/61-2	Bağ	Karaüyük	Abdi	İbrahim	1 bâb beyt, boş arsa, eşcâr, kürûm, 1 kıt'a	5 guruş, 6 guruşluk merkeb, bir miktar buğday	3 Kasım 1681
KŞS 26/75-1	Bağ	Hasanköyü Mevzi'si	Ayşe Hatun	Mahmud, Receb	zemini icâreli 1 bâb beyt, 1 örtme, boş arsa, eşcâr	100 guruş	22 Kasım 1681
KŞS 26/92-2	Bağ	Yaka Mevzi'si	Mehmed	Hacı Kemâl	1 örtme, boş arsa, eşcâr, 1 kıt'a	36,5 guruş, bir miktar buğday	14 Aralık 1681
KŞS 26/122-1	Bağ	Çalıklar	Raziye Hatun	Ahmed	2 bâb beyt, 1 havlu, boş arsa, eşcâr, 3 tahta	25 guruş, 12 guruşluk kısrak, 1 guruşluk eğer, 1 keyl buğday	22 Ocak 1682
KŞS 26/143-3	Bağ	Karaüyük	Mehmed	Hacı Halil	2 evlik boş arsa, eşcâr, kürûm, 1 kıt'a	55 guruş	13 Şubat 1682
KŞS 26/148-3	Bağ	Kiraslıbendi Mevzi'si	Ahmed, Receb	Şîrvân Zimmî	örtme, kürûm, eşcâr, 1 kıt'a	113,5 guruş	18 Şubat 1682
KŞS 26/167-3	Bağ	Ulurmak	Mehmed, Halil	Ali	1 bâb beyt arsası, 2 kıt'a boş arsa, eşcâr, 3 tahta	85 guruş	11 Mart 1682
KŞS 26/178-2	Bağ	Merâm Mevzi'si	Mehmed, Ahmed, Emine	Ahmed	1 armud ağacı, boş toprak, 6 puştâ	15 guruş	15 Mart 1682
KŞS 26/186-1	Bağ	Tanalaryazısı Mevzi'si	Sultan Zimmî	Şahzede Zimmî	1 bâb beyt, örtme, boş arsa, eşcâr, kürûm, 2 tahta	40 guruş	20 Mart 1682
KŞS 26/195-1	Bağ	Kiraslıbendi Mevzi'si	Andon, Hacator, Hetar, Bahar Zimmîler	Beğdeser, Bigos Zimmîler	1 bâb beyt, 2 örtme, 1 havlu, eşcâr, 8 buçuk tahta	280 guruş	24 Mart 1682
KŞS 26/202-1	Bağ	Fahrünnisâ Hatun Zâviyesi Yakınları	Mehmed Halife	Hacı İbâdi	eşcâr, kürûm, 1 kıt'a	77 guruş	11 Nisan 1682

Tablodaki belgelerde ve elimizdeki diğer belgelerde bahçe mülkünün tek olarak satış sözleşmesine konu olduğu görülmektedir. Burada bahçe kavramının daha çok bağın çevresinde veya evin çevresinde zikredilmesi ve tek olarak satışının görülmemesi müstakil bir mülk olmadığını gösterir. Bu yüzden bahçenin ev veya bağ ile birlikte değerlendirilmesi daha uygun olacaktır. Ayrıca ev veya bağ satışlarında bahçe zikredilirken çeşitli ağaç türlerinden de bahsedilmiştir. Bu ağaçlar kimi zaman, “*eşcâr-ı müsmire*”(meyveli ağaçlar) ve “*gayr-i müsmire*”(meyvesiz ağaçlar)¹⁸⁷ şeklinde, kimi zaman da “*elma, armud, ceviz, pelit, zerdalu, kavak*”¹⁸⁸ gibi isimlerle kayda geçirilmiştir.

¹⁸⁷ KŞS 26 / 10-2; KŞS 26 / 100-2.

¹⁸⁸ KŞS 26 / 50-3; KŞS 26 / 233-3.

Tabloda verilen belgelerde bağların fiyatları aynı ev satışlarında da görüldüğü üzere farklılıklar göstermektedir. Haliyle kayıtlarda sayılan bağın özellikleri ve konumu satışlardaki dalgalanmayı da beraberinde getirmiştir. Bağın verimliliği, şehir merkezine yakınlığı ve ulaşımının kolay olması, müstemilatının fazla olması veya “yenice” diye tabir edilerek¹⁸⁹ bakımlı olması satış fiyatını yükselten faktörler olmuştur. Aynı şekilde tüm bu sayılan faktörlerin tersi veya akraba ve komşuya¹⁹⁰ yapılan satışlar, mülkün fiyatını düşürebilmiştir. Ayrıca bağ fiyatlarının ev fiyatlarına oranla bir tık daha fazla olması, dönemin Konyası’nda bağa verilen önemi gösterir. Bu tespitlerden hareketle belgelerde karşımıza çıkan bağ satışlarında, Konya’da bazı bölgeler öne çıkmaktadır. Bunlar; Merâm Bölgesi, Yaka Bölgesi, Karaüyük Mahallesi, Selifâr Bölgesi, Ulurmak Mahallesi, Hocacihân Mahallesi gibi bölgelerdir ki buralar, günümüzde de Konya’da bağ ve bahçelerin yoğun olduğu yerlerdendir.

Bağ satışlarında dönemin Konya şehrinde kullanılan bir takım ölçü birimlerinin isimleri zikredilmiştir. “*Tahta, erkek ve puşta*” bu ölçü birimlerindedir. Ölçü birimlerinin çeşitli olması ve standart olmaması bu konudaki karışıklıkları da beraberinde getirmektedir. Öyle ki bir ölçü birimi olarak kullanılan “*tahta*”nın kendi arasında büyük ve küçük olarak ikiye ayrılması bile söz konusudur.¹⁹¹ Konya’da tahta tabirinin daha yaygın olarak kullanıldığı bilinmekle birlikte, erkek ve puştaya oranla daha büyük bir ölçü birimi olduğu tahmin edilmektedir. Bu hususa dair karşımıza çıkan bir belgede, Kirâslıbendi mevzisinde bulunan 8 buçuk tahta bağın 24 Mart 1682’de, 280 guruşa satıldığı görülmüştür.¹⁹² Ayrıca bu bağın 26 numaralı Konya siciline kaydedilen en büyük ve en pahalı bağ olduğu da tespit edilmiştir. Bağın her bir bölümüne tahta denildiği gibi tahtalar arasından geçen su yollarına da “*erkek*” tabiri kullanılmıştır. “*Puşta*” kavramının ise, bağların ekili olduğu alanda bulunan tepelere verilen bir ad olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca bağ satışlarında karşımıza çıkan bir diğer kavram ise “*kürûm*”dur. Kürûm kavramının ise, bir ölçü birimi olarak değil de bağın bir özelliği olarak bağ çubuklarına (kütüklerine) karşılık geldiği söylenebilir.

Burada temas edilmesi gereken bir diğer husus ise, bazı bağları satın alanların iki kişiden oluşmasıdır. “*Ev Satışları*”nda görülmeyen müşterek mülk sahipliğinin bağ satışlarında tercih edildiği görülmüştür. Tüm bunların dışında gayri müslimlerin bağ satışlarında da görülmeleri onların, mülk edinmeleri konusundaki serbestiyetini ortaya koymaktadır.

¹⁸⁹ KŞS 26 / 14-1.

¹⁹⁰ KŞS 26 / 32-1.

¹⁹¹ Özcan, *Konya’da Mülk Satışları ve Fiyatlar*, s.69.

¹⁹² KŞS 26 / 195-1.

3. Arazi Satışları ve Arazi Tefvîzleri

26 numaralı Konya kâdı defterinde 20 adet belgede arazi satışı kaydı tespit edilmiştir. Bunlar mülk olarak kişilerin edindikleri arazilerdir. Fakat burada “tefvîz” denilen mülkü devlete ait olan ve kullanım hakkının halka ait olduğu ve bu hakkın alınıp satılabildiği araziler de bulunmaktadır ki bu ayrı bir konudur. Bu konuyla ilgili ise defterimizde 4 adet belge mevcuttur. Şimdi defterde rastladığımız mülkü kişilerde olan arazi satışlarının yarısını aynı şablonla oluşturduğumuz aşağıdaki tabloda daha net görme imkânı olacaktır.

Tablo 6: Arazi Satışları

Belge No	Mülkün Türü	Mahallesi (Yeri)	Satıcı	Alıcı	Miktarı (Ölçüsü)	Fiyatı	Kayıt Tarihi
KŞS 26/38-2	Tarla	Çalıklar	Raziye ve Havva	Hacı Veli	1 ceviz ağacı, 6 dönüm	50 guruş	28 Eylül 1681
KŞS 26/50-3	Tarla	Hocacihân	Mehmed	Fazullah	3 ceviz, 4 kavak, 3 pelit ağacı, 4 dönüm	36 guruş, bir miktar buğday	2 Kasım 1681
KŞS 26/60-3	Arsa	Kalenderhâne	Ayşe Hatun	Seyyid Bostan	eşcâr, harâbe 2 dönüm	18 guruş, 2 keyl buğday	6 Kasım 1681
KŞS 26/67-3	Tarla	Kuzgunkavağı	İbrahim, Emrullah,	Şehribânu Hatun	eşcâr, 1 kıt'a	50 guruş, 4 keyl buğday	19 Kasım 1681
KŞS 26/73-1	Tarla	Karaüyük	Fatıma Hatun	Mehmed Abdullah	eşcâr, 2 dönüm	28 guruş	23 Kasım 1681
KŞS 26/99-3	Tarla	Güzelce Kavak	Mehmed	Hacı İbadullah	25 dönüm	152 guruş, 3 guruşluk sarık	27 Aralık 1681
KŞS 26/198-1	Arsa	Aklan	Ahmed, Emine	Veli	494 zirâ'	19 guruş	3 Nisan 1682
KŞS 26/238-3	Tarla	Havzana yakınları	Mehmed	Seyyid Yahya	2 dönüm	14 guruş	12 Mayıs 1682

Arazi satışlarında ölçü olarak tabloda da belirtildiği gibi genelde, “dönüm” ifadesine yer verilmiştir. Günümüzde de yaygın olarak kullanılan dönüm tabiri, geçmişte ve günümüzde farklı hesaplamalar ile belirlenmiştir. Genel olarak halk arasında 40 adımın bir dönüm olduğu bilinmektedir fakat resmî olarak günümüzde bir dönümün bin metrekare olduğu kabul edilmiştir.¹⁹³ Dönüm dışında belgelerde nadiren kullanılan diğer ölçüler ise, “kıt'a ve zirâ'” ölçüleridir. Bunlardan kıt'a, bir dönümden eksik olan araziye denk gelirken zirâ' ise, dirsekten orta parmak ucuna kadar olan bir uzunluk ölçüsüdür.¹⁹⁴

¹⁹³ Pakalın, *Terimler Sözlüğü*, C.1, s.476.

¹⁹⁴ Pakalın, *Terimler Sözlüğü*, C.3, s.663.

Yukarıdaki diğer mülk satışlarında, mülkün fiyatının yanında verilen eşya veya erzağın arazi satışlarında daha fazla görüldüğü tespit edilmiştir. Genelde buğdayın hesaba girdiği bu arazi satışlarında tarafların çiftçilikle uğraştığı ve alışverişlerinde de ürünlerini kullandıkları yorumu burada çıkarılabilir.

Mülk arazi satışlarından bahsettikten sonra belgelerde “tefvîz” diye tanımlanan meseleye geçebiliriz. Sözlükte bir şeyi veya bir işi birine sipariş etmek demek olan “tefvîz”¹⁹⁵, Osmanlı’da devlete ait olan arazinin kullanım hakkının devredilmesi şeklinde tanımlanmıştır. Miri arazi de denilen bu arazilerin, sipahi veya vakıf idarecisi izniyle köylülerin kontrolüne bırakıldığı görülmüştür. Konya’da da bu sistemin varlığını, mahkemeye intikal eden arazi devirleri ile ilgili kayıtlarda daha net görmekteyiz. Elimizdeki 26 numaralı defterde rastladığımız arazi tasarruf hakkının devri ile ilgili belgeler genelde, diğer mülk satışı belgeleri ile aynı şablon üzerine kaydedilmiştir. Lakin “*sahib-i arz marifeti* (sipahi izni)”¹⁹⁶ veya “*mütevelli marifeti*”¹⁹⁷ ile “*tefvîz eylemek*” tabirlerinin kullanılması bu belgelerin diğer belgelerden farkını ortaya koymaktadır.

Konya’da 1681-1682 yıllarında yapılan arazi tasarruf haklarının devredilmelerinde fiyatların durumu hakkında değerlendirmeler yapmak oldukça güçtür. Fakat belgeler incelendiğinde, kişilerin özel mülkü olan arazilerin satışlarındaki fiyatların, tefvîzlere oranla haliyle daha fazla olduğu belirlenmiştir. Öyleki 6 Şubat 1682 tarihinde Rumdığın Köyünde bulunan 14 dönümlük tarlanın tasarruf hakkı, 15 guruş ve 8 keyl buğdaya devredilmiştir.¹⁹⁸ Görüldüğü gibi bu sistem, çiftçiler ve devlet için üretimin devamlılığını sağlaması açısından bir hayli önemli ve daha az masrafla toprağın kullanımını köylüye bırakması açısından ise, gayet ekonomiktir.

4. Dükkân Satışları

Defterdeki mülk satışları kayıtlarında en az satışı gerçekleştirilen mülkün dükkân olduğu tespit edilmiştir. Fakat bu tespit, Konya’da dükkânların azlığı gibi bir yorumu beraberinde getirmez. Öyleki Konya’nın geçmişten günümüze kadar gelen ticarî canlılığı ve ticarî mekânları varlığını sürdürmektedir. Bu canlılığı, 17. yüzyılda Konya’ya gelen Evliya Çelebi, Konya’da 26 adet bedesten ile birlikte 1900 dükkânın bulunduğunu ortaya koymuştur.¹⁹⁹ Konya şehir merkezinde bulunan çarşıların ve dükkânların konumları ise,

¹⁹⁵ Pakalın, *Terimler Sözlüğü*, C.3, s.434.

¹⁹⁶ KŞS 26 / 10-2.

¹⁹⁷ KŞS 26 / 226-2.

¹⁹⁸ KŞS 26 / 134-3.

¹⁹⁹ Evliya Çelebi, *Seyhatname*, C.III, İstanbul H. 1314, s.22.

günümüzde de hala canlılığını koruyan “bedesten” adı verilen bölge ve çevresidir. Yani Alâaddin Tepesinin civarındaki iç kale surlarından başlayarak şehrin güneyi ve kuzey doğusuna doğru uzanan bölgede özellikle dış surlarda bulunan 6 kapı civarında çarşı ve dükkânlar yoğunluk göstermektedir.²⁰⁰ Bu kapılar ise, Taş Kapı, Ertaş Kapısı, Çeşme Kapısı, At Pazarı Kapısı, Aksaray Kapısı ve Larende Kapısı olarak isimlendirilmiştir. Burada bulunan çarşılarından bazılarının isimleri²⁰¹ ise aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 7: Konya'daki Çarşılar

Debbağhane (Dericiler)	Bezzâzlar (Kumaşçılar)	Keçeciler
Hallâclar (Pamukçular)	Kalaycılar	Helvacılar
Kuyumcular	Sarrâclar (At takımları yapanlar)	At Bazarı
Tahtel Kal'a	Ağaç Bazarı	Uzun Çarşı
Bezirciler (Tohumcular)	Haffâflar (Ayakkabıcılar)	İğneciler
Ketenciler	Çıkrıkçılar (Doğramacılar)	Çarıklılar
Külâhçılar	Attarlar	Kazzâzlar (İpekçiler)
Semerciler	Kazgancılar	Bit Pazarı
Çanakçılar	Abacılar	Mazgalcılar
Eski Bazar	Sipahi Bazarı	Çakıcılar

Konya şehir merkezinde bulunan çarşıların konumunu ve isimlerini kısaca bahsettikten sonra kâdı defterlerine yansıyan dükkân satışlarının teferruatına geçebiliriz. İncelediğimiz defterde bulunan 5 adet dükkân satışı kaydını genel tablomuza yerleştirdiğimizde ayrıntıları daha net görme imkânı olacaktır.

Tablo 8: Dükkân Satışları

Belge No	Mülkün Türü	Mahallesi (Yeri)	Satıcı	Alıcı	Miktarı (Ölçüsü)	Fiyatı	Kayıt Tarihi
KŞS 26/5-2	Dükkân	Koyuncular Çarşısı	Arzman Zimmî	İsmî Zimmî	1 bâb	16 guruş	11 Ağustos 1681
KŞS 26/27-3	Dükkân	Debbağhâne	Emine Hatun	Hacı Mustafa	1 bâb kireçlik	30 guruş	11 Eylül 1681
KŞS 26/71-1	Dükkân	Çölmekçiler Çarşısı	İsmail, Mümine	Hacı Abdullah	zemini icâreli, 2 bâb	30 guruş	20 Kasım 1681
KŞS 26/92-4	Dükkân	Sarrâclar Çarşısı	Emine Hatun	Hacı Mustafa	1 bâb	8 guruş	16 Aralık 1681
KŞS 26/140-2	Dükkân	Nalbandlar Çarşısı	Seyyid İvaz, Hasan	Rabia Hatun	1 bâb helvacı, 1 bâb nalband	151 guruş	11 Şubat 1682

²⁰⁰ Ergenç, *Ankara ve Konya*, s.39.

²⁰¹ Özcan, *Konya'da Mülk Satışları ve Fiyatlar*, s.90-91.

Tablo 8’de görüldüğü üzere, elimizde bulunan belgelerdeki dükkân satışlarında ölçü olarak, “*bâb*” ifadesine rastlamaktayız. Sözlük anlamı “*kapı*” olan bu kelime, dükkân tanımlanırken bir bâb, iki bâb veya üç bâb diye belirtilmiş ve böylece dükkânın kapı hesabı büyüklüğü (oda veya bölme sayısı) tanımlanmıştır diyebiliriz. Bir başka husus olan dükkân fiyatları meselesi ise, diğer mülk satışlarında olduğu gibi değişkenlikler arz etmektedir. Tabii bu değişkenliklerin dükkân satışlarında daha da fazla olabileceği düşünülmelidir ki, ekonomik faktörler ve getiriler burada daha ağır basacaktır.

Tüm bunların dışında belgelerde rastladığımız, zemininin herhangi bir vakfa ait olduğu dükkân satışlarını da görmekteyiz. Defterdeki dükkân satışlarından 4 tanesinin binasıyla arsasının birlikte satıldığı anlaşılmaktadır. Kalan tek belgede ise bu türden bir satış gerçekleşmiştir. Bu tür dükkân satışlarında, “*Ev Satışlarında*” da değinildiği gibi arsa üzerindeki yapılar satılmaktadır. Bu da belgelerde zaten, “*ebniye (binalar) ve sukûf (çatılar)*” un satılması olarak belirtilmiştir. Konusu geçen arsa ise, aynı “*Arazi Tefvîzleri*”nde olduğu gibi “*mütevellî marifeti*” yani mütevellî izni ile dükkânın alıcısına kiralanmıştır. Elimizdeki belgede ise, Çölmekçiler Çarşısındaki 2 bâb dükkânın Diğın Câmii vakfına senede on beş akçe kira bedeli bulunmaktadır.²⁰² Bu arsalardan böylelikle her ay veya her sene kira yoluyla vakfa gelir sağlanmıştır. Zemini herhangi bir vakfa ait olan dükkânların bu şekilde esnafın hizmetine sunulması, taraflara karşılıklı fayda sağlaması açısından bir hayli önemlidir.

B. Hibe

Sözlükte “*karşılıksız vermek, bağışlamak*” anlamına gelen hibe hukukta, özel borç ilişkileri gurubunda yer alan ve bir malın karşılıksız olarak başkasına temlikini ifade eden akdin adıdır. Arapçada hediye, sadaka, atıyye, nihle; Türkçede bağış ve teberru gibi kelimeler hibe ile eş anlamlı olarak kullanılsa da teberrunun daha geniş, sadaka ve hediyein daha dar kapsamlı ve kısmen farklı amaç taşıdığı, bu sebeple hibenin daha teknik ve hukukî bir terim olduğu söylenebilir.²⁰³ Karşılıksız olması yönünden hibe, satış işleminden ayrılmaktadır.

İnsanın sosyal bir varlık oluşundan ve özünde taşıdığı yardım severlik ve cömertlik duygularından beslenen hibenin insanlık tarihi kadar uzun bir geçmişe ve her toplumda değişik isim ve şekiller altında da olsa yaygın bir uygulama alanına sahip bulunduğu ve çeşitli hukukî düzenlemelere konu edildiği söylenebilir. Tek taraflı bir kazanç sağlayan hibenin

²⁰² KŞS 26 / 71-1.

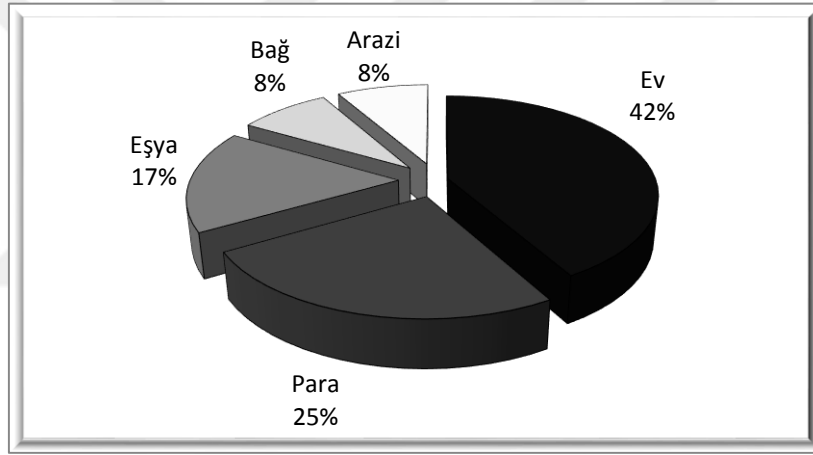
²⁰³ Ali Bardakoğlu, “Hibe”, *DİA*, C.17, Ankara 1998, s.421.

meşru yönleri olduğu kadar sakıncalı yönleri de vardır. Ayrıca büyük İslâm âlimlerinin koyduğu belli hükümlerin yanı sıra tartışılan birçok hükmü de bulunmaktadır.²⁰⁴

Hibenin şartı icab ve kabuldür. Mesela bir şahsa “sana bu malımı hibe ettim” demek icabdır. Şahsın bunu temellük etmesine dair sözü de kabuldür. İcab gerçekleştiğinde kabul edilmezse hibenin bir hükmü olmamaktadır. Hibe kabz ile tamam olur ve gerektiğinde rücu ve fesh dahi olabilir. Fakat sadaka olarak verilen şeyde rücu caiz değildir.²⁰⁵

Hukuksal açıdan ayrı bir yeri olan hibeye günümüz noter belgelerinde rastlandığı gibi dönemin kâdı defterlerinde de sıkça rastlanmıştır. Elimizde bulunan 26 numaralı kâdı defterinde, hibe konulu 12 adet belge tespit edilmiştir. Bu belgeler incelendiğinde, Konya’da resmî olarak, 1681-1682 tarihlerinde, para, ev, bağ, arazi ve eşya gibi hibelerin yapıldığı görülmüştür.

Grafik 7: Hibeler

Yukarıdaki grafikte de görüldüğü üzere, defterde en çok hibe, ev mülkü üzerinden yapılmıştır. Bu belgeler incelendiğinde ev mülkünün hibeye konu olması genelde, aile içi hibelerden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Hibelerin geneline bakıldığında, aile içinde çocuklara yapılan hibeler²⁰⁶ başı çektiği gibi, akrabaya yapılan hibeler²⁰⁷, ortaklıkta yapılan hibeler²⁰⁸, eşlerin birbirlerine yaptıkları hibeler²⁰⁹ gibi farklı hibeler de görülmüştür.

Hibede konu olan para ise, genelde borç ilişkilerinin devreye girebileceği düşünülebilir. Genelde hibe sebeplerinin belgelerde zikredilmemesi bu konuda yapılan yorumları sınırlandırmaktadır diyebiliriz. Fakat hibenin sebepsizce yapılacağı pek düşünülemez. Bu

²⁰⁴ Abdulkadir Şener, *İslâm Hukukunda Hibe*, Ankara 1984, s.18.

²⁰⁵ Bilmen, *Kamus*, C.4, s.225-230.

²⁰⁶ KŞS 26 / 50-2; KŞS 26 / 94-1; KŞS 26 / 133-1; KŞS 26 / 167-1; KŞS 26 / 200-2.

²⁰⁷ KŞS 26 / 136-3.

²⁰⁸ KŞS 26 / 35-4.

²⁰⁹ KŞS 26 / 214-3; KŞS 26 / 215-2.

yüzden zor durumdaki bir tanıdığa veya borca karşılık alacaklıya herhangi bir hibenin de yapılabileceği gibi hususlar burada akla gelmektedir. Tüm bunların dışında hibenin görüldüğü başka yerler, ailenin kurulması ve dağılması aşamalarıdır. Nişan veya nikâhta erkek tarafından kadına yapılan hibelerin²¹⁰ yanısıra, kadının da kocasına aile kurulduktan sonra²¹¹ veya ailenin dağılması için “*muhalâ‘a*” sırasında yaptığı hibelere de rastlanmıştır.

C. Borç İlişkileri

Tarihe bakıldığında insanın kendi başına bütün ihtiyaçlarını karşılayabildiği görülmemiştir. İçinde bulunduğu toplumla mutlaka ilişki içerisinde olmuş, toplumdan farklı şeyler aldığı gibi topluma farklı şeyler de vermiştir. Tüm bu döngüsel işler, insanı topluma ait olma görevinde tamamlayan unsurlar olmuştur. Geçmişten günümüze insanların aralarında geçen alacak verecek ilişkileri artmış ve hızlanmıştır. Bu ilişkiler çoğu zaman da birtakım huzursuzlukları beraberinde getirmiş, anlaşmazlıklar çıkmış ve resmî kurumlara taşınarak çözüm aranmıştır. Hukuk ise, bu konuda devreye girerek hak sahiplerine hakkını verme görevi üstlenmiştir. Genelde Osmanlı’da özelde ise Konya’da bu ilişkileri daha net görme fırsatını bize mahkeme kayıtları sunmaktadır ki, elimizdeki 26 numaralı Konya kâdı sicili içerisinde bu konu hakkında çok sayıda belge mevcuttur.

Hukuk dilinde borç-borçlu, alacaklı-verecekli gibi kavramlara burada sıkça yer verilmiştir. Mahkemeye intikal eden alacak davalarına para, mal-mülk ve eşya gibi konular hâkim olmuştur. Bu tür davalarda genellikle alacaklı mahkemeye müracaat ederek, borçluyu dava etmekte ve alacaklı olduğunu şahitleriyle ispatlayarak alacağını tahsil etmektedir. Borçlunun ölümü gibi durumlarda ise, borcunu alamayanlar, vârislerini dava ederek ölenin terekesinden alacağını tahsil edebilmektedirler.²¹²

Konya’da mahkemeye intikal eden “*alacak davası*” diye de adlandırdığımız davaları detaylı olarak incelediğimizde ilginç konulara rastlamaktayız Bu konuda incelediğimiz ilk belgede, Akkam başı Atiyye oğlu Hâcî Rıdvân mahkemeye gelip, Mehmed oğlu Hâcî İbrahim’e alacak davası açmıştır. İddia olarak ise, Türbe’i Celâliye yakınlarında bulunan Şeyh Hüseyin Efendi Kahvehânesi’nin içinde olan rengi ve cinsi aralarında bilinen alet ve eşyanın kendi mülkü olduğunu, bunları altmış gün önce Hâcî İbrahim’e günlük ikişer akçe ile kiraladığını ancak onun bu malları zapt ettiğini söylemiş ve yüz yirmi akçe ücretini ve eşyasını talep etmiştir. Bunun üzerine iddia Hâcî İbrahim’e sorulduğunda, Hâcî Rıdvân’ın

²¹⁰ KŞS 26 / 185-2.

²¹¹ KŞS 26 / 54-2; KŞS 26 / 132-2; KŞS 26 / 138-1.

²¹² KŞS 26 / 227-2.

kendisine otuz üç buçuk guruş borcunun olduğunu, kahvehânedede bulunan alet ve eşyasını da kendisine satıp ücretini borcundan yirmi guruş ile takas ettiğini cevap olarak vermiştir. Şahitleriyle bu durumu mahkeme huzurunda bir kez daha kendi lehine çeviren Hâcî İbrahim, Hâcî Rıdvân'ı bu davadan men ettirmiştir.²¹³ Görüldüğü gibi alacak davasının içinden ayrı bir borç ilişkisi ortaya çıkmış ve bu mahkemede aydınlatılmıştır.

Alacak davası konulu ele aldığımız bir diğer belgede, Türkmen tâ'ifesinden Beğdik Cemaati'nden olan Ali oğlu Mehmed mahkemeye gelerek, Aksaray Beği olan Mehmed Beğ'i alacağı için dava etmiştir. İddia olarak ise, bin seksen dokuz senesi Zîlkade'sinde Mehmed Beğ'in kethüdâsı Kara Veli Ağa'nın kendisini haksız yere tutukladığını, kurtulmak için ise Mehmed Beğ'e ve Kara Veli Ağa'ya yüz elli guruş verdiğini, daha sonra bu paranın geri verilmesi için eline emr-i şerîf (fermân) verildiğini söylemiş ve parasını talep etmiştir. Adil Müslümanlar olan Köseli Cemaati'nden Mustafa oğlu Ali ve Kütüklü Cemaati'nden Hasan oğlu İsmail isimli kişilerin de Mehmed'in iddiasını mahkeme huzurunda tekrarlamalarıyla davalı kişilerin gereği gibi tembih edilmelerine karar verilmiştir.²¹⁴ Burada Aksaray Beği'nin hem fermân hem de kâdının tembihine karşı aldığı parayı hemen iade etmesinin kendisi açısından hayatî bir mesele olduğu gerçeğini düşüneneceği kanaatindeyiz.

Bu konu hakkındaki bir başka belgede, Konya'da Furkan Dede Mescidi'nin mütevellîsi Ahmed oğlu Mustafa mahkeme huzuruna gelip, Abdulkerîm Beğ oğlu İbrahim üzerine alacak davası açmıştır. Muharrem oğlu Murad'ın mescid vakfına yüz elli guruş borcu olduğunu, tarlasında bulunan buğday hasadıyla ailesinin ihtiyaçları karşılandıktan sonra geri kalanının satılmasına ve ücretinin borcunun olduğu vakfa verilmesine İbrahim'i vekîl eylediğini ve başka diyara gittiğini söylemiştir. Ancak İbrahim'in bu borcu ödemeye muhâlefet ettiğini belirtmiştir. Ardından İbrahim mahkeme huzurunda bu vekâleti aldığını itiraf etmiştir.²¹⁵ Vekilin bu iş üzerinde muhalefet etmesi, onun bir çıkar elde etme düşüncesi olabileceğini göstermektedir. Fakat söz konusu burada vakıf olunca işinin kolay olmadığı ortaya çıkmıştır.

Bu başlık altında dikkatimizi çeken bir diğer belgede ise, Levendât tâ'ifesinden Murad oğlu Receb mahkemeye başvurarak, Konya Kazâsı'na bağlı Kara Arslan Köyü'nde oturan Mustafa oğlu Hâcî İbadi üzerine alacak davası açmıştır. Receb, bir gün önce Kara Arslan Köyü'ne varıp misafir olmak isterken köy ahâlisi tarafından değnekler ile kovalanmış, korkusundan bir baş at, bir meşinli heğbe, bir gümüş balık dişi kabzalı hançer, bir gömlek, üç makreme (örtü, peştamal), beş astar ve yüz kırk guruşunu Hâcî İbadi'nin haremi yanında

²¹³ KŞS 26 / 12-2.

²¹⁴ KŞS 26 / 22-1.

²¹⁵ KŞS 26 / 25-2.

bırakıp firâr etmiştir. Ardından heğbe, gömlek, makreme ve atını Hâcî İbadi'den almış, fakat parasını alamayıp, mahkemeden parasının alınmasını talep etmiştir. Mahkeme huzurunda Hâcî İbadi parayı inkâr etmiş, Receb de şahit gösterememiş ve davadan men edilmiştir.²¹⁶ Bu davada da görüldüğü gibi şahit göstermenin önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere alacak davalarında genelde yüksek meblağlar öne çıkmıştır. Para yüksek olunca da haliyle günümüzde olduğu gibi borçluların borçlarını ödememeleri hususundaki muhalefetleri, alacaklıları yasal yollara yöneltmiştir. Kâdı defterlerinde bu türden belgelerin çokluğundan anlaşılacağı üzere para mevzusu, sorunların birçoğunun merkezindedir. Günümüzde de mahkemeleri en çok uğraştıran alacak verecek meseleleri, Konya'nın incelediğimiz döneminde de mahkemeyi bir hayli meşgul ettiğini söyleyebiliriz.

Mahkemeye intikal etmiş alacak davalarında bazı kimselerin ihtiyaç sahiplerine faizle borç para verdikleri sıkça görülmektedir. İncelediğimiz belgelerde Konya'da sabit faiz oranlarından söz etmek mümkün değildir fakat bir belgede, onu on bir buçuktan yani %15'ten faiz uygulandığı tespit edilmiştir.²¹⁷ Bunların dışında en çok rastladığımız vakıfların faizle ihtiyaç sahiplerine borç para vermeleridir. 16. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde meşhur şeyhülislâm Ebussuud Efendi'nin fetvasıyla uygulamaya konulan "*para vakıfları*"²¹⁸ bu durumu açıklar niteliktedir. Dönemin bankaları olarak da zikredilen para vakıflarını, zenginlerin ellerindeki paraları vakfettikleri ve konulan şartlarla bu paraların ihtiyaç sahiplerine kredi olarak verildiği bir müesseseye²¹⁹ olarak tanımlamak doğru olacaktır. İşte bu alışverişte çıkan problemler mahkemelere taşınmıştır ki bu durumda Konya şehrinde vakıf mütevellîsinin borcunu ödemeyenleri mahkemeye başvurarak dava etmesi sıkça görülen bir husus olmuştur.²²⁰ Alınan bu borç paraları ödeyemeyecek durumda olan bazı kişilerin üzerlerinde bulunan mülkleri borçları karşılığında takas ettikleri de tespit edilen hususlardandır.²²¹

Gürüldüğü gibi paranın konu olduğu hususlarda faizin de devreye girmesi günümüzde olduğu gibi geçmişte de yaygın bir husus olarak karşımıza çıkabilmektedir. Osmanlı'da faiz, vakıflardan başka yetimlere ait nakdî servetin işletilmesinde ve maliyenin iltizam sektörü ile

²¹⁶ KŞS 26 / 39-1.

²¹⁷ KŞS 26 / 227-2.

²¹⁸ Bu konu hakkında daha fazla bilgi için bkz. İsmail Kurt, *Para Vakıfları*, İstanbul 1996.

²¹⁹ Güler, "Osmanlı Devletinde Vakıflar ve Vakıf Müessesesi", s.323.

²²⁰ KŞS 26 / 193-2

²²¹ KŞS 26 / 182-1.

sarraf muamelelerinde serbest tutulmuş, bunların dışındaki alanlarda ise yasaklanmıştır.²²² Faiz konusunda bu esnekliği anlamak da bir hayli zordur. İslâm dininde kesin hükümlerle yasaklanan faiz kullanımından geçmişten günümüze insanların ve kurumların vazgeçememesi ve hatta gün geçtikçe faiz uygulamalarının yaygınlaşması, tartışılan ve hala tartışılmaya devam edilen bir sorun olarak güncelliğini korumaktadır.

D. Kira Sözleşmeleri

Mülk satışları gibi mülklerin kiraya verilmesi hususu da kâdı defterlerine kaydedilen konulardandır. “*İcâre*” kelimesi belgelerde kira yerine kullanılan bir tabir olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözlük anlamı da zaten vakfa veya mirîye ait kira demektir.²²³

Konya’ya ait 26 numaralı kâdı defterinde özel mülkiyetlerin kiraya verilmesine dair sözleşmelerin pek görülmediği fark edilmiştir. Bunun sebebi düşünüldüğünde farklı yorumlar ortaya çıkabilmektedir fakat günümüz açısından değerlendirildiğinde birkaç yorumun daha ağır bastığı söylenebilir. Bu sözleşmelerin resmî kayıtlara geçmemesi, günümüzdeki insanlardan hareketle bu insanların vergiden kaçma, kaçak yapıyı bildirmeme veya resmî kurumlardan uzak durma gibi nedenlerle sözleşmeleri resmî kurumlara onaylatmamalarından kaynaklanabilmektedir. Bu yüzden yukarıdaki paragrafta da sözü edildiği gibi daha çok vakıflara ait olan arazi ve mülklerin kiraya verildiğine dair sözleşmelere sicillerde sıkça rastlamak mümkün olmuştur.

Burada incelemeye aldığımız defterden hareketle Konya şehrinde kira sözleşmelerinin resmî kayıtlara nasıl geçtiğini daha net görmemiz açısından bir belgeyi detaylı olarak incelemek faydalı olacaktır. Yukarıda temas ettiğimiz hususları içeriğinde barındıran şu kayıt güzel bir örnektir. Konya’da bulunan Turşucu Mescidi’nin İmamı ve vakıflarının mütevellîsi olan Hasan Halîfe, mahkemeye gelerek mescidin vakıflarından olan iki harâbe oda ve bir havluyu içine alan evi, Seyyid Pîrî Ağa’ya yirmi guruş “*icâre-i mu’accele*” ve senede altmış akçe “*icâre-i mü’eccele*” üzerine kiralamıştır. Bu kiralama akdinin, her üç senede bir yenileneceğini ve kiralamanın vakfa faydalı olduğunu da sözlerine ekleyen Hasan Halîfe, “*icâre-i mu’accele*” olan yirmi guruşu teslim aldığını belirtmiş ve mahkemede bunu kaydettirmiştir.²²⁴ Görüldüğü gibi burada peşin olarak verilen “*mu’accele*” ve vadeli olarak verilecek “*mü’eccele*” bedellerinin açıkça belirtilmesi, vakfın uzun süreli olarak kiraya verildiğini ortaya koymaktadır.

²²² Mehmet Genç, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul 2000, s.58.

²²³ Pakalın, *Terimler Sözlüğü*, C.2, s.15.

²²⁴ KŞS 26 / 1-3.

Tüm bunların dışında ekonomik açıdan Konya'daki kira bedellerinden de söz etmekte fayda görmekteyiz. “*Mülk Satışları*”nda da bahsettiğimiz üzere mülkün özellikleri ve müstemilatı kira sözleşmelerinde fiyatın belirlenmesinde muhakkak göz önüne alınan hususlardan olabileceği düşünülmelidir. Şimdi Konya’da mahkeme kayıtlarına yansıyan kira bedellerini şu tabloda daha net görme imkânı bulacağız.

Tablo 9: Kira Sözleşmeleri

Belge No	Mülkün Türü	Mahallesi (Yeri)	Sahibi (Vakıf)	Kiracı	Miktarı (Ölçüsü)	Fiyatı (Senelik)	Kayıt Tarihi
KŞS 26/1-3	Ev	Turşucu	Turşucu Mescidi	Seyyid Pîrî Ağa	2 harabe oda, 1 havlu	60 akçe	5 Ağustos 1681
KŞS 26/69-2	Hamam	Ertaş Kapısı Taşrası	Kadem Eri Vakfı	Hacı Süleyman	1 hamam	60 guruş	15 Kasım 1681
KŞS 26/71-1	Dükân	Çölmekçiler Çarşısı	Diğın Câmii	Hacı Abdullah	2 bâb dükân zemini	15 akçe	20 Kasım 1681
KŞS 26/75-1	Bağ	Hasanköy Mevzisi	Ferhûniye Vakfı	Mevlûd, Receb	oda, örtme ve eşcâr zemini	10 akçe	22 Kasım 1681
KŞS 26/119-1	Ev	Aklân	Avârız Vakfı	Mirzâ	sofa, oda, kiler, tabhâne, havlu	3,50 guruş	17 Ocak 1682
KŞS 26/162-3	Ev	Aksinle	Aksinle Mescidi	Ali Ağa	tabhâne, sofa, ahır, havlu zemini	25 akçe	17 Şubat 1682
KŞS 26/222-3	Bağ	Hoşhân	Pîresed Vakfı	İbrahim	2 tahta bağ zemini	13 akçe	24 Nisan 1682

Tabloda da görüldüğü üzere genelde, mülklerin zeminleri kiraya konu olmuştur. Karşımıza çıkan belgelerin tümünde bu zeminler, vakıflara aittir ve “*mütevelli ma’rifetiyle*” kiralanmıştır. Zemin üstündeki mülklerin satışı ise, mülk sahiplerini alakadar ettiğinden satış, aynı “*Mülk Satışları*”nda görüldüğü gibi gerçekleşmiştir. Kira bedellerinin ise defterimizde senelik 10 ile 60 akçe arasında değiştiği göz önüne alınırsa vakıflara gelir sağlaması bakımından önem arz ettiğini söyleyebiliriz.

E. Vergi

Osmanlı Devleti, kuruluş döneminden itibaren mali teşkilata sahip bir devlettir. Devletin bu teşkilatının varlığı için verginin önemi oldukça fazlaydı. Yani devlet hazinesinin gelir kaynaklarını, şer'î ve örfî olarak toplanan vergiler meydana getirmekteydi. Burada vergilerin tanımlarını yapma gibi bir amacımız bulunmamakla birlikte Konya'da kâdı defterine geçen vergi konulu belgeler irdelenmeye çalışılmıştır.

Yukarıda da bahsedildiği üzere vergi konusu, Konya'da kâdı defterine nasıl girmiş, nasıl işlenmiş ve nasıl sonuçlanmış gibi sorulara burada cevap aranmıştır. Mahkemeye intikal eden bu vergi hususu genelde, halk ile devlet görevlileri arasında çıkan anlaşmazlığın nedeni olarak veya kişilerin vergi zaptı olarak veyahut da vergi vermeyenlere ihtar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu konu hakkında incelenen ilk belgede mukâta'a zaptı işlenmiştir. Vergi toplama usulü olarak "*mukâta'a sistemi*", Osmanlı hazinesine doğrudan gelir sağlayan bir sistemdir. Sistem devlete ait bir kısım vergi ve resimlerin belirli bir meblağ karşılığında iltizama verilmesi şeklinde işlemekteydi.²²⁵ Elimizdeki belgede de Rum İli'nde Büyükçekmece'de oturan Hâcî Ebûbekir oğlu Hâcî Veli ve Abdî oğlu Abdullah Ağa'ya defterdâr Paşa'nın kethüdâsı Hasan Ağa tarafından mukâta'a verilmiştir. Bu mukâta'a, bin doksan iki senesinin Mart ayından itibaren bir senelik, yedi bin beş yüz esedî guruş vermek üzere hâss-ı hümâyundan Suğla ve Suğla'ya bağlı yerlerin mukâta'ası olarak belirlenmiştir. Hâcî Veli Ağa ve Abdullah Ağa ise müşterek olarak mukâta'ayı ve yedi bin beş yüz guruşu ödemeyi kabul edip ellerine berât-ı şerîf aldıklarını mahkeme huzurunda açıklayarak kaydettirmişlerdir.²²⁶ Mukâta'ayı alan kişilerin bunu Konya mahkemesinde tescil ettirmeleri herhangi bir karışıklığa ve anlaşmazlığa imkân tanımak istemediklerinden kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Vergi konusunda Konya mahkemesine intikal eden bir davada, timar sahiplerinin vergi toplamadaki anlaşmazlığı işlenmiştir. Bu davada; Harem-i Hümâyun Ağaları'ndan Abdullah Ağa'nın zeametinde subaşı olan Mehmed Ağa mahkemeye vekîli aracılığıyla başvurarak, Konya kalesi mustahfizlarından ve Konya Kazâsı'na bağlı Ordu Özü Köyü timarı olan Mustafa oğlu Süleyman Beğ üzerine rüsûm-ı ra'yyet alma davası açmıştır. Mehmed Ağa iddia olarak ise, İbadullah oğlu Receb, Himmet oğlu Mûsâ, Hasan oğlu Abdullah, Mustafa oğlu Ahmed, Ömer oğlu Osman ve Mehmed oğlu Mûsâ adlı kişilerin Abdullah Ağa'nın zeameti içinde bulunan Çomaklar Köyünün tahrir defterinde kayıtlı reayasından Yusuf oğlu

²²⁵ Mehmet Genç, "Mukâtaa", *DİA*, C.31, Ankara 2006, s.129.

²²⁶ KŞS 26 / 5-1.

Seydi Ali'nin evlatları olduğunu, bunların sonradan Ordu Özü Köyüne yerleştiklerini, rüsûm-ı ra'yyetini de mustahfiz Süleyman Beğ'in aldığını ve kendisine mani olduğunu söylemiştir. Süleyman Beğ bu iddia üzerine, bu kişilerin kendi timarı olan Ordu Özü Köyü re'âyasından olduğunu ifade etmiş ve Mehmed Ağa'nın iddiasını inkâr etmiştir. Ardından Mehmed Ağa şahitleriyle iddiasını mahkeme huzurunda ispat ederek Süleyman Beğ'i bu husustan men ettirmiştir.²²⁷ Görüldüğü gibi reayanın yer değiştirmesi sipahinin topladığı vergiler olan “*raiyyet rüsûmu*”nda²²⁸ anlaşmazlığa sebep olmuş ve mahkeme, haliyle resmî kayıtlara itibar ederek kararını buna göre vermiştir. Reayanın yer değiştirmesinden kaynaklanan bu tür vergi davalarında,²²⁹ sipahilerin vergi kaynağı olan reayayı kaybetme korkusu ortaya çıktığından mahkemenin yolunu tutmaları gayet doğal olarak karşılanabilir.

Osmanlı'da divânın kararı ve padişahın onayı ile olağanüstü durumlarda toplanan ve “*avâriz-ı divâniyye*” adı verilen avâriz vergisi, XVII. yüzyılın sonlarından itibaren kalıcı bir vergi haline gelmiştir. Bu vergilerde ise, temel ölçü hane hesabıydı. XVI. yüzyıl başlarında bir avâriz hanesi gerçek bir haneye karşılık gelmekte iken zamanla 3, 5, 7 hatta 15 gerçek hane 1 avâriz hanesine karşılık gelmiştir.²³⁰ Osmanlı özelinde Konya Kazâsı'nın, 1682 tarihinde avâriz hânesinin 383 ve 1 rub' olduğu tespit edilmiştir.²³¹ Oğuzoğlu, XVII. yüzyılın ikinci yarısında Konya şehrinde 1 avâriz hanesinin 10 gerçek hâneye karşılık geldiğini belirtmiştir.²³² Bu vergilerin toplanması hususunda Konya kâdılığına ulaşan bir fermânda, 1682 yılında Konya Sancağı'nda ise, 810,5 ve 1 rub' avâriz hanesi kaydedilmiş ve her bir haneden 400 akçe alınması emredilmiştir.²³³ Bir hesaplama burada yapılacak olursa, 10 gerçek hane üzerinden 8.105 hanenin Konya Sancağı'nda bulunduğu düşünülürse 3.242.000 akçe devlete avâriz vergisinin verildiği söylenebilir.

Vergi başlığı altında bahsedilmesi gereken bir başka mesele ise, ismini pek duymadığımız “*sâlâriyye*” adı verilen vergi türüdür. “*Sâlâriyye*” sözlükte; emîr, vezîr ve sair büyük kişilere ait toprak ürünlerinden oşürle birlikte alınan vergiye verilen isim olarak tanımlanmıştır.²³⁴ Elimizdeki belgelerde bu hususla ilgili mahkemede bir davanın görüldüğü tespit edilmiştir. Konya'da Şeyh Sadreddîn vakıflarının mütevellîsi Hidâyetullah Çelebi mahkemeye gelerek, kale mustahfizlarından Bahşâyîş oğlu Hasan'ı dava etmiştir. İddia olarak

²²⁷ KŞS 26 / 26-1.

²²⁸ “*raiyyet rüsûmu*” hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Halil İnalçık, “Osmanlılarda Raiyyet Rüsûmu”, *Belleten*, XXIII / 92, Ankara 1959, s.575-610.

²²⁹ KŞS 26 / 83-1; KŞS 26 / 118-3; KŞS 26 / 233-2.

²³⁰ Mehmet Demirtaş, “Osmanlı Maliye Teşkilatı”, *Osmanlı Teşkilat Tarihi*, Ankara 2012, s.244.

²³¹ 383 sayılı Konya Kazâsı'na ait olup nâhiyelerini de kapsamaktadır. Bkz. KŞS 26 / 258-2.

²³² Oğuzoğlu, *Konya*, s.38.

²³³ KŞS 26 / 258-1.

²³⁴ Pakalın, *Terimler Sözlüğü*, C.3, s.101.

ise, Sudirhemi Nâhiyesi'nde Giryât Köyü mahsûlâtının yarısının a'şârı vakfin olup, sâlâriyyesi ise Hasan'ın bir başka kişiyle müşterek timârı olduğunu, vakfin a'şârı almadan önce Hasan'ın sâlâriyye aldığını ve vakfa kötülük ettiğini söylemiştir. Mütevellî bu husus için elinde fetvâ ve fermân olduğunu da sözlerine eklemiş, kâdı da bu hususta vakfin önceliğini belirterek Hasan'ı sâlâriyyeyi almaktan men etmiştir.²³⁵ Mahkemede çıkan bu men kararında, karşı tarafın vakıf olması ve vakfin zarar görmüş olması ardından mütevellînin elinde fetva ve fermânın bulunması etkili olmuştur diyebiliriz. Yalnızca bu davada değil vakfin çıkarları söz konusu olan davalarda genellikle, kâdı tarafından vakıf lehinde kararların verildiği gözlenmiştir. Bu da devletin vakıf konusundaki hassasiyetini göstermektedir.

Tüm bunların dışında Konya mahkemesini meşgul eden bir başka konu ise “*esb-keşân vergisi*” ödememe konusudur. Kelime anlamı “*at çeken*” demek olan “*esb-keşân*”, Konya'da ordunun ihtiyacı olan atları temin edip yetiştiren cemaate verilen bir isimdi. Bu topluluk bir hayli büyüktü ki kendi içinde cemaatlere ayrıldığı da bilinmektedir.²³⁶ Bu topluluğun “*esb-keşân resmi*” adı altında, devlete ait vergisi bulunmaktaydı ve bu taifedeki kişilerden temin edilmekteydi. İşte kâdı defterine, kişilerin bu vergileri ödememeleri konusundaki muhalefetleri yansımış ve mahkeme tarafından çözüm aranmıştır. Genelde, mahkemeye *esb-keşân* taifesinden kişiler müracaat ederek üzerlerine düşen vergiyi ödemeyen topluluk üyelerini dava etmişlerdir.²³⁷ Bu davalarda mahkemenin işinin kolay olduğunu söylemek yanlış bir yorum olmayacaktır. Çünkü bu tür davalarda tahrir kayıtları kişilerin hangi cemaate mensup olduklarını açıkça belirtmektedir ki *esb-keşân* taifesi de açıkça bu kayıtlarda yerini almıştır. Mahkemeye intikal eden bu tür davalarda kâdı, merkeze müracaat edip *resmî* kayıtlara bakarak kararını zorlanmadan verebilmiştir diyebiliriz.

Osmanlı Devleti'nin mâli yapısı içinde vergiler çok önemli bir yer işgal etmekteydi. Bu yüzden devlet reayadan türlü gerekçelerle birçok vergi almaktaydı. Öyleki devlet, toprak, emek ve sermaye üzerinde açık ve net bir kontrolü elinde buldurmaya büyük bir ısrarla bağlı kalmıştır.²³⁸ Vergiler de bu kontrolün önemli bir parçasıdır. Kâdılar da taşrada bu parçanın üst düzey takipçisi konumundadır.

²³⁵ KŞS 26 / 44-1.

²³⁶ Bu cemaatlerden bazıları şunlardır; Zincirli, Serhân, Kucaklar, Erken Koçân vd.

²³⁷ KŞS 26 / 60-1; KŞS 26 / 62-2; KŞS 26 / 67-2; KŞS 26 / 87-2.

²³⁸ Genç, *Devlet ve Ekonomi*, s.67.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HUKUKÎ İŞLEYİŞE AİT KONULAR

A. Kâdı ve Mahkeme

Arapça'da “*kazâ*” kökünden türetilmiş olan kâdı, fıkıh terimi olarak insanlar arasında meydana gelen çekişme ve davaları şer'î hükümlere göre çözümlmek için yetkili makamca tayin edilen kişiyi ifade etmektedir. Kâdılık kurumu, Hz. Peygamberin ölümünün ardından İslâm devleti sınırlarının genişlemesi ve halifenin tüm işleri tek başına idare etmesinin mümkün olmadığına anlaşılmasıyla ilk defa, Hz. Ömer zamanında oluşturulmuştur.²³⁹ Ardından bütün İslâm devletlerinde de bu kurum varlığını korumuştur.

Osmanlı Devleti'nde beylik döneminden beri fethedilen yerlere hukuku temsilen bir kâdının, idareyi temsilen de bir beyin tayini yerleşmiş bir gelenektir. Bey, kâdının hükmü olmadan hiçbir cezayı yerine getiremez, kâdı da hiçbir kararını kendisi icra edemezdi. Kâdı, kararlarında, yani şeriat ve kânunu uygulamada beyden bağımsızdı. Emirleri doğrudan doğruya sultandan alır, sultana doğrudan doğruya dilekçe verebilirdi. Eyâlet yönetimindeki bu güçler ayrımını, Osmanlı bürokrasisi, adil bir yönetimin temeli olarak görmekteydi.²⁴⁰ İşte elimizdeki belgelerden birinde, kâdının yeri geldiği zaman beylerbeğini bile yargılamasının merkez tarafından gelen bir emirle sağlandığı görülmüştür²⁴¹ ki, adil bir yönetimin sağlanması hususu daha anlaşılır bir hale gelmiştir.

Osmanlı kâdısı, İslâm devletleri içinde özgün bir yeri olan adliye ve mülkiye görevlisidir. Memuriyeti, kendinden önceki İslâmî asırlardaki meslektaşlarına göre daha geniş yetkilerle donatılmıştır. Ayrıca tahsili, mesleğe geçişi ve terfii itibariyle de gelişmiş bir hiyerarşiye ve kurallar bütününe tâbidir. İlmiye sınıfına mensup olan Osmanlı kâdısı son İslâm devletinin geniş ve renkli coğrafyasındaki temsilcisi, bu dünyayı baştan sona en iyi tanıyan memur tipidir ve bu devletin hukukçular sınıfını şahsında temsil eden meslek adamıdır. Mesleğe giriş, terfi ve tayin yerlerindeki çeşitlilik sebebiyle bütün devlet görevlileri içinde, hem Osmanlı devlet işlerinin malî, idarî, askerî kompartımanlarını hem de Anadolu, Rumeli coğrafyasının birçok noktasını tanımları açısından farklı bir konuma sahiptir.²⁴²

²³⁹ Fahrettin Atar, “Kadı”, *DİA*, C.24, Ankara 2001, s.66.

²⁴⁰ İncelik, *Klasik Çağ*, s.108.

²⁴¹ Ahâli üzerine konup bedava zahire ve akçe alan Karaman Beylerbeyi hakkında bkz. KŞS 26 / 250-2; Eşkiya teftişi için ahâlden kanunsuz akçe alan aynı beylerbeyi için bkz. KŞS 26 / 264-1.

²⁴² İlber Ortaylı, “Osmanlı Devleti'nde Kâdı”, *DİA*, C.24, Ankara 2001, s.69.

Osmanlı kâdısının mülkî, beledî, malî, askerî ve adlî sahaları kapsayan görevleri göz önüne alınırsa onun kadar geniş bir görev alanı bulunan bir başka memur olmadığı gibi memuriyet kompartımanı ve şahsiyeti onun kadar çeşitli olanı da yoktur denebilir. İlmiye sınıfındandır. Şer'î hukuk adamıdır, ancak mülkî erkân içindedir. Müslüman halkın dahi merkezî devlet karşısında sözcüsü odur. Şer'î hukuku uygulamakla vazifeli olması sebebiyle merkezî hükümet memuru olduğu kadar ahalinin de devlet karşısındaki temsilcisi ve sözcüsü durumundadır. Aynı zamanda gayri müslim ahalinin yaşayışına dahli yoksa da o zümrenin de hukukunu gözetmek ve malî yükümlülüklerini yerine getirip getirmediklerine dikkat etmek zorundadır.²⁴³

Geniş bir bölgede bütün davaları göremeyen kâdının nâibleri vardır ve nâib mahkemesinin bölgesi için kullanılan “*nahiye*” buradan kalmaz. Nâibler, yatay bir hiyerarşi içinde kâdının görevlerini kendi nahiyelerinde yerine getirirler. Şehrin asayişini sağlamakta kâdıya; subaşı, asesbaşı, kalelerde dizdarlar gibi görevliler yardımcıdır. Mahkeme personeli ise; sicil kâtipleri, muhızır, tercümanlar, müşavirler, mübaşirler, kasamlar, beledî hizmetler için muhtesib gibi görevli yardımcı memurlardan oluşmaktadır.²⁴⁴

Kâdılar, hem adlî hem de idarî görevler üstlendiklerinden şer'îye sicillerinde onların idarî görevleriyle ilgili kayıtlar da vardır. Bunlar; memur ve müderris tayini, resmî yapıların keşif ve tamiri, vakıfların denetimi, vakıf binalarının kiraya verilmesi, vergi toplanması, esnaf teftişi, narh koyma, yiğitbaşı ve kethüda tayini, mukâta'a teftişi ve ihtida işlemleri gibi kayıtlardır.²⁴⁵ Bu görevler kâdının görevli olduğu bölgede ne kadar söz sahibi olduğunun da bir kanıtıdır. Ayrıca görüldüğü gibi, kâdının sadece bir hukuk adamı olarak tanımlanmaması burada üzerinde durulan bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kâdının tanımı ve Osmanlı Devleti'ndeki görevlerinden bu şekilde bahsettikten sonra özelde Konya şehrinde kâdının konumu hakkında bir takım tespitlerde bulunmaya çalıştık. Özellikle “*II. Bölümde*” de ifade edildiği gibi, Karaman eyaletinin ve Konya Sancağı'nın görevlisi olan beylerbeyinin (vali) yanında, sınırlarıyla aynı zamanda sancağın içinde olan Konya kazâsının bir de kâdısı bulunmaktaydı. Kâdıların tayin oldukları yerlerin büyüklüklerine göre derecelendirilmesi üzerine Konya kâdılığı, 1575'te büyük derece olan “*mevleviyet*” derecesine yükseltilmiştir. Böyle büyük kâdılar, kâdıaskerin (Konya için

²⁴³ İlber Ortaylı, *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kâdi*, Ankara 1994, s. 12-15.

²⁴⁴ Abdullah Demir, “Osmanlı Hukuku ve Adliye Teşkilatı”, *Osmanlı Teşkilat Tarihi*, Ankara 2012, s.361-365.

²⁴⁵ Abdülaziz Bayındır, “Osmanlı'da Yargının İşleyişi”, *Osmanlı*, C.6, Ankara 1999, s.432.

Anadolu kâdiaskeri) uygun bulması ve sadrazamın arzı üzerine padişahın tayin etmesiyle görevlerine başlamaktaydılar.²⁴⁶

Konya'ya ait elimizdeki 26 numaralı kâdı defterinde, 1681-1682 yıllarında, iki kâdı ismi zikredilmiştir diye daha önce vurgulamıştık. İlk önce eski kâdının görevinin sona erdiğine dair bir yazı ve mühür karşımıza çıkmıştır ki bu kâdının ismi, "**Hasan Hüseyin Efendi**"²⁴⁷ olarak belirtilmiştir. Hemen ardından yeni Konya kâdısının göreve başlama kaydını tespit etmek mümkündür ki bu kayıta ise Konya kâdısı, "*El-vâkı 'a fî zaman-ı 'alemi'l- 'ulemâi'l- 'izâm efdalü'l-fuzalâi'l-fihâm Hazret-i Ahmed Efendizâde*"²⁴⁸ diye tanımlanmıştır. 23 Receb 1092 (8 Ağustos 1681) tarihinde kaydedilen bu yazı ile birlikte bu tarihten başlayıp defterin de bitiş tarihi olan, 8 Cemâziye'l-evvel 1093 (15 Mayıs 1682) tarihine kadar görülen bütün davalarda hâkimin Hazret-i Ahmed Efendizâde olduğu görülmektedir.

26 numaralı defterde bulunan belgelerde, yukarıdaki ismi geçen Konya kâdılarının "*mevleviyet*" derecesinde olduklarını gösteren "*Mevlânâ*" ünvanlarına rastlamak mümkün olmuştur.²⁴⁹ Bu kâdıların görev tayin belgesine rastlanılmamış fakat yukarıda da ifade edildiği üzere "*göreve başlama kaydı*" denilen bir kayıt tespit edilmiştir.

Kâdı, şer'îye mahkemelerinde şer'î hükümlere göre yargılama yapmaktaydı ve Hanefî mezhebi üzere hüküm vermekteydi.²⁵⁰ Şer'îye mahkemelerini ifade etmek için ise "*mehâkim-i şer'îye, meclis-i şer', meclis-i şer'i enver*" veya "*meclis-i şer'i şerîf*" gibi tabirler kullanılmaktaydı. Şer'îye mahkemelerinin belirli bir makam binası yoktu. Ancak bu, şer'î meclis adıyla yargılamanın yapıldığı muayyen bir yerin olmadığı manasına gelmemelidir. Kâdıların yargı işlerini rahat yürütebilecekleri ve ilgililerin her zaman kâdıyı bulabilecekleri belli bir mahkeme yerinin olması gerekiyordu. Bu, ya kâdının evinin bir köşesi veya cami, mescid yahut medreselerin bir odası olmuştur.²⁵¹ II. Mahmud ile birlikte zamanla mahkeme kurulan yerler sabit olarak resmî mahkeme binalarına taşınmıştır.

Tüm bu bilgilerden sonra Konya'da incelediğimiz tarihlerde bir mahkeme binasının varlığı bir merak konusu olmuştur. Genelde kâdının ikamet ettiği evi bu husus için kullanılmış olabileceği yorumu öne çıkmaktadır. Konya'da sabit bir yerin varlığına gelince ise, XVII. yüzyıl seyyahı olan Evliya Çelebi Seyahatnâmesine müracaat etmekteyiz. Evliya Çelebi,

²⁴⁶ Uzunçarşılı, *İlmiye Teşkilâtı*, s.87.

²⁴⁷ KŞS 26 / 3-2.

²⁴⁸ KŞS 26 / 4-1.

²⁴⁹ KŞS 26 / 242-1.

²⁵⁰ Uzunçarşılı, *İlmiye Teşkilâtı*, s.108.

²⁵¹ Akgündüz, *Şer'îye Sicilleri I*, s.76-77.

Şems-i Tebrizî Tekkesi'nden bahsederken “*mahkemeye yakın eski bir tekke*”²⁵² olarak tanımlar. Onun bu ifadesinden de anlaşılacağı üzere mahkeme binası, Şerafeddin Camii'nin kuzeydoğusunda bulunmaktaydı. Günümüzde Şerafeddin Camii'nin kuzeyinde ve Şems-i Tebrizî Camii'nin güneyinde yer alan hamam ise “*Mahkeme Hamamı*” olarak bilinmektedir. Böylece mahkemenin bu alanda olabileceği düşünülmüştür. Bununla birlikte mahkeme binasının, küçük bir avlu içinde iki katlı, mutfak, ahır, kütüphane, kışlık odalar ve kâdının ailesine özel “*harem*” denilen yazlık bölümleri bulunmaktadır. Avlu ve ahır, mahkemeye gelenlerin atlarını bıraktıkları bir yer olarak kullanılmaktadır. Bu mahkeme binasında zamanla meydana gelen tahribatlar sonucunda, şahıslar veya vakıflar tarafından tamirlerinin yapıldığı da görülmektedir.²⁵³

Bütün bu açıklamalardan sonra kısaca Osmanlı kâdısı, kazâda devletin en yetkili görevlisi olduğundan, bulunduğu kazânın hem mülkî amiri, hem hâkimi, hem belediye başkanı, hem noteri, hem de müfettişi konumundadır.²⁵⁴ Bu yüzden devlet kademelerinde onun kadar geniş bir görev alanına sahip başka bir memur bulunmamaktadır diyebiliriz. Burada sözünü etmemiz gereken başka bir husus da yukarıda, “*Şer'îye Sicilleri*” başlığı altında ayrıntılı olarak açıklanan, kâdılarının tutmuş oldukları defterlerdir. “*Şer'îye sicili, mahkeme defteri*” veya “*kâdı defteri*” gibi isimlerle zikredilen bu defterler, Osmanlı mahkemesine yansıyan bütün hadiselerin kâtipler tarafından kaydedildiği çeşitli belgelerden oluşmaktadır. İşte çalışmamızın ana kaynağı olan bu belgeler, buraya kadarki ve buradan sonraki sayfaların kaleme alınmasında büyük pay sahibidir. Konya şehri hakkında yaptığımız tespitler, Konya mahkemesinde kaydedilen belgeler ışığında ortaya çıkmıştır.

²⁵² Evliya Çelebi, C.III, s.22.

²⁵³ Tuş, *Konya*, s.86.

²⁵⁴ Ortaylı, “Osmanlı Devleti'nde Kâdı”, *DİA*, s.69.

B. Miras

Birinin diğ erinden devraldığı eski durum, bakiye anlamlarındaki irs (virâse) kökünden türeyen miras kelimesi, bir şeyin bir kişi veya topluluktan diğ erine geçmesi manasında kullanılır. Fıkıh terimi olarak irs ve miras, ölen bir kimsenin (mûris) mal varlığının akıbetini düzenleyen kuralların bütünü nü ifade eder.²⁵⁵

Ferdin veya ailenin korunmasını esas alan eğ ilimler açısından incelendiğ inde İslam miras hukukunun günümüz hukuk düzenlemelerinde benimsenen ana çizgiye yakın olduğu, yani aileyi koruyan (mûrise ölümünden sonrası için malı üzerinde hiçbir tasarruf hakkı tanımayan) eski Germen anlayışı ile ferdi koruyan (Mûris'e mirasçılarının tamamını mirasından mahrum etme hakkını tanıyan) Roma hukuk sisteminin aş ırılıklarından uzak orta bir yol tuttuğu görülr.²⁵⁶

Ölen kimsenin miras olarak bıraktıklarına “*tereke*” (Arapçada terike, tirke) veya “*muhallefât*” denir. Günümüz hukuk dilinde tereke mûrisin mal, hak, alacak ve borçlarının bütünü nü ifade eden bir kavram iken fıkıh terminolojisinde, ölenin mal varlığının sadece aktif kısmını belirtmek üzere kullanılır. Malların bu kısımda yer aldığı açıktır.²⁵⁷

Mirasçılıktan söz edebilmek için bazı şartların bulunması gerekir. **1.** Mûris'in vefat etmiş olması; Hayatta olan bir kimsenin malına mirasçı olunamaz; ancak kendisinden uzun süre haber alınamayan ve dinden dönüp darülharbe iltica eden kişiler hakkında mahkemece hükmen vefat kararı verilmesi durumunda bunların malları belirli sorumluluk hükümleri çerçevesinde mirasçılara paylaştırılabilir. **2.** Mûris öldüğü sırada mirasçının hayatta bulunması. **3.** Miras engellerinin bulunmaması; Bunlar, Varisin mûrisini öldürmesi, Mûrisin veya mirasçının gayr-i müslim olması, lian veya zina gerekçesiyle çocuğun babaya nisbet edilmemesi, kölelik, mûrisle varisin hangisinin önce öldüğ ünün bilinmemesi gibi durumlardır.²⁵⁸

Miras konusunu böylece tanımladıktan sonra çalışmamızda bulunan mirasla ilgili konulara burada temas edeceğiz. Çalışmamız bir ş er' iye sicili ekseninde devam ettiğ i için miras meselesinin, sicilde bulunan diğ er konulara nazaran oldukça fazla yer ettiğ ini söyleyebiliriz. Miras meselesinin konu olduğu belgelerde, kimi zaman mahkemede miras taksiminin yapılması tescillenmiş kimi zaman da mirastan doğ an anlaşmazlıklar dava edilerek mahkemeye taş ınmıştır.

²⁵⁵ Bilmen, *Kamus*, C.5, s.170.

²⁵⁶ Hamza Aktan, “Miras”, *DİA*, C.30, Ankara 2005, s.143.

²⁵⁷ Pakalın, *Terimler Sözlüğü*, C.3, s.460.

²⁵⁸ Aktan, “Miras”, s.144.

Konya’da incelediğimiz tarihlerde miras taksiminin yapıldığı kayıtlarından ilkinde; Konya’nın İbn Tûtî Mahallesi’nde oturan Saferullahverdi zimmînin ölümünden sonraki verâset meselesi ele alınmıştır. Ölen Saferullahverdi zimmînin verâseti, karısı Gülvar, kızları Saltan, Şemsi, Sare, Maryem, Şahbula, Bahar, Temâm ve kız kardeşleri Kerem ve Şahzede’ye kalmıştır. Dört bin otuz iki sehim bu kişiler arasında paylaştırılmış ve ardından bu kişiler birbirlerinin zimmetlerini mahkeme huzurunda temize çıkarmışlardır.²⁵⁹ Bu belgede ve diğer belgelerde²⁶⁰ de açıkça görüldüğü gibi zimmîlerin miras taksimi konusunda da Osmanlı mahkemesine gelmeleri, onların bu mahkemeye güvenlerini ortaya koyar niteliktedir.

Miras taksimi konulu elimizdeki bir diğer belgede ise; Konya’da ikâmet eden Hâcî Süleyman’ın ölümünden sonraki miras meselesi yer almıştır. Hâcî Süleyman’ın kızı Marziye, vekîli olan Ahmed oğlu İbrahim Çelebi aracılığıyla vasîsi olan Receb oğlu İbrahim’den babasından kalan iki kireçlik ile yüz guruş paradan hissesini talep etmiştir. Bunun üzerine kardeşleri Saliha ve Hatice ile üç hisseye bölünen mirasdan Marziye, on iki guruş alıp kabul etmiştir. Sonra Marziye, vasîsi olan Receb oğlu İbrahim’in zimmetini mahkeme huzurunda temize çıkarmış ve bu konu hakkında aralarında herhangi bir dava ve anlaşmazlığın olmayacağını belirtmiştir.²⁶¹

Yukarıdaki açıklamalarda miras paylaşımı yapılırken burada bahsedilecek belgelerde miras paylaşımından kaynaklanan davalar ele alınacaktır. Mahkemeye yansıyan bu davalardan birinde durum şu şekilde kaydedilmiştir. Konya’nın Zincirlikuyu Mahallesi’nde oturan Mehmed’in ölümü üzerine verâseti, zevcesi Fatma ve oğulları Veli ve Ali ve kızları Raziye ve Ayşe’ye kalıp kırk sekiz sehimden altı sehim, Fatma’ya ve on dörder sehim, Veli ve Ali’nin her birine ve yedişer sehim, Raziye ve Ayşe’nin her birine düşmüştür. Fakat Ayşe, vekîli olan zevcî Abdullah oğlu Yusuf aracılığıyla babasının menziline ve bağında hakkı olduğunu belirterek, Ali üzerine dava açmıştır. Bunun üzerine Ali, Ayşe’nin hissesi oranında mirasdan bir sofraya tabağı, bir bakır, bir palâs (eski kilim, keçe) ve bir keçeyi hesap edip, toplam on dört guruş aldığını ve zimmetini de temize çıkardığını mahkeme huzurunda açıklamıştır. Ardından şahitleriyle de bu durumu bir kez daha teyit ettirmiştir. Şahitler dinlendikten sonra mahkeme, Ayşe’nin vekîlini bu meseleden men etmiştir.²⁶² Osmanlı mahkeme kararlarında kesin delillerden sayılan şahitlik bu belgede de etkisini hissettirmiş ve davacıyı anında davadan dışarı atmıştır.

²⁵⁹ KŞS 26 / 2-4.

²⁶⁰ KŞS 26 / 92-1; KŞS 26 / 93-2; KŞS 26 / 114-3.

²⁶¹ KŞS 26 / 6-3.

²⁶² KŞS 26 / 8-3.

Konya mahkemesinde sıkça görülen miras davalarından bir diğesinde ise, İnsuyu Kazâsı'na bağılı Zulmanda Köyü'nde oturan Sefer'in ölümünden sonra verâsetinin bir kısmı konusunda kızı Buğday ve oğlu Memiş anlaşmazlığa düşmüşler ve Buğday, vekîli olan zevcî Hızır oğlu Muharrem ile mahkemede Memiş üzerine dava açmıştır. Davaya konu olan miras ise; bir ev, dört çuval, altmış baş koyun, bir çift öküz, bir merkeb, bir inek ve bir bakırdır. Memiş'in elinde olan bu mallar üzerinde Buğday hissesini talep etmiş, Memiş ise, elinde sadece evin ve dört çuvalın olduğunu, diğelerinin olmadığını mahkeme huzurunda yemîn etmiştir. Bunun üzerine mahkeme bu yemîne güvenerek şahidi de bulunmayan Buğday'ı bu davadan men etmiştir.²⁶³ Yemin etme hususu da yukarıda bir önceki örnekte vurguladığımız şahit gösterme marifeti gibi mahkeme tarafından kesin delil olarak nitelendirilmiş ve buna göre karar verilmiştir. Bunun dışında incelediğimiz defterdeki miras davalarına baktığımızda baba veya annenin vefatı durumunda kalan mirasın taksiminde, kız ve erkek çocukların anlaşmazlığa düştükleri görülmüş ve genelde kız çocuklarının haklarını aramak için mahkemeye başvurdukları tespit edilmiştir.²⁶⁴ Bu husus günümüzde de bazı kesimler arasında yaygın olan mirastan kız çocuklarının faydalanmaması anlayışını akla getirmektedir. Cahiliye döneminden kalma bu anlayış, hem İslâm hem de günümüz hukuk yapısı tarafından kesinlikle reddedilen bir anlayış olarak değerlendirilmektedir.

Kur'ân'da "*Nisâ Suresinin 7,8,11 ve 12. Ayetleri*", mirasçılar ve payları hakkında ayrıntılı bir açıklama yapmaktadır. Evlatlar arasında kadınların hissesi erkeklerinkine göre yarı olarak belirlenmiştir. Yani erkeğin hakkı iki kadının payı kadardır. 1/3 oranı da buradan gelmektedir.

Elimizde bulunan diğere belgelerde de yukarıda incelediğimiz belgelere benzer şekilde miras ve miras davaları devam etmiştir. Genelde aile büyüklerinin (baba veya anne) vefatı durumunda miras taksimi çocuklar arasında yapılmış, bazen de miras çocukların dışındaki kardeş ve akrabalara kadar uzanabilmiştir.²⁶⁵ Miras taksiminden sonra Konya mahkemesinde görülen miras davalarında ise, genelde sulh sağlanmış²⁶⁶ veya muhatablarının mirasdan çeşitli yollarla feragatları²⁶⁷ görülmüştür.

²⁶³ KŞS 26 / 41-3.

²⁶⁴ KŞS 26 / 8-3; KŞS 26 / 201-3.

²⁶⁵ KŞS 26 / 87-3; KŞS 26 / 104-2; KŞS 26 / 149-1.

²⁶⁶ KŞS 26 / 17-4; KŞS 26 / 105-2; KŞS 26 / 201-3.

²⁶⁷ KŞS 26 / 48-2; KŞS 26 / 75-2; KŞS 26 / 184-1.

1681-1682 tarihlerinde miras konulu Konya mahkemesine yansıyan hadiselerin çokluğuna bakıldığında ve günümüzdeki mahkemelerin de miras meselelerindeki yoğunluğu göz önüne alındığında, bu meselenin geçmişten günümüze insan ilişkilerine etkisi artmıştır diyebiliriz. Günümüz hukuk yapısında İslamî miras paylaşımı dışında eşit miras paylaşımının egemen olduğu bilinse bile nüfusun artmasına paralel olarak daha fazla öne çıkan miras meseleleri, kimi zaman insan ilişkilerini son derece olumsuz etkilemiş, kardeşleri, akarabaları birbirine düşürmüş hatta kan davalarına bile konu olabilmıştır.

C. Muhâla‘a

Sözlükte “*elbiseyi çıkarmak, soyunmak, ayırmak*” gibi anlamlara gelen hul‘, fıkhîta kadının belli bir bedel vermesi karşılığında kocanın ayrılmaya razı olması üzerine evlilik bağından kurtulmasını ifade eder. Karşılıklı anlaşmayla gerçekleşmesi sebebiyle bu işleme muhâla‘a adı verilmiştir.²⁶⁸

İslâm hukuku, eşi ile anlaşamayan kadına, kocasının boşanma yoluna gitmemesi halinde, kendisi için artık kaldırılmaz hale gelen evlilikten kurtulması için hukuken bir yol göstermiştir. Bu yolun iki şekli vardır; İlki, kadının bir mal genellikle de mehr alacağı karşılığında kocasını boşanmaya razı etmesi şeklindedir ki bunun adı muhâla‘adır. İkincisi ise, eşlerden birisinin (genellikle kadının) belirli durumlarda mahkemeye müracaat ederek kazaî boşanma talebinde bulunmasıdır.²⁶⁹ Bu kazaî boşanma şekline İslâm hukukunda verilen ad ise, tefrîktir.

Tarafların birbirleriyle anlaşması yoluyla boşanma demek olan muhala‘aya Osmanlı sosyal yaşamında oldukça sık başvurulmuştur. Bu konu hakkında 18. yüzyıla ait Konya’da kapsamlı bir çalışma dahi yapılmıştır.²⁷⁰

Muhâla‘ada kocanın karısına baskı yapıp zorlaması, Kur’ân-ı Kerîm’in Nisâ Suresi’nde yasaklanmıştır (Nisâ / 19-20). Hul‘ adı verilen boşanma karşılıklı kabul ile tamamlanır. Yani eşlerden biri kabul etmedikçe hul‘ hukuken geçerliliğini kaybeder.²⁷¹ İncelediğimiz belgelerdeki muhâla‘alarda eşler bunu hep kabul etmiş ve herhangi biri muhâla‘ayı kabul etmeme gibi bir durum da olmamıştır.

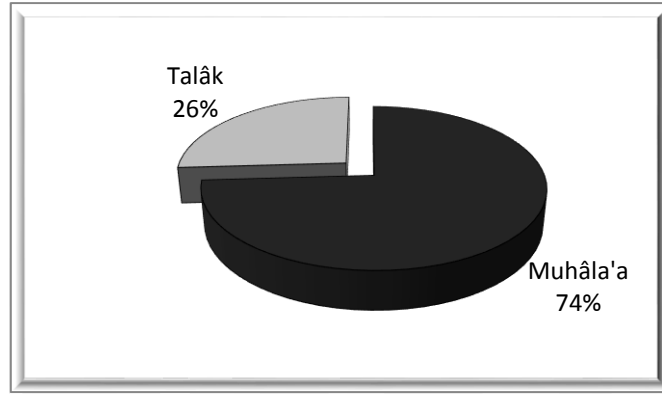
²⁶⁸ Fahrettin Atar, “Muhâlea”, *DİA*, C.30, Ankara 2005, s.399.

²⁶⁹ Aydın, *İslâm-Osmanlı Aile Hukuku*, s.42.

²⁷⁰ İzzet Sak - Alaattin Aköz, “Osmanlı Toplumunda Evliliğin Karşılıklı Boşanma İle Sona Erdirilmesi: Muhâla‘a (18. Yüzyıl Konya Şer‘iye Sicillerine Göre)”, *SÜ. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.15, Konya 2004.

²⁷¹ Halil Cin, *Eski Hukukumuzda Boşanma*, Konya 1988, s.71.

Grafik 8: Boşanma Şekli

Grafikte de görüldüğü gibi mahkemeye intikal eden boşanma şeklinde muhâla'a yaklaşık %75'lik bir orana sahiptir. Boşanmalarda muhâla'anın bu sıklıkla tercih edilmesi, eşlerin bu yolu daha uygun görmesinden kaynaklanmış olabileceği ihtimali öne çıkmaktadır. Tabiki burada geçimsizlik durumunda erkeğin, muhâla'a ile kazançlı bir boşanmaya daha sıcak bakması hususu da güçlü bir ihtimaldir.

İnceleyemeye aldığımız defterde muhâla'a konusunda 20 adet belgeye rastlanmıştır. Bu belgelerden bazılarını burada vererek konunun daha iyi anlaşılmasına çalışılmıştır. Belgelerden ilk olarak; Bursa'da ikâmet eden fakat şimdi Konya'da müsâfir olarak bulunan Mehmed oğlu Hâcî Ahmed ile zevcesi Abdullah kızı Ayşe arasında gerçekleşen muhâla'a konusu incelenmiştir. Hâcî Ahmed bu muhâla'ayı mahkemeye taşımış ve Ayşe ile aralarında güzel bir geçimin olmadığını belirterek, Ayşe'yi zimmetinde olan "*mehr-i mü'ecceli*" ve "*nafaka-i iddet-i ma'lûme*"²⁷² ve "*me'ûnet-i süknâsı*"²⁷³ üzerine muhâla'a etmiştir. Ardından ise Ayşe'nin bundan sonra yani "*iddet süresi*"²⁷⁴ geçtikten sonra, istediği kimse ile evlenmesinde serbest olduğunu vurgulayarak zimmetini temize çıkarmış ve kendisinin herhangi bir alakası olmadığını mahkeme huzurunda kayda geçirtmiştir.²⁷⁵

Diğer bir belgede ise; Konya'nın Kalecik Mahallesi'nde oturan Hasan oğlu Eyüb mahkeme huzurunda, Sinan kızı Mümine ile aralarında güzel bir geçimin olmadığını belirterek, Mümine'yi zimmetinde olan "*mehr-i mü'ecceli ve nafaka-i iddet-i ma'lûme ve me'ûnet-i süknâsı*" üzerine muhâla'a etmiştir. Ardından Mümine'nin iddet süresi geçtikten sonra istediği kimse ile evlenmesinde serbest olduğunu vurgulamıştır. Mümine ise,

²⁷² "nafaka-i iddet-i ma'lûme": Kadının iddet süresi içinde kocası tarafından ödenmesi lâzım gelen nafakası. (Pakalın, *Terimler Sözlüğü*, C.2, s.642)

²⁷³ me'ûnet-i süknâ: Yeteri kadar yiyecek, içecek ve oturulacak yer. (Bilmen, *Kamus*, C.2, s.445.)

²⁷⁴ "iddet": Kadının boşanma veya ölüm sebebiyle muayyen bir müddet zarfında evlenememesi yerinde kullanılır bir tabirdir. Bu süre, ölümden 4 ay 10 gün (130 gün), boşanmada 3 ay on gün (yüz gün) diye belirlenmiştir. (Pakalın, *Terimler Sözlüğü*, C.2, s.36; Bilmen, *Kamus*, C.2, s.368)

²⁷⁵ KŞS 26 / 13-2.

muhâla‘ayı kabul ederek evlilik hukukundan farâgat ettiğini mahkeme huzurunda belirtmiştir.²⁷⁶

Muhâla‘a konusunda bir başka belgede; Konya’nın Kalecik Mahallesi’nde oturan Mûsâ kızı İsmihan ile zevcî Hâcî Receb oğlu Abdurrahman Çelebi arasında gerçekleşen muhâla‘a kaydedilmiştir. Bu sefer konuyu mahkemeye taşıyan İsmihan Hatun olmuştur. Abdurrahman Çelebi, İsmihan’ı zimmetinde olan “*mehr-i mü’ecceli ve nafaka-i ‘iddet-i ma‘lûme ve me‘ûnet-i süknâsı*” üzerine muhâla‘a etmiştir. Kız çocukları olan Hânım ise, on sene süreyle İsmihan’ın yanında ve terbiyesinde olmak üzere anlaşma yapılmış ve İsmihan, muhâla‘ayı ve çocuğun terbiyesini kabul ederek evlilik hukukundan farâgat ettiğini mahkeme huzurunda belirterek kayda geçirtmiştir.²⁷⁷

Öte yandan Konya’nın Pürçekli Mahallesinde gayr-i müslimlerin de muhâla‘a için kâdiya başvurup boşandıkları görülmüştür.²⁷⁸ Osmanlı mahkemesine güven muhâla‘a konusunda da öne çıkmıştır. Fakat gayr-i müslimlerin İslâm hukukuna özgü muhâla‘a ile boşanmaları dikkat çeken bir husus olmuştur.

Yukarıda örneklerini verdiğimiz gibi muhâla‘a konusunda incelediğimiz diğer belgeler de birbirinden farklı değildir. Genellikle çiftler arasında geçimin olmadığı, taraflardan birinin mahkemeye bildirmesi ve kadının belli bir hukukundan vazgeçmesi üzerine muhâla‘a gerçekleşmektedir. Bu bedel ise kayıtlarda, “*mehr-i mü’eccel, nafaka-i ‘iddet-i ma‘lûme ve me‘ûnet-i süknâ*” olarak belirtilmiştir. Ayrıca bu bedele ek olarak bazı eşyaların da verildiği görülmüştür.²⁷⁹ Kadının bu sayılan hususlardan vazgeçmesinden sonra taraflar, bu boşanmayı mahkeme huzurunda kabul etmişlerdir. Bu kabul ise, ya çiftlerin mahkemede hazır bulunmasıyla ya da kendilerinin seçtikleri vekilleri aracılığıyla sağlanmıştır.

²⁷⁶ KŞS 26 / 17-2.

²⁷⁷ KŞS 26 / 39-2.

²⁷⁸ KŞS 26 / 58-1.

²⁷⁹ KŞS 26 / 143-2; KŞS 26 / 176-2.

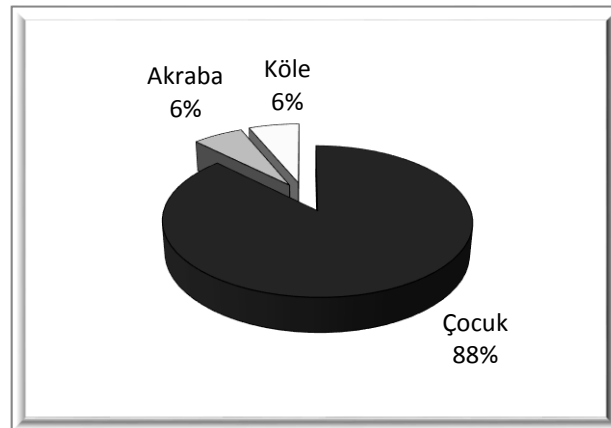
D. Nafaka Takdîri

Sözlükte nafaka kelimesi, “*harcamak, sarf etmek, tüketmek*” anlamındaki infâk masdarından türetilmiş olup “*azık, ihtiyaçların karşılanması maksadıyla harcanan para vb. maddî değerler*” mânasına gelir.²⁸⁰ Fıkıhta kişinin başka varlıkları görüp gözetme yükümlülüğü belirli yakınlarıyla sınırlı olmayıp köle, hayvan ve cansızlara karşı da bu kapsamda sorumlulukları bulunduğu İslâm hukukçuları tarafından nafaka için değişik tarifler verilmiştir. Buna göre nafakanın terim anlamı, “*hayatiyetin ve yararlanmanın devamlılığını sağlamak için yapılması zorunlu olan harcamalar*” şeklinde ifade edilebilir.²⁸¹

İslâm hukukunda nafaka kavramı ve yükümlülüğünün aile hukukuyla sınırlı olmadığı, günümüz hukuk düşüncesinde üzerinde önemle durulup geliştirilmeye çalışılan sosyal adalet, hayvan hakları ve çevrenin korunması kavramlarını çağrıştıracak şekilde düzenlemeler yapılarak kişinin sorumluluğu altında bulunan diğer canlıların ve hatta canlı olmayanların varlık ve verimliliklerini devam ettirebilmeleri için yapılması gereken harcamaları da kapsadığı görülmektedir. Bu sebeple fıkıhtaki nafaka hükümlerini incelerken, aile hukuku ilişkisinden doğan, mülkiyet ilişkisinden doğan nafaka türlerini ayırt etmek uygun olur. Aile hukuku ilişkisinden doğanlar, evlilik (eş, çocuk) ve hısımlık nafakası; mülkiyet ilişkisinden doğanlar ise, kölelerin, hayvanların ve cansız varlıkların nafakası olmak üzere kısımlara ayrılır.²⁸²

26 numaralı Konya kâdı defterinde 16 adet “*nafaka takdîri*” tespit edilmiştir. Genelde aile ilişkisinden doğan nafaka türleri aşağıdaki grafikte verilmiştir.

Grafik 9: Nafaka Türleri

²⁸⁰ Bilmen, *Kamus*, C.2, s.444.

²⁸¹ Celal Erbay, “Nafaka”, *DİA*, C.32, Ankara 2006, s.282.

²⁸² Celal Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, İstanbul 1998, s.114.

Grafikte de görüldüğü gibi aile hukukundan doğan çocuk nafakası mahkemenin takdir ettiği en çok nafaka türüdür. Evlatların nafakaya konu olduğu bazı belgeler şu şekilde kayda geçirilmiştir; Konya'nın Çiftenerdübân Mahallesi'nde oturmakta iken bundan önce ölen Markos zimmînin küçük oğlu Manek'in üvey babası Merat oğlu Agop meclise gelip, üvey evladının kendi himayesinde ve terbiyesinde olduğunu söyleyerek, nafaka takdîr edilmesini talep etmiştir. Bunun üzerine hâkim, günün tarihinden itibaren, çocuk için günlük dörder akçe verilmesini takdîr etmiştir.²⁸³

Çocuğun nafakaya konu olduğu bir diğer belgede, Konya'da ikâmet eden Hâcî Seydi oğlu Hâcî Mustafa mahkemeye gelip, Belvîrân Kazâsı'na bağlı Susuz Ovacık Köyü'nde vefat eden kişinin dört yaşındaki küçük oğlunun, kendi terbiyesinde ve himayesinde olduğunu belirterek, masrafları için nafaka takdîr edilmesini talep etmiştir. Bunun üzerine hâkim, müracaat tarihinden itibaren, çocuk için günlük dörder akçe verilmesini uygun bulmuştur.²⁸⁴

Bu konu hakkında mahkemeye yansıyan bir başka belgede ise, Konya'nın Şekerfürüş Mahallesinde oturan Raziye Hatun, mahkemeye başvurarak küçük çocukları Ahmed, Mehmed, Emine ve Alime'nin babaları vefat ettikten sonra kendi himayesinde olduklarını bildirmiş ve bunların masrafları için babalarından kalan mallardan nafaka takdîr edilmesini talep etmiştir. Bunun üzerine hâkim, müracaat tarihinden itibaren, her bir çocuk için günlük dörder akçe verilmesini uygun bulmuştur.²⁸⁵ Bu tür nafaka takdîrlerinde kâdı tarafından çocuklara günlük genelde, dörder akçe verilmesi takdîr edilmiş bazen de bu sayının beş²⁸⁶ ve altı²⁸⁷ akçe olduğu da görülmüştür.

Defterdeki nafaka takdîrlerinde tespit edilen bir diğer nafaka türü ise, akrabalık nafakasıdır. Bu konudaki bir belgede; Konya'nın Şemseddîn Tebrizî Mahallesi'nde oturan Seyyid Derviş oğlu Seyyid İvaz Çelebi mahkemeye gelip, zevcesinin validesi Bâlî kızı Nisâ'nın kendi evinde kızı ile beraber kalıp, aklında zayıflık olduğunu ve iktidarının bulunmadığını belirterek nafaka takdîr edilmesini talep etmiştir. Bunun üzerine hâkim, Nisâ'ya müracaat tarihinden itibaren nafaka ve masrafları için günlük onar akçe takdîr etmiştir.²⁸⁸

²⁸³ KŞS 26 / 2-2.

²⁸⁴ KŞS 26 / 14-3.

²⁸⁵ KŞS 26 / 129-1.

²⁸⁶ KŞS 26 / 185-4.

²⁸⁷ KŞS 26 / 52-1.

²⁸⁸ KŞS 26 / 1-2.

Tüm bunların dışında son olarak bir de köle nafakası²⁸⁹ adı verilen nafakanın bir belgede konu olduğu görülmüştür. Bu belgede; Konya'nın Şemseddin Tebrizî Mahallesi'nde ikamet eden Safiye Hatun mahkemeye başvurarak, ölen eşinin küçük kızı Havva ve câriyesi Feriha'nın kendi terbiyesinde ve himayesinde olduğunu, bunların masrafları için ölen eşinden kalan mallardan nafaka takdîr edilmesini talep etmiştir. Bunun üzerine hâkim, müracaat tarihinden itibaren, cariyeye günlük dörder akçe verilmesini takdîr etmiştir.²⁹⁰

Yukarıda ele alınan belgelerde de görüldüğü gibi nafaka takdîrleri, çocuk ve yardıma muhtaç kişilerin ihtiyaçlarının devlet tarafından gözetilmesi bakımından, “sosyal devlet” anlayışını yansıtan en güzel örneklerden biridir. Hukukî bir yolla mahkemeye başvuranlar, himayelerindeki kişilerin masraflarını veya ihtiyaçlarını karşılamak için devletten yardımlarını bu yolla temin etmişlerdir.

E. Vasî ve Vekîl Tayini

Vasy kökünden türeyen vesâyet, fıkhîta edâ (fiil) ehliyeti bulunmayan veya eksik olanlarla ehliyeti sonradan kısıtlananların mallarını koruma ve işletme, onlar adına mallarında tasarrufta bulunma yetki ve sorumluluğunu yahut veli veya hâkim tarafından bir kimseye bu yetki ve sorumluluğun verilmesini ifade eder.²⁹¹ Bu yetkiyi veren veliye (baba ve dede) “mûsî”, yetki verilen kimseye “vasî”, vesâyetin sağladığı yetki ve yüklediği sorumluluğa “mûsâ bih”, vesâyet altındaki kimseye de “mûsâ aleyh” denilir. Mûsâ bih yerine “vasiyet” dendiği de olur. Baba ve dede tarafından belirlenen vasî “vasî-i muhtâr”, kâdı tarafından tayin edilen vasî de “vasî-i mansûb” adını alır.²⁹²

Vesâyet vasiyetle de iç içe olduğundan vasî, mûsînin ölümüyle birlikte onun cenaze giderlerini karşılaması, bir yandan vasîsi bulunduğu kişinin bakım ve gözetimi, mal varlığının ekonomik değerini koruması için gerekli tedbirleri alırken diğer yandan mûsî tarafından alınmış emanetleri sahiplerine iade edip alacak ve borçlarını takibe başlaması şeklinde özetlenebilir bir dizi yükümlülüğün altına girmiş olur.²⁹³

Şer'îye sicillerinde vesâyetin kâdı tarafından bir kişiye verilmesi, “vasî tayini” olarak adlandırılmaktadır ve sıkça defterlerde bu kayıtlar yer tutmaktadır. 26 numaralı defterde de vasî tayini başlıklı 31 adet belge kayda geçirilmiştir.

²⁸⁹ Bilmen, *Kamus*, C.2, s.485.

²⁹⁰ KŞS 26 / 221-3.

²⁹¹ Bilmen, *Kamus*, C.3, s.584.

²⁹² Ali Bardakoğlu, “Vesâyet”, *DİA*, C.43, Ankara 2013, s.66.

²⁹³ Şevket Topal, “Korumaya Muhtaç Çocukların Bakımı ve Gözetimi Açısından İslâm Hukûkunda Velâyet ve Vesâyet Yetkisi”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, S.VI/3, 2006, s.249-273.

Bu konu hakkında incelenen ilk belgede, Konya'nın Kalecik Mahallesi'nde oturan Ali Efendi ve zevcesi Fâtı vefat etmişler ve bunların terekelerinden küçük oğulları Abdullatif'e irsen intikâl iden mal ve erzakları zapt etmeye ve korumaya yetkili olan vasîsi Ayşe de vefat etmiştir. Bunun üzerine, yerine bir vasî lazım olmuş ve hâkim tarafından Emrullah oğlu Mustafa adlı kişi bu işe uygun görülerek vasî tayin edilmiştir.²⁹⁴

Vasî tayini ile ilgili diğer bir belgede, Konya'da Ferhûniye Mahallesi'nde oturan ve bundan önce vefat eden Mehmed'in mirasından küçük oğlu Mehmed'e irsen intikâl iden mal ve erzakları zapt etmeye ve korumaya yetkili vasîsi ve vâlidesi olan Abdullah kızı Sâliha bu işten ferâgat etmiş ve yerine bir vasî lazım olmuştur. Bunun üzerine hâkim tarafından çocuğun halası Emrullah kızı Âlime Hatun bu işe uygun görülerek vasî tayin edilmiştir.²⁹⁵

Hâkim tarafından yapılan bu tayinin konu olduğu bir başka belgede ise, Konya'da Aklan Mahallesi'nde oturan ve bundan önce vefat eden Abdullah'ın küçük kızı Marziye'ye irsen intikâl iden mal ve erzakları zapt etmeye ve korumaya bir vasî lazım olmuştur. Bunun üzerine hâkim tarafından çocuğun vâlidesi İsmihân Hatun bu işe uygun görülerek vasî tayin edilmiştir.²⁹⁶

Bu başlık altında incelediğimiz diğer belgelerde ise, konu yukarıdaki kalıp ifadelerle devam etmiştir. Görüldüğü gibi kâdı tarafından vasîlerin normal olarak tayinleri dışında, önceki vasînin vefâtı sonrasında, önceki vasînin işten feragati durumunda tayin edildikleri görülmüştür. Kimi zaman ise, yetkili vasînin zayıf, güçsüz ve iktidarsız olduğuna vurgu yapılarak yerine, hâkim tarafından yeni bir vasînin tayin edildiğine dair kayıtlara da rastlamak mümkündür.²⁹⁷

Sözlükte “*birine güvenmek, bir işi güvenilir birine bırakmak*” anlamındaki vekil kökünden türeyen vekâlet ise, fıkıhta bir kimsenin birine kendi adına hukukî işlem yapma yetkisi vermesini ve bu yetkiyi ifade eder. Kendisine iş tevdi edilen tarafa vekîl, tevdi edilen işe müvekkelün-bih, işin sahibine müvekkil, vekil kılmaya tevkîl denir.²⁹⁸

Vekâletin kuruluşuyla taraflar arasında bir borç ilişkisi oluşur ve tarafların bundan sonra üstlendikleri borçları ifa etme yükümlülüğü başlar. Vekâlet akdinde asıl borç vekilin üstlendiği iş görme borcudur. Ancak bu hususta vekilin akid gereği taşıdığı tasarruf yetkisinin sınırlarının, vekâlet akdinin kapsamının tesbiti önem arzeder. Vekile ait yetkinin kapsamı

²⁹⁴ KŞS 26 / 17-3.

²⁹⁵ KŞS 26 / 33-2.

²⁹⁶ KŞS 26 / 73-3.

²⁹⁷ KŞS 26 / 35-1.

²⁹⁸ Bilal Aybakan, “Vekâlet”, *DİA*, C.43, Ankara 2013, s.1.

öncelikle müvekkilin akid sırasında açıkladığı iradesinden anlaşılır. Sınırlı vekâlette vekil her türlü kayda uymak zorundadır. İleri sürülen kayıt vekilin üçüncü kişiyle bir hukukî işlem yapmasıyla ilgiliyse vekil belirtilen kişi veya kişilerden başkasıyla hukukî münasebet kuramaz. Müvekkil vekilin yapacağı işlemi zaman ve mekân yönünden sınırlandırmışsa, alınacak veya satılacak malın fiyatıyla ilgili bir kayıt getirmişse vekil bu sınırlar içerisinde hareket etmek zorundadır. Müvekkilin bir kayıt koymadan verdiği vekâletin kapsamı işin mahiyetine ve bu konudaki hukukî örf ve teamüle göre belirlenir.²⁹⁹

Defterde vekâlet verme yani vekîl tayin etme başlıklı 2 adet belgeye rastlanmıştır. Bu belgelerden ilkinde, Konya'nın Sedirler Mahallesi'nde oturan Abdurrahman ve Halîl adlı çocukların velîleri olan babaları Süleyman oğlu Süleyman, bundan önce vefat eden vâlideleri Ayşe'nin mirasından çocuklarının hissesini alması için Seyyid Süleyman Halîfe'yi vekîl tayin ettiği bilgisi verilmiştir. Seyyid Süleyman Halîfe ise, bu vekâleti kabul ederek hizmetini yapmaya mahkeme huzurunda taahhüt etmiştir.³⁰⁰

Vekîl tayin etme konulu diğer bir belgede ise, Konya'da Şemseddîn Tebrîzî Mahallesi sâkinlerinden Hacı Ahmed Efendi mahkemeye gelerek, oğlu Mehmed Efendi'nin küffâra esir olduğunu, İzmir'de Laz Hanı denilen handa oturan Konyalı Hacı Ömer'i oğlunu kurtarmak için vekîl eylediğini bildirmiştir. Ardından her ne şekilde olursa olsun Hacı Ömer'in oğlunu kurtarmak için harcadıklarının kendi tarafından karşılanacağını da sözlerine eklemiştir.³⁰¹

²⁹⁹ Karaman, *İslâm Hukuku*, C.II, s.338-340.

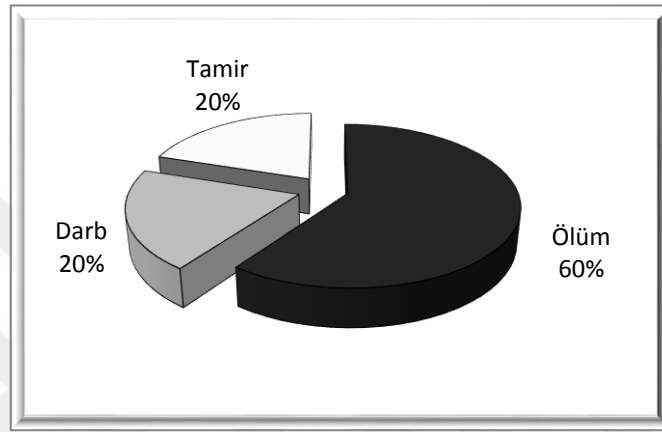
³⁰⁰ KŞS 26 / 35-2.

³⁰¹ KŞS 26 / 97-1.

F. Mahkeme Tarafından Yapılan Keşifler

Osmanlı mahkemesinin birçok işlevinin yanında keşif işlemleri de yer almaktadır. Konya örneğinde 1681-1682 yıllarında mahkemenin yaptığı keşifler, 26 numaralı defterde açıkça görülmektedir. Bu konuyla ilgili 14 adet belge tespit edilmiştir. Ölüm, darb ve tamir keşifleri mahkemenin yaptığı keşiflerdendir. Yapılan bu keşiflerin defterdeki oranlarına dair bilgileri ise aşağıdaki grafikte daha net görme imkânı olacaktır.

Grafik 10: Mahkeme Keşifleri

Hukukî bir mesele olan ve çeşitli şüphelerin ortadan kaldırılmasına imkân tanıyan ölüm keşfi konusunda incelenen defterde toplam 8 adet belge bulunmaktadır. Konya mahkemesinin yaptığı diğer keşifler içinde %60'lık bir orana sahip olan ölüm keşifleri kâdı defterine ayrıntılı olarak kaydedilmiştir.

Defterde bulunan ölüm keşifleri hakkında incelenen ilk belgede; Konya'da Vâdi-i Merâm Mahallesi'nde oturan Mehmed'in kızı Fatma, bir gün önce Kümtâs Değirmeni diye bilinen değirmen oluğuna düşüp ölmüştür ve bu ölümün mahkeme tarafında keşf olunması mahalle ahâlisi tarafından talep edilmiştir. Bunun üzerine mahkeme tarafından gönderilen Mevlânâ Abdulkadir Efendi oğlu Mahmûd Efendi ile Karaman valisi olan Ahmed Paşa Hazretleri tarafından mübâşir tayin edilen Ömer Ağa ve isimleri defterin ekinde yazılı olan müslümanlar keşf için değirmen oluğuna varmışlardır. Vardıklarında, bu kız çocuğunu oluk içinde ölü halde bulmuşlar ve vücut azalarına baktıklarında ise herhangi bir yara ya da öldürülme alâmeti görememişlerdir. Ardından kızın babası Mehmed ve validesi Hatice'ye bu durum sorulmuş, onlar da kızlarının kendi evlerinin önündeki ırmağa düşüp, suyla birlikte

oluğa gittiğini, bu durumda mahalle ahâlisinden hiçbir ferdin suçunun olmadığını ve hiçbir kimse ile kızlarının dem ve diyeti hususunda davalarının bulunmadığını söylemişlerdir.³⁰²

Ölüm keşfi konusunda bir başka belgede, Konya Kazâsı'na bağlı Sahra Nâhiyesi'nde Necmeddîn Köyü'nde oturan Hâcî İbrahim'in hizmetkârı olan Hasan bin Mustafa'nın ölüm keşfi kaydedilmiştir. Hasan, bir gün önce "*Hacı İbrahim Kuyusu*" diye bilinen kuyudan koyunlara su verirken bir koyun kuyuya düşmüş, o da çıkarmak için kuyunun içine inmiştir. Koyunu çıkarmak isterken kendisi çıkamamış orada ölmüştür ve bu ölümün mahkeme tarafında keşf olunması mahalle ahâlisi tarafından talep edilmiştir. Bunun üzerine, Karaman valisi olan Ahmed Paşa Hazretleri tarafından mübâşir tayin edilen Mustafa Ağa ile isimleri defterin ekinde yazılı olan müslümanlar keşf için kuyuya varmışlardır. Vardıklarında, Hasan'ı kuyunun içinde ölü halde bulmuşlar ve vücut azalarına baktıklarında ise, herhangi bir yara ya da öldürülme alâmeti görememişlerdir. Ardından babası Mustafa'ya bu durum sorulmuş, o da Hasan'ın bir gün önce kuyudan koyunlara su verirken kuyuya düşen bir koyunu kurtarmak için kuyuya indiğini fakat çıkamayıp öldüğünü, bu durumda mahalle ahâlisinden hiçbir ferdin suçunun olmadığını ve hiçbir kimse ile oğlunun dem ve diyeti hususunda davasının bulunmadığını belirtmiştir.³⁰³

Bu konuda incelenen son belgede ise, Konya Kazâsı'na bağlı Sahra Nâhiyesi'nde İrmek Köyü'nde oturan Gazi'nin kızı Elif'in ölüm keşfi kaydedilmiştir. Elif Hatun kendi evinde tandırda yemek yaparken üzerine çatıdan toprak dökülmüş, o da sağ elini yemeğin üzerine tutarken çatının bir mertegi eline gelmiş ve eli yemeğin içinde bileğine kadar yanmıştır. Bu yangın etkisiyle de Elif Hatun, bir gün önce ölmüştür ve bu ölümün mahkeme tarafında keşf olunması köy ahâlisi tarafından talep edilmiştir. Bunun üzerine mahkeme tarafından gönderilen, Mehmed Efendi oğlu Mevlânâ Ali Efendi ile Karaman valisi olan Ahmed Paşa Hazretleri tarafından mübâşir tayin edilen Mehmed oğlu Ali Beğ ve isimleri defterin ekinde yazılı olan müslümanlar keşf için eve gitmişlerdir. Gittiklerinde, Elif Hatun'un sağ elinde beleğine kadar ateş yanığı olduğunu görmüşlerdir. Elif Hatun'un zevci Seyyid Carullah oğlu Seyyid Emrullah ve oğulları Hasan, bu durumda köy ahâlisinden hiçbir ferdin suçunun olmadığını ve hiçbir kimse ile ölen kişinin dem ve diyeti hususunda davalarının bulunmadığını söylemişlerdir.³⁰⁴

Yapılan bu keşiflerde yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi dikkat çekici ölüm vakaları görülmektedir. Ölen kişilerin ikamet ettiği mahallede bulunan ahâli faili meçhul

³⁰² KŞS 26 / 6-2.

³⁰³ KŞS 26 / 14-2.

³⁰⁴ KŞS 26 / 50-1.

ölümlerin önüne geçmek için mahkemenin yolunu tutarak ölen şahsın bir nevi “ölüm raporu” olan bu keşifleri yaptırma isteğinde bulunmuşlardır. Öyle ki bir köpeğin ısırması sonucu ölen bir zımmînin görüldüğü³⁰⁵ gibi akşam içki içip sabah ölen bir şahsın da görülmesi³⁰⁶ belgelerde tespit edilen vakalardandır.

Ölüm keşiflerinde yukarıdaki örnek belgelerde de görüldüğü gibi, genellikle mahkeme tarafından görevlendirilen ehil bir kimse ile vali veya onun mütesellimi tarafından tayin edilen kişi (mübâşir) ölüm mahalline gönderilmektedir. Bu kişiler yanlarında bulunan en az iki kişi (bilirkişi) ile birlikte cesedin bulunduğu yere giderek, ceset üzerinde incelemeler yapmakta ve ölüm nedenini tespit edip, durumu olay yerinde kayda geçirmekte ayrıca mahkemeye gelerek olayı tescil ettirmektedirler.

Defterde mahkemenin yaptığı keşiflerden bir diğeri ise, darb keşifleridir. Bu keşifte de örnek bir belge vermenin konunun anlaşılması açısından faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu belgede, Konya Kazâsı’na bağlı Sudirhemi Nâhiyesi’nde Bilecik Köyü’nde oturan Kasım oğlu İslâm ile Bağıkutlu Köyü’nde oturan Musa oğlu Mustafa mahkemeye başvurup, Gedik Ali Beşe isimli kişinin vücudlarında hançer ile açtığı yaralara keşif yapılmasını istemişlerdir. İslâm ile Mustafa, At Pazarı Kapısı taşrasında odun satarken Gedik Ali Beşe’nin kendilerine saldırıp hançer ile darb ettiğini söylemişler, bunun üzerine mahkeme, İslâm’ın sol küreği üzerinde, sol oyluğunda, sol parmak üzerinde ve sağ serçe parmak üzerinde; Mustafa’nın da sol pazusu üzerinde yara tespit etmiştir. Ardından yaralı kişilerin Gedik Ali Beşe’den davacı oldukları kayda geçirilmiştir.³⁰⁷ Görüldüğü gibi mahkeme darbu en ince ayrıntısına kadar keşif etmektedir. Bu bilgiler ışığında zanlının mağdurların sol tarafına hançerle zarar vermesinden de anlaşılacağı üzere onun, sağ elini kullandığı ihtimali bile ortaya çıkmaktadır.

Deftere göre Konya’da mahkemenin yaptığı son keşif ise, tamir keşfidir. Defterdeki 3 belgede; Karamanoğlu İbrahim Beğ Vakfına ait olan “*Yeni Hamam*” isimli çifte hamam³⁰⁸, “*Kiremitli Han*” isimli bir han³⁰⁹ ve bir Ermeni Kilisesi tamir keşfine konu olmuştur. Tamir keşiflerinin genel özelliğini yansıtmaya babında burada, Ermeni Kilisesi’nin tamiri için yapılan keşifi ayrıntılı olarak incelemekte fayda vardır. Konya’da sâkin Ermenilerden Serkez, Şirvân, Sâyeti ve Esrab adlı zımmîler mahkemeye gelip, ayinlerini yaptıkları kiliselerinin kuzey ve batı duvarları ile avlusunun doğu, batı ve güney olmak üzere üç duvarının zamanla yarılıp temelleri yıkılarak harabe olmuş diyerek tamir edilmesini talep etmişlerdir. Bunun

³⁰⁵ KŞS 26 / 95-3.

³⁰⁶ KŞS 26 / 150-1.

³⁰⁷ KŞS 26 / 100-3.

³⁰⁸ KŞS 26 / 180-2.

³⁰⁹ KŞS 26 / 190-1.

üzerine mahkeme tarafından görevlendirilen Hasan Efendi ile isimleri defterin ekinde yazılı olan Müslümanlar, Mimar başı olan Şaban Efendi ile Kiliseye varıp duvarların zararını ve çıkacak masrafları tespit etmişlerdir.³¹⁰

Verilen örnek belgede de görüldüğü gibi Konya mahkemesinin yaptığı tamir keşiflerinde mimar başının da keşif heyetinin içinde yer aldığı görülmüştür. İncelenen belgelerde mimar başının İbrahim oğlu Şaban isimli bir kişi olduğu belirlenmiş ve muhtemelen tamir keşif heyetinin de söz sahibi üyesi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu tür keşiflerde, tamir edilecek yerin kusurları en ince ayrıntısına kadar kaydedildiği gibi bu yerin tamirinde kullanılacak malzemelerin isimleri, fiyatları, çalışacak işçilerin günlük yevmiyelerinin de ayrıntılı bir şekilde kayda geçirildiği görülmüştür.

G. Köle ve Cariye Azâdı

Türkçede köleden “*başka kul, bende, halayık, esir*” ve kadın köle anlamında “*cariye, odalık*”; Farsçada “*bende, gulâm*”, kadın köle için “*kenîz*”; Arapçada “*abd, rakik, memlûk, kinn, gulâm ve rakabe*” ve kadın köleler için “*memlûke, vasîfe, cariye, eme ve gurre*” kelimeleri kullanılmıştır. Köle; iman, namaz, oruç gibi mali yönü bulunmayan şahsi nitelikteki dini mükellefiyetler açısından hür insandan farksızken hukuki, sosyal ve iktisadi bakımlardan farklıdır. Her şeyden önce o hukuki işlemlere konu olması bakımından “*mal*” kabul edilir; hür insanlardan farklı bir statüde edâ (fiil) ehliyetinden tamamen, vücûb (hak) ehliyetinden kısmen mahrum tutulur. Kölenin klasik İslam hukuku kaynaklarında genellikle “*velayet, şehadet ve kazadan hükmen (hukuken) aciz ve mülkiyet hakkından mahrum olan kimse*” şeklinde tarif edilmesi köleliğin esasında bir ehliyet arızası olduğunu ifade eder.³¹¹

Osmanlı Devleti, kurulduğu sıralarda, Rumeli’ye yaptığı akınlar ve fetihler sayesinde ele geçirdiği esirlerden istifade ederek yeni bir ordunun temellerini atmış idi. Bu yeni ordu, Avrupa’nın ilk daimî ordusu olan Yeniçerilerdi ve düşmanlarına karşı Osmanlı’ya büyük bir üstünlük kazandırmaktaydı.³¹² Asker olarak yetiştirilenlerin dışında kalan esirler ise, gaziler veya savaşta orduyu takip eden tüccarlar tarafından Anadolu’ya getirilip esir pazarlarında satılmaktaydı.³¹³ Esir pazarlarındaki satışlar bazı kurallara bağlanmış, köle ticaretini düzenleyen ve bu iş ile meşgul olan kişiler de ortaya çıkmaya başlamıştır. Esirpazarı ve

³¹⁰ KŞS 26 / 206-1.

³¹¹ M. Akif Aydın-Muhammed Hamîdullah, “Köle”, *DİA*, C.26, Ankara 2002, s.237.

³¹² İnalçık, *Klasik Çağ*, s.17.

³¹³ Halil Sahillioğlu, “Onbeşinci Yüzyılın Sonu ile Onaltıncı Yüzyılın Başında Bursa’da Kölelerin Sosyal ve Ekonomik Hayattaki Yeri”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Özel sayı, Ankara 1979, s.69.

Avratpazarı gibi isimler eskiden kalma esir pazarlarının isimleriydi. Bu isimlerle İstanbul'da mevcut pazar yerlerinin bulunduğu gibi Anadolu'da da aynı isimlerle pazar yerlerinin varlığı bilinmektedir.³¹⁴

Osmanlılarda köleler önemli bir yer tutmakla beraber kullanım alanları kamu yönetimi, askerlik ve ev hizmetleri alanlarında sınırlı kalmıştır. Batı toplumlarında görüldüğü gibi tarım ve endüstri alanlarında bazı istisnalar dışında pek kullanılmamıştır.³¹⁵

Böylelikle Osmanlı topraklarında kölelik kurumu, 19. yüzyılın ortalarına kadar sosyal ve ekonomik hayatta varlığını hissettirmiştir. Yukarıda da bahsedildiği gibi, Osmanlı'da Batı topraklarında olduğu gibi kölelerin oldukça ağır işlerde çalıştırıldığı görülmemiştir. Genellikle içine girdiği ailenin bir ferdi olarak görülmeleri, Osmanlılarda kölelik kurumunu son derece yumuşatmış ve köleleri birer hizmetli durumuna getirmiştir.³¹⁶ 19. yüzyılın ortalarında itibaren ise, köleliğin kaldırılması hususunda Osmanlı Devleti'nde çeşitli düzenlemeler yapılmış ve bu kurum zamanla etkisini yitirmiştir.

Şer'îye sicillerinde yukarıda bahsi geçen kölelerin azâd edildikleri hususundaki belgelere sıkça rastlanmıştır. Bu belgelerde kölelerin veya cariyelerin genellikle bir karşılık beklemeden, Allah rızası için azad edildikleri görülmektedir. Belgelerde bu azad, "*hasbeten lillâhil azîm*" şeklindedir. Yine bu belgelerde kölelerin boyları, ten rengi, göz rengi, kaşının açık veya çatık olması, saç-sakal rengi, varsa yarası ve beni, milliyeti gibi vasıfları nadir olarak da yaşı belirtilmekte ve herhangi bir karışıklığa imkân vermemeye çalışılmaktadır.³¹⁷

26 numaralı Konya kâdı defterinde köle veya cariyelerin azâd edilmesine dair 10 adet belge tespit edilmiştir. Bu belgelerden yola çıkarak 1681-1682 tarihleri aralığındaki, 10 aylık bir sürede Konya'da, 4 adet kölenin ve 6 adet cariyenin azâd edildiği görülmüştür. Bu azâd edilme şeklinin mahkeme huzurunda nasıl yapıldığına dair bilgiler, aşağıdaki birkaç örnekle açıklanmaktadır.

İncelenen belgelerden ilkinde; Konya'nın Hocahabîb Mahallesi'nde oturan Abdi oğlu Ahî Baba Hâcî Süleyman mahkemeye gelerek, kölesi olan gök elâ gözlü, açık kaşlı, orta boylu, çopur yüzlü, Leh asıllı Kenan bin Abdullah'ı ve Kenan'ın zevcesi, kendinin de cariyesi olan orta boylu, gök elâ gözlü, açık kaşlı, sarışın, Rus asıllı olan Abdullah kızı Gülistan'ı ve bunların küçük kızları Nemçe'yi, Allah rızası için azâd ettiğini söylemiştir. Ardından bu

³¹⁴ Pakalın, *Terimler Sözlüğü*, C.2, s.362.

³¹⁵ İzzet Sak, *Şer'îye Sicillerine Göre Sosyal ve Ekonomik Hayatta Köleler (17. ve 18. yüzyıllar)*, (SÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 1992, s.16.

³¹⁶ Gülnihal Bozkurt, "Köle Ticaretinin Sona Erdirilmesi Konusunda Osmanlı Devleti'nin Taraf Olduğu İki Anlaşma", *AÜOTAM Dergisi*, S.1, Ankara 1990, s.46.

³¹⁷ Sak, *Köleler*, s.87.

kişileri hürler zümresine kattığını ve üzerlerinde herhangi bir hakkının kalmadığını belirtmiştir. Mahkeme ise, bu kişilerin özgürlüklerine böylece hüküm vermiştir.³¹⁸ Belgede görüldüğü gibi hem köle hem de câriye birlikte azâd edilmiştir. Bu birliktelikte, köle ve cariye evli olmasının yanında bir de çocuklarının olması güçlü bir etkidir denilebilir.

Defterde bulunan köle ve câriye azâdı konulu belgelerde, bu kişilerin milletini de tespit etmek mümkün olmuştur. Kayıtlara göre, birer adet Leh, Çerkez, Arab, Macar asıllı ve 6 adet Rus asıllı köle veya câriye azâd edilmiştir. Köle ve câriyelerin sayılan bu asıllarından da anlaşılacağı üzere, Konya’da incelenen tarihlerde, Rus asıllı köle ve câriyelerin daha fazla nüfusa sahip oldukları ihtimali öne çıkmaktadır.

Konu hakkında incelenen diğer bir belgede ise azâdlık davası görülmüştür. Açık kaşlı, elâ gözlü, orta boylu ve yüzünde yarası olan Rus asıllı Abdullah kızı Çerkez mahkemeye gelerek, beş sene önce Murad kızı Atike’nin cariyesi iken tarafından azâd edildiğini söylemiş, fakat daha sonra yine köle edilip çalıştırıldığını açıklayarak Atike’yi dava etmiştir. Atike ise, bunu inkâr etmiş ve Çerkez mahkemeye şahitler sunarak azâdını kabûl ettirmiştir.³¹⁹

Yukarıdaki incelediğimiz belgede de görüldüğü gibi azad edilen köleler çoğu zaman, mahkemeye gelerek azad edildiklerini ispatlamaktaydılar.³²⁰ Bunları, azad edildikleri halde ya azad eden efendileri ya da varisleri tarafından köle olarak kullanılmak, satılmak veya mirasa dahil edilmek istenenler oluşturmaktadır. Ancak daha çok varislere karşı hürriyet ispat eden mu‘taklara (azâd edilenler) rastlanılmaktadır. Bu kişiler kâdiya başvurarak, hürriyetlerini ispatlayabilmek için efendisinin kendisini azad ettiğine dair iki şahit göstermeleri halinde hürriyetlerine kavuşabilmekteydiler.³²¹

Azad edilen kölelerin sosyal hayattaki konumları ise, sicillerde “*ahrâr-ı asliyyîn zümresine katılıp, kendi nefesine mâlik ve malının tasarrufuna kâdir*” olması şeklinde belirtilmiştir. Yani aslı hür olan insanların sahip olduğu bütün sosyal ve ekonomik haklara sahip olup, diledikleri gibi yaşayabilmekte, istedikleri işi yapabilmekte, kazandıklarını da istedikleri gibi kullanabilmektedirler. Ancak sosyal yaşamda isimleri, “*falanın azadlısı*” olarak tanımlanmakta ve eski efendisinin ismi ile anılmaktadırlar.³²²

³¹⁸ KŞS 26 / 16-4.

³¹⁹ KŞS 26 / 40-2.

³²⁰ KŞS 26 / 112-3.

³²¹ Sak, *Köleler*, s.130-131.

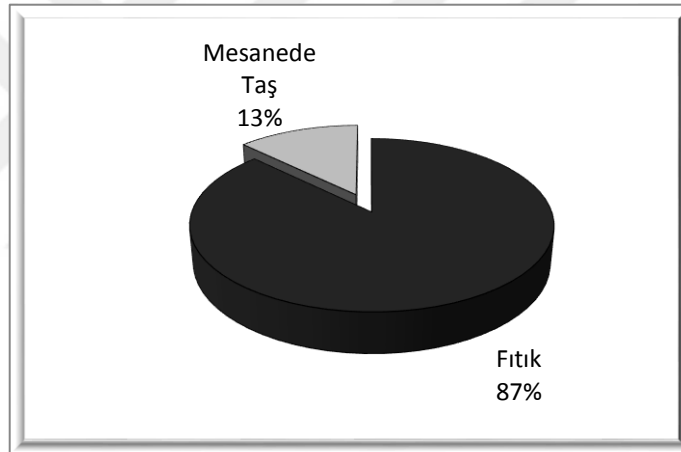
³²² Sak, *Köleler*, s.147.

H. Hastalıkların Tedavisi İçin Rıza Senetleri

Hukukî bir mesele olarak ele aldığımız bu senet ya da sözleşme, hasta ve tedavi yapacak cerrâh arasında oluşturulan bir anlaşma metnidir. Genellikle hastanın kâdı huzuruna çıkararak mahkemeye tanzim ettirdiği bu belgede, tedavi esnasında herhangi bir ters durumda veya tedavi süresinde ölümünün gerçekleşmesi durumunda, tedavisini uygulayacak olan cerrâhın, sorumluluğunu kaldırmak ve suçlanılmasını önlemek gibi amaçlar bulunmaktadır. Diğer yandan bu tür belgelerde, tedavi edilecek hastalığın türü, cerrâhın tedavide bilgi ve mahareti yani insanlar arasındaki şöhreti ve cerrâhın ücreti kayda geçirilen diğer hususlardandır.

26 numaralı kâdı defterinde Konya’da hasta cerrâh arasında yapılan bu rıza senetlerinden 47 adet belge tespit edilmiştir. Bu belgelerde geçen hastalıkların defterdeki oranları ise aşağıdaki grafikte verilmiştir.

Grafik 11: Hastalık Türleri

Grafikte de görüldüğü gibi incelenen tarihlere sadece iki hastalığın tedavisi için mahkemede rıza senedi düzenlenmiştir. Mesanede taşın çıkarılması için ve fitik hastalığının tedavi edilmesi için yapılan bu senetlerden anlaşılacağı üzere, burada başka hastalıkların adı ya bilinmemekte ya da bir senet yapma ihtiyacı hissedilmemektedir diye bir yorum çıkarılabilir. Ayrıca %87’lik bir oranla fitik hastalığının dönemin Konyası’nda insanlar arasında yaygın bir hastalık olarak tedaviye konu olduğu söylenebilir.

Rıza senedi konulu bu belgelerde de “*Mülk Satışları*”nda olduğu gibi belirli kalıp ifadeler yer verilmiştir. Bu kalıp ifadelerde ilk önce, hastanın oturduğu yer (şehirde oturuyorsa mahallesi, köyde oturuyorsa kazası ve köyü) ve adı belirtildikten sonra, doktorun kimliği verilmekte, sonra da hastalığın adı ve doktora müracaat şekli kaydedilmektedir. Bundan sonra da hasta tarafından doktora muayene izni ve muayene esnasında gerçekleşecek

ölüm durumunda doktorun zimmetini temize çıkarma ve yakınları tarafından rencide edilmemesi ifadesine yer verildikten sonra, kayıt tarihi atılmıştır. Mahkemede o sırada bulunan şahitlerin de belgeye eklenmesiyle senet son bulmuştur.

Defterde fitik hastalığının konu edildiği örnek bir belge şu şekilde kaydedilmiştir; Konya'nın Ulurmak Mahallesi'nde oturan Ümrane oğlu Hâcî Satılmış mahkemeye gelip, fitik hastalığına tutulduğunu, hastalığın tedavisinde cerrâh Todorov oğlu Andon zimmînin mahâreti olup ücret ile müracaat ettiğini, ona muayene izni verdiğini, ardından muayene esnasında gerçekleşecek ölümü durumunda ise, dem (kan) ve diyet davasının olmadığını ve doktorun zimmetini bu husus için temize çıkardığını, yakınları tarafından da rencide edilmemesi gerektiğini açıklamış ve kaydettirmiştir.³²³

Konya mahkemesinde incelenen tarihlere senet belgeleri diye ifade edilen bu belgelerdeki bir diğer hastalık ise mesânede taş olmasıdır. Bu hastalığın konu edildiği bir tedavi rıza senedi Konya mahkemesine şu şekilde taşınmıştır: Konya Kazâsı'na bağlı Sahra Nâhiyesi'nde Müneccim Köyü'nde oturan Mehmed oğlu Hâcî Mehmed mahkemeye başvurarak, küçük oğlu Mehmed'in mesânesinde taş olduğunu, hastalığın tedavisinde cerrâh Todorov oğlu Andon zimmînin mahâreti olup, ücret ile müracaat ettiğini, ona muayene izni verdiğini, ardından muayene esnasında oğlunun ölümü durumunda dem ve diyet davasının olmadığını, doktorun zimmetini bu husus için temize çıkardığını ve hâkimler tarafından doktorun rencide edilmemesi gerektiğini açıklamış ve kaydettirmiştir.³²⁴

Yukarıda verilen örnek belgelerde de görüldüğü gibi hastaların cerrâha ücret ile müracaat ettikleri anlaşılmıştır. Bu ücretlerin ne olduğuna dair bir bilgiyi ise, defterdeki kayıtlar bize vermemektedir. Ayrıca yukarıda sayılan hastalıkların tedâvisinde ise genelde, tek bir cerrâhın (Cerrâh Todorov oğlu Andon zimmî) adının geçmesi dikkatimizi çeken bir nokta olmuştur. Kayıtlarda bu doktorun, çeşitli hastalıkların tedavisindeki ustalığına ve mahâretine de sık sık vurgu yapılmıştır. Ayrıca hastalıkların tedavisinde bu gayr-i müslim şahısın isminin sıkça geçmesi, halk tarafından da ona güven duyulduğunu gösterir. İncelenen belgelerde bu cerrâh dışında tek bir cerrâhın (Abdullah oğlu Mehmed) isminin de bir fitik hastalığının tedavisinde geçtiği görülmüştür.³²⁵

³²³ KŞS 26 / 9-2.

³²⁴ KŞS 26 / 25-3.

³²⁵ KŞS 26 / 94-3.

I. Suçluların Cezalandırılmaları

Osmanlı'da ceza yasası, bütün imparatorlukta geçerli olup kâdıların şeriatı tamamlayıcı olarak uyguladıkları bir kânundu. Öldürme, ırza geçme, şiddet kullanarak hırsızlık, eşkıyalık gibi şiddetli suçlar için idam ve sakatlama emrediyor, kamu yetkililerine de bunların yerine para cezası kabul etmeyi yasaklıyordu. Cezası falaka ya da para olan bölümde zina, fizikî saldırı, içki içme ve değişik tür hırsızlıklar ele alınmıştır. Ceza yasası, şeriat hukukunun da temelini oluşturan ilkelere göre yazılmış olup, şeriatın açıkça emretmediği para ve disiplin cezalarını belirlerdi. Örneğin bir at hırsız, ya elinin kesilmesine razı olur, ya da bunun dengi, iki yüz akçe olarak saptanmış bir para cezası öderdi. Şarap içmenin cezası, kâdıların emrettiği kadar falaka ve sultan yasaasının belirlediği bir para cezasıydı. Zina işleyenlerden; zenginler üç yüz, orta gelirli iki yüz, yoksullar da yüz akçe olmak üzere, varlıklarına göre para cezasına çarptırılırdı. Yasadışı cinsel ilişkiler için evli olmayan kişilerden, varlıklarına göre yüz, elli, kırk ya da otuz akçe para cezası alınmaktaydı.³²⁶

Bedensel cezaların yaygın biçimleri bir el ya da bacağı kesilmesi, küreğe mahkûm olmak ve değnekle dövülmektir. Sopa ya da bunun yerine para cezaları hafif suçlar içindi. Yetkililer suçluları itirafa zorlamak için işkence kullanır, işkence sonucu ölümler araştırma konusu olmazdı. Bir suçlu bulunamazsa bütün topluluk, örneğin bir köy ya da mahalle, cezalandırılabilirdi. Cezanın şiddeti, suçlunun erkek ya da dişi, özgür ya da köle, evli ya da bekâr, Müslüman ya da gayr-i müslim olmasına göre değişir, ikinciler ceza miktarının yarısını öderlerdi.³²⁷

İslam hukukunda çeşitli suçlara verilen cezalara kısas, diyet, hadd, ta'zir gibi isimler verilmiştir. Osmanlı hukukunda da görülen bu ceza uygulamalarına şer'iyeye sicillerinde sık sık rastlanmıştır.

"Kıyas", gerek öldürme ve yaralama, gerek herhangi bir uzvun yok edilmesi veya işe yaramaz duruma getirilmesi şeklinde işlenmiş olan suçların faillerinin de, olanak içinde ise, işledikleri suçun aynı ile cezalandırılmalarıdır. Dolayısıyla kısas, Cana karşı kısas (Kıyas fi'n-nefs) ve Candan aşağısı için yani uzva karşı kısas (Kıyas fi madun un-nefs) olmak üzere ikiye ayrılır:

1. Cana karşı kısas, candır. Ancak kısas cezasının verilebilmesi için suçlunun, suçu bilerek ve isteyerek işlemiş olması gerekir. Katilin bu yöndeki kastı, ancak cinayetin kesici bir

³²⁶ İnalçık, *Klasik Çağ*, s.80.

³²⁷ İnalçık, *Klasik Çağ*, s.80.

alet ile olması halinde mevcut sayılır. Dolayısıyla burada manevi unsurdan daha çok, öldürmede kullanılan alet önem kazanmaktadır.

2. Candan aşığısı için, yani uzva karşı kısasta, bir kimseyi bilerek, isteyerek ve haksız olarak öldürmeyecek biçimde yaralayan kimse, olanak varsa aynı biçimde yaralanır.³²⁸

İslam hukukunda bir diğer ceza uygulaması olan “*diyret*”, ölümle veya yaralama ile sonuçlanan bir suç işlendiği zaman kısas istenmediği veya kısasın olanaksız olduğu durumlarda mal olarak verilmesi gereken bedel olarak tanımlanmaktadır.³²⁹ Katil cezalarında diyret, maktûlün canına bedel olarak katil aleyhine takdir edilen belli bir miktar maldır. Buna “*diyret-i kâmile*” denir. Diyret cezası üç maldan ödenir; gümüştan erkeklerin diyreti 10.000 dirhem, altından 1.000 dinar, deveden ise 100 devedir. Bu diyret cezasını bizzat kâtil ödemektedir.³³⁰

İslâm hukukunda bazı suçlar için Kur’ân’da belirtilmiş cezalara “*hadd*” denir. Hadd, başlıca Allah’a karşı işlenen suçlara konulmuştur; bundan ötürü de değiştirilemezler. Bu suçlar, Kur’ân’da yazılı olduğundan koşulsuz uygulanır. Hadd cezası ile karşılanan suçlar ve cezaları şunlardır: Zina, zina iftirası (Kazf), hamr içme, hırsızlık, yol kesme, dinden dönme, devlete baş kaldırma ve ayaklanma. İslâm hukukunda birbiriyle evli olmayan veya efendi-köle durumunda bulunmayan ayrı cinsten iki kişinin birbirleriyle cinsel ilişkide bulunmaları zina sayılmış ve suçlular, recm (taş ile öldürme) veya sopa dayığı ile cezalandırılmıştır. Muhsenler, yani ergin, mümeyyiz, özgür ve hayatlarında evli olarak cinsel ilişkide bulunmuş olan kimseler zina suçunu işleyince recm ile cezalandırılırlar; muhsen olmayanlar ise 100 değnekle cezalandırılırlar.³³¹

“*Ta’zir*”, hadd ve kısas suç ve cezaları dışında kalan, miktar ve niteliği Kur’ân ve Sünnet tarafından tespit edilmemiş olan, bu nedenle düzenlemesi devlet başkanı veya onun vereceği yetkiyle kâdı tarafından belirlenmesi uygun suç ve cezalardır. İslâm hukukunun ta’zir suç ve cezalarını düzenleme yetkisini ulûl-emre bırakması sebebiyle, Osmanlı Devleti’nde örfî hukuk düzenlemelerinin önemli bir parçasını bunlar oluşturmuş, padişahlar sahip oldukları sınırlı yasama yetkisini kullanarak, İslâm ceza hukukuna uygun olmasa da, ölüme kadar uzanan ta’zir cezaları verebilmişlerdir.³³²

³²⁸ Coşkun Üçok-Ahmet Mumcu-Gülnehal Bozkurt, *Türk Hukuk Tarihi*, Ankara 1996, s.75-76.

³²⁹ Üçok, *Türk Hukuk Tarihi*, s.77.

³³⁰ Halil Cin-Ahmet Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, C.I, Konya 1995, s.273.

³³¹ Üçok, *Türk Hukuk Tarihi*, s.78-79.

³³² Halil Cin - S. Gül Akyılmaz, *Türk Hukuk Tarihi*, Konya 2003, s.238-239.

Ta'zirle cezalandırılacak suçlarda yargıca büyük bir takdir hakkı bırakılmıştır. Yargıç isterse suçluya yalnız öğüt verir; onu azarlar, hapsedirir, sürgüne yollar, yüzünü karalayarak teşhir ettirir, sopa attırır. Ancak yargıcın vereceği ceza aynı cinsten “*hadd*” cezasının en aşağı sınırına varmamalıdır. Böylece Ebu Hanife'ye göre en çok 39 değnek, Ebu Yusuf'a göre de en çok 79 değnek ta'zir cezası verilebilir.³³³

Malvarlığına karşı suçlarda, örneğin Fatih Kânunnamesine göre; koyun ve kovan çalandan 15 akçe, kaz ve ördek çalandan 1 akçe, ağaca nacak ve destar çalandan (vurandan) ağaç başına 1 akçe, sığır çalandan malî durumuna göre, 100, 50, 40 veya 30 akçe cürm (ceza parası) alınıp, yoldan geçerken akçasız yoğurt ve ekmek alana dayak cezası verilir, sopa başına 1 akçeden para cezasına çevrilebilmiştir.³³⁴

Osmanlı'da eşkıyalık ve hırsızlık suçlarına burada ayrı bir parantez açmak gerekir. Yukarıda ifade edildiği gibi bu suçlar “*hadd*” cezası kapsamındadır. Fakat Osmanlı uygulamasında, kimi zaman bu suçların cezaları değişkenlik göstermektedir. Örneğin bir hırsızlık suçunun cezası şeriata göre sağ elin kesilmesidir. Osmanlı'da bu şeriatin uygulanmasının yanında ayrıca yukarıda da ifade edildiği gibi suçun para cezasına çevrildiği de görülmüştür. Eşkıyalık suçunun cezası da Osmanlı uygulamasında kimi zaman siyaset gereği bir ödüle kadar gidebilmiştir.³³⁵ Ayrıca eşkıyalık suçu ile ilgili, incelenen defter örneğinde Osmanlı padişahının, suçluların kesin katline yönelik emirlerini de görmek mümkündür.³³⁶

İslam'da ve bir İslam devleti olan Osmanlı'da yukarıda açıklanan ceza uygulamalarına göre incelediğimiz belgelerdeki cezaları tespit etmek güçtür. Fakat hangi suçların genelde hangi ceza ile cezalandırılacağı konusunda verdiğimiz bilgiler, bize net olmasa da birtakım ipuçları vermektedir. Örneğin; bir fizikî saldırı olan darb etmenin cezasının, falaka ya da para cezası şeklinde olacağını, bir at hırsızlığının cezasının, ya elinin kesilmesi, ya da bunun dengi, iki yüz akçe olarak saptanmış bir para cezasının olacağını bu şekilde anlayabiliriz.

³³³ Üçok, *Türk Hukuk Tarihi*, s.81-82.

³³⁴ Mustafa Avcı, *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, İstanbul 2004, s.264.

³³⁵ White, *Celâli İsyânları*, s.225-257.

³³⁶ KŞS 26 / 279-2.

SONUÇ

1681-1682 tarihli 26 numaralı Konya kâdı sicilinden hareketle Konya'daki hayatın konu edildiği bu çalışma ile amacımız, şehrin idarî yapısını, sosyal, ekonomik ve hukukî düzenini farklı bir bakış açısı ile ele almaktır. Bakış açımızda Osmanlı özelinde bir Anadolu şehrinin yapısının günümüz ile karşılaştırılması bulunmakla birlikte dönemin Konya mahkemesi ekseninde çeşitli hukukî tahliller de yer almaktadır.

Çalışmamızın odak noktası olan Konya şehri, Anadolu Selçukluları ve Karamanoğulları'ndan sonra Osmanlılar'ın eline geçmiş ve oluşturulan Karaman Eyaleti'nin merkezi olmuştur. Anadolu'nun ortasında, geniş bozkırların merkezinde yer alan şehrin önemi, tarih boyunca zaman zaman azalsa da tamamen yok olmadan artmaya devam etmiştir. Osmanlı'da eyalet merkezi olan şehirde vali, alaybeyi, yeniçeri serdarı gibi merkezi otoritenin temsilcileri; aynı zamanda bir kazâ olması sebebiyle de, kâdı muhızır, naib gibi görevliler de bulunmaktaydı. Şehirde bulunan kâdının mahkemesi ise, bölgenin adaleti temsil eden bir kurumu konumundaydı. Kâdı, hem merkezi otoriteyi hem de şer'i hususları gözeterek kararlarını bu mahkeme huzurunda vermekteydi.

Çalışmada ilk önce şer'îye sicillerinin genel özellikleri incelenerek 26 numaralı Konya şer'îye siciline ışık tutulmuştur. Ardından Konya şehrinin Osmanlı idarî organizasyonu içindeki yeri ve önemi belirtilerek fiziki çerçevesine temas edilmiştir. Bu temasta yalnızca tek bir adet sicilden hareketle 122 mahalle ismi tespit edilmiştir. Bu mahalle isimleri, Konya ile ilgili yapılan diğer çalışmalarla eşleştirilerek birkaç eksik veya fazla ile ortaya konulmuştur. Ayrıca 1682 tarihinde, Konya Kazâsı'nda ikâmet eden nüfusu da avârız hâne hesabı yardımıyla ihtimal dâhilinde tespit etmek mümkün olmuştur ki bu rakam 22 bini geçmiştir.

Sosyal hayatın temelini oluşturan aile kurumu ve oluşumuna dair dönemin Konya kâdı defterine yansıyan belgeler ışığında çeşitli tahlillerin de yer aldığı bu çalışmada, çekirdek aile yapısının öne çıktığı görülmüştür. Konya'da incelenen tarihlerde ailenin sona ermesinde ise, muhalâ'anın daha fazla tercih edildiği tespit edilmiştir. Ailenin sona ermesiyle ilgili olarak Konya mahkemesinde çocuk nafakaları kâdı tarafından günlük 4 ile 5 akçe arasında değişen rakamlarla belirlenmiştir.

Yine bu çalışmada, 1681-1682 tarihlerinde, Konya'da görülen sosyal huzursuzluk ve sosyal suçlar irdelenmiş ve topluma etkileri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Konya mahkemesine yansıyan darb, cinayet, küfür, fi'l-i şenî', kapıya katran sürme ve sarhoşluk hadiseleri şehirdeki huzursuzluk ortamını nasıl etkilemiştir gibi sorulara yine burada cevaplar

aranmıştır. Ayrıca şehirdeki huzursuzluk ortamını daha da alevlendiren eşkıyalık ve hırsızlık suçları, Konya mahkemesine intikal eden olaylar çerçevesinde incelenmiştir.

Konya'daki idarî işleyişe dair yapılan tespitlerde de merkez-taşra ilişkilerine değinilmiş ve dönemin Konya Sancağı'ndaki idarecilerin isimleri, kâdı defteri ekseninde ele alınmıştır. Yine bu bağlamda merkezden gelen emirlerin, Anadolu'daki dirlik ve düzenlik için gösterilen çabayı yansıtması babında incelenmesine çalışılmıştır.

Konya'daki ekonomik hayatın hareketliliği ise, mülk satışları, hibeler, alacak-verecek ilişkileri, kira sözleşmeleri ve vergi mükellefiyetleri gibi konular çerçevesinde ele alınmıştır. Bu konuda, mülk satışlarında halkın alım gücü ve yaşayış tarzı öne çıkmaktadır. Ev satışlarında Konya'da daha çok, tek katlı ve iki odalı sade evlerin tercih edildiği görülmüş, bağ satışlarının da fazlalığından Konya toplumunun bir de bağ sahibi olma isteği tespit edilmiştir.

Çalışmada son bölüm olarak incelenen hukukî işleyişe dair tespitlerde ise, Konya mahkemesinin görevleri ele alınmıştır. Bu bağlamda mahkemenin takdir ve tescil yetkisi ön plandadır. Örneğin köle ve cârîye azâdlarının tescil edilmesiyle onların, sosyal hayata katılımlarının sağlanması mahkemenin çok boyutlu işlevini ortaya koyar niteliktedir. Tüm bunların dışında, Konya mahkemesinin incelenen tarihlerde yaptığı keşiflerde, en fazla yapılan keşfin ölüm keşfi olması, hastalıkların tedavisi için hasta-cerrâh arasında yapılan rıza senetlerinde en fazla görülen hastalığın fitik hastalığı olması bu çalışmada tespit edilen hususlardan olmuştur.

Bu çalışmanın genelinde, şer'îye sicili inceleyerek Konya şehir tarihçiliğine bir katkıda bulunmaya çalışılmıştır. Lakin bu çalışmayla incelenen konuların bütün ayrıntılarının veya problemlerinin ele alındığı gibi bir iddiamız kesinlikle olmamıştır. Tek bir sicil ekseninde oluşturulan bu çalışma, buradaki sınırlılığı da ortaya koyar niteliktedir. Tüm bunların ötesinde, izah edilemeyen, yorumlanamayan, hatta belki de yanlış yorumlanan meseleler veya konular da bulunabilir. Son söz olarak bu çalışmanın, Konya şehir tarihi hakkındaki önceki yapılan çalışmalara bir halka şeklinde ek olacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- ABACI, Nurcan, *Bursa Şehrinde Osmanlı Hukukunun Uygulanması (17. Yüzyıl)*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.
- AKDAĞ, Mustafa, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celalî İsyanları*, İstanbul 1995.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet, “İ‘lâm”, *DİA*, C.22, TDV Yayınları, Ankara 2000.
- _____, *Osmanlı Kânunnameleri ve Hukukî Tahlilleri*, C.II-III, Fey Vakfı Yayınları, İstanbul 1990-91.
- _____, “Şer’iye Mahkemeleri ve Şer’iye Sicilleri”, *Türkler*, C.X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.
- _____, *Şer’iye Sicilleri*, C.I, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1988.
- AKTAN, Hamza, “Miras”, *DİA*, C.30, TDV Yayınları, Ankara 2005.
- AVCI, Mustafa, *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2004.
- ATAR, Fahrettin, “Muhâlea”, *DİA*, C.30, TDV Yayınları, Ankara 2005.
- _____, “Kadı”, *DİA*, C.24, TDV Yayınları, Ankara 2001.
- AYBAKAN, Bilal, “Vekâlet”, *DİA*, C.43, TDV Yayınları, Ankara 2013.
- AYDIN, M. Akif, *İslâm-Osmanlı Aile Hukuku*, MÜ. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1985.
- _____, - Muhammed Hamidullah, “Köle”, *DİA*, C.26, TDV Yayınları, Ankara 2002.
- BARDAKOĞLU, Ali, “Eşkîya”, *DİA*, C.11, TDV Yayınları, Ankara 1995.
- _____, “Hırsızlık”, *DİA*, C.17, TDV Yayınları, Ankara 1998.
- _____, “Hibe”, *DİA*, C.17, TDV Yayınları, Ankara 1998.
- _____, “Vesâyet”, *DİA*, C.43, TDV Yayınları, Ankara 2013.
- BAYINDIR, Abdülaziz, “Osmanlı’da Yargının İşleyişi”, *Osmanlı*, C.6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999.
- BAYKARA, Tuncer, *Türkiye Selçukluları Devrinde Konya*, Ankara 1985.
- BERK, Celile, *Konya Evleri*, İstanbul Matbaacılık, İstanbul 1951.

- BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Hukukî İslâmiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, C.2-3-4-5, Bilmen Yayınları, İstanbul 1950.
- BOZKURT, Gülnihal, “Köle Ticaretinin Sona Erdirilmesi Konusunda Osmanlı Devleti’nin Taraf Olduğu İki Anlaşma”, *AÜOTAM Dergisi*, S.1, Ankara 1990.
- BOZKURT, Ömer, *Ayrımsal Sosyoloji ve Toplumsal Yapı*, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1972.
- CANBAKAL, Hülya, *17.Yüzyılda Ayntâb, Osmanlı Kentinde Toplum ve Siyaset*, İletişim Yayınları, Gaziantep 2009.
- CİN, Halil, *Eski Hukukumuzda Boşanma*, SÜ. Yayınları, Konya 1988.
- _____, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, SÜ. Yayınları, Konya 1988.
- _____, - Ahmet AKGÜNDÜZ, *Türk Hukuk Tarihi*, C.I, Konya 1995.
- _____, - S. Gül AKYILMAZ, *Türk Hukuk Tarihi*, Konya 2003.
- ÇETİN, Cemal, “Anadolu’da Kapıya Katran Sürme Vak’aları: Konya Şer’iye Sicilleri Işığında Hukukî, Kültürel ve Toplumsal Boyutları (1645-1750)”, *Turkish Studies*, S. 9/1, Ankara 2014.
- DARKOT, Besim, “Konya”, *İslâm Ansiklopedisi*, C.VI, MEB Yayınları, İstanbul 1977.
- DEMİR, Abdullah, “Osmanlı Hukuku ve Adliye Teşkilatı”, *Osmanlı Teşkilat Tarihi*, Ed. Tufan Gündüz, Grafiker Yayınları, Ankara 2012.
- DEMİRTAŞ, Mehmet, “Osmanlı Maliye Teşkilatı”, *Osmanlı Teşkilat Tarihi*, Ed. Tufan Gündüz, Grafiker Yayınları, Ankara 2012.
- DENY, J. “Sancak”, *İslâm Ansiklopedisi*, C.X, MEB Yayınları, İstanbul 1980.
- DURAN, Faik Sabri, *Büyük Atlas*, İstanbul 1974.
- ERBAY, Celal, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, Rağbet Yayınları, İstanbul 1998.
- _____, “Nafaka”, *DİA*, C.32, TDV Yayınları, Ankara 2006.
- ERGENÇ, Özer, *Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı: XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları, Ankara 1995.
- EVLİYA ÇELEBİ, *Seyhatname*, C.III, İstanbul H.1314.

- FAROQHI, Suraiya, “Onaltıncı ve Onyedinci Yüzyıl Kâdı Sicillerinde Kaydolunan Ev Satışlarıyla İlgili Belgelerin Şekil Açısından Değişimi”, *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri*, İÜ. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1988.
- GENÇ, Mehmet, “Mukâtaa”, *DİA*, C.31, TDV Yayınları, Ankara 2006.
- _____, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2000.
- GÜLER, Mustafa, “Osmanlı Devletinde Vakıflar ve Vakıf Müessesesi”, *Osmanlı Teşkilat Tarihi*, Ed. Tufan Gündüz, Grafiker Yayınları, Ankara 2012.
- HOBBSAWM, Eric, *Sosyal İsyancılar*, çev. Necati Doğru, Sarmal Yayınevi, İstanbul 1995.
- İNALCIK, Halil, *Devlet-i ‘Aliyye I*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012.
- _____, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, çev. Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014.
- _____, “Osmanlılarda Raiyyet Rüsûmu”, *Bellekten*, XXIII / 92, Ankara 1959.
- KARAMAN, Hayreddin, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, C.I, İz Yayınları, İstanbul 2001.
- KONYALI, İbrahim Hakkı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, Enes Kitap, Konya 1997.
- KUNT, Metin, *Sancaktan Eyalete, 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1978.
- KURT, İsmail, *Para Vakıfları*, İstanbul 1996.
- KÜÇÜKDAĞ, Yusuf, *Lâle Devrinde Konya*, (SÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 1989.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1998.
- MUŞMAL, Hüseyin, “XVII. Yüzyıl Ortalarında Konya Mahalleleri”, *Konya Kitabı IV, KTO İpek Yolu Dergisi*, Ed. Yusuf Küçükdağ, Özel Sayı, Aralık 2001.
- OĞUZ, Mustafa - Ahmet AKGÜNDÜZ, “Hüccet”, *DİA*, C.18, TDV Yayınları, Ankara 1998.
- OĞUZOĞLU, Yusuf, *17. Yüzyıl Konya Şehir Müesseseleri ve Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Araştırma*, (AÜ. Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 1980.
- ORHONLU, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı*, Eren Yayınları, İstanbul 1987.

- ORTAYLI, İlber; *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kâdı*, Ankara 1994.
- _____, “Osmanlı Devleti’nde Kâdı”, *DİA*, C.24, TDV Yayınları, Ankara 2001.
- _____, “Osmanlılar’da Millet Sistemi”, *DİA*, C.30, TDV Yayınları, Ankara 2005.
- ÖZ, Mehmet, “Tahrir”, *DİA*, C.39, TDV Yayınları, Ankara 2010.
- ÖZCAN, Ruhi, *17. Yüzyılda Konya’da Mülk Satışları ve Fiyatlar*, (SÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 1993.
- ÖZTÜRK, Nazif, “Mütevelli”, *DİA*, C.32, TDV Yayınları, Ankara 2006.
- PAKALIN, Mehmed Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.1-2-3, MEB Yayınları, İstanbul 1983.
- SAHİLLİOĞLU, Halil, “Onbeşinci Yüzyılın Sonu ile Onaltıncı Yüzyılın Başında Bursa’da Kölelerin Sosyal ve Ekonomik Hayattaki Yeri”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Özel sayı, Ankara 1979.
- SAK, İzzet - Alaattin AKÖZ, “Osmanlı Toplumunda Evliliğin Karşılıklı Boşanma İle Sona Erdirilmesi: Muhâla’a (18. Yüzyıl Konya Şer’iye Sicillerine Göre)”, *SÜ. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.15, Konya 2004.
- SAK, İzzet, *Şer’iye Sicillerine Göre Sosyal ve Ekonomik Hayatta Köleler (17. ve 18. Yüzyıllar)*, (SÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 1992.
- _____, “Şer’iye Sicilleri Işığında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Aile Hayatı: Konya Örneği (1700-1725)”, *Tarihin Peşinde*, S.7, 2012.
- SEZER, Baykan, *Asya Tarihinde Su Boyu Ovaları ve Bozkır Uygarlıkları*, İstanbul 1979.
- SOYUCAK, Ali Rıza, *Konya ve Çevresinde Eşkıyalık Hareketleri (1640-1675)*, (SÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1997.
- ŞENER, Abdulkadir, *İslâm Hukukunda Hibe*, Ankara 1984.
- TABAKOĞLU, Ahmet, *Türk İktisat Tarihi*, İstanbul 1998.
- TAŞ, Hülya, *XVII. Yüzyılda Ankara*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006.
- TOPAL, Şevket, “Korumaya Muhtaç Çocukların Bakımı ve Gözetimi Açısından İslâm Hukûkunda Velâyet ve Vesâyet Yetkisi”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, S.VI/3, 2006.

- TUŞ, Muhittin - Bayram ÜREKLİ, “Osmanlı’da Ailenin Niceliği, Eş Durumu ve Çocuk Sayıları: Konya Örneği”, *Kafalı Armağanı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002.
- TUŞ, Muhittin, *Sosyal ve Ekonomik Açıdan Konya*, Tablet Yayınları, Konya 2007.
- UĞUR, Yunus, “Şer’iyye Sicilleri”, *DİA*, C.39, TDV Yayınları, Ankara 2010.
- UZ, M.Ali - Bekir ŞAHİN, “Şer’iye Sicillerinde 16. ve 17. Yüzyıllar Arasında Konya Mahalle Adları”, *Konya Kitabı VII, KTO İpek Yolu Dergisi*, Ed. Caner Arabacı, Özel Sayı, Aralık 2004.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.
- _____, *Osmanlı Tarihi*, C.II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011.
- ÜÇÖK, Coşkun - Ahmet MUMCU - Gülnihal BOZKURT, *Türk Hukuk Tarihi*, Ankara 1996.
- WHITE, Sam, *Osmanlı’da İsyân İklimi, Erken Modern Dönemde Celâli İsyânları*, çev. Nurettin Elhüseyni, Alfa Yayınları, İstanbul 2013.
- YAMAN, Talat Mümtaz, “Osmanlı İmparatorluğu Teşkilatında Mütessesimlik Müessesesine Dair”, *Türk Hukuk Tarihi Dergisi*, C.I, Ankara 1944.

EKLER
ÖRNEK BELGELER VE TRANSKRİPT, GRAVÜR, FOTOĞRAFLAR, HARİTA VE
26 NUMARALI KONYA ŞER'İYE SİCİLİ İÇİNDEKİLER

Handwritten Ottoman Turkish text in Rika script, covering the majority of the left page. The text is organized into several paragraphs, with some lines written in a larger, bolder hand, possibly indicating headings or important points. The script is dense and fills the page from top to bottom.

تقديس

بوجاق

الدونوس

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

عجلار

Handwritten number '161' inside a rectangular box at the bottom of the page.

26

C 13

142 adit

26 Numaralı Konya Şer'îye Sicili'nin 1. Sayfası'nın Transkripti

1-1 Mülk Satışı (Bağ Satışı)

es-Seyyid 'İvaz bey'-i bağ el-Hâc Hasan

Mahmiye-i Konya'da Debbâğhâne Mahallesi sâkinlerinden es-Seyyid 'İvaz bin Kadem eri nâm kimesne asâleten ve zevcesi İsmihan bint-i Mustafâ tarafından zikri atî bey'e ve kabz-ı semene vekîli olup mezbûrenin zâtını ma'rifet-i şer'îye ile 'ârifân olan Hasan Beşe ibn Ebûbekir Beşe ve İsmâ'îl Çelebi ibn 'Abdurrahman şehâdetleriyle şer'ân vekâleti sâbite olmağla vekâleten meclis-i şer'-i hafîr-ı lâzîmü't-tevkîrde bâ'isü'l-kitâb el-Hâc Hasan bin Satı Baba mahzarında ikrâr ve takrîr-i kelâm idüp Kuzgunkavağı Mahallesi'nde vâki' bir taraftan el-Hâc Şa'bân mülkü ve bir taraftan ba'zen el-Hâc Receb ve ba'zen merkûm el-Hâc Hasan mülkü ve bir taraftan 'Alî Çelebi mülkü ve bir taraftan tarîk-i 'âmm ile mahdûd eşcârî müştemil olup müvekkile'i mezbûre ile benim müşterek mülkümüz olan erkek ta'bîr olunur altı puşta bağımızı mezbûr el-Hâc Hasan'a vekâletim ve asâletim hasebiyle seksen beş esedî guruşa bey'-i bât-ı sahîh-i şer'î ile bey' idüp ol dahî semen-i merkûm ile iştirâ ve kabûl eylemeğin meblağ-ı mezbûr seksen beş guruşu mezkûr el-Hâc Hasan yedinden bi't-temâm ahz ve kabz eyleyüp teslîm-i mebî' eyledim ba'de'l-yevm mülk-i müşterâsıdır keyfe mâ-yeşâ ve yehtâr zabt ve tasarruf eylesün didikde gıbbe't-tasdîk mâ-vaka'a bi't-taleb ketb olundu fi'l-yevmi't-tâsî 'aşer min Recebi'l-ferd li-sene isneteyn ve tis'în ve elf (19 Receb 1092 / 4 Ağustos 1681).

Bektaş bin Hamza, Mustafâ Beşe bin Halîl, Hamza Çelebi bin el-Hâc İbrahîm, el-Hâc 'Alî bin el-Hâc Bayezid, Mehmed bin Bektaş.

1-2 Nafaka Takdîri

Nafaka

Mahmiye-i Konya'da Şeyh Şemseddîn Tebrîzî Mahallesi sâkinlerinden bâ'isü'l-kitâb es-Seyyid 'İvaz Çelebi ibn es-Seyyid Derviş meclis-i şer'-i şerîfe gelüp takrîr-i kelâm ve ta'bîr-i 'ani'l-merâm idüp zevcemin vâlidesi Nisâ bint-i Balî nâm hatunun aklında hiffet olmağla ta'yişe ve me'netini tedârike iktidârı olmayup benim menzîlimde kızı olan zevcem ile ma'â sâkine olduğu ecilden mezbûre için cânib-i şer'den nafaka takdîr olunmak matlûbundur didikde hâkim-i mevki'ü'l-kitâb tûbâ lehu ve hüsn-i me'ab hazretleri târîh-i kitâb gününden mezbûre Nisâ'nın nafaka ve kisvesi ve sâ'ir mesârif-i mühimmesi için yevmî

onar akça farz ve takdîr idüp be-her yevm meblağ-ı mefrûz-ı mezbûru mezkûrenin mesârif-ı merkûmesine harc ve sarfa ve ‘inde’l-ihdiyâc istidâneye ve zafer vaktinde mezkûre üzerine rücû‘a mezkûr Seyyid ‘İvaz Çelebi’ye izin virmeğin mâ-vaka‘a bi’t-taleb ketb olundu fi’l-yevmi’s-sâbi’ min Recebi’l-ferd li-sene isneteyn ve tis’în ve elf (7 Receb 1092 / 23 Temmuz 1681).

‘Abdullah Halîfe bin ‘Abdulhalîm, el-Hâc ‘Abdî bin ‘Alî, Süleymân bin Mustafâ, Mehmed bin İslam, el-Hâc Mahmûd bin Satı.

1-3 Vakıf Mülkün Kirâya Verilmesi

Mahmiye-i Konya’da mahalle-i Turşucu Mescidi’nin İmamı ve evkâfının mütevellîsi olan Hasan Halîfe ibn Halîl Çelebi meclis-i şer‘-i hatîr-ı lâzımü’t-tevkîrde bâ‘isü’l-kitâb fahrü’l-akrân es-Seyyid Pîrî Ağa ibn es-Seyyid Mustafâ Beğ mahzarında bi’t-tevliye ikrâr ve takrîr-i kelâm idüp mahalle-i merkûmede vâki’ bir taraftan Seyyid Mustafâ mülkü ve bir taraftan Yahyâ Efendi mülkü ve bir taraftan tarîk-i hâss ve bir taraftan tarîk-i ‘âmm ile mahdûd iki bâb harâbe beyt ve bir havluyu müşt Emil menzil mescid-i mezbûrun vakfi olup menâfi’î imâmına meşruta iken harâbe müşerref olup imâret ve meremmete vakıfda müsâ‘ade olmamağla icâre arz olundukda ahardan kimesne rağbet itmeyüp ve ziyâde icâre ile talep olmayup ancak mezbûr es-Seyyid Pîrî Ağa yirmi guruş icâre-i mu‘accele ve senede altmış akça icâre-i mü‘eccele ile üzerine müceddeden ebniye ve sukûf ihdâs itmek için isticâr itmekle ben dahî tevliyetim hasebiyle icâr-i meşrûh her vecihle cânib-i vakfa evlâ ve enfa‘ olduğu ecilden hâlâ icâre-i mislî olan icâretân mezkûretân ile menzil-i mezbûrun ebniye ve sukûf ve zeminini târîh-i kitâb gününden her üç senede bir akd-i cedîd olunup akd olan aharı akd-i sâninin evlâ olmak üzere doksan sene tamamına dek merkûm es-Seyyid Pîrî Ağa’ya icâr ve teslim ve yedinden icâre-i mu‘accele olan meblağ-ı merkûm yirmi guruşu vakf için ahz ve kabz eyledim ol dahî vech-i muharrer üzere isticâr ve kabûl eyledi ba‘de’l-yevm üzerine verildiği vech-i muharrer üzere müceddeden ebniye ve sukûf ihdâs eylesün didikde gibbe’t-tasdîk mâ-vaka‘a bi’t-taleb ketb olundu fi’l-yevmi’l-ışrîn min Recebi’l-ferd li-sene isneteyn ve tis’în ve elf (20 Receb 1092 / 5 Ağustos 1681).

Mahmûd Çelebi bin ‘Alî Beğ, el-Hâc Ahmed bin Mustafâ, Seyyid Mustafâbin Mehmed, Seyyid ‘Abdurrahîm Çelebi bin el-Hâc Hüseyin, Mehmed Çelebi bin Şa‘bân.

وقد حاصله اجرة زاده ابقه المفقودة

283

انتم فقطه في السنين اولى ولاية الموحدين سعدان الفضل واليقين حجة الحق على الملوك اجمعين
 معلوم الانبياء والاطهار المقتضين بوعثنا بيا الملك المعين مولانا فتنة ما جئنا زينة فضائل
 من شيعه وشيخها من زواجر او ابيها معلوم اولاه مدينه قويمه مراتب اوتان من الملوك سلا
 سعاده عرض حاله اديبه بونكر حقه خاتمه معناه قديم اوزره قضاة منوكر اوتان من حاشية
 اولاد ابايها سبه لوزن كوروي ثقف ودفتر اولاد قضاة ما تون اوزره رسم سبيل سبيل سبيل
 اوتان اكل ايجره ويره كحان لركن هالبا اوتان مما سبيل اولاد قضاة عتاه اديبه بزيادة ايجره
 اديبه طاهر وعتاه اولاد كل من بلدي ما تون اوزره رسم سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل
 ويره كل من صكه خلاه ما تون سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل
 اطلعت ما تون اوزره علم اوتان امور اوستدر سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل
 وصول بلوقه صادر اوتان امور اوزره علم اديبه وفتح خصم من زوره عام حق وعتاه
 اوزره عقدا اولاد كوروي حصد اولاد قضاة اوزره ايسه ايام سعادت اجماعه كسبه
 طاهر وعتاه اولاد قضاة قضاة قضاة قضاة قضاة قضاة قضاة قضاة قضاة قضاة
 مما سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل
 ايجره وعتاه اوتان اكل ايجره ويره كوروي ثقف ودفتر اولاد قضاة ما تون اوزره رسم سبيل
 ايجره وعتاه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه
 من بدو شرع من بدو شرع وعتاه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه
 نكاح

مستطوع
 مستطوع
 مستطوع

برای صلح

خطه هاجره بونكر اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد
 كما در تمامه اوجوه عرض تا اولاد بجه طغف ان اكل سبه مارق انتر استدر كور
 ضبط اكل اوزره حسن زيد قدره عوض حال اديبه بجه طغف ان وطفان سبيل كور
 عهده ملك اولاد سبيل طغف ان اكل سبه مارق اولاد كور وعتاه اديبه اديبه اديبه
 نزيغ ويره كور حاصنه اعلام اكل اكل اكل سبه مارق كور كور اوزره كور حاصنه اديبه
 بدات شرع ويره كور قزمان اديبه حصد من عتاه با انا هاجره وجوده كور ورت كور ورت
 حاله ورتان نزيغ ورتان كور اديبه ورتان صوغه ورتان صوغه موقوفه كور ورتان
 كور كور اوزره بجه طغف ان اكل سبه مارق انتر استدر كور ورتان كور ورتان
 اكل اكل اكل اكل اكل اكل اكل اكل اكل اكل اكل اكل اكل اكل اكل اكل اكل اكل
 موقوفه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه
 ورتان اولاد اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه
 برود ورتان اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه
 ورتان اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه
 اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه
 سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل سبيل
 اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه
 اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه

مستطوع
 مستطوع
 مستطوع

طه ابو من حصيله انا سعادت كور خزينه ايجره اوزره اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه
 بانه بار ورتان اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه

۱۴۴

ناشره من حصيله اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه
 كور كور حصد اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه
 اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه اديبه

۳۴

۱۷/۱۲/۱۱۱

مستطوع
 مستطوع
 مستطوع

26 Numaralı Konya Şer'îye Sicili'nin 282 ve 283. Sayfaları'nın Transkripti

282-1 Konya'da Bulunan Vakıfların Muhâsebesi İçin Muhâsebecilerin Ziyâde Akça Almamaları Hakkında Fermân

Vakf muhâsebesi için ziyâde akça alınmamak üzere emr-i şerîfidir.

Akzâ kuzâtü'l-müslimîn evlâ vülâtü'l-muvahhidîn ma'denü'l-fazl ve'l-yakîn hüccetü'l-hakk-ı ale'l-halk-ı ecma'în vâris-i 'ulûmü'l-enbiyâ ve'l-mürselîn el-muhtass bi-mezîd-i 'inâyeti'l-meliki'l-mu'în Mevlânâ Konya kâdısı zîdet fazâ'ilehu tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki medîne-i Konya'da vâki' evkâf mütevellîleri südde-i sa'âdetime 'arz-ı hâl idüp bunlar her sene temâmında mu'tâd-ı kadîm üzere kazâ-i mezbûrda evkâf muhâsebecisi olanlar ile muhâsebelerin görüp sebt ve defter olundukda kânûn üzere resm-i sicil sekiz akça ve imzâya on iki akça viregelmişler iken hâliyân evkâf muhâsebecisi olanlar kanâ'at eylemeyüp ziyâde akçaların alup zülm ve te'addî eylediklerin bildirüp kânûn üzere resm-i sicil sekiz akça ve imzâya on iki akça virdiklerinden sonra hilâf-ı kânûn ziyâde talebiyle rencîde olunmamak bâbında emr-i şerîfim ricâ eyledikleri ecilden kânûn üzere 'amel olunmak emrim olmuşdur buyurdum ki hükm-i şerîfimle vusûl buldukda bu bâbda sâdir olan emrim üzere 'amel idüp dahî husus-ı mezbûra temâm hak ve 'adl üzere mukayyed olup göresin 'arz olunduğu üzere ise eyyâm-ı sa'âdet encâmımda kimesneye zülm ve te'addî olduğuna kat'ân rızâ-yı şerîfim yokdur bunlar sene temâmında mu'tâd-ı kadîm üzere evkâf muhâsebecisi olanlar ile muhâsebelerin görüp sebt ve defter olundukda kânûn üzere resm-i sicil sekiz akça ve imzâya on iki akça virdiklerinden sonra hilâf-ı kânûn evkâf muhâsebecisi olanlara ziyâde akça talebiyle bunları rencîde ve remîde itdirmeyüp ve ol bahâne ile bir akça ve bir habbelerin almayalar ve aldirmayasız min ba'd şer'-i şerîfe ve kânûn ve emr-i hümâyûnuma muhâlif kimesneye iş itdirmeyesiz şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız tahrîren fî evâsıt şehr-i Rebî'ü'l-ahir li-sene isneteyn ve tis'în ve elf (11-20 Rebî'ü'l-ahir 1092 / 30 Nisan-9 Mayıs 1681).

Bu emr-i şerîf fazîletli Hasan Efendi zamânında kayd olunmuşdur.

Be-Makâm-ı Kostantiniyye el-Mahrûse.

Kayd şud fî 20 Receb sene 1092 (5 Ağustos 1681).

282-2 Suğla Mukâta‘ası’nın İltizâma Verilmesi Hakkında Berât

Berât-ı Suğla

Nişân-ı şerîf-i ‘âlîşân hükmü oldur ki.

Havâs-ı hümâyunumdan olup vilâyet-i Anadolu’da vâki‘ Suğla ve tevâbi‘i mukâta‘asının bir senesi ber-vech-i maktû‘ kâmân dört bin üç yüz guruş tâm olup bin doksan iki Martı ibtidâsından girü zabt eylemek üzere Hasan zîde kadruhu ‘arz-ı hâl idüp bin doksan ve doksan bir seneleri ‘uhdemde olmağla bin doksan iki senesi dahî olıgeldüğü pîşîn ile der-‘uhde olunup berât-ı şerîfim virilmek ricâsına i‘lâm itmeğın iki senenin muhâsebesin görmek üzere tahsîli için berât-ı şerîfim virilmek fermân olmağın hakkında mezîd-i ‘inâyet-i padişâhânem vücûda getürüp kendü ‘arz-ı hâli ve fermân-ı şerîfim mûcibince zıkr olunan Suğla ve tevâbi‘i mukâta‘ası maktû‘una kesr ve noksân getürmemek üzere bin doksan iki senesi Martı ibtidâsından bir sene temâmına değın girü zabt eylemek üzere kıdvetü’l-emâsil ve’l-akrân Hasan zîde kadruhu Çekmece-i kebîr sâkinlerinden ‘Abdullah kefâletiyle tevcîh olunmağın mümâ-ileyh zîde kadruhu dahî mukâta‘a-i mezbûru olıgeldiği üzere zabt ve rabt ve vâki‘ olan cüz’î ve küllî mahsûlâtın ahz ve kabz eyleyüp zabt ve tasarrufuna taraf-ı ahardan bir ferde bir vecihle dahl ve ta‘arruz itdirilmeye ve maktû‘u olan meblağdan dahî yüz elli bin akçasın Konya’da vâki‘ Hazret-i Mevlânâ kuddisse sırrihü’l-‘azîzin asitânesi fukarâsının harc ve matbahları için edâ ve teslîm eyleyüp bâkî kalan üç yüz altmış altı bin akçasın dahî asitâne-i sa‘âdet hazînesine teslîm-i hazîne-i ‘âmire eylemek üzere müceddeden işbu berât-ı hümâyûnum virilmiştir ol bâbda kimesne müdâhale eylemeyeler şöyle bileler ‘alâmet-i şerîfe i‘timâd kılalar tahfîren fi’l-yevmi’s-sâdis şehri Recebi’l-merceb li-sene isneteyn ve tis’în ve elf (6 Receb 1092 / 22 Temmuz 1681).

Be-Makâm-ı Kostantiniyye el-Mahrûse.

Kayd şud fi 26 Receb sene 1092 (11 Ağustos 1681).

283-1 Hazine Nakli İçin Fermân Özeti

Trablus'dan tahsîl ve asitâne-i sa'âdete giden hazîne için emr-i şerîf olup mazmûnunda iki konâğı bir idüp yanına yarâr ve mu'temed-i 'aliyye adamlar koşup gereği gibi hıfz ve hırâset eyleyesiz diyü buyurulmağın.

Kayd şud fi 13 Saferi'l-hayr sene 1093 (13 Safer 1093 / 21 Şubat 1682).

283-2 Avâriz Malı Nakli İçin Fermân Özeti

Şâm-ı şerîfden tahsîl olunan 'avâriz mâlı için emr-i şerîf olup mazmûnunda mahûf ve muhâtara olan mahallerde gereği gibi hıfz ve hırâset iderek emîn ve sâlim birbirinize ulaştırup zarar ve güzend iriştirmekden ihtirâz eyleyesiz diyü buyurulmağın.

Kayd şud fi 3 Rebî'ü'l-ahir sene 1093 (11 Nisan 1682).

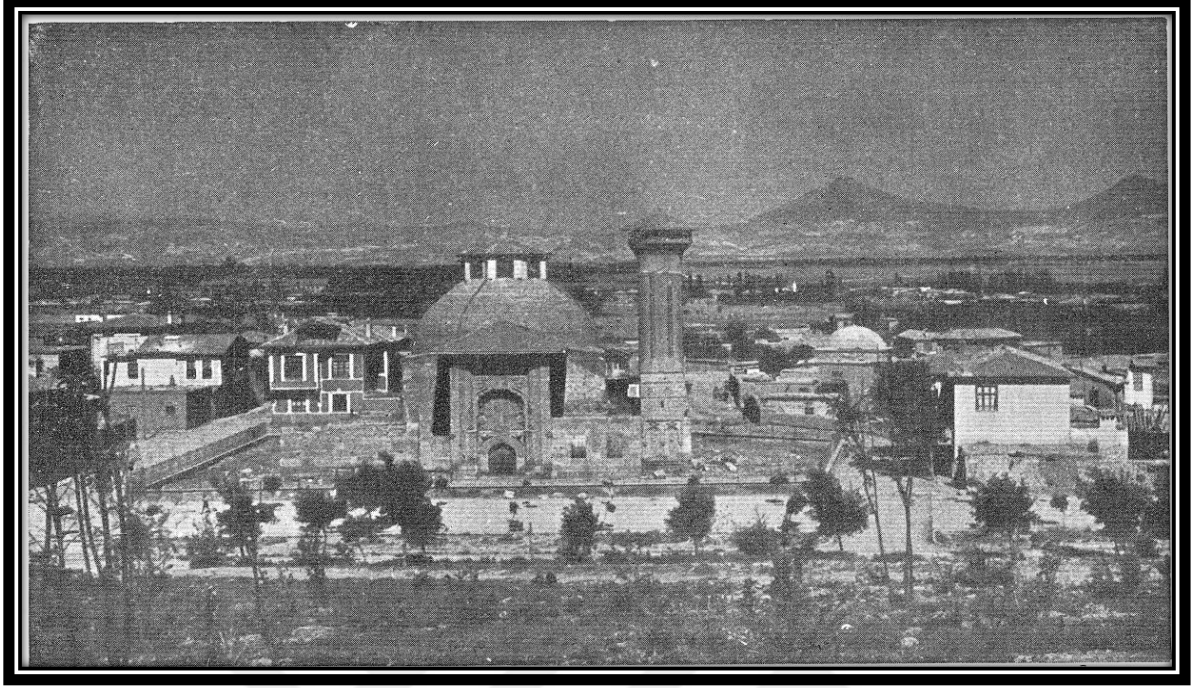
Konya Kalesinin Pazar Kapısını Gösteren Bir Gravür
(Charles Texier, *Description de Asia mineure*, Paris 1849, II.)

Alâaddin Köşkü'nün Kalıntılarının XIX. Yüzyıl Sonundaki Durumunu Gösteren Fotoğraf
(Frederich Sarre, *Reise in Kleinasien*, Berlin 1896)

Alâaddin Tepesinden Şehre Bakış: “Önde İnce Minare, Arkada Takkeli Dağ”
(Celile Berk, *Konya Evleri*, İstanbul 1951)

Selimiye Camii Şerefesinden Konya'nın Genel Görünüşü (Celile Berk'den)

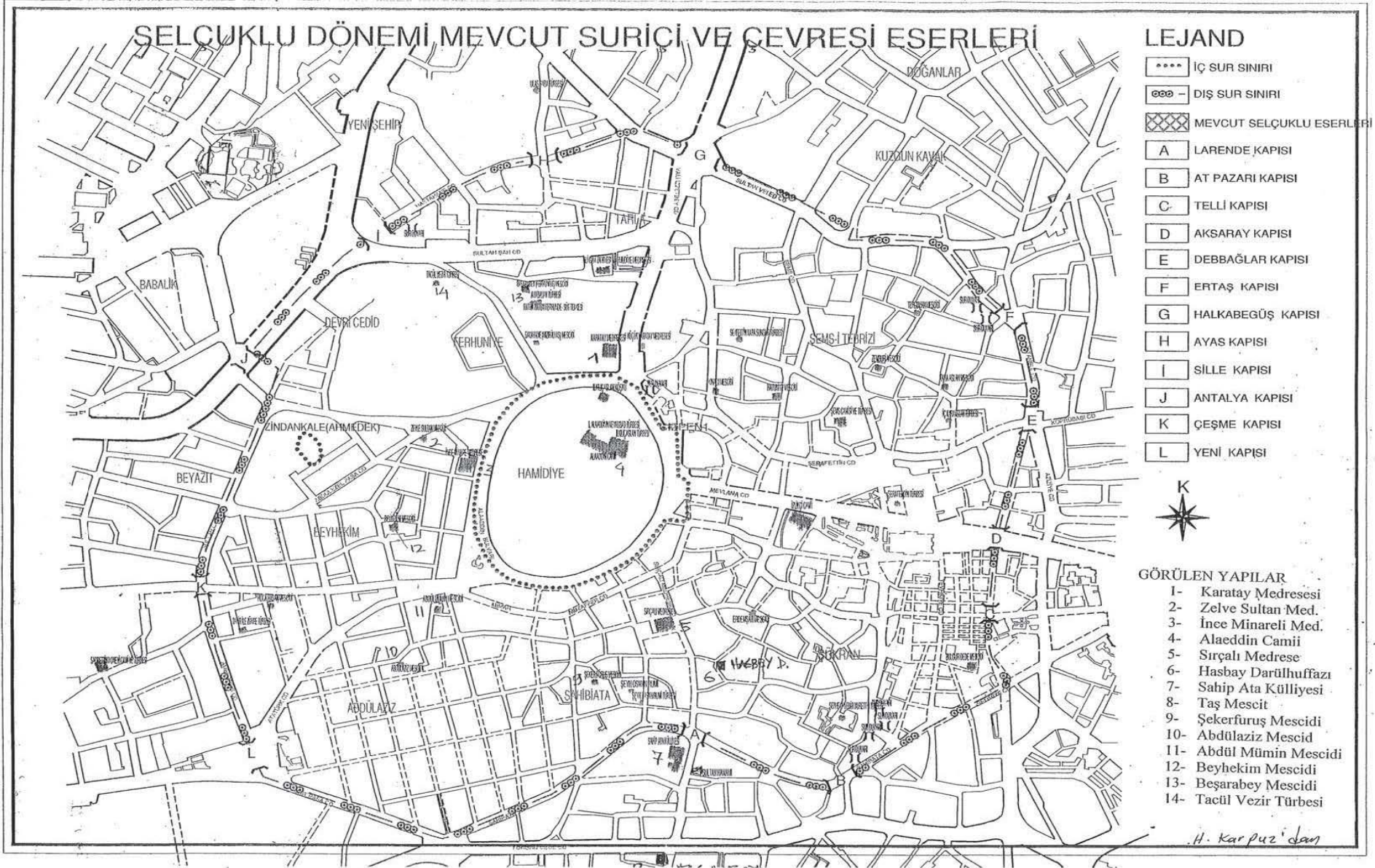
İnce Minare Civarında, Zevle Sultan Mahallesi'nde Bir Sokak (Celile Berk'den)

Piri Mehmed Paşa Mahallesi'nde Bir Ev (Celile Berk'den)

SELÇUKLU DÖNEMİ MEVCUT SURİCİ VE ÇEVRESİ ESERLERİ

LEJAND

- İÇ SUR SINIRI
- - - - - DIŞ SUR SINIRI
- MEVCUT SELÇUKLU ESERLERİ
- A LARENDE KAPISI
- B AT PAZARI KAPISI
- C TELLİ KAPISI
- D AKSARAY KAPISI
- E DEBBAĞLAR KAPISI
- F ERTAŞ KAPISI
- G HALKABEGÜŞ KAPISI
- H AYAS KAPISI
- I SİLLE KAPISI
- J ANTALYA KAPISI
- K ÇEŞME KAPISI
- L YENİ KAPISI

GÖRÜLEN YAPILAR

- 1- Karatay Medresesi
- 2- Zelve Sultan Med.
- 3- İnce Minareli Med.
- 4- Alaeddin Camii
- 5- Sırçalı Medrese
- 6- Hasbı Darülhuffazı
- 7- Şahip Ata Külliyesi
- 8- Taş Mescit
- 9- Şekerfuruş Mescidi
- 10- Abdülaziz Mescid
- 11- Abdül Mümin Mescidi
- 12- Beyhekim Mescidi
- 13- Beşarabey Mescidi
- 14- Tacül Vezir Türbesi

H. Karpuz' dan

26 Numaralı Konya Şer'îye Sicili İçindekiler

- 1-1 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
1-2 Nafaka Takdîri
1-3 Vakıf Mülkûn Kirâyaya Verilmesi
2-1 Mülk Satışı (Dükkân Hissesi Satışı)
2-2 Nafaka Takdîri
2-3 Darb Da 'vâsından Ferâgat
2-4 Mîrâs
3-1 Evvelki Belgenin Devamı
3-2 Mal Satışı (Kürk Satışı)
4-1 Konya Kâdisının Göreve Başlama Kaydı
4-2 Mülk Anlaşmazlığı Da 'vâsından Ferâgat
4-3 Darb Da 'vâsı
4-4 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
5-1 Mukâta 'a Zabtı
5-2 Mülk Satışı (Dükkân Satışı)
5-3 Mülk Satış Anlaşmazlığı Da 'vâsı (Bağ Satışı)
6-1 Hizmetkârlık Da 'vâsı
6-2 Ölüm Keşfi (Oluğa Düşüp Ölen Kızın Keşfi)
6-3 Mîrâs
7-1 Evvelki Belgenin Devamı
7-2 Merkeb Da 'vâsı
7-3 Merkeb Satış Anlaşmazlığı Da 'vâsı
7-4 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
8-1 Alacak Anlaşması
8-2 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
8-3 Mîrâs Da 'vâsı
9-1 Ze 'âmet Da 'vâsında Sulh
9-2 Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
9-3 Hisse Satışı
10-1 Merkeb Da 'vâsı
10-2 Mülk Satışı (Ev, Bağ, Bağçe Satışı ve Arazi Tefvîzi)
10-3 Mütevellî Ta 'yîni
11-1 Mezra 'a Zaptı Da 'vâsı
11-2 Mütevellî Ta 'yîni
11-3 Vakfa Mal Bağışı
12-1 Verâset Da 'vâsında Sulh
12-2 Alacak Da 'vâsı
13-1 Mülk Satışı (Ev Satışı)
13-2 Muhâla 'a

- 13-3 *Mîrâs*
- 14-1 *Mülk Satışı (Bağ Satışı)*
- 14-2 *Ölüm Keşfi (Kuyuya Düşüp Ölen Kişinin Keşfi)*
- 14-3 *Nafaka Takdîri*
- 15-1 *Mal Anlaşmazlığı Da 'vâsından Ferâgat*
- 16-1 *Mülk Anlaşmazlığı Da 'vâsı*
- 16-2 *Mülk Satışı (Bağ Satışı)*
- 16-3 *Bulûğa Erme Da 'vâsı*
- 16-4 *Köle ve Cârîye Azâdı*
- 17-1 *Evvelki Belgenin Devamı*
- 17-2 *Muhâla 'a*
- 17-3 *Vasî Ta 'yîni*
- 17-4 *Mîrâs Da 'vâsında Sulh*
- 18-1 *Evvelki Belgenin Devamı*
- 18-2 *Mülk Satışı (Ev Satışı)*
- 18-3 *Ereğli ile Ulukışla Arasında Gidip Gelen Ulaklara Eşkiyâlık Yapanların Yakalanıp Soruşturulması*
- 19-1 *Evvelki Belgenin Devamı*
- 19-2 *Çalınan Deve'nin Bulunması Da 'vâsı*
- 19-3 *Çalınan Deve'nin Bulunması Da 'vâsı*
- 20-1 *Evvelki Belgenin Devamı*
- 20-2 *Mübâşir Ücretinin Belirlenmesi*
- 20-3 *Mülk Satış Anlaşmazlığı Da 'vâsı*
- 21-1 *Cinayet ve Darb Da 'vâsında Sulh*
- 21-2 *Mîrâs Da 'vâsında Sulh*
- 22-1 *Alacak Da 'vâsı*
- 22-2 *Alacak Da 'vâsında Sulh*
- 23-1 *Cinayet ve Darb Da 'vâsındaki Sulh'un İsbâtı*
- 23-2 *Mehr-i Mü'eccel ve Nafaka Talebi Da 'vâsı*
- 24-1 *Darb Da 'vâsında Sulh*
- 24-2 *Fi 'l-i Şenî'ye Da 'vet Etme Da 'vâsı*
- 24-3 *Mülk Anlaşmazlığı Da 'vâsı (Bağ Temlikî Anlaşmazlığı)*
- 25-1 *Evvelki Belgenin Devamı*
- 25-2 *Alacak Da 'vâsı*
- 25-3 *Mesânedden Taş İhrâcı*
- 25-4 *Mülk Satışı (Ev Satışı)*
- 26-1 *Rüsûm-ı Ra 'iyyet Alma Da 'vâsı*
- 26-2 *A 'şâr ve Rüsûm-ı Ra 'iyyet Ahdi*
- 27-1 *Darb Da 'vâsı*
- 27-2 *Mehr-i Mü'eccel ve Nafaka Da 'vâsında Sulh*
- 27-3 *Mülk Satışı (Kireçlik Satışı)*
- 28-1 *Alacak Da 'vâsı*

- 28-2 *Mîrâs'dan Hisse Satışı (Bağ Satışı)*
29-1 *Evvelki Belgenin Devamı*
29-2 *Mîrâs'dan Hisse Satışı (Bağ Satışı)*
29-3 *Mîrâs*
30-1 *Ev Basıp Kılıç İle Darb Edenin Araştırılması*
30-2 *Alacak Da'vâsı*
30-3 *Verâset İsbâtı Da'vâsı*
31-1 *Muhâla'a*
31-2 *Belinde Kılıç İle Nâ-Mahremine Evine Giden Kişinin Yakalanıp Soruşturulması*
31-3 *Darb Da'vâsında Mahalle Ahâlisinin Suçu Olmadığının Tescîli*
32-1 *Mülk Satışı (Bağ Satışı)*
32-2 *Darb Da'vâsı*
32-3 *Darb Da'vâsında Suçlunun Babasının Zarara Kefil Olması*
33-1 *Vakıf İçin Ayrılan Mahsûllerin A'şâr'ını Zabt Etme Da'vâsı*
33-2 *Vasî Ta'yîni*
34-1 *Merkeb Da'vâsı*
34-2 *Mülk Satışı (Ev Satışı)*
34-3 *Mülk Satışı (Ev Satışı)*
35-1 *Vasî Ta'yîni*
35-2 *Vekîl Ta'yîni*
35-3 *Mehr-i Mü'eccel Da'vâsı*
35-4 *Para Hibesi*
36-1 *Fi'l-i Şenî' Kasdı Da'vâsı*
36-2 *Mülk Satışı (Bağ Satışı)*
36-3 *Mülk Satış Anlaşmazlığı Da'vâsı (Ev ve Tarla Satışı)*
37-1 *Evvelki Belgenin Devamı*
37-2 *Mülk Satışı (Ev Satışı)*
37-3 *Mülk Satışı (Ev Satışı)*
37-4 *Muhâla'a*
38-1 *Mülk Satışı (Bağ Satışı)*
38-2 *Mülk Satışı (Tarla Satışı)*
39-1 *Alacak Da'vâsı*
39-2 *Muhâla'a*
39-3 *Mülk Satışı (Ev Satışı)*
40-1 *Küfür Da'vâsı*
40-2 *Câriye Azâdı Da'vâsı*
40-3 *Mülk Satışı (Ev ve Tarla Satışı)*
41-1 *Anbar Kilidini Levendât Tâ'ifesine Açtıranların Soruşturulması*
41-2 *Mehr-i Mü'eccel ve Nafaka Da'vâsında Sulh*
41-3 *Mîrâs Da'vâsı*
42-1 *Alacak Da'vâsı*

- 42-2 *Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi*
42-3 *Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi*
43-1 *Diyet Talebi Da 'vâsı*
43-2 *Vasiyet Da 'vâsı*
44-1 *Vakıf Sâlâriyyesi Alma Da 'vâsı*
44-2 *Katır Da 'vâsı*
44-3 *Mahsûl Kaybetme Da 'vâsı*
45-1 *Ölüm Keşfi (Kuyuya Düşüp Ölen Kişinin Keşfi)*
45-2 *Muhâla 'a*
46-1 *Mülk Satışı (Bağ Satışı)*
46-2 *Verâset İsbâtı Da 'vâsı*
46-3 *Mülk Satışı (Ev Satışı)*
47-1 *Alacak Da 'vâsı*
47-2 *Mülk Satış Anlaşmazlığı Da 'vâsı (Ev Satışı)*
48-1 *Evvelki Belgenin Devamı*
48-2 *Mîrâs Da 'vâsından Ferâgat*
48-3 *Mülk Satışı (Ev Satışı)*
49-1 *Vasiyet Da 'vâsı*
49-2 *Eşkiyâlık Suçuyla Yakalanan Kişinin Soruşturulması*
49-3 *Ölüm Keşfi (Dereden Geçerken Sel Götürüp Ölen Kişinin Keşfi)*
50-1 *Ölüm Keşfi (Tandırda Elinin Yanması Etkisiyle Ölen Kişinin Keşfi)*
50-2 *Mülk Hibesi (Ev Hibesi)*
50-3 *Mülk Satışı (Tarla Satışı)*
51-1 *Evvelki Belgenin Devamı*
51-2 *Alacak Da 'vâsı*
51-3 *Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi*
51-4 *Alacak Da 'vâsı*
52-1 *Nafaka Takdîri (Arapça)*
52-2 *Nafaka Takdîri*
52-3 *Mîrâs Da 'vâsı*
53-1 *Evvelki Belgenin Devamı*
53-2 *Borca Karşılık Emlâk ve Arazi Gösterme*
54-1 *Evvelki Belgenin Devamı*
54-2 *Mîrâs Da 'vâsında Sulh*
55-1 *Evvelki Belgenin Devamı*
55-2 *Mîrâs Da 'vâsında Sulh*
56-1 *Nâmzedden Ayrılma*
56-2 *Câriye Azâdı*
56-3 *Mülke Zarar Verme Da 'vâsı*
57-1 *Darb Da 'vâsı*
57-2 *Mülk Satışı (Ev Satışı)*

- 57-3 Mülk Satışı (Ev Satışı)
58-1 Muhâla 'a
58-2 Mesâneden Taş İhrâcı
58-3 Küfür Da 'vâsı
59-1 Mülk Satışı (Zarûret-i Deyn İçin Ev Satışı)
59-2 Cârîye Azâdı
60-1 Esb-keşân Resmini Vermeme Da 'vâsı
60-2 Şikâyet Olunan Kişinin Mahalle Ahâlisinden Soruşturulması
60-3 Mülk Satışı (Arsa Satışı)
61-1 Mukâta 'a Malından Para Verme
61-2 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
61-3 Talâk
62-1 Mehr-i Mü'eccel Talebi Da 'vâsı
62-2 Esb-keşân Resmini Vermeme Da 'vâsı
63-1 Vasî Ta 'yîni
63-2 Mîrâs Da 'vâsı
63-3 Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
64-1 Mülk Satışı (Ev Satışı)
64-2 Mîrâs
65-1 Hapisten Kurtulmak İçin Para Verme
65-2 Vasiyet Da 'vâsı
66-1 Mîrâs Da 'vâsı
66-2 Alacak Da 'vâsı
67-1 Evvelki Belgenin Devamı
67-2 Esb-keşân Resmini Vermeme Da 'vâsı
67-3 Mülk Satışı (Tarla Satışı)
67-4 Nafaka Takdîri (Arapça)
68-1 Alacak ve Gasb Da 'vâsında Sulh
69-1 Evvelki Belgenin Devamı
69-2 Vakıf Hamamın Mutasarrıfı İle Kirâ Feshi
70-1 Kaliçe Da 'vâsı
70-2 Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
70-3 Du 'âciyân Re 'âyâsının Masrafını Vermeme Da 'vâsı
71-1 Mülk Satışı (Dükkân Satışı)
71-2 Köyünü Terkeden Kişinin Köyüne Döndürülüp Yerleştirilmesi Da 'vâsı
71-3 Muhâla 'a
72-1 Mülk Satışı (Ev Satışı)
72-2 Mülk Satışı (Tarla Satışı)
72-3 Mülk Satışı (Ev Satışı)
73-1 Mülk Satışı (Tarla Satışı)
73-2 Eşkîyâlık Yapan Kişinin Yakalanıp Arkadaşlarının Soruşturulması

- 73-3 Vasî Ta'yîni
74-1 Mülk Satışı (Ev Satışı)
74-2 Vasî Ta'yîni
74-3 Köle Azâdı
75-1 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
75-2 Mîrâs'dan Ferâgat
76-1 Talâk
76-2 Mülk Anlaşmazlığı Da'vâsı
76-3 Mülk Satışı (Ev Satışı)
77-1 Emânet At'ın Geri Alınması
77-2 Alacak Da'vâsı
77-3 Alacak Da'vâsı
78-1 Mülk Satış Anlaşmazlığı Da'vâsı
78-2 Alacak Da'vâsı
78-3 Mülk Satışı (Tarla Satışı)
79-1 Muhâla'a
79-2 Fi'l-i Şenî' Da'vâsı
79-3 Mülk Satışı (Zarûret-i Nafaka İçin Tarla Satışı)
80-1 Mîrâs Da'vâsından Ferâgat
80-2 Vakıf Mahsûlâtında Hisse Anlaşmazlığı Da'vâsı
80-3 Vakıf Olunan Mülkün Vereseler Tarafından Verilmemesi Da'vâsı
81-1 Evvelki Belgenin Devamı
81-2 Alacak Da'vâsında Sulh
82-1 Alacak Da'vâsı
82-2 Alacaklının Alacağından Bir Kısmını Aldığının Tescili
82-3 Yaralama Da'vâsı
83-1 Rûsûm-ı Ra'yyet Vermeme Da'vâsı
83-2 Mülk Satışı (Ev Satışı)
84-1 Kadının Evine Girip Zor Kullanma Da'vâsı
84-2 Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
84-3 Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
85-1 Mülk Hibesi (Ev Hibesi)
85-2 Alacak Da'vâsı
86-1 Küfür ve Darb Da'vâsı
86-2 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
86-3 Mülk Satışı (Ev Satışı)
86-3 Darb Kasdı ve Kapı Kırma Da'vâsı
87-1 Evvelki Belgenin Devamı
87-2 Esb-keşân Resmini Vermeme Da'vâsı
87-3 Mîrâs
88-1 Talâk Da'vâsı

- 88-2 Alacak Da'vâsı
88-3 Mülk Satışı (Zarûret-i Deyn İçin Bağ Satışı)
89-1 Evvelki Belgenin Devamı
89-2 Mîrâsa Vekîl Da'vâsı
89-3 Merhûm Şeyh Sadreddîn Evkâfî'nin Câbîliği Vazîfesi Da'vâsı
90-1 Hayvan Çalma Da'vâsı
90-2 Muhâla'a
90-3 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
91-1 Mülk Satışı (Ev Hissesi Satışı)
91-2 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
91-3 Mülk Satışı (Ev Satışı)
91-4 Mülk Satış Da'vâsından Ferâgat
92-1 Mîrâs Da'vâsından Ferâgat
92-2 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
92-3 Tosun Da'vâsı
92-4 Mülk Satışı (Dükkân Satışı)
93-1 Evvelki Belgenin Devamı
93-2 Mîrâs
93-3 Cârîye Azâdı
93-4 Boşanma Da'vâsı
94-1 Ev ve Eşya Hibesi
94-2 Mîrâs
94-3 Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
95-1 Alacak Da'vâsı
95-2 Darb Da'vâsı
95-3 Ölüm Keşfi
96-1 Alacak Da'vâsı
96-2 Alacak Da'vâsı
96-3 Hırsızlık Suçlamasıyla Yakalanan Kişilerin Teftîşi
97-1 Esir Kurtarılmasına Vekîl Ta'yîni
97-2 Darb ve Hırsızlık Da'vâsında Sulh
97-3 Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
98-1 Alacak Da'vâsı
98-2 Mülk Anlaşmazlığı Da'vâsı
98-3 İltizâm Ortaklığı Anlaşması
99-1 Mülk Satışı (Ev Satışı)
99-2 Şarab İçip Çarşı ve Pazarda Gezen Kişinin Soruşturulması
99-3 Mülk Satışı (Tarla Satışı)
99-4 Kapısına Katran Sürülen Kişinin ve Zevcesinin ve Evlâdının Mahalle Ahâlisinden Soruşturulması
100-1 Vasî Ta'yîni
100-2 Mülk Satışı (Bağ Satışı)

- 100-3 Darb Keşfi (Hançer ile Yaralanan Kişilerin Keşfi)
100-4 Darb Da'vâsı
101-1 Evvelki Belgenin Devamı
101-2 Darb Keşfi (Kılıç ile Yaralanan Yeniçeri Sardarı'nın Keşfi)
101-3 Mülk Satışı (Vakıf Evi Satışı)
102-1 Köy Sipâhisinin Subaşısına Ödenen Paranın Tekrar Ödenmesini İsteme Da'vâsı
102-2 Vasî-i Muhtâr Da'vâsı
102-3 Kapısına Katran Sürülen Kişinin ve Zevcesinin ve Evlâdının Mahalle Ahâlisinden Soruşturulması
103-1 Kapısına Katran Sürülen Kişinin ve Zevcesinin ve Evlâdının Mahalle Ahâlisinden Soruşturulması
103-2 Vasî ve Nâzır Ta'yîni
103-3 Cârîye Azâdı
103-4 Fitk Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
104-1 Alacak Da'vâsı
104-2 Mîrâs
104-3 Mülk Satışı (Ev Satışı)
105-1 Mîrâs
105-2 Mîrâs Da'vâsında Sulh
105-3 Vasî Ta'yîni
106-1 Mîrâs
106-2 Mîrâs
106-3 Mîrâs Da'vâsında Sulh
107-1 Evvelki Belgenin Devamı
107-2 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
107-3 Nikâh
107-4 Mülk Satışı (Tarla Satışı)
108-1 Evvelki Belgenin Devamı
108-2 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
108-3 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
108-4 Ölen Bargiri Hakkında Da'vâsının Olmadığının Tescîli
109-1 Mîrâs
109-2 Bu Belge Darb Edilmiştir
109-3 Fitk Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
110-1 Mülk Satışı (Bağ Hissesi Satışı)
110-2 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
110-3 Mülk Satışı (Ev Satışı)
111-1 Vakfın Alacağına Tahsil Edildiğinin Tescîli
111-2 Mülk Satışı (Vakfa Ait Evin Satışı)
111-3 Mesânedden Taş İhrâcı
112-1 Mîrâsdan Temlik Verme
112-2 Esb-keşân Resmini Vermeme Da'vâsı

- 112-3 Köle Azâdı Da'vâsı
113-1 Evvelki Belgenin Devamı
113-2 Vasiyet Da'vâsı
113-3 Vakfa Ait Bağın Kirasını Alma Da'vâsı
114-1 Evvelki Belgenin Devamı
114-2 Mülk Satışı (Ev Satışı)
114-3 Mîrâs
114-4 Mülk Satışı (Ev Satışı)
115-1 Evvelki Belgenin Devamı
115-2 Mirâsdan Vakfa Ait Paranın Teslim Alındığının Tescili
115-3 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
115-4 Darb Da'vâsı
116-1 Darb Da'vâsı
116-2 Karaman Beğlerbeğinin Niğde Kazâsı'ndan Zahire Alması Da'vâsında Sulh
117-1 Evvelki Belgenin Devamı
117-2 Mîrâs
117-3 Mîrâs
118-1 Evvelki Belgenin Devamı
118-2 Karaman Beğlerbeğinin Çamardı Kazâsı'ndan Para ve Deve Alması Da'vâsında Sulh
118-3 Rûsûm-ı Ra'iyet ve Cizye Vermeme Da'vâsı
119-1 Mülk Satışı ve Kiralama (Ev Satışı ve Kiralanması)
119-2 Alacak Da'vâsı
119-3 Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
120-1 Vakfa Ait Değirmenlerin Kira Bedelleri Anlaşması
120-2 Mülk Satışı (Ev Satışı)
120-3 Mülk Satışı (Ev Satışı)
121-1 Mîrâs Da'vâsı
121-2 Mülk Satışı (Ev Satışı)
122-1 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
122-2 Mîrâs Da'vâsında Sulh
123-1 Köy Ahâlisinden Kişilerin Hâllerinin Soruşturulması
123-2 Vasiyet ve Vasî-i Muhtâr Ta'yîni
123-3 Mülk Satışı (Zarûret-i Nafaka İçin Bezirhâne Satışı)
124-1 Vasiyet Da'vâsı
124-2 Mülk Satış Anlaşmazlığı Da'vâsı (Arsa Satışı)
125-1 Mütevellî Ta'yîni
125-2 Vasî ve Nâzır Ta'yîni
125-3 Vasiyet Da'vâsı
126-1 Nâ-mahrem Eve Giren Kişinin Yakalanıp Soruşturulması
126-2 Darb Da'vâsı
126-3 Alacak Da'vâsı

- 127-1 Evvelki Belgenin Devamı
127-2 Mülk Satışı (Tarla Satışı)
127-3 Mülk Satışı (Tarla Satışı)
127-4 Vasî Ta'yîni
127-5 Nafaka Takdîri (Arapça)
128-1 Alacak Da'vâsı
128-2 Alacak Da'vâsı
129-1 Nafaka Takdîri
129-2 Darb Da'vâsı
129-3 Alacak Da'vâsı
130-1 Alacak Da'vâsı
130-2 Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
130-3 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
130-4 Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
131-1 Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
131-2 Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
131-3 Mesânedden Taş İhrâcı
131-4 Darb Da'vâsı
132-1 Alacak Da'vâsında Sulh
132-2 Alacak Da'vâsı
133-1 Mülk Hibesi ve Satışı (Ev Hibesi)
133-2 Alacak Da'vâsı
134-1 Evvelki Belgenin Devamı
134-2 Gammazcılık Da'vâsı
134-3 Tarla Tasarruf Hakkının Satışı
134-4 Vasî ve Nâzır Ta'yîni
135-1 Mîrâs
135-2 Mülk Satışı (Ev Satışı)
135-3 Mülk Satışı (Ev Satışı)
136-1 Mülk Satışı (Ev ve Tarla Satışı)
136-2 Mülk Satışı (Ev Satışı)
136-3 Mülk Hibesi (Ev ve Eşya Hibesi)
137-1 Mîrâs
137-2 Mülk Satışı (Ev Satışı)
137-3 Muhâla'a
138-1 Mehr-i Mü'eccel Da'vâsı
138-2 Mülk Anlaşmazlığı Da'vâsı
139-1 Cârîye Da'vâsı
139-2 Mîrâs
140-1 Bekâret Durumu Sorgulama
140-2 Mülk Satışı (Dükkân Satışı)

- 140-3 Mülk Satışı (Ev Satışı)
141-1 Nâmzedden Ayrılma Da'vâsı
141-2 Mülk Satışı (Tarla Satışı)
141-3 Hizmet Ücretinin Alındığının Tescîli
142-1 Alacak Da'vâsı
142-2 Nikâh Akdi Da'vâsı
143-1 Nâmzedlik Da'vası
143-2 Muhâla'a
143-3 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
143-4 Mütevellî Ta'yîni
144-1 Mülk Satışı (Ev Hissesi Satışı)
144-2 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
144-3 Bekâret Durumu Sorgulama
145-1 Mülk Satış Anlaşmazlığı Da'vâsı
145-2 Talâk
145-3 Mütevellî Ta'yîni
146-1 Alacak Da'vâsı
146-2 Mülk Satışı (Ev Satışı)
146-3 Mîrâs Da'vâsında Sulh
147-1 Evvelki Belgenin Devamı
147-2 Mülk Satışı (Ev Satışı)
147-3 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
147-4 Mütevellî Ta'yîni
148-1 Mülk Anlaşmazlığı Da'vâsında Sulh
148-2 Nâmzedlik Da'vâsında Sulh
148-3 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
149-1 Mîrâs
149-2 Nafaka Takdîri (Arapça)
149-3 Fitik Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
150-1 Ölüm Keşfi (Rakı İçip Ölen Kişinin Keşfi)
150-2 Nikâh Akdi Anlaşmazlığı
150-3 Nikâh Akdi Anlaşmazlığı
151-1 Fitik Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
151-2 Nafaka Takdîri Anlaşmazlığı
151-3 Mütevellî Ta'yîni
152-1 Bargir Da'vâsı
152-2 Arazi Zapt Etme Da'vâsı
153-1 Muhâla'a
153-2 Mülk Satışı (Ev Hissesi Satışı)
153-3 Fitik Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
153-4 Fitik Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi

- 154-1 Mîrâs Da'vâsında Sulh
154-2 Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
154-3 Vasî Ta'yîni
155-1 Mülk Satışı (Ev Satışı)
155-2 Merkeb Da'vâsı
155-3 Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
156-1 Mülk Satışı (Tarla Satışı)
156-2 Talâk
156-3 Vasiyet Da'vâsı
157-1 Alacak Da'vâsı
157-2 Nafaka Takdîri
157-3 Vasî Ta'yîni
158-1 Muhâla'a
158-2 Mîrâs Da'vâsı
159-1 Kefâlet Da'vâsı
159-2 Muhâla'a Da'vâsı
159-3 Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
160-1 Mülk Satışı (Zarûret-i Nafaka İçin Ev Satışı)
160-2 Mezra'a Zapt Etme Anlaşmazlığı
161-1 Mülk Satışı (Ev Satışı)
161-2 Mülk Anlaşmazlığı Da'vâsı
161-3 Mîrâsdan Hak Alma Tescîli
162-1 Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
162-2 Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
162-3 Mülk Satışı (Ev Satışı)
162-4 Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
163-1 Talâk Da'vâsı
163-2 Hasta Olan Kişinin Tedâvisi İçin Bimârhâneye Teslîm Edilmesi Talebi
163-3 Tekâlif Verme Anlaşması
164-1 Mülk Satışı (Ev ve Bağ Satışı)
164-2 Mülk Satışı (Ev Satışı)
164-3 Alacak Da'vâsında Sulh
165-1 Vasî Ta'yîni
165-2 Darb Da'vâsında Köy Ahâlîsinin Suçunun Olmadığının Tescîli
165-3 Vasiyet Da'vâsı
166-1 Nafaka Da'vâsı
166-2 Talak Da'vâsı
166-3 Nafaka Takdîri (Arapça)
167-1 Bağ Hibesi Da'vâsı
167-2 Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
167-3 Mülk Satışı (Bağ Satışı)

- 168-1 Mîrâs Da'vâsında Sulh
168-2 Bu Belge Darb Edilmiştir
169-1 Bu Belge Darb Edilmiştir
169-2 Fitik Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
170-1 Mîrâs
170-2 Mülk Satışı (Bağ Hissesi Satışı)
170-3 Vasî Ta'yîni
171-1 Eşkiyâlar Tarafından Gasb Edilen Eşyaların Alındığının Tescîli
171-2 Bu Belge Darb Edilmiştir
172-1 Evvelki Belgenin Devamı
172-2 Mîrâs Da'vâsında Sulh
172-3 Mîrâs Da'vâsı
173-1 Evvelki Belgenin Devamı
173-2 Bu Belge Darb Edilmiştir
173-3 Fitik Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
173-4 Fitik Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
174-1 Tarla Tasarrufu Anlaşmazlığı Da'vâsından Ferâgat
174-2 Mülk Satışı (Ev Satışı)
174-3 Kaybolan Eşyalardan Dolayı Mahalle Ahâlisinin Suçunun Olmadığının Tescîli
175-1 Mîrâs Da'vâsı
175-2 Mülk Satışı (Bağ ve Ev Satışı)
176-1 Muhâla'a
176-2 Muhâla'a
176-3 Vasî ve Nâzır Ta'yîni
176-4 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
177-1 Evvelki Belgenin Devamı
177-2 Mülk Satışı (Ev Satışı)
177-3 Mîrâsdan Borca Karşılık Hisse Verme
177-4 Fitik Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
178-1 Muhâla'a
178-2 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
178-3 Muhâla'a
179-1 Eşkiyânın Gasbettiği Malları Emânet Bıraktığı Kişilerin Soruşturulmaları
179-2 Fitik Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
180-1 Fitik Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
180-2 Vakıf Hamamın Ta'mîr Keşfi
181-1 Cârîye Da'vâsında Sulh
181-2 Mülk Satışı (Tarla Satışı)
181-3 Vasî ve Nâzır Ta'yîni
182-1 Borca Karşılık Mülk Takası
182-2 Mülk Satışı (Ev Satışı)

- 183-1 Kaybolan Eşyalar İçin Kişi Suçlama Da'vâsı
183-2 Gasp Da'vâsı
183-3 Alacak Da'vâsı
184-1 Mîrâs Da'vâsından Ferâgat
184-2 Borca Karşılık Mülk Takası
184-3 Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
185-1 Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
185-2 Nâmzedden Ayrılma
185-3 Mülk Satışı (Ev Satışı)
185-4 Nafaka Takdîri
186-1 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
186-2 Nafaka Takdîri
186-3 Esb-keşân Resmini Vermeme Da'vâsından Ferâgat
187-1 Bu Belge Darb Edilmiştir
187-2 Vasî Ta'yîni
187-3 Alacak Da'vâsı
187-4 Vasî Ta'yîni
188-1 Mülk Satışı (Bağ ve Tarla Satışı)
188-2 Talâk Da'vâsı
188-3 Vasî ve Nâzır Ta'yîni
189-1 Mülk Satışı (Kireçlik Satışı)
189-2 Mülk Satışı (Ev Satışı)
189-3 Mülk Satışı (Ev Satışı)
190-1 Kiremidli Han'ın Ta'mîr Keşfi
190-2 Alacak Da'vâsı
191-1 Evvelki Belgenin Devamı
191-2 Mîrâs Da'vâsında Sulh
191-3 Mütevellî Ta'yîni
192-1 Alacak Da'vâsı
192-2 Mülk Satışı (Ev Hissesi Satışı)
193-1 Darb ve Alacak Da'vâsı
193-2 Alacak Da'vâsı
193-3 Mülk Satışı (Ev Satışı)
194-1 Darb ve Alacak Da'vâsında Sulh
194-2 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
195-1 Evvelki Belgenin Devamı
195-2 Vakıf Arazinin Mahsulâtından Mîr-âb'a Ait Öşrü Vermeme Da'vâsı
196-1 Alacak Da'vâsı
196-2 Tarla Tasarrufu Anlaşmazlığı Da'vâsı
197-1 Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
197-2 Küfür Da'vâsı

- 197-3 Vasiyet Da'vâsı
198-1 Mülk Satışı (Arsa Satışı)
198-2 Tevliyet Anlaşmazlığı Da'vâsı
198-3 Mülk Satışı (Kireçlik ve Oda Satışı)
199-1 Evvelki Belgenin Devamı
199-2 Emânet Eşya Talebi Da'vâsı
199-3 Mîrâs
200-1 Mîrâs
200-2 Mülk Hibesi (Tarla Hibesi)
200-3 Mehr-i Mu'accel İçin Mülk Temlikî
201-1 Vasî Ta'yîni
201-2 Mülk Satışı (Ev Satışı)
201-3 Mîrâs Da'vâsında Sulh
202-1 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
202-2 Vasî Ta'yîni
202-3 Vasî Üzerine Nâzır Ta'yîni
203-1 Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
203-2 Mesânededen Taş İhrâcı
203-3 Mülk Satışı (Ahrır Satışı)
203-4 Vasî Ta'yîni
204-1 Mülk Satışı (Ev Satışı)
204-2 Mîrâs Da'vâsı
204-3 Avârız ve Bedel-i nüzul Talebi Da'vâsı
205-1 Evvelki Belgenin Devamı
205-2 Mütevellî Ta'yîni
205-3 Mîrâs Da'vâsı
206-1 Ermeni Kilisesinin Ta'mîr Keşfi
206-2 Darb Da'vâsı
206-3 Katl İddiasının Doğru Olmadığının Tescîli
207-1 Evvelki Belgenin Devamı
207-2 Ölüm Keşfi (Su Kuyusuna Düşüp Ölen Kişinin Keşfi)
207-3 Vasî Ta'yîni
208-1 Mîrâsın Emânetçi Kişiden Alındığının Tescîli
208-2 Eski ve Yeni Mütevellîler Arasında Vakfın Hesâbının Görüldüğünün Tescîli
208-3 Köle Azâdı
209-1 Mezra'a Zabtı Anlaşmazlığının Çözüldüğünün Tescîli
209-2 Alacak Da'vâsından Ferâgat
210-1 Darb Keşfi (Kılıç ile Yaralanan Kişilerin Keşfi)
210-2 Hibe Da'vâsı
211-1 Evvelki Belgenin Devamı
211-2 Mülk Anlaşmazlığı Da'vâsı

- 211-3 Mülk Satış Anlaşmazlığı Da'vâsı
212-1 Evvelki Belgenin Devamı
212-2 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
212-3 Mîrâs Da'vâsında Sulh
213-1 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
213-2 Mülk Satışı (Ev Satışı)
213-3 Alacak Da'vâsı
214-1 Alacaklının Alacağını Teslîm Aldığının Tescîli
214-2 İslâm Dinine Giren Kişinin Tescîli
214-3 Mülk Hibesi (Ev Hibesi)
215-1 Vasiyet ile Vasî-i Muhtâr ve Nâzır Ta'yîni
215-2 Mülk ve Para Hibesi (Ev Hibesi)
215-3 Vasî ve Nâzır Ta'yîni
216-1 Vasî Ta'yîni
216-2 Fi'l-i Şenî' Kasdı Da'vâsı
216-3 Mîrâs
217-1 Çiftçiler Tâ'ifesi Şeyh'inin Yerine Yeni Bir Şeyh'in Ta'yînine İzin Talebi
217-2 Mülk Satışı (Zarûret-i Deyn İçin Ev ve Bağ Satışı)
218-1 Alacak Da'vâsı
218-2 Çocuklu Cârîyeyi Satma Da'vâsı
218-3 Çalınan Eşyalardan Dolayı Mahalle Ahâlisinin Suçunun Olmadığının Tescîli
219-1 Kilise Duvarının Yıkılması Üzerine Keferelerin Mahalle Sâkinlerinin Evlerinin İçine Bakmaları Da'vâsı
219-2 Mîrâs
220-1 Evvelki Belgenin Devamı
220-2 Çalınan Eşyalar İçin Şüphelenen Kişinin Mahalle Ahâlisinden Soruşturulması
220-3 Alacaklının Alacağını Teslîm Aldığının Tescîli
220-4 Fıtık Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
221-1 Kişinin Karısına Kocan Seni Boşadı Deme Da'vâsı
221-2 Kâr Ortaklığında Hesâbın Görüldüğünün Tescîli
221-3 Nafaka Takdîri
222-1 Mehr-i Mü'eccel ve Nafaka Talebi Da'vâsında Sulh
222-2 Mîrâs
222-3 Mülk Satışı (Sığınak Satışı)
223-1 Evvelki Belgenin Devamı
223-2 Kapısına Katran Sürülen Kişinin ve Zevcesinin ve Kızının Mahalle Ahâlisinden Soruşturulması
223-3 Bargir Da'vâsından Ferâgat
223-4 Vasî Üzerine Nâzır Ta'yîni
224-1 Köle Satışı
224-2 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
224-3 Muhâla'a

- 225-1 Alacak Da'vâsı
225-2 Mülk Satışı (Ev Satışı)
225-3 Fitik Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
226-1 Mülk Satışı (Ev Satışı)
226-2 Mülk Satışı (Ev Satışı)
226-3 İslâmı Kabûl Etme Da'vâsı
227-1 Mülk Satışı (Ev Satışı)
227-2 Alacak Da'vâsı
227-3 Fitik Hastalığının Tedâvisi İçin Rıza Senedi
228-1 Mîrâs
228-2 Alacak Da'vâsında Sulh
229-1 Eski ve Yeni Mütevellîler Arasında Vakfın Hesâbının Görüldüğünün Tescîli
229-2 Köle Satışı
229-3 Kısarak Da'vâsı
230-1 Mîrâs
230-2 Mehr-i Mü'eccel ve Nafaka Talebi Da'vâsı
231-1 Vakfa Ait Olan Yalnızca Bağ Köyünün Mahsûlüne Müdâhale Etme Da'vâsı
231-2 Gece İle Eve Girip Hiyânet Kastetme Da'vâsı
232-1 Mîrâs Da'vâsı
232-2 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
233-1 Evvelki Belgenin Devamı
233-2 İmâm'dan Rüsûm-ı Ra'îyyet Taleb Etme Da'vâsı
233-3 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
233-4 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
234-1 Mülk Anlaşmazlığı Da'vâsı
234-2 Mülk Satışı Feshi (Kısarak Da'vâsının Olduğu İddiasıyla Satış Feshi)
235-1 Mîrâs Da'vâsı
235-2 Mesânedden Taş İhrâcı
236-1 Nikâh Akdi Da'vâsı
236-2 Vasî Ta'yîni
237-1 Mülk Satışı (Zarûret-i Deyn İçin Ev Satışı)
237-2 Vasî Üzerine Nâzır Ta'yîni
237-3 Mütevellî Ta'yîni
238-1 Mülk Satış Anlaşmazlığı Da'vâsı
238-2 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
238-3 Mülk Satışı (Tarla Satışı)
239-1 Mülk Satışı (Bağ Satışı)
239-2 Mehr-i Mü'eccel Talebi Da'vâsı
240-1 İmâmlara Ait Vakf Olan Evin Tasarrufu Da'vâsı
240-2 İmâmlara Ait Vakf Olan Evin Ta'mîr ve Kirâ Ücretinin Tahsil Edildiğinin Tescîli
241-1 Evvelki Belgenin Devamı

- 241-2 Niğde Kazâsı 'na Bağlı Köylerin Üzerine Konup Bedava Yeyip İçen ve Konak Akçası Alan Bölükbaşının Da 'vâsının Görülmesi Hakkında Fermân
- 241-3 Niğde Kazâsı 'nda Avârız Toplamaya Memur Olan Kişinin Kânûn ve Defter Dışında Ahâliden Aldığı Akçaların Geri Alınması Hakkında Fermân
- 242-1 Niğde Kazâsı 'nda Mutasarrıf Olan Kişinin Kânûn ve Defter Dışında Ahâliden Aldığı Akçaların Geri Alınması Hakkında Fermân
- 242-2 Niğde Kazâsı 'nda Mutasarrıf Olan Kişinin Dem ve Diyet Adıyla Ahâliden Aldığı Akçaların Geri Alınması Hakkında Fermân
- 243-1 Niğde Sancağı 'nda Mutasarrıf Olan Kişinin Adamlarının Köylere Konup Zahire Parası Adıyla Ahâliden Aldığı Akçaların Geri Alınması Hakkında Fermân
- 243-2 Niğde Sancağı 'nda Mutasarrıf Olan Kişinin ve Kardeşinin Niğde Kasabası 'na Mahsûs Evvelden Beri Akan Suyu Kullanmamaları Hakkında Fermân
- 244-1 Niğde Sancağı 'nda Mutasarrıf Olan Kişinin Kethüdâsı 'nın Niğde Kazâsı Ahâlisinden Müsvedde ve Cerîme Adıyla Aldığı Akçaların Geri Alınması Hakkında Fermân
- 244-2 Niğde Sancağı 'nda Mutasarrıf Olan Kişinin ve Kardeşinin Niğde Kasabası Ahâlisi 'ne Evvelden Beri Mahsûs Olan Mer 'aları Kullanmamaları Hakkında Fermân
- 245-1 Karaman Defterdârı Olan Kişi ile Kethüdâsı 'nın Niğde Kasabası Ahâlisinden Kânûna Aykırı Olarak Aldığı Akçaların Geri Alınması Hakkında Fermân
- 245-2 Niğde Sancağı 'nda Mutasarrıf Olan Kişinin Niğde Kal 'ası Mustahfizlarından Yoklama Adıyla Aldığı Akçaların Geri Alınması Hakkında Fermân
- 246-1 Niğde Kasabası Ahâlisi İle Birlikte Yaşayan Kişilerin Hisselerine Düşen 'Avârız ve Diğer Vergi Yükümlülüklerini Ahâli ile Beraber Ödemeleri Hakkında Fermân
- 246-2 Kalender Nâhiyesi 'ne Tâbi ' Çiftlik Köyü Ahâlisinden Borçlarına Karşılık Zorla ve Eziyetle Alınan Akça ve Terekellerin Geri Alınması Hakkında Fermân
- 247-1 Niğde Sancağı 'nda Mutasarrıf Olan Kişinin Niğde Kazâsı 'nda Bulunan Bir Bağlı Kânûnsuzca Zapt Etmemesi ve Elinden Geri Alınması Hakkında Fermân
- 247-2 Niğde Sancağı 'nda Mutasarrıf Olan Kişinin Diyet Öşrü Adıyla Bir Kazâ Sâkininden Aldığı Akçaların Geri Alınması Hakkında Fermân
- 248-1 Niğde Kazâsı 'nda Cizye Toplamaya Memur Olan Kişinin ve Kethüdâsının Kânûn ve Defter Dışında Zimmîlerden Aldığı Akçaların Geri Alınması Hakkında Fermân
- 248-2 Nefise Hatun Vakfında Okunan Eczâ-i Şerîfe Cüz-hân Berâtı
- 248-3 Bu Belge Darb Edilmiştir
- 249-1 Nasûh Beğ Dârü 'l-huffâzı 'na Cüz-hân Berâtı
- 249-2 Nefise Hatun Dârü 'l-huffâzı 'na Cüz-hân Berâtı
- 249-3 İç-il Sancağı 'nda Ze 'âmet Sahibi Olan Kişinin Yerini Emânet Olarak Bıraktığı Kişiden Erzak ve Eşyalarını Alması Hakkında Fermân
- 250-1 Pirlevganda Mukâta 'ası Re 'âyâsı 'ndan Bazılarının Üzerlerine Düşen Rüsûm ve Öşürleri Ödemeleri ve Muhâlefet Etmemeleri Hakkında Fermân
- 250-2 Beğlerbeği, Mirlivâ, Subaşı ve Adamları 'nın Sudirhemi Nâhiyesi 'ne Bağlı Eryet Köyü Ahâlisi Üzerine Konup Bedava Zahîre ve Akça Almamaları Hakkında Fermân
- 251-1 Seyfiye Yak 'ası Vakfı 'na Yak 'adâr ve Mütevellî Berâtı
- 251-2 İç-il Sancağı 'na Bağlı Dereçilen Köyü Câmî 'ine Ait Vakf Mahsûlününün Bir Başka Vakf Tarafından Zabt Edilmeme Hakkında Fermân
- 252-1 Konya 'nın Dolabucu Mahallesi 'nde Câmî ' Yapımı İçin İzin Verilmesi Hakkında Fermân

- 252-2 Şeyh Vefâ Merkad Câmî 'ine İmâm ve Çerâğdâr Berâtı
- 252-3 Zincirlikuyu Mahallesi 'nde Hâcî Mustafâ 'nın Yaptırıldığı Mescid-i Şerîf'in Mihrâbına Mütevellî Berâtı
- 253-1 Bor Kâdısı 'nın Müslümân Olmamış Bir Kadını Zorla Yanında Alıkoyup Kötülük Etmesi Üzerine Men' ve Def' Olunması Hakkında Fermân
- 253-2 Şeyh Sadreddîn Konevî Evkâfi 'na Mütevellî Berâtı
- 253-3 Sultân 'Alâ'eddîn Evkâfi Dârü'ş-şifâsı 'na Hakîm Şâkirdi Berâtı
- 254-1 Mısır Vâlisi 'nin Gönderdiği Mektubu Taşıyan Ulaklara Menzil Bargiri Verilmesi Hakkında Fermân
- 254-2 Niğde Sancağı 'nda Mutasarrıf Olan Kişinin Ahâleden Kânûnsuzca Aldığı Akçaların Geri Alınması ve Konya 'daki Mahkemede Yargılanması Hakkında Fermân
- 254-3 Fâtıma Hatun Vakfında Okunan Eczâ-i Şerîfe Cüz-hân Berâtı
- 255-1 Suğla Hâsları Mukâta 'ası Berâtı
- 256-1 Sultân Selîm Hân 'İmâreti ve Şâdırvânı 'na Mütevellî Berâtı
- 256-2 Hoca Mu 'în Medresesi 'ne Müderris Berâtı
- 256-3 Sahib 'atâ Mahallesi Mescidi 'ne İmâm Berâtı
- 257-1 Konya 'nın Avârız ve Nüzulu Hakkında Temessük
- 257-2 Ebu'l-Fâzıl Câmî '-i Şerîfi Evkâfi 'na Mütevellî Berâtı
- 257-3 Ebu'l-Fâzıl Câmî '-i Şerîfi Evkâfi Mütevellîsi 'nin Görevi Zabt Etmesi Hakkında Fermân
- 257-4 Hatunsarây Nâhiyesi Çağlak Köyü 'nde Bulunan 'Alî Ağa Evkâfi 'na Cüz-hân Berâtı
- 258-1 Konya, Niğde, Beğşehir, Akşehir, Kayseriye, Aksaray, Kırşehir ve İç-il Sancakları 'Avârızlarının Toplanması Hakkında Fermân
- 258-2 Konya, Niğde, Beğşehir, Akşehir, Kayseriye, Aksaray, Kırşehir ve İç-il Sancakları Bedel-i Nüzullerinin Toplanması Hakkında Fermân
- 259-1 Konya İhtisâbı ve Mîr-âbiyesi Hakkında Mektûb
- 259-2 Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî Asitânesi Evkâfi 'na Mütevellî Berâtı
- 259-3 Sultân 'Alâ'eddîn Câmî 'ine İmâm Berâtı
- 260-1 Boz-ulus Türkmânı Mukâta 'asına Ait Mâl-ı Mîrîlerin Tahsiline Mâni ' Olunmaması Hakkında Fermân
- 260-2 Esb-keşân Hâslarının İltizâma Verilmesi Hakkında Temessük
- 261-1 Beğşehir Sancağı Kır-ili Nâhiyesi 'nde Bulunan Bazı Köylerin Rûsûm-ı Serbestiyesine Dahl Olunmaması Hakkında Fermân
- 261-2 Esb-keşân Mukâta 'ası Hakkında Mektûb
- 261-3 Bor Mukâta 'asının İlhâklarından Nefs-i Konya 'da Düşen Beytü 'l-mâlın Zabtı Hakkında Temessük
- 262-1 Sırçalı Medresesi 'ne Müderris Berâtı
- 262-2 Sırçalı Celâleddîn Medresesi 'ne Ait Mezra 'anın Zabtı Da 'vâsı
- 263-1 İstanbul ve Tevâbi 'i Keferesi Patrikliği 'ne Dâhil Kazâlarda Mîrî Rûsûm Toplamakla Görevli Kişilere Karışılmaması ve Rencîde Edilmemeleri Hakkında Fermân
- 264-1 Karaman Beğlerbeğisi Ahmed Paşa 'nın Eşkiyâ Teftişi İçin Anduğu Kazâsı Ahâlisinden Kânûnsuzca Aldığı Paraların Geri Alınması Hakkında Fermân

- 264-2 Karaman Beğlerbeğisi Ahmed Paşa'nın Çamardı Kazâsı'na Tâbi' Sekizpâre Köyleri Ahâlilerinden Kânûnsuzca Aldığı Paraların Geri Alınması Hakkında Fermân
264-3 Beytihamîd Mu'allimhânesi Vakfına Mütevellî Berâtı
- 265-1 Perâkende-i Ermeni ve Anadolu Rûmlarına Ait Cizyelerin Toplanması Hakkında Fermân
- 266-1 Eski-il Kazâsı'na Tâbi' Hasanlar Köyü Topraklarını Fuzûlî Zabt Edip Tarla Sahiplerine Zarar Verenlerin Mahkemeleri Görülüp Verdikleri Zararları Karşılama Hakkında Fermân
266-2 Eski-il Kazâsı'na Tâbi' Hasanlar Köyü Ahâlisine Zarar Veren Kişinin Mahkemesi Görülüp Verdiği Zararları Karşılması Hakkında Fermân
- 267-1 Hatunsarây Nâhiyesi Çağlak Köyü'nde Bulunan 'Alî Ağa Zâviyesi'ne Ait Mahsûlün Vekîle Verilmesi Hakkında Temessük
267-2 Şeyh Hasan Rûmî Evkâfına Kâtib Berâtı
267-3 Şeyh Hasan Rûmî Evkâfına Cüz-hân Berâtı
267-4 Mücellid Mahallesi Mescidine İmâm Berâtı
- 268-1 Hazret-i Mevlânâ Evkâfında Maaşlı Memurların Hizmetlerini Yapmaları ve Bazı Kimselerin Vakfa Aykırı Vazîfe İhdâs Etmemeleri Hakkında Fermân
268-2 Hazret-i Mevlânâ Evkâfında Maaşlı Memurların Hizmetlerini Yapmaları ve Bazı Kimselerin Vakfa Aykırı Vazîfe İhdâs Etmemeleri Hakkında Dârü's-sa'âde Ağası Mektûbu
268-3 Hatunsarây Nâhiyesi Çağlak Köyü'nde Bulunan Mescid-i Şerîf Vakfına Mütevellî Berâtı
- 269-1 Elllerinde Mühürlü İzin Tezkeresi Olan Yeniçeri, Korucu, Acemioğlanı, Topçu ve Cebecilerin Konya Yeniçeri Serdarına Bağlanması ve Kayd Edilmesi Hakkında Yeniçeri Ağası Mektûbu
269-2 Bâlî Çelebi Rûhu İçin Cüz-hân Berâtı
269-3 Elllerinde Mühürlü İzin Tezkeresi Olmayan Yeniçeri, Acemioğlanı, Topçu ve Cebecilik İddi'asında Bulunan Kişilere Konya Yeniçeri Serdarının Sâhip Çıkması Hakkında Yeniçeri Ağası Mektûbu
- 270-1 Konya Kal'asında Bulunan Mevlüd'ün Salıverilmesi Hakkında Fermân
270-2 Esb-keşân Re'âyâsında Rûsûm-ı Ra'iyet Vermemek İçin 'Înâd ve Muhâlefet Edenlerden Rûsûm-ı Ra'iyetin Alınması Hakkında Fermân
271-1 'Anber Re'is Câmî'-i Şerîfi'ne Meremmâtçı Berâtı
271-2 Konya'da Bazı Kasab ve Çörekçi Tâ'ifesinin Kânûna ve Kadîme Aykırı İşler Yapmamaları ve Kasâb Başının İşlerine Karışmamaları Hakkında Fermân
271-3 Sürü Kilisa Mezra'asının 'Aşâr-ı Şer'iyesinin Verilmesi Hakkında Temessük
271-4 Satı Bânu Hatun Vakfında Okunan Eczâ-i Şerîfe Cüz-hân Berâtı
272-1 Zile Hâsî'nin Paşmaklık Olarak Vâlîde Sultâna Verilmesi Berâtı
273-1 Atabeğ Medresesi Mescid-i Şerîfi'ne İmâm Berâtı
273-2 Zile Hâsî Re'âyâsından Bazılarının Köylerinden Göçmeleri Üzerine Bunların Tutulup Tekrar Köylerine Gönderilmeleri Hakkında Fermân
273-3 Zile Hâsî Re'âyâsından Bazılarının Köylerinden Göçmeleri Üzerine Hâne Harçları ve 'Adet-i Ağnâmlarının Toplanması Hakkında Temessük
274-1 Ermenâk'da Bulunan Mûsâ Paşa Vakfı'na Mütevellî Berâtı
274-2 Ermenâk'da Bulunan Mûsâ Paşa Medresesi Evkâfına Ait Mahsûllerden 'Aşâr-ı Şer'iyelerinin Toplanması Hakkında Temessük

- 274-3 Sırçalı Medresesi 'nin Müderrislik ve Mütevellilikten Başka Vazîfelisinin Olmadığı Hakkında Fermân
- 275-1 Konya 'da Nasûh Beğ Evkâfından Olan Dereçilen Köyü 'ne Nâzır Berâtı
- 275-2 Sırçalı Medresesi 'nde Medfûn Şahîn Türbesi 'ne Türbedâr Berâtı
- 275-3 Sırçalı Medresesi 'nde Medfûn Şahîn Türbesi 'nde Türbedâr Olan Kişiyeye Medrese Müderrisinin Karışmaması Hakkında Fermân
- 276-1 Sultân Bayezid Hân Kervânsaray Hânı 'na Mütevellî Berâtı
- 276-2 Sultân Bayezid Hân Kervânsaray Hânı 'na Nâzır Berâtı
- 276-3 Rumdiğin Köyünde Bulunan Karamanoğlu İbrahim Beğ Câmî '-i Şerîfi Vakfı 'na Mütevellî Berâtı
- 276-4 Şeyh Vefâ Câmî '-i Şerîfi Vakfına Nâzır Berâtı
- 277-1 Boz-ulus Cemâ 'atinden Mustafâ 'yı Darb Edip Eşyalarını Yağmalayan Kişilerin Mahkemelerinin Görülüp Aldıkları Eşyaların Geri Alınması Hakkında Fermân
- 277-2 Boz-ulus Türkmânı 'ndan 'İzzeddîn Cemâ 'ati 'nde Kethüdâ Olan Kişinin Elinden Cemâ 'at 'e Ait Olan Paraların Geri Alınması Hakkında Fermân
- 277-3 Konya Mütessellimliğinin Zaptı Hakkında Temessük
- 278-1 Hâcî Hamza Kazâsı 'nda Bulunan Sinân Paşa Vakfı 'na Mütevellî Berâtı
- 278-2 Veznedâr Hüseyin Ağa Hângâh Câmî 'i 'nde Okunan Eczâ-i Şerîfe Cüz-hân Berâtı
- 278-3 Boz-ulus Kazâsı 'nda Bulunan Azadanlı Cemâ 'atinden Fukarâyı Gammaz Edip Paralarını Alan Kişilerin Men ve Def ' Olunmaları Hakkında Fermân
- 279-1 Sultân 'Alâ 'eddîn Câmî 'i 'ne Mü 'ezzin Berâtı
- 279-2 Boz-ulus Türkmânı 'İzzeddîn Cemâ 'atinin Kethüdâsı ve Cemâ 'at İçinde Bulunan Eşkiyâların Yakalanıp Mahkemelerinin Görülmesi ve Yağma Ettikleri Mal ve Erzakların Geri Alınması Hakkında Fermân
- 280-1 Suğla Voyvodalarının Sipâhiye Ait Olan 'Öşürlerini Vermeleri Hakkında Fermân
- 280-2 Karaman 'da Bulunan Canbâzzâde Kâdî 'Abdurrahman Mu 'allimhânesi ve Çeşmesinin Tevliyetine Dahl Olunmaması Hakkında Fermân
- 280-3 Bâl Çelebi Mezra 'ası 'na Câbî Berâtı
- 281-1 Mi 'mâr Külük Mahallesi Sâkinelerinden Kamerşâh Hatun 'a Ait Mehr-i Mü 'eccelin Zevcînden Alınması Hakkında Fermân
- 281-2 Şeyh Sadreddîn Konevî Evkâfî Zâviyesi 'ne Bevvâb Berâtı
- 281-3 Karaman 'da Bulunan Canbâzzâde Kâdî 'Abdurrahman Mu 'allimhânesi ve Çeşmelerine Mütevellî Berâtı
- 282-1 Konya 'da Bulunan Vakıfların Muhâsebesi İçin Muhâsebecilerin Ziyâde Akça Almamaları Hakkında Fermân
- 282-2 Suğla Mukâta 'ası 'nın İltizâma Verilmesi Hakkında Berât
- 283-1 Hazine Nakli İçin Fermân Özeti
- 283-2 Avârız Malı Nakli İçin Fermân Özeti